

Wandeling intro: de vierhoek

De Warmoesstraat, de Kade en een stukje Van Harenstraat

Wederom gaan we wandelen. Na de smalle en brede kant van de Van Harenstraat en de oostzijde van de Warmoesstraat, staan we nu, vol spanning, op de Hoek klaar voor de vierde kuiertocht die ons langs de huizen aan de westzijde van de Warmoesstraat voert. We zullen ter hoogte van de Hollandse straat rechtsaf slaan om daarna de bebouwing aan de Kade onder de loep te nemen. We zullen de kamers in de stegen niet overslaan, noch de bouwwerken aan de Van Harenstraat. Van Harenstraat? Ja, immers eethuis De Kaai en het PEB-transformatiehuisje staan aan de Van Harenstraat. We eindigen dus deze Wandeling op de plek waar we volgende week beginnen: op de Hoek. We zullen een vierhoek wandelen en ons verbazen, want in 1901 woonden in deze vierhoek 400 mensen. Vier-hon-derd!

Vroege bebouwing

We mogen en misschien moeten we aannemen dat vanaf het begin der Bildtse tijden er aan de westzijde van de Warmestraat – zo heette de straat steeds tot in de 18de eeuw – al bebouwing stond. Het Bildt werd in 1505 bedijkt en eerst systematisch verdeeld in kavels door het graven van noord-zuid lopende vaarten en daarna werd elke kavel kriskras verdeeld in percelen door het graven van sloten (respectievelijk door landmeters en boeren). De eerste negen bouwterreinen vanaf de hoek gerekend staan loodrecht op de Warmoesstraat en zijn dus uitgezet met de Zuidervaart als richtlijn, maar de overige percelen zijn afgepaald met de 'Kaaisfaart' als richtlijn. Daarom en daarom alleen loopt de korte Kade niet haaks op de Warmoesstraat.

De vierhoek

Wat wij de vierhoek zullen noemen, werd in het noorden omzoomd door de Westerweg, in het oosten door de Zuidervaart in de Warmestraat, in het zuiden door de opvaart naar de reeds lang geleden afgebrande boerderij (nu Sonnewaai) en in het westen, min of meer op de plaats van de huidige 'Kaaisfaart', door een brede sloot, ooit Brouwersgracht genoemd, naar de brouwerij nabij de Hoek. N.B. De huidige sloot onder het bruggetje ten zuidoosten van de katholieke kerk is alles wat er over is van bovengenoemde opvaart.

Zuideinde

De (zuidelijke) contouren van de Warmestraat had duidelijk minder allure dan de Hoge buurt van het Oosteinde. Daar woonden de mannen van stand: de grietman, de chirurgijn, de notaris en daar stonden de herenhuizen, de grote logementen en daar lagen de luxe artikelen in de winkels voor de welgestelden. Hier aan het Zuideinde stonden de minder fraaie huizen. Hier woonden de kleine lieden. Het Oosteinde had zijn Oostervaart. Hier in het Zuideinde lag de Zuidervaart, als een scheidslijn. Ten oosten van het water, aan de zogenoemde brede weg, woonden en werkten neringdoeners, maar ten westen ervan hielden zich de kleinste lieden op: de ouden van dagen, de zieken en de armen die onderdak vonden in de vele huizen van de diaconie van de hervormde gemeente en in evenveel van de armoedigheid van St.-Annaparochie. Het heette hier de smalle kant.

Nieuwe Kade

Er lag een smal pad en via één enkel loopbruggetje (tegenover Warmoesstraat 26, familie Zondervan) werd de overkant van de vaart bereikt. Ter hoogte van het zuidelijkste huis (nu Warmoesstraat 36, slagerij Bijlsma) liep de smalle kant dood in een fikse boomgaard en nabij de Hoek, waar het smalle pad veel hoogte won vanwege de oude pijp, was de bestrating trapsgewijs aangebracht. Met een handkar moeilijk begaanbaar terrein. Na een eerdere poging in 1836 van grietman en assessoren (het waterschap was tegen) werd de vaart in het Zuideinde in 1861 gedempt en de 'Kaaisfaart' aangelegd. Voortaan voeren de schuiten vanaf de Noordervaart door de Kolk, onder de nieuwe Westerbrug door en via de Nieuwe Vaart en Zuidervaart richting Blikvaart. Het pad evenwijdig aan de nieuwe vaart werd Nieuwe Kade genoemd.

Vaartdemping

Laten we die vaartdemping nader bekijken. In 1861 besloot het gemeentebestuur om de Zuidervaart te dempen en om te leggen. Het plan was oud. De vaartswal op het Zuideinde verzakte in 1836. Dat was destijds niets nieuws. Het probleem was zo oud als Het Bildt. Het voortdurende verzakken ontstond door het lossen en laden van zwaar beladen wagens met veldvruchten op het einde van het Zuideinde. Ze werden daarheen gereden, omdat de vaart door de Warmoesstraat zo nauw en ondiep was. Ter hoogte van het kantoor van Van Leer & De Jong (Warmoesstraat 49) was de Zuidervaart ruim vijf meter breed en naar het noorden toe knepen de beide wallen het water tot steeds nauwere propertes. Bij de oude pijp op de Hoek was de vaart nog slechts drie meter breed; het was daar geen ruim baan voor vrachtschuiten. Op het Noordeinde, ten westen van het kerkhof, lag een grote waterstoep met op de wal een paar oude grafzerken. Deze overslag werd weinig gebruikt; ze was voor schepen door de nauwe Zuidervaart simpelweg onbereikbaar!

Het oude plan

De raad opperde in november 1836 het idee om "tot gerief der ingezetenen en verfraaiing van het dorp" de Zuidervaart te dempen en om te leggen ten westen achter de huizen langs. Het feest ging niet door, want het moest f 5.000,- kosten. Dus werden de wallen weer opgeknapt op kosten van de onderhoudsplichtige naastliggers. Waren de eigenaars dan wel de bewoners behoeftig (en dat waren er veel op het Zuideinde), dan zou de gemeente het bedrag voorschieten... op afbetaling. Doch in 1856 eisten de wal en de

straatje ten zuiden daarvan is te vinden. St.-Annaparochie leverde de vaart in de Warmoesstraat in, maar kreeg de Kolk, de Nieuwe Vaart, de Nieuwe Kade en de Zuiderhoek ervoor terug. Het dorp was drastisch veranderd. Deze verandering was na de sloop van de oude kerk en de bouw van de Van Harenkerk in 1682 destijds de belangrijkste ingreep wat het aanzien van het dorp St.-Annaparochie betreft.

Stegen

De grond die vrij kwam bij het graven van de

het erf ten noorden van Kade 7 (Johannes Bijlsma); 3. de Lommerdsteeg, tussen de in 1974 afgebroken woning van Sijtske Vlietstra-Dijkstra (in vroeger tijden het Oorlogsschip genoemd; ooit Warmoesstraat 20) en die van Klaas Visser (Warmoesstraat 22) en uitkomend tussen Kade 7 (Johannes Bijlsma) en de afgebroken brandstoffschoor van Sijds Bouma (oort Kade 9); 4. de Kneppelsteeg, tussen de woning van de familie Zondervan (Warmoesstraat 26) en het noordelijke gedeelte van Wassenaars schoenenzaak (Warmoesstraat 28) en uitko-

Sport

Na de vaartdemping bood het ruime Zuideinde meteen nieuwe uitdagingen. De brede straat werd gebruikt door sportieve lieden die zich overgaven aan onder meer kaatsen. Bewoners van de straat klaagden constant steen en been bij het gemeentebestuur over kapotte ruiten, bijvoorbeeld in februari 1872 toen zij schreven: "Wij nemen de vrijheid U, Mijne Heeren, te wijzen op de algemeene spelen die dagelijks door menige personen gehouden worden op de openbare straat en rijdweg op het Zuideinde alhier, als: het zoge-

renmarkt verlegde zich naar het Zuideinde. Daar was de ruimte. Daar was de handel. En deze opleving resulteerde in een ander stoumoedig plan van B & W. Een advertentie in de LC van 2 oktober 1863 verduidelijkt: "Burgemeester en Wethouders van Het Bildt maken bekend, dat jaarlijks in de maanden oktober en november, gedurende hoogstens vier donderdagen, te St. Anna-Parochie een veemarkt gehouden zal worden, en dat in de aanstaande maanden oktober en november, op nader aan te duiden dagen, twee zoodanige marktdagen plaats zullen hebben. St. Anna-Parochie, 29 September 1863. Burgemeester en Wethouders voornoemd, Potter van Loon, Burgemeester. Kuipers, Secretaris."

De najaarsmarkten

De animo was groot want er werd geen marktgeld ingevorderd. De markt werd steevast op een donderdag gehouden. In mei 1864 werd ook een voorjaarsmarkt gehouden. Dat was kennelijk geen succes, want het kreeg geen navolging. Maar de najaarsmarkten op het Zuideinde waren een succes, zij het tijdelijk. Ze werden gehouden op 29 oktober 1863, 5 november 1863, 10 mei 1864, 3 november 1864, 10 november 1864, 2 november 1865, 9 november 1865, 15 november 1866, 31 oktober 1867, 7 november 1867, 5 november 1868, 12 november 1868 en 11 november 1869. Ook de jaarlijkse kermis en dan met name 'Lammetsymet' concentreerde zich vanaf nu op het Zuideinde. Het feit dat 'Lammetsymet' in de twintigste eeuw zich alleen in de Warmoesstraat afspeelde, heeft direct te maken met de vaartdemping in 1861.

Bouwplan 1902

Ver vooruitlopend op het Woningplan St.-Annaparochie dat voorzorg in de nieuwbouw van 50 huizen in Grietmansstraat en Van Burmaniastraat en de sloop van evenveel krotten in de stegen (1911-1912), dacht B & W in 1902 al in die richting, maar wel in een andere richting. Het college wilde land aankopen voor huizenbouw! Het had de ogen gericht op het westen en schreef een brief aan de eigenaars, de erven Oebele Braunius Oeberius, te weten oud-burgemeester van Het Bildt J.S. Potter van Loon, destijds notaris te Dronrijp en zijn schoonzuster mevrouw Kapteijn-Oeberius te Bodegraven. "Nu binnen enkele jaren de schulden der gemeente in hoofdzak gedelgd zullen zijn, kan er eens aan gedacht worden maatregelen, die kunnen strekken om de maatschappelijke toestanden te verbeteren, van gemeentewege te steunen. Als zoodanig zoo meenen wij, vooral in aanmerking moeten komen de verbetering van de woningtoestanden. Zooals U bekend is, worden onder andere op het Zuideinde te St. Annaparochie vele woningen aangetroffen, die veel te klein zijn en doordat zij alle geriefelijkheden missen nimmer tot huisvesting van mensen gebedigd moesten zijn. Voorts zijn U te goed de schaduwzijden van eene opeenhooping der arbeidersbevolking in slechte woningen bekend, dan dat wij ze hier nader behoeven te omschrijven. Zal hierin echter verbetering komen dan is het wenschelijk dat de gemeente de beschikking krijgt over bij de kom van het dorp gelegen gronden, teneinde dat als bouwterrein te kunnen inrichten."

Tot slot

De twee stukken land die het college van B & W op het oog had, lagen ten westen van de Kade en ten zuiden van de Westerdijk (nu omzoomd door Statenweg, Hartman Sannestraat, het pad ten zuiden van katholieke kerk en school voor voortgezet onderwijs en de 'Kaaisfaart'). De eigenaars zeiden nee tegen de koop. Hadden ze ingestemd, dan zou St.-Annaparochie er heel anders hebben uitgezien. Dan zou het zuidwestkwadrant zijn bebouwd en niet het gebied ten noordoosten van het dorp en dan zouden de straten Grietmansstraat, Van Burmaniastraat alsmede Altoenastraat niet of pas veel later zijn aangelegd en zou er voor postkantoor, kerk en mavo geen plaats zijn geweest, laat staan de nieuwe campus. Tot zover enige uitleg over de bebouwing in de vierhoek. Er ligt onontgonnen gebied op ons te wachten. De Warmoesstraat en de Kade nodigen ons uit. Wij zien u volgende week, goed geschoeid en hopelijk goed gemust, op de Hoek, waar wij wederom aanvangen met een Wandeling.

d.zwart@hetbildt.nl

De bebouwing tussen Warmoesstraat en Kade, 1932.

brede straat, evenzeer als de vaart zelf, wederom dringend herstel. De raad riep weer een commissie van onderzoek in het leven, bestaande uit de eigenaars van de huizen en erven langs het Zuideinde. Deze kwam in 1857 met het oude plan: omliggend der vaart ten westen van de huizen. Het plan stuitte op veel tegenstand, niet alleen bij de raad, maar ook bij de Oud-Bildteigenaren, wat betreft de onderhoudsplicht. Zo sudderde de zaak voort. Maar in de laatste raadsvergadering van 1860 kwam de commissie met omliggende plannen waarmee de meerderheid van de raad wel instemde en in 1861-1862 kwam het grote werk tot stand. De Zuidervaart werd gedempt, de Nieuwe Vaart alsmede de Kolk gegraven, de bestrating van het verbrede Zuideinde vernieuwd, de oude pijp op de Hoek met de stenen vleugels weggenomen en meer naar het westen de Westerbrug gelegd.

De Kolk

Dit werk werd 23 mei 1861 aanbesteed en gegund voor f 10.635,-. Het was een grote verbetering; in 1862 werd het Zuideinde met twee rijen iepen beplant en op de Hoek kwam een leuning langs de Kolk. Deze Kolk, het verbindingswater tussen de Noordervaart en de Nieuwe Vaart werd uitgegraven en de grond met de oude fundamenten en andere sporen van het Davelaerhuis, werd gebruikt om het water – noem het een vijver – ten noorden van het kerkhof te dempen. Dit water werd het Dranksteed genoemd en lag op de plaats waar nu Stadhoudersweg 2 met het

Nieuwe Vaart werd gebruikt voor het dempen van de Zuidervaart. Dat door het kruien van die grond de stegen in de vierhoek zijn ontstaan, is een Bildt fabeltje. De gemeente verwierf wel de vrijheid om de bestaande stegen voor het kruien te gebruiken. Sommige waren zo oud als de bebouwing aan de smalle kant van het Zuideinde. Achter menig huis ging een achterhuis schuil en dat was slechts te bereiken via een steeg, zij het een korte. Toen de Nieuwe Kade was aangelegd en ettelijke tuinen achter de huizen aan de smalle kant werden bebouwd, groeiden de stegen in lengte mee om tenslotte in vijf gevallen uit te komen op de Nieuwe Kade. Er lagen anno 1880 dus vijf stegen die linea recta van de Warmoesstraat naar de Kade liepen, maar er lag ook een steeg die uitmondde in de grote tuin waarin in 1896 de timmerschuur (nu Kade 17) werd gebouwd, en die verder als loop- en kruippad door die tuin liep tot aan de Kade. Dus eigenlijk zes.

Op de Boterhoek

Dat zijn vanaf de Hoek gerekend: 1. de Noordersteeg, tussen de in 1971 afgebroken woningen van Jantje Tichelaar-Ketelapper (oort Warmoesstraat 10) en Martentje Smits (oort Warmoesstraat 16) en uitkomend ten zuiden van het bierhuis De Lachende Romer (nu Kade 5, Piet Feenstra); 2. de Boterhoek, tussen de afgebroken woning van Martentje Smits (oort Warmoesstraat 16) en die van Jan Heida (oort Warmoesstraat 18), langs de diaconiehuizen en uitkomend ongeveer in het midden van

mend tussen het huis van de familie Arjen de Haan (Kade 13) en het afgebroken huis van Douwe de Jong (oort Kade 15);

Volksbuurt

5. de steeg zonder naam, tussen het zuidelijke gedeelte van Wassenaars schoenenzaak en Warmoesstraat 30 (voormalig Hema-noord) en uitkomende op de grote tuin (nu Kade 17), waar zij overging in een voetpad dat langs de zuidzijde van de tuin liep (tussen Kade 17 en Kade 19); 6. de Spinhuissteeg, tussen Warmoesstraat 32 (voormalig Hema-zuid) en de woning van de familie Huisman (Warmoesstraat 34) en uitkomend tussen Kade 19 en Kade 21. Aan de kleurrijke namen is te merken dat wij ons in een echte volksbuurt bevinden. Heerlijk! Wij onderzoekers zijn dol op toponiemen. N.B. De originele stegen genummerd 1 en 2 zijn later versmolten tot een. Deze kronkelde zich in twee bochten achter het huis van de weduwe Spijckstra (oort Warmoesstraat 14) langs en liep dan ten zuiden van de diaconiehuizen naar de Kade. En nog is de kolk niet op, want de bebouwing achter Warmoesstraat 24 was voor 1936 te bereiken via een steeg ten noorden van dat pand. Het lijkt ons niet waarschijnlijk dat deze steeg doorliep naar de Kade, want hij wordt in de bronnen niet genoemd, maar hij lag wel keurig in het verlengde van de steeg tussen de brandstoffschoor van Sijds Bouma (oort Kade 9) en de woning van de familie Schaap (Kade 11)... Nummer 7?

naamde tijpelspel, kaatsen enz. ten gevolge waarvan dan hier dan daar de glazen worden ingeworpen en voor het minst men ongehinderd passeren kan." Voorheen werd 'het breed' van het Noordeinde gebruikt voor straatkaatsen, dus het stuk Stadhoudersweg vanaf de Hoek tot aan de pastortietuin (nu Stadhoudersweg 2 tot en met 6), maar zeg nu zelf, in vergelijking met 'het breed' met z'n Noordervaart (natte ballen), was het Zuideinde een eldorado voor de kaatsers.

'Lammetsymet'

Ook de jaarlijkse veemarkt profiteerde van de nieuwe situatie. Voor de vaartdemping waren de vier straten die uitkomen op de Hoek het toneel van 'Lammetsymet'. Opmerkelijk feit is dat de Westerdijk de meest geliefde plek was voor de veehandel, met het Zuid- en Oosteinde respectievelijk op een tweede en derde plaats! Op de tweede dinsdag na 12 mei was het halfweg de negentiende eeuw niet ongewoon wanneer 1.300 schapen en lammeren, 100 runderen en 10 paarden in St.-Annaparochie werden aangevoerd. Het was de drukste volveemarkt van Friesland. Ook de kramen van neringdoeners alsmede de kermisvermakelijkheden vonden een plek op een van de vier straten. In oktober 1861 schreef de Bildtse burgemeester aan de Commissaris van de Koning dat door de vaartdemping "eindelijk eene zeer geschikte plaats is verkregen voor de veemarkt als zijnde de vroeger daarvoor gebedigde ruimte te beperkt." Met andere woorden de lamme-

Wandeling 95: Warmoesstraat hoek

Het hoekhuis bij de oude pijp, geofferd voor wegverbreding

Het verdwenen hoekhuis

Geloof het of niet. Het eerste pand dat we behandelen, bestaat niet meer. Het stond op de plek waar nu het trottoir met de bomen en de parkeerplaatsen ten noorden van de Rabobank en het PEB-huisje ligt en waar het terras van Eethûs De Kaai zich bevindt. In 1659 werd Trijntje Clazes geboren. Zij trouwde in 1682 met timmerman Stindert Piebes. De timmerman was eigenaar van de vorige week genoemde fikse boomgaard (ten zuiden van de lijn Warmoesstraat 34 - Kade 21) en zeer waarschijnlijk ook van het verdwenen hoekhuis. Het is aannemelijk dat Stindert en Trijntje hier woonden en omdat de vader van de echtgenoot, Piebe Stinnerts, in 1654 een stuk land, een tuin en een huis te St.-Annaparochie erfde van diens moeder, mogen we veronderstellen dat het huis en de latere fikse boomgaard reeds lang familiebezit is geweest. En omdat deze familie eeuwenlang grondpacht inde van diverse huizen aan de smalle kant van de Warmestraat, mogen we misschien stellen dat deze familie sinds de Bildtse oertijd eigenaar was van het pachtrecht van de vierhoek. Timmerbaas Stindert Piebes overleed rond 1685 te St.-Annaparochie. In 1687 hertrouwde Trijntje Clazes met Cornelis Thonis Knechie, ditmaal voor het gerecht, want beiden waren doopsgezind (geworden). Anders dan we zouden vermoeden, was Knechie timmerbaas. Het echtpaar kocht het hoekhuis nabij de oude pijp van de erven Stindert Piebes. Cornelis Thonis Knechie werd vader van een zoon Claas. In 1716 overleed de timmerman en werden de bezittingen geïnventariseerd. We lezen mee.

Timmerhuis

"Een huisinge bestaande in drie kamers, kelder en loods samt achterplaatse of timmerhuis staande in Anna gebuirte op de hoek van de smalle sijde van de Warmestraat bij de oude pijp.

Huijsgreden en inboelen in de achterkamer: een eiken tafel, een eiken kevie, een eiken setbank, een tafeltje, twee voetbankjes, 11 soo kleine als groote stoelen, twee stoelcussens, een etenspijn, ijseren kandelaaer, een mesken lamp, een coperen vuirpan, een ketting, een ellen, een hangijser, tangh, vloerveger, rackje, twee keesborden, een spiegel, twee schilderties, 5 kefen, 5 idem kleiner, 40 soo kleine als groote pannen, 3 schilderbortjes, twee paar blauwe gordinen, twee rabatten en een idem, schorsteenkleed, vijf stoven, een flapkan, mangelplanck en stock, drie glazen, 15 boecken, twee bedden met peulen, 5 oorcussens, vier dekens, een koperen bedpan, een paar blauwe gordijnen met rabat.

In de spijskamer

19 pannen soo klein als groot, 13 potten, 4 tafelfborden, 1 fles, 6 borden, 20 tinnen lepels, twee teesten, 5 schorsteenborden, een stuk speck, een scherm, een kleerbesem, een gladsteen, een koperen theketel, een treeft.

In de loots: een groen spijn, een keern met sijn toebehooren, een kooperen emmer, een kooperen keetel, een gootling, een kooperen pottie, een ijseren idem, 4 houten emmers, 4 melckenvatten, een setbank, een mangelplanck, twee teernsen, twee korven, een ijseren koeckepan, twee tobben, een juck, 10 potten, 9 pannen, 8 houten tafelfborden, een koeckmes.

Op de solder: twee tafels, twee verkenstrongen, een oude keern, een half tonne korff, twee hercken, een setbank, 5 kleerstocken, 6 oude kroudwagens.

Linnen en wollen in de kast: 20 laackens, 7 peuldoecken, 20 sloopen, nogh 3 idem, nog een laacken, 1 bont schort", enzovoort enzovoort.

Blauw

De weduwe Trijntje Clazes bleef hier wonen, maar niet alleen, want het huis bestond zeker na 1724, maar waarschijnlijk sinds de dood van Knechie, uit meerdere woningen. Bewoners waren onder meer Hendrik Hiddinga, de executeur van het Bildtse nedergericht en zijn vrouw Casparina Roda, gevolgd door het gezin van Biense Pieters. Trijntje Clazes stierf in april 1741 en de zoon Claas Cornelis Knechie erfde het huis. Hij was in 1720 getrouwd met Sara Johannes en verdiende ook de kost als timmerman. Het echtpaar kreeg zes kinderen van wie drie opgroeiden. In 1739 stierven beide ouders. Jan Johannes, zeer waarschijnlijk een broer van Sara, werd aangesteld als voogd over de drie weeskinderen. Hij was glazenmaker van beroep en later herbergier (Van Harenstraat 16, Kringloopwinkel). Hij stond bekend als Jan Johannes Blauw en was getrouwd met Maartje Arjens Kok. Blauw kocht het huis. Hij overleed in 1746. Zijn weduwe Maartje bleef hier wonen met elf kinderen. In 1753 verkocht zij het "huis en schuur en achterplaatse aan de smalle kant van de Warmestraat aen de oude pijp, hebbende de straat ten oosten en noorden, de Brouwergracht ten westen en Foppe Johannes mr. brouwer ten zuiden" voor 336 caroligulden en 15 stuivers aan Jan Gerrits, koopman te Franeker.

Gortmakerij

Jan Gerrits was een jaar eerder gehuwd met Minkjen Pijters (kwam van Marssum). Hij was toen reeds vader van zoon Gerrit. In 1760 overleed de koopman en zoon Gerrit Jans erfde het huis, waarin zijn stiefmoeder bleef wonen. Gerrits Jans was brouwer van beroep en trouwde in 1761 met Jeltje Arjens. Zij gingen in 1763 een wandelkoop aan met

Huize Westra met uiterst links de Warmoesstraat en uiterst rechts het dak van Kade 1, ± 1916.

Harmen Bartels. Zij ruilden dus van onroerend goed. Harmen droeg aan Gerrit over de "rogge- en weitmolen met toebehooren; breeder bij biljetten." Bewoner Hendrik Dirks Bosje was een schoonzoon, want hij was in 1796 getrouwd met de middelste dochter, Beater Gorter. Bosje had paarden die weidden op Davila (nu De Waaie). Koper werd Hermanus Braunius Oeberius.

Braunius Oeberius

Hij was een zoon van Oebele Oeberius, chirurgijn te Vrouwenparochie en Maria Jacoba Braunius. Hermanus trouwde in de Westerkerk te Leeuwarden met Sjoerdje Sjoerds Ozinga. Dit huwelijk vond plaats in 1802. Een jaar later vertrok het echtpaar van St.-Annaparochie, verkocht nu "aan Dirk Jentjes voor de helft en Dirk Jelmers als grootvader en Joost Halbertsma, curatoren over Dirkje Jentjes, nagelaten dochter van Jentje Clasen en Berber Dirks te Grouw woonachtig, ook voor de helft" het huis met erf. Dirk Jentjes trouwde in 1774 te Grouw met genoemde Dirkje Jentjes en het echtpaar settelde zich hier. Ze waren doopsgezind. Dirk Jentjes begon hier een gortmakerij die uitstekend liep. Het echtpaar kreeg drie dochters: Berber (geboren in 1776), Beatrix (ook bekend als Beater, 1778) en Ijtje (1782). Moeder Dirkje stierf in 1785 en vader Dirk, die met de toenaam Gorter door het leven ging, in 1798 waarna de erfgenamen, de drie dochters, eigenaar van de grutterswoning waren. Ze gingen in 1802 over tot verkoop.

Verkoop in 1802

Er verscheen een advertentie in de Leeuwarder Courant: "De secretaris E. van Loon en de procureur Pieter de Kuur gedenken op maandag den 24 Majj en dingsdag den 8 Junij 1802 bij de beschrijvinge, verhoging en finale palmslag, telkens te 3 uur na noen praecijs in de herberg te St. Anna, public bij strijkgeld te verkoopen, op zeer gemakkelijke termijnen van betaalinge: een capitaale, groote, hegte en sterke huizinge, zijnde een uitmuntende florisante welbeklante gortmakerij, met de stallinge, erve en verdere commoditeiten, en waarin de gortmakerij door wijlen Dirk Jentjes, een lengte van jaaren met zeer veel succes is gedreven, staande en geleegeen aan de weg en vaart in St. Anna gebuurte, thans bij Hendrik Durks Bosje bewoond, direct bij de finale palmslag

vrij aantevaarden. Zullende de gortmakers gereedschappen door de koper bij de aanvaarding op taxatie moeten worden overgenoomen; breeder bij biljetten." Bewoner Hendrik Dirks Bosje was een schoonzoon, want hij was in 1796 getrouwd met de middelste dochter, Beater Gorter. Bosje had paarden die weidden op Davila (nu De Waaie). Koper werd Hermanus Braunius Oeberius.

Braunius Oeberius

Hij was een zoon van Oebele Oeberius, chirurgijn te Vrouwenparochie en Maria Jacoba Braunius. Hermanus trouwde in de Westerkerk te Leeuwarden met Sjoerdje Sjoerds Ozinga. Dit huwelijk vond plaats in 1802. Een jaar later vertrok het echtpaar van St.-Annaparochie naar Bolsward, waar Hermanus was aangesteld als gemeentesecretaris. Kennelijk heeft hij het huis onderhands verkocht aan zijn broer Jan Braunius Oeberius, chirurgijn te St.-Annaparochie (Van Harenstraat 26, Jelle Kapinga). Hij was getrouwd met Wijtske Martens van der Molen. Bewoner in 1811 was Johannes Zimmerman, een zoon van Walter Zimmerman, afkomstig van Hallum, maar koopman te Vrouwenparochie, die de tweede echtgenoot was van de eerder genoemde Maria Jacoba Braunius. Eigenaar Jan Braunius Oeberius overleed in 1814. Bewoner was toen schoonzoon Marten Willems van der Molen die hier in het hoekhuis in 1826 op 79-jarige leeftijd stierf. In hetzelfde jaar overleed hier Marten Braunius Oeberius. Hij was een ongehuwde zoon van de reeds overleden chirurgijn Jan Braunius Oeberius, klerk ter secretarie van de grietienij Het Bildt en slechts zestien jaar. Een andere bewoner destijds was Oebele Braunius Oeberius, ook een zoon van de chirurgijn. Hij was grietienjontvanger en later grietienjsecretaris en notaris te St.-Annaparochie.

Familie Post

Wijtske Martens van der Molen, de weduwe van chirurgijn Jan Braunius Oeberius, hertrouwde in 1821 met Klaas Klazen Post. Hij werd geboren in 1783 te St.-Jacobiparochie en was gardenier, maar hier in het hoekhuis oefende hij het vak van grutter uit. De grutter werd vader van Cornelis en Maartje, van wie wij in de komende Wandelingen nog heel veel zullen horen.

In 1839 deed Post zijn grutterij van de hand, maar bleef hier wel wonen. Hij deelde het grote huis met koopman Sijbren Oostringa en de op leeftijd zijnde weduwe Klaas Smit. Wijtske Martens van der Molen overleed hier in het hoekhuis in de vroege ochtend van 7 november 1843. Weduwnaar Klaas Klazen Post ging nu in het middenhuis wonen bij zijn schoonzoon Jan Hermanus van Zandbergen die getrouwd was met Martentje Klazes Post. Het voorhuis werd tot 1851 bewoond door huurder Sijtze Sijtzes Sannes. Hij werd in 1810 te Leeuwarden geboren, evenals zijn vrouw Elisabeth Faber. Het echtpaar woonde hier met de zoon Hartman. Sijtze Sannes was verver van beroep en was de overgrootvader van schoolmeester Hartman Sannes, de man die de geschiedenis van Het Bildt zo accuraat aan het papier toevertrouwde. Van Zandbergen ging het bakkersvak uitoefenen op het Noordeinde (nu Stadhoudersweg 8, familie Westerhuis) en schoonzoon Klaas Klazes Post verhuisde mee. Post verkocht het pand.

Bakermat drukkerij

In 1856 kocht Harmen Piers Tanja "de ruime en sterke voor vele affaires geschikte huizinge en stalling" voor f 1.627,-. Er waren drie woningen. Het voorhuis werd bewoond door Jouke D. Bekius. De nieuwe eigenaar nestelde zich in het middengedeelte met zijn echtgenote Jannigje Wilkes Rooda, van waaruit Jan Hermanus van Zandbergen, de schoonzoon van verkoper K.K. Post, verhuisde naar het Noordeinde. Het achterhuis (dus richting Kade) werd nog bewoond door Johannes Sjoukes Dijkstra (kwam van St.-Jacobiparochie), zijn vrouw Baukje Oebles van der Wal en vijf jonge kinderen. Dijkstra was vleeshouwer.

Maar drie jaar later was Jan Johannes Kuiken de huurder van het voorhuis voor f 75,- in het jaar. Hij trouwde dat jaar risicovol met Grietje Siderius (haar vader en zijn moeder waren broer en zus). Jan Johannes Kuiken stichtte hier zijn boekwinkel die later aan het Noordeinde (nu Stadhoudersweg 16-18) werd uitgebreid met een drukkerij en nog later aan het Oosteinde (nu Van Harenstraat 23-27, Hoekstra drukkerij uitgeverij) tot grote bloei toe geraken. Zoon Johannes Jans Kuiken, die later de zaak zou overnemen en zijn stempel zou drukken op de Bildtse politiek, werd in 1860 hier in het hoekhuis geboren.

Dezelfde plek anno 2014.

"Mannen voor de deur"

De zoon van de boekhandelaar beschreef in 1931 zijn jeugdherinneringen. We lezen even mee.

"Het Hoekhuis was geregeld het verzamelpunt van veldarbeiders voor de dagtaak begon, tegen het einde der schafttijden en ook 's avonds na den avondmaaltijd. Al den dag zoo'n verzameling mannen, vrouwen, jongens en jongedochters vlak voor de deur en vensters te hebben, maakte de bewoning van het huis niet aangenaam. Ook de redenaties van het gemengd publiek – de koppelaarheid was overheerschend – op gezette tijden van den dag en van geschoren en vooral ongegeschoren aard, drongen vaak door in de huiskamer. De ruimte binnenshuis was ook zeer beperkt. Voor: een kleine winkelruimte en een woonkamer; achter: massaal gebruik van dit en van dat. Het verblijf in deze woning kon niet anders dan tijdelijk zijn."

Harmen Tanja

De hoekhandel van Kuiken verhuisde op 12 mei 1862 naar het Noordeinde (Stadhoudersweg) en vanaf nu was eigenaar Harmen Piers Tanja de enige hoofdbewoner. Hij werd in 1831 geboren te St.-Annaparochie en was gardenier van beroep. Het voorhuis had een rechtopstaande gevel tot aan de naad van het dak. Vanuit het bovenste raam, op de zolder, had je een prachtig uitzicht over de Hoek en het Oosteinde. Hier is menige foto gemaakt. Begrijp goed dat de noordelijke muur van huis en schuur direct aan de rijweg grensde en toen Harmen Tanja bouwplannen bedacht en aan B & W verzocht om die muur "eenige palmen over den weg te mogen uitzetten" kreeg hij nul op het rekest.

Tanja zijn eerste vrouw heette Jannigje Wilkes Rooda. Zij overleed in 1872. De weduwnaar verhuisde en gleed bovendien op de maatschappelijke ladder naar beneden. De onderste trede was nog te hoog; wij zullen hem later als een dief tegenkomen en hij zou sterven in het allerkleinste huisje in de vierhoek. Tanja verkocht (mede door hypotheekschuld) het huis met schuur, erf, grond en toebehooren aan Sippe Hanzes Westra die er f 3.205,- voor neertelde.

Sippe Westra

Sippe Hanzes Westra was in 1860 de nieuwe pachter van de boerderij ten zuidwesten van St.-Annaparochie (de afgebrande plaats, Siktaris Brouwerstraat). Hij werd geboren in 1822 te Menaldum en was getrouwd met Trijntje Pieters de Groot (kwam van Minnertsgea). Zij was huisvrouw, maar ook melk-tapster. Het echtpaar kreeg zes kinderen: Gelbrigje, Hans, Pieter, Aukje, Wijtske en Jan. In 1872 liep het pachtcontract van de boerderij af en verhuisde het gezin Westra naar het huis op de Hoek dat ook nu geen medebewoners meer telde. Sippe Westra stond hier te boek als gardenier en veekoopman. Na vier jaar gezeik tegen de noordermuur stuurde de eigenaar van het huis een brief aan B & W met de vraag of zij genegen waren om een urinoir op de hoek te plaatsen. Maar het college "had de eer mede te delen dat onze vergadering geene termen heeft gevonden tot inwilliging van uw verzoek aan de Noorderweg te St. Anna Parochie te doen daarstellen een houten loods of waterplaats." N.B. Later zou er toch een urinoir op de Hoek, direct aan de Kolk geplaatst worden. Sippe Westra overleed in oktober 1899. De doopsgezinde weduwe Trijntje de Groot bleef hier wonen met de jongste zoon Jan die net als zijn vader ook veehandelaar als beroep had. Was B & W in 1875 niet echt coöperatief wat betreft het plaatsen van een urinoir, dertig

jaar later was de bereidwilligheid van burge-meester en wethouders van Het Bildt ook ver te zoeken. De weduwe Westra klaagde over wateroverlast en "verzocht om afwaterings-buizen of anderszins verbetering te brengen in den afvoer van het water, hetwelk aan de noordzijde van het huis van den weg loopt." B & W maakte bezwaar aan het verzoek te voldoen.

Jan Westra

De jongste zoon Jan Sippes Westra trouwde in 1903 met Dirkje Sijperda, een in Kollum geboren dochter van Rintje Sijperda, de winkelier op het Oosteinde (Van Harenstraat 32, nu Fixet-oost). Jan en Dirkje kregen vijf kinderen: Maartje (geboren in 1904), Sippe (1908), Rintje, (1912), Hans (1914) en Renske (1917). Grootmoeder Trijntje Pieters de Groot woonde met dienstmeid Renske Hettenvan, zij het afzonderlijk, bij het gezin Westra in. In de schuur stond vee op stal. Op het kleine erf ten westen van de schuur, aan de Kade, lag een mesthoop. In de Bildtse Courant van Johannes Kuiken, die hier ooit geboren werd, verschenen boze ingezonden stukken van omwonenden over de stank en dat bespoedigde het moment dat de mesthoop op de agenda verscheen van de gemeenteraads-vergadering. Onderwijl overleed grootmoeder Trijntje in maart 1926.

Abfraak

De bocht Westerdijk-Zuideinde was krap. De Westerdijk was vanaf de Hoek eerst smal. Te krap en te smal voor het almaar toenemende gemotoriseerde verkeer in de jaren twintig van de vorige eeuw. Het gemeentebestuur besloot om actie te ondernemen en kwam met de familie Westra tot een overeenkomst. Het oude huis zou worden gesloopt. In de raadsvergadering van 10 april 1929 werd besloten "om tot afbraak van het door de gemeente ten behoeve van wegverbreding aangekochte perceel van J.S. Westra over te gaan." Er was plotseling haast, want het Provinciaal Electriciteitsbedrijf in Friesland (PEB) wilde in verband met "de voorgenomen electricatie van de kom van St. Annaparochie" zo gauw als mogelijk overgaan met het stichten van het transformatorstation op een gedeelte van het terrein (een erf dat ten zuiden van de schuur lag). Notaris R.Tj. Timmer verkocht op 7 mei 1929 in het café van Klaas Broekens "op afbraak het huis met schuur en stalling en verdere opstellen staande en gelegen op den hoek van het Zuideind en de Kade te Sint Anna Parochie." Er waren bepalingen. "Met den afbraak moet 27 mei 1929 worden aangevangen en dan regelmatig worden voortgezet. De schuur moet zoo spoedig mogelijk ontruimd en geëgaliseerd worden opgeleverd, en terstond ter volledige beschikking van den bouwer van het transformatorhuisje en het P.E.B. worden gesteld. 1 augustus 1929 moet de geheele afbraak zijn verricht en moeten materialen en gereedschappen zijn weggevoerd."

LABO-wachtlokaaltje

Aldus geschiedde. Smalle stukjes grond werden door de gemeente Het Bildt later in opstal uitgegeven aan de eigenaars van Van Harenstraat 6 en Van Harenstraat 4 en Kade 1. Het waren terrasjes omzood door een muurtje. De grond ten noorden van Van Harenstraat 2 (nu nr. 4, het PEB-huisje) is jaren gebruikt als bushalte van de LABO, later FRAM. Het werd op verzoek van het bestuur van Plaatselijk Belang gesticht. "Zoals U bekend, hebben wij hier niet een gelegenheid, waar onze dorpsgenooten en andere reizigers een beschutte plaats vinden, wanneer zij op een bus staan te wachten. Dit is practisch niet doenbaar," schreven voorzitter Johannes Fluitman en secretaris Pieter Martens van Dijk in 1949 aan B & W. Bouw materiaal was schaars, want Nederland herrees! Pas in 1951 werd het wachtlokaal gebouwd. De LABO, de gemeente Het Bildt en Plaatselijk Belang betaalden elk een derde van de kosten, in totaal f 800,-. In 1956 was het lokaaltje in desolate toestand. Veel ruiten waren vernield. Jeugd. Het oostelijke deel van het terrasje bij Kade 1 bood vanaf de veertiger jaren van de vorige eeuw tot maart 1962 plaats voor de sigarenkiosk van Lolke Bouma.

Tot slot

Hoe oud het hoekhuis was, is ons onbekend. Het staat vast dat het in de tijdspanne 1832-1929 nimmer is herbouwd en op een bewaard gebleven gravure uit 1790 van St.-Annaparochie, staat het verdwenen hoekhuis met de hoge, rechtopstaande gevel fier overeind. Het had destijds al de hoogte, de vorm en het uiterlijk zoals het die in 1929 nog had. De familie Westra had de voor- dus oostgevel door een steek afgeschermd op de grens van de stoep (dat vroeger bij elk huis behoorde) en de openbare weg. Aan de noordzijde van het voorhuis hing begin 20ste eeuw een mededelingenbord. Het gezin Jan Westra verhuisde op 12 mei 1929 naar de boerderij aan de Zuiderweg (ooit Hemmemaagweg 18). Vreemd eigenlijk dat Jan Westra vanwege wegverbreding verhuisde en dat zijn zoon Hans Westra hetzelfde overkwam toen de Hemmemaagweg werd verbreed. Pint u morgen bij de Rabobank, bedenken dan dat u op de plek staat waar 300 jaar geleden Cornelis Thonis Knechie kalmpjes door de slecht verlichte gang liep.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

(foto: Jan Bonefaas)

Wandeling 96: Van Harenstraat 6

Laboratorium van De Eendracht was ooit een jeneverstokerij

Van Harenstraat 6?

Het pand dat we vorige week behandelden, was tot in het jaar 1929 het hoekhuis. Vanaf het moment van de sloop van dat huis was het pand dat nu aan de beurt is, het hoekhuis. De woning had tot 1950 de voordeur aan de Warmoesstraat, daarna aan het Westeinde of Westerdijk, maar toen in 1964 de straatnamen officieel werden ingevoerd, stond het huis te boek als Van Harenstraat 6 (Van Harenstraat 4 was de vervinkel van Braakma en Van Harenstraat 2 was het PEB-transformatorhuisje). De straatnamencommisatie koos ervoor om de Van Harenstraat vanaf de Westerbrug te laten lopen, terwijl van ouds de Westerweg/Westerdijk vanaf de Hoek westwaarts liep. Verwarrend. Het was eleganter geweest om het stukje straat gewoon de Statenweg te noemen. En om het nog verwarrender te maken: het PEB-huisje heeft anno 2014 Van Harenstraat 2 als adres en de huidige Rabobank Van Harenstraat 4, terwijl cafetaria-lunchroom De Kaai geen adres heeft, maar toch zeker wel aan de Westerweg-Westerdijk-Van Harenstraat-Statenweg staat.

Van 1718 tot 1910 vormde Van Harenstraat 6 met het zuidelijker staande huis (ooit Warmoesstraat 4) een pand. Sinds 1991 zijn beide percelen wederom verenigd in de Rabobank, die dus gek genoeg nu Van Harenstraat 4 als adres heeft. Wij volgen de oude nummering en doen deze week Van Harenstraat 6.

De hoedenwinkel van 'Myn en Wyp', het latere Van Harenstraat 6, heeft in 1930 de voordeur nog aan de Warmoesstraat.

De oudste berichten

Gelooft het of niet. De Stannebuurtster Dirck Aarts trouwde in 1660 in de kerk van Vrouwenparochie met Jannichie Douwes. Zij kwam van Oudebildt. Dirck was schipper van beroep, maar verdiende de kost ook als dekker. Hij was in 1673 reeds eigenaar van het zuidelijker staande pand. Omstreeks 1677 kocht hij het pand dat wij nu behandelen van Taek Freerx en diens vrouw en verhuisde de schipper van daar naar hier. Na, maar wellicht in 1674 tijdens de geboorte van het vierde kind, overleed Jannichie Douwes. Nu verscheen Sibbelje Jans ten tonele. Zij was weduwe en een nicht van Dirck Aarts en diende nu als huishoudster bij haar neef. En er was Aafje Outgers aan wie Dirck Aarts beloofd had te zullen huwen, maar zo ver kwam het niet. In oktober 1682 toen Dirck Aarts overleed, werd "in de huisinge staande inde Warmestraat in St. Anna daaruut d'overledene is tot aarden bestel" de boedel geïnventariseerd.

Inventarisatie

We doen een kleine greep. "En snick met zeil en alle toebehooren met de quotele aanpart int overdeekt schip en gerechtigheit van het octrooi in gelijkheit van de andere schippers. Huisgeraden in de voorkamer als een bed, tien bedlakens, vier cussens met slopen, een schoorsteenkleed, een eicken kast, seven stoelen, een voetbank, een grenen tafel, drie brandewijns croesjes, twee tinnen bekers en pijpkan, een spiegel, een stoof, een bibel met drie andere boeken, twee dopjes servetten, een gouden ring, een silver hartje met een stukje silverwerck, twee bonte cleden om de kasten, vier neusdoeken, een houten schalen met twe pond gewichts." Dirck Aarts droeg "een blauwe hemdrock met silverenopen, een witte onderbroek, een paar hosen, een swart lakens broek, een blauw lijffe, een swart lakens rockje, een hoed, schoenen." Op de zolder: "enigh deckers gereedschap, twe spinwielen, omtrant 6 a 7 ton appels, een pertie turf en hout, een stuck speck, elf a twaalf appelkorven, wat oude tonnen, een oud zeil, verscheiden sneden delien en ander hout, een pij en rock, een spallings ham, een visfijng, een schamelte."

Twee panden worden een

Het huis bestond behalve uit de voorkamer en de zolder ook uit de achterkamer, het voorhuis, de kelder en de gang. De oudste zoon Aart Dircks werd eigenaar van het huis. Hij woonde hier met zijn vrouw Tjalte Willems. Aart Dircks was koopman, kennelijk had hij hier een winkel. Hij overleed en in 1718 hertrouwde de weduwe met Jan Jansz (reeds twee keer weduwnaar) die nu beide woningen kocht. Hij was bakker, maar brouwde hier ook bier. De vermogende Jan Jansz maakte van Van Harenstraat 6 en Warmoesstraat 2 een pand (net zoals de Rabobank nu is). In juni 1722 overleed de bakker-brouwer. Het nu uit twee kavels bestaande huis met een daagse voorkamer aan de zuidkant alsmede een voorkamer aan de noordkant werd dat jaar verkocht en het werd omschreven als "een huisinge, backerie en brouwerie samt achterplaatse, bomen en plantagie, staende op de smalle kant van de Warmestraat."

Brouwerij

Koper werd Pijter Jansen Bakker, een zoon uit het tweede huwelijk van Jan Jansz. Hij noemde zich Bakker, maar was brouwer. Pijter trouwde in 1720 in de kerk van St.-Annaparochie met Riemkjen Tjepkes van Benema (kwam van Franeker). Het echtpaar kreeg zes kinderen van wie vier jong overleden. In 1733 overleed de brouwer en verkochten de erfgenamen het pand, het dub-

bele pand, aan Foppe Johannes en zijn vrouw Lijsbeth Sibbens. Ook Foppe was brouwer, tot in 1757, want in dat jaar verkocht hij zijn zaak aan Jan Gerrits voor 650 caroligulden en 15 stuivers. Hem kennen we nog als eigenaar van het hoekhuis dat we vorige week hebben behandeld. Jan Gerrits verhuisde van daar naar hier. In 1760 overleed de eigenaar en zijn zoon Gerrit Jans Brouwer verkocht de zaak aan Foppe Reinders Eckringa, brouwer te Leeuwarden. Nu voor 1.100 caroligulden. Het pand is tussentijds zeer zeker verbouwd.

Bier

Eckringa werd rond 1700 geboren als zoon van een Leeuwarder distillateur en trouwde met Berberke Gerardi Steensma (kwam van Leeuwarden). Het echtpaar kreeg acht kinderen van wie drie opgroeiden. Zijn vrouw overleed en in 1748 hertrouwde de brouwer met Margaretha Tresling (ook afkomstig van Leeuwarden). Het dubbele pand werd nu door het gezin van Foppe Eckringa en door dat van zijn oudste zoon Reinder die zo vader zo zoon ook brouwer was van Bildts bier. (Voor zo ver wij konden nagaan zijn deze brouwers geen familie van Paulus Eckringa, de ontvanger die destijds aan de smalle kant van het Oosteinde van St.-Annaparochie woonde.)

Hoite Peisel

Reinder Foppes Eckringa trouwde te St.-Annaparochie op 33-jarige leeftijd met Ijmke Jans (kwam van St.-Annaparochie). Tot 1773 bleef zoon Reinder trouwen, een gouden business. Bildts graan stond hoog aangeschreven en er was een gezonde vraag naar het Bildts bier als dorstlesser. Reinder Eckringa bood de zaak te koop aan. Henricus Andreea, Hoite Peisel (met zijn vrouw Trijntje Riemers) en Pieter Luitzens de Kuur kochten de brouwerij "in compagnie". Andreea was grietijnssecretaris en makelaar, Peisel was in naam van de stadhouder van Friesland jachttopziener op Het Bildt en De Kuur was gezworen klerk bij het nedergericht van Het Bildt. Ons kent ons. Voor het pand dat nu omschreven werd als een brouwerij en mouterij, werd 1.739 caroligulden neergegeld. Volgens een belastingkohier woonde Pieter de Kuur in het pand. In 1780 kocht Hoite Peisel zijn beide medefirmanten uit de zaak. Dat kostte hem en zijn tweede vrouw, Maartje Bentes Proost 2.200 caroligulden. Hoite Peisel liet de brouwerij annex mouterij bestieren door Ane Cornelis Wassenaar.

Brouwersgracht

Lang verhaal kort: Peisel draaide als een blad aan de boom om van Oranjegezind naar patriot. Hij werd opgesloten in de gevangenis te Leeuwarden en heeft het daglicht nimmer meer aanschouwd. "Dr. Willem Albarda en de 3 andere curatoren over de geabandoneerde en gerepudieerde boedels van wijlen Hoite Peisel en Trijntje Riemers voor 2/3 en Maartjes Bentes voor 1/3 verkoopen aan Ane Cornelis en Neeltje Arjens, echtelieden te St. Annaparochie een huis en stokerij met schuur, achtererf en vrije reed agter het huis van Dirk Jentjes langs na en van de weg." De brouwerij had dus recht van reed naar de Westerdijk. Ten zuiden van het hoekhuis van Dirk Jentjes alsmede de brouwerij liep een reed parallel aan de vaart die de Brouwersgracht werd genoemd (nu min of meer de Kade en de vaart).

Jeneverstokerij

Ane Cornelis Wassenaar betaalde 3.100 caroligulden en was dat nog niet genoeg, hij moest jaarlijks ook nog 137 caroligulden ophoesten voor "keetgeld", belasting voor het hebben van een stookketel.

Ane Cornelis Wassenaar woonde hier met zijn vrouw Neeltje Arjens Wassenaar. Zij kregen twee dochters: Dirkje (1777) en Arjaantje (1784). In 1797 overleed stoker Ane. De erfgenamen verhuurden de jeneverstokerij aan Pieter Cornelis Brouwer die in 1801 trouwde met dochter des huizes Arjaantje. Moeder Neeltje Arjens overleed in hetzelfde jaar. Dirkje, de andere dochter, eiste haar erfdel op en de stokerij werd te koop aangeboden. Op de verkoopbiljetten stond te lezen: "een capitaale, fraije groote huizinge en erve, waarin de jeneverstokerij, door wijlen Hoite Peisel en andere met succes een lange reeks van jaeren is geëxerceerd en daer toe zeer gevoelig gereguleerd, bij Pieter Cornelis Brouwer thans bewoond, Maji 1804 vrij aan te vaarden."

Brouwer verkaste naar de stokerij op het Oosteinde (nu Van Harenstraat 60, familie Poorte). Dirk Jans Tanja en zijn vrouw Akke Dirks de Jong kochten het bedrijf met woning. Of Tanja hier het vak van stoker uitoefende, is maar de vraag. Zijn vrouw stond te boek als winkeliërster. Tanja stierf spoedig en de weduwe hertrouwde in maart 1815 met Enne Klazes Wagenveld. Dat was een moeite. In augustus dat jaar werd Akke verlost van een doodgeboren dochtertje. De moeder stierf in het kraambled. De eigendom ging over in handen van de kinderen van Jan Dirks Tanja, de reeds in 1791 overleden zoon uit het eerste huwelijk van Akke. Zij heeten Jan en Wijske.

Noordelijke woning

Het pand bestond sinds 1718 uit twee woningen (Warmoesstraat 2 dat later Van Harenstraat 6 als adres kreeg en Warmoesstraat 4). We weten dat de noordelijke woning kleiner was dan de zuidelijke. De voorgevels waren respectievelijk zes meter en ruim acht meter lang. De zuidelijke woning had bovendien de beschikking over een grote schuur met stalling. De zuidelijke woning lijkt op een vage foto uit 1886 een klokgevel te hebben en we mogen aannemen dat de noordelijke woning ook altijd een topgevel heeft behouden, maar zeker zijn we niet. Er bestaan namelijk geen duidelijke foto's van dit brede pand van voor de grote verbouwing in 1910-1911. Vanaf nu volgen we hier de kleine, noordelijke woning. In het koffiehuis te St.-Annaparochie verkocht notaris Everhardus van Loon in januari 1820 "een deftige en ruime huizinge voorzien van een ruim voorhuis en gang, twee kamers, keuken en pakhuis, voorts eene schuur met stallinge voor zes koeijen en twee paarden, bij Dirk Gerbens van der Laan en vrouw als huurders in gebruik."

"Zindelijke stalling"

Huurder werd eigenaar voor f 2.955.--. Dirk Gerbens van der Laan was in 1808 getrouwd met Wijske Jans Tanja. Het echtpaar Van der Laan kregen twee kinderen van wie een, dochter Grietje (1810), opgroeide. Dirk Gerbens van der Laan was mostermolenaar en woonde tussen 1820 en 1829 bij de molen aan de Noorderweg. Bewoners van de noordelijke woning waren onder andere de rentenierende moeder van de molenaar en werkmans Sijbe Nammens Sijbesma. In 1829 woonde het gezin Van der Laan weer in de Warmoesstraat. Molenaar Van der Laan oefende hier het beroep van voerman uit. In 1833 overleed hij. Drie jaar eerder had hij "de deftige en ruime huizinge" te koop aangeboden. Het huis bestond uit "een ruim voorhuis, twee kamers en een keuken, voorts een ruime schuur met zindelijke stalling voor 4 koeijen en 4 paarden en eindelijk een bleek, voorzien van regenwaterbak, put enz., hebbende een vrije reed, drift en gangpad over het erf van den naastleger ten noorden, alsmede een aparte gang aan den noordkant."

Horlogemaker Eisma

Dochter Grietje Dirks van der Laan was koper voor f 1.100,25, een zeer gering bedrag. Zij overleed hier in het deftige huis, in 1836. Grietje was getrouwd met Marten Hendriks Smits die nu het huis erfde. Zijn schoonmoeder Wijske Jans Tanja verhuisde naar het Oosteinde en Smits verkocht "de ruime, aanmerkelijk gerepareerde huizinge met schuur, stalling, bleek en aanbehooren." Huurder Jorrit Cornelis Posthumus werd koper. Hij was pas getrouwd met Wijkje Loopkes Radsma en was gardenier. Posthumus verkocht het huis in 1840 aan verver Jan Hendrik Jonk. De in 1816 geboren Leeuwarder was getrouwd met Maria Elisabeth Jonk. Behalve aan het gezin Jonk-Jonk gaf de noordelijke woning ook woonplezier aan huurders. We vinden onder meer horlogemaker Johannes Eisma, het gezin van voerman Jan Jelles de Groot en schoonvader Johann Jonk. Hij overleed hier in 1844 op de respectabele leeftijd van 93 jaar en was Pruis van geboorte. De huurders gebruikten kennelijk de "aparte gang aan den noordkant" om hun kamers te bereiken. Dat deed ook verversknecht Sijte Sannes. Hij was afkomstig van Leeuwarden en de overgrootvader van Hartman Sannes die later de geschiedenis van Het Bildt op papier zette. In 1856 kocht Klaas Sjoerds de Bildt het gehele pand. Hij was schipper, maar zijn vrouw

Amerins Dirks Lont dreef een winkel in de zuidelijke woning waar het echtpaar woonde met hun zoon Sjoerd. In de noordelijke woning woonde Sijte Sjoerds de Bildt, een broer van de eigenaar.

Familie Schat

In 1875 verhuisde eigenaar De Bildt met zijn vrouw naar het Oosteinde (Van Harenstraat 53). Hij verkocht zijn bezittingen in de Warmoesstraat aan Pieter Jacobs Hoitsma, die nu verhuisde van het Oosteinde naar de zuidelijke woning (volgende week meer). Hoitsma verhuurde de noordelijke woning aan Trijntje Krediet. Zij werd in 1850 geboren in Heerenveen, was "strooioedjesmaakster" en woonde hier met haar zuster Anna. De zussen verhuisden in 1876 naar het Oosteinde (Van Harenstraat 78). In datzelfde jaar verkocht Hoitsma het pand aan Pieter Jans Schat die de zuidelijke helft betrof en de noordelijke verhuurde aan Martentje Klazes Post, de gewezen logemonthouster. Haar man Jan Hermanus van Zandbergen had in 1869 de benen genomen naar Noord-Amerika. De achtergelaten Martentje woonde hier met haar kinderen Wietske en Klaas van Zandbergen, maar niet lang want de zoon van de eigenaar, Tjeerd Pieters Schat trouwde in 1883 met Saakje Jogchums Hiemstra en de jonggetrouwen kwamen hier wonen. Schat jr. was net als zijn hovenier. In 1884 overleed Saakje kinderloos en de hovenier hertrouwde nu met Aafke Hendriks Hoitsma (kwam van Leeuwarden). In 1889 verhuisde het gezin Schat naar elders in St.-Annaparochie. De volgende hoofdbewoner van het huis was Jarig Hendriks de Vries. Hij werd geboren in 1863 te Wier en was getrouwd met Ariaantje Pieters Schat, een dochter van de eigenaar. Het bleef in de familie. Zeer spoedig verhuisden zij naar de zuidelijke woning; ze gingen bij Pieter Jans Schat inwonen.

Huurders

Piekie Jarigs Tolsma was de nieuwe huurder. Hij werd te Berlikum geboren in 1875 en was getrouwd met Aaltje Lumes Tuininga (kwam van Beetgum). Piekie Tolsma was schippersknecht, maar stond spoedig te boek als koopman. Tolsma ging en De Bildt kwam. Cornelis Leenderts de Bildt was gardenier en woonde hier met zijn vrouw Aukje Klazes Hagedoorn en kinderen. De Bildt werd spoedig opgevolgd door verver Romke Meinderts van Reenen die hier kort heeft gewoond met zijn vrouw Dirkje Ritskes Tulner. Na Van Reenen verscheen de weduwe Jan Sjoukes Boterhoek

ten tonele. Zij heette Gooikje Klazes Wagenveld en werd geboren in 1851 te St.-Annaparochie. Gooikje dreef hier een winkeltje.

Verbouwing

In maart 1909 overleed eigenaar Pieter Jans Schat. De erfgenamen gingen in december over tot verkoop van "een huizinge, waarin twee winkels met groote schuur, waarin stalling voor 6 koeijen en 2 paarden, bleek en erf, staande en gelegen op het Zuideinde en uitkomende aan de Nieuwekade, groot 5 are en 10 centiare, bewoond door J.H. de Vries en de weduwe J. Boterhoek." Het noordelijke huis bestond uit kamer met winkel, kelder en achterhuis. Voor f 3.211.-- werd Jan Bernardus Woudstra, timmerman te St.-Annaparochie koper. Hij werd geboren in 1861 te Ternaard en was getrouwd met Aaltje Annes Andriessen (kwam van St.-Annaparochie). Het gezin verhuisde in mei 1910 van het Zandpad (nu Wassenberghstraat 8) naar de zuidelijke woning (volgende week meer). Eind 1910 begon Woudstra het dubbele pand rigoureus te verbouwen. Wat de noordelijke woning betreft, kunnen we spreken van nieuwbouw. Toen het dak van de zuidelijke woning het begaf, maakte timmerman Woudstra nieuwe plannen en liet de daknaad van de twee huizen doorlopen. Elk huis had een grote kajuit. Waren de twee huizen vanaf 1718 één woning, nu leken de twee woningen één huis.

Hoedenwinkeltje

Nieuwe huurder in 1910 was Hermina Stroosma. De ongehuwde modiste woonde hier met haar ongehuwde zusters Wijkje en Hendrika. Ze waren respectievelijk 37, 33 en 19 jaar oud. De oudste zuster werd in 1912 eigenaar van het huis, dat vanaf nu tot 1991 een op zichzelf staand huis was. De jongste van de drie verhuisde in 1915. Hermina en Wijkje drevren hier een hoedenwinkel net als Trijntje Krediet 40 jaar eerder. In 1925 werd een bovenwoning gemaakt. De zuster verhuisden van onder naar boven. Onder kwam Anna Metke Kuiken te wonen. Zij was een nicht van de gezusters Stroosma. De nicht trouwde in 1941 met Marten Ketelapper. Hij was cipier van beroep. Hermina Stroosma overleed hier in 1948 en Wijkje Stroosma verhuisde een jaar later naar Leeuwarden. Marten en Anna bleven hier wonen en kregen vier kinderen. Naar wie de oudste dochter Hendrika Wiepkje Hermina is genoemd, laat zich raden. De oudste zoon Reitze werd een bekende naam in het politieke landschap van Friesland. Het gezin Ketelapper-Kuiken verhuisde in 1949 naar Leeuwarden. Intussen was in 1929 dit huis het nieuwe hoekhuis geworden vanwege de sloop van huize Westra. Hermina Stroosma werd destijds eigenaar van het recht van opstal van een strook grond ten noorden van haar hoedenwinkeltje, die omzoomd werd door een halfhoog muurtje.

Laboratorium

"Ten verzoek van mejuffrouw W. Stroosma" verkocht notaris Timmer in het café van Theun van der Veen in februari 1949 "de winkelhuizinge aan het Zuideinde, voorzien van gas en waterleiding, alsmede het recht van opstal op een strook grond aan de noordkant." Voor f 7.006.-- werd het bestuun van de coöperatieve zuivelabriek De Eendracht te Marssum eigenaar. Het huis werd verbouwd. De voordeur verhuisde nu van de Warmoesstraat naar de Westerdijk (nu Van Harenstraat) en in de plaats van die deur en het etalageaam werd een eigenwijs raampje geplaatst: glas-in-lood met traliewerk. In 1962 werd het huis eigendom van de coöperatieve zuivelindustrie De Maatschap te Dronrijp. Bewoners waren achtereenvolgens Pieter van der Veer met zijn echtgenote Jantje Vermeer en Johannes Faber met vrouw en kinderen. Beiden waren melkcontroleur en beiden waren afkomstig van Marssum. In het huis was een laboratorium gevestigd. Hier werden de melkmonsters onderzocht op kwaliteit, zoals hygiëne en vetgehalte.

Tot slot

In december 1964 verliet het gezin Faber het pand en was het laboratorium voltooid verleden tijd. Pas in april 1965 werd het huis, voorzien van moderne keuken en toilet-ruimte met douche, weer bewoond. Toen de woning van IJzaak Kuiken aan de Kade door brand werd verwoest, streek hij neer in ons hoekhuis. Kuiken was getrouwd met Leentje Sijtsma, de weduwe Rotsma. Het echtpaar had twee zonen: Klaas Jan en Gerrit Onijdes (roepnaam Klaas en Gerrit). Hun grootmoeder Klaasje Wassenaar, de weduwe Klaas Kuiken woonde er bij in en ook hun halfzuster Grietje Rotsma heeft hier tijdelijk onderdak genoten. Zoon Klaas trouwde in 1972 en vertrok naar elders. In 1974 verhuisden vader en moeder naar de Dordtse straat nadat de jongste zoon Gerrit Kuiken jong trouwde met Sieuwke Keizer (roepnaam Joke). Gerrit Kuiken werd nu hoofdbewoner. Gerrit en Joke woonde hier met hun kinderen IJzaak en Wijke tot april 1990. De Rabobank kocht het hoekhuis alsmede het huis ten zuiden (volgende week meer) en liet de gehele hoek in 1991 slopen. Er verrees nu een nieuw bankgebouw dat Van Harenstraat 4 als adres heeft. Tot zover. Tot volgende week.

Wandeling 97: Warmoesstraat 2 en 4 en Van Harenstraat 4

Winkelhuis en werkplaats van timmerman Jan Woudstra

Tussen hoedjeszaak Stroosma en rijwielhandel Dijkstra (met uithangbord) staat het winkelhuis van Stroosma-Hallema. Voor het huis poseren van rechts naar links: huisschilder en vader Andries Hallema, moeder Trijntje Woudstra met Jan Hallema op de arm, schoonmoeder Aaltje Andriessen, een onbekende en timmerman en schoonvader Jan Woudstra, 1918.

De oudste berichten

Gloef het of niet. Tacke Freerx werd in 1640 te St.-Annaparochie geboren. Hij trouwde en werd vijf keer vader. Deze Tacke verkocht het huis dat we nu behandelen rond 1670 aan Dirck Aarts. Deze St.-Annabuurster trouwde in 1660 met Jannichie Douwes. Ze kregen vier kinderen van wie een de volwassen leeftijd bereikte. In 1673 kocht Dirck het huis ten noorden en zijn gezin verkaste nu van hier naar daar. Hij bleef evenwel eigenaar en verhuurde de woning aan Danckleff Rauwijn, oud-assistent van het Bildtse nedergerecht. Dirck overleed in 1682 en zijn zoon Aart Dirx erfde beide huizen. Aart was getrouwd met Tjalkie Willems. Waarschijnlijk werd het huis gehuurd door Jan Jansz die hier woonde met zijn tweede vrouw Ijmke Jans en heel veel kinderen. Toen eigenaar Aart overleed, trouwde de weduwe met de zopas genoemde Jan Jansz die ondertussen weduwnaar was geworden. Hij werd nu eigenaar van beide huizen die hij rond 1718 samenvoegde. Net als vorige week moeten we hier zeggen dat we niet weten hoe het huis intern verdeeld was, maar we gaan ervanuit dat er altijd sprake is geweest van twee woningen naast elkaar, die niet altijd door verschillende gezinnen dan wel enkelingen werden bewoond.

Goudsmid

De namen van de bewoners van de zuidelijke woning zijn tot ongeveer 1830 niet altijd bekend. En vanaf 1832 weten wij niet precies welke personen in de noordelijke dan wel de zuidelijke woning verbleven. Wij laten ze hier achterwege. Zoals we in de vorige Wandeling hebben kunnen lezen, verhuisde eigenaar Klaas Sjoerds de Bildt in 1874. Hij verkocht het dubbele pand in de Warmoesstraat aan Pieter Jacobs Hoitsma die nu verhuisde van het Oosteinde naar hier, de zuidelijke woning. Hoitsma was 37 jaar oud, werd geboren te Nijehaske en was getrouwd met Geertruida van Diest (kwam van Leeuwarden). Hij was goud- en zilversmid, handelde in edelmetalen en was lommerhouder. Tevens was hij een moeilijke man. Hij treiterde zijn vrouw het huis uit. Zij moest in St.-Jacobiparochie

de kost zien te vinden als huishoudster. Hij verlangde dat zij bij hem terug zou komen, maar zij was hiervan niet gediend "en daardoor ontstonden meermalen onaangename tooneelen waarbij de politie tusschenbeiden moest komen."

Schoenenwinkel

Al in 1876 verkocht de goudsmid het dubbele pand aan Pieter Jans Schat. Hij verhuisde op 12 mei dat jaar met zijn schoenenwinkel van het Oosteinde naar hier. Schat handelde voorts in matten en tapijten en hij was bovendien hovenier. Hij werd in 1832 geboren te St.-Annaparochie en was getrouwd met Akke Tjeerds Wassenaar met wie hij drie kinderen kreeg. De oudste zoon Tjeerd trouwde en verhuisde. Dochter Elske werd elders dienstmeid en de jongste dochter Ariaantje trouwde met Jarig Hendriks de Vries. Dit echtpaar woonde even in de noordelijke woning, maar keerde met zijn gezin weer terug naar het ouderlijk huis, de zuidelijke woning. Ook dit verblijf was van korte duur. Nu woonden Pieter en Akke hier alleen. Zij overleed hier in 1903 en de oud-hovenier op leeftijd blies op 7 maart 1909 zijn laatste adem uit. De erven gingen in december dat jaar over tot verkoop. De zuidelijke woning werd omschreven als "een zuidelijke kamer met winkel, kelder en achter deze kamers de schuur met afzonderlijke werkplaats en vuurhut."

Timmerman Woudstra

Jan Bernardus Woudstra werd eigenaar voor f 3.211,-. Woudstra werd in 1861 te Ternaard geboren en was als timmernecht getrouwd met Aaltje Annes Andriessen (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar had een dochter en een zoon, Trijntje en Anne. Geveiren verhuisden ze in december 1909 van het Zandpad (Wassenberghstraat 8) naar hier. Wij zullen Woudstra in de komende Wandelingen vaker tegenkomen. Hij was verantwoordelijk voor de bouw, verbouw dan wel herbouw van Van Harenstraat 4, Van Harenstraat 6, Warmoesstraat 2/4, Warmoesstraat 6, Kade 3 en Kade 1 en alles wat daar tussenin stond. We weten reeds dat tegen het einde van 1910 Woudstra het hele pand rigoreus begon te verbouwen. Wat de noordelijke woning betreft, kunnen we spreken van nieuwbouw. De verbouwing van de zuidelijke woning, waar hij zou wonen, ging niet zonder kleerscheuren. De Bildtsche Courant deed verslag: "Bij het vertimmeren van het huis van Jan Woudstra stortte plotseling het dak in. De knecht G. Tulner kon zonder veel letsel van het onder het puin worden vandaan gehaald." En of dat nog niet genoeg was, viel Woudstra een paar dagen later van de ladder.

Topgevels

Toen het dak van de zuidelijke woning het begaf, maakte timmerman Woudstra nieuwe plannen en liet de daknaad van de twee huizen doorlopen. Het dak werd voorzien van

twee grote, bijna identieke kajuiten. Waren de twee huizen vroeger een woning, nu leken de twee woningen een huis te zijn. Met timmerman Woudstra brak een periode aan die getypeerd wordt door talloze, talloze verbouwingen. Achter het herbouwde Van Harenstraat 6 en het verbouwde Warmoesstraat 2/4 verrees een grote timmerschuur. Deze had de uitgang naar de Kade. Wij weten niet hoe het huis er voor de verbouwing heeft uitgezien. Maar het dak stortte in en Tulner lag onder het puin, dus zal het huis van ouds een topgevel hebben gehad. Met huize Westra en Van Harenstraat 6 ten noorden stonden hier drie topgevels op een rij.

Hallema

Dochter Trijntje Woudstra trouwde in 1914 met Andries Hallema. Hij werd geboren in 1891 te St.-Annaparochie. Het echtpaar Woudstra-Andriessen verhuisde met zoon Anne naar een nieuwe woning die de timmerbaas onderwijl had gebouwd (Kade 1). Andries Hallema betrof met zijn echtgenote het pand aan de Warmoesstraat. Zijn schooneouders kwamen hier in 1915 bij inwonen. Het huis was onderwiel verdeeld in een onder- en bovenwoning. Hallema dreef hier een flinke winkel in galanteriën, matten, huishoudelijk artikelen enzovoort. De winkel was natuurlijk beneden gesitueerd. Uit een advertentie in de Bildtsche Courant komen we te weten wat er te koop was in april 1923: "Woudstra & Hallema is het adres voor kamer-, keuken en serrematten, deurmatten en gangmatjes, wollen en pluche vloerkleden, wollen en cocos looper, vloerzeil en linoleum, afgestapete tafelleeren, bruin leerdoek, marmarzeil en bordezeil per el. Alsmede alle schoonmaakartikelen. Aanbevelend." Maar Woudstra en Hallema was ook het adres voor toiletzeep, voor schoencreme en voor sigaren en sigaretten.

Het echtpaar Hallema-Woudstra kreeg een zoon; Jan werd in 1918 geboren. Een jaar later kocht Jan Woudstra het zuidelijker staande pand (Warmoesstraat 6) dat hij reeds in de jaren 1897-1909 ook bezat. Wederom verbleef Woudstra en zijn vrouw, deze keer twee jaar, elders, maar in 1921 kwamen ze weer terug naar het huis dat we nu behandelen.

Kosthuis

Warmoesstraat 2/4 en de diverse keren verbouwde grote timmerschuur boden ook plaats aan kostgangers. Met recht kunnen we zeggen dat dit adres een kosthuis was. Het was een komen en gaan van mensen die een tijdelijke baan in St.-Annaparochie vullden, maar ook woonden er werknemers van elders die pension Woudstra als starterslocatie gebruikten. Klerken bij de directe belasting, letterzetters, gasfitters, klerken bij de spoorwegen, notarisklerken, onderwijzers en onderwijzeressen. Onder de kostgangers vinden we bekende namen: Andries Hermanus Swerms, Wiebe Brouwer, Ruurd Bergsma en Adolf Hoekstra Dzn. hebben hier allen een kamer gehuurd.

Brand!

De Leeuwarder Courant van woensdag 9 november 1921 had het volgende te melden.

"Zondagavond j.l. omstreeks kwart voor elf werd een begin van brand ontdekt in den timmerwinkel van J.W. op het Zuideinde te St. Anna parochie. Door snel handelen kon de brand met eenige emmers water geluscht worden. Op zich-zelf derhalve geen feit dat de vermelding waard zou zijn. De omstandigheden, waaronder het plaats had, leiden er echter toe, dat men zich daar algemeen met het geval bemoeit. Ongetwijfeld moet hier aan opzet gedacht worden. Dit is toch de derde maal in betrekkelijk korten tijd dat in of bij dit perceel brand ontstaat. Daarbij komt, zoo schrijft men ons, dat het zondagavond stormde en het een kwestie van minuten was of een belangrijke deel van het dorp was in vlammen opgegaan. Iemand, die onder zulke omstandigheden brand sticht, is een doortrapte misdadiger of een ontoerekenbare."

Boze vingers werden gericht op de schoonzoon en ook op eigenaar Woudstra, maar de timmerman pareerde de verdachtmakingen met een oproep in de Bildtsche Courant waarin hij honderd gulden beloning in het vooruitzicht stelde aan "degene die kan bewijzen dat de branden door ondergeteekende zijn gesticht." Nimmer werden de drie brandstichtingen opgelost.

Bebouwing Westerdijk

De eerder aangehaalde grote timmerschuur was in 1929, na de sloop van huize Westra, vanaf de Westerdijk geheel zichtbaar. Een 2,50 meter brede strook grond ten noorden van de timmerschuur, eigen aan Jan Woudstra en in de rooilijn van het nieuwe hoekhuis (Van Harenstraat 6) en het PEB-huisje (Van Harenstraat 2), werd nu bebouwd. Het zag er van oost naar west als volgt uit: hoekhuis dames Stroosma, kamertje, werkplaats, open straat, bergplaats, uitstaltak, transformatorhuis, garage Dirk de Koe (De Kaai) en woning De Koe (Kade 1). N.B. Uitstaltak is een vergeten woord voor etalage en de open straat was een inham, een onderbreking in de rooilijnmuur, een drie meter brede open plaats. Het betekende dus niet dat er toegang was vanaf de Westerdijk naar de grote timmerschuur. Die toegang lag nog altijd ten westen, vanaf de Kade (nu straatje Rabobank tussen Kade 1 en 3).

Benedenwoning

In februari 1931 overleed Jan Woudstra zeer onverwacht. Elf maanden later overleed zijn weduwe, Aaltje Andriessen. Schoonzoon en schilder Andries Hallema werd nu eigenaar. In 1946 verhuurde Hallema de benedenwoning aan Frederik Glotzbach (roepnaam Freerk). Het noordelijke winkelruit werd vervangen door een deur die toegang verschafte tot de trap naar de bovenwoning. Anne Woudstra, de hoofdbewoner van de benedenwoning verhuisde met zijn vrouw Jantje Siderius en de kinderen Jan en Johannes (roepnaam Joop) naar de inpandige woning in het gemeentehuis (Anne Woudstra was op 15 april 1945, de dag van de bevrijding van Het Bildt, benoemd als conciërge).

Winkel Glotzbach

Frederik Georg Glotzbach was oorspronkelijk smid op het Noordeinde, maar hier dreef hij

een winkel in huishoudelijke artikelen en touw- en ijzerwaren. Niet lang, want hij overleed in 1948 en zijn weduwe, Jetske Spoelhof, kwam in 1954 te overlijden. Daarna bekeerde dochter Eelkje Glotzbach de winkel. In 1962 werden de twee voordeuren (winkel en bovenwoning) eleganter verenigd in een portiekje. De deur naar de bovenwoning van Hallema werd enige meters naar achteren geplaatst. De etalage werd hierdoor groter. Een jaar later volgde nog een verbouwing. De Bildtse Post van 17 mei 1963 meldde: "De zaak is moderner en lichter geworden, zodat men een volledig overzicht heeft van het volledige assortiment luxe- en huishoudelijke artikelen en niet te vergeten de gereedschappen. Voor die gereedschappen werd zelfs een aparte wand - de noordelijke - van het voorste stuk van de winkel gereserveerd. Aan gaatjesbord hangen de nijptangen, hamers, combinatietangen en wat dies meer zij." In oktober 1971 hield warenhuis Glotzbach opheffingsuitverkoop van de gehele voorraad. Zes jaar later verhuisde Eelkje Glotzbach op 65-jarige leeftijd naar de Kade.

Bovenwoning

Trijntje Woudstra overleed in 1964. Een jaar later werd huishoudster Grietje Visser een mede-bewoner van de bovenwoning. Eigenaar Andries Hallema overleed drie jaar later waarna de eigendom overging naar zoon Jan Hallema. Hij had een reclamebureau en was later leraar aan de hervormde kweekschool te Leeuwarden. Hij had tekenen als gave en heeft in het verzet menig persoonsbewijs vervalst. Huishoudster Grietje Visser bleef tot 1976 wonen op de bovenverdieping, dus Warmoesstraat 2.

Bij de officiële invoering van de straatnamen, op 1 januari 1964, werd de oostelijke bovenwoning Warmoesstraat 2, de onderwoning werd Warmoesstraat 4 en de westelijke bovenwoning werd Van Harenstraat 4.

Van Harenstraat 4

In de westelijke bovenwoning verbleven achtereenvolgens het gezin van Klaas Krotte, van IJbrand Boonstra, van Pieter Ferwerda en dat van Paulus Braaksma. De laatste genoemde woonde op 1 januari 1964 plotseling in Van Harenstraat 4. Dit was natuurlijk geen gevolg van een verhuizing, maar van de zonet al aangehaalde invoering van de adressen. De westelijke bovenwoning werd Van Harenstraat 4 gedoopt. Paulus Braaksma was schildersknecht bij Hallema en trouwde in 1960 met Eelkje Oevering. Het echtpaar kreeg drie kinderen. In 1963 begon Paulus Braaksma hier, dus in Van Harenstraat 4, een schilderswinkel. Direct ten oosten van het transformatorhuisje was de winkel gesitueerd, met een centrale deur en twee grote ramen. Het gezin Braaksma verhuisde in januari 1976 naar Warmoesstraat 17 waar de Verfhoek werd voortgezet.

Tot slot

Jan Hallema liet in 1976 de voormalige verfwinkel verbouwen in een "inrichting voor fysiotherapeutische praktijk." Lourens Lamsma was de therapeut. Hij kwam van Leeuwarden. Het complex Warmoesstraat 2-Warmoesstraat 4-Van Harenstraat 4 behelste, van kamer tot kast, destijds 35 ruimtes! Lamsma woonde dus in Van Harenstraat 4, maar verhuisde later intern naar Warmoesstraat 2. Hij vertrok in december 1987 naar elders en aan de fysiotherapie kwam een einde. Het pand stond daarna lange tijd leeg. Pas in oktober 1991 was er weer sprake van enige actie: het werd gesloopt! Ook de grote timmerschuur en het hoekhuis Van Harenstraat 6 alsmede fysiotherapie Van Harenstraat 4, alles ging plat. Nimmer eerder in de historie van Altoena/St.-Annaparochie zag de Hoek er zo troosteloos uit. Het grote gat werd opgevuld door de Rabobank. Die verhuisde in 1992 van Warmoesstraat 5 naar wat we nu Van Harenstraat 4 noemen. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Winkel in schoenen, brood, worst, fietsen, boeken en kruiden

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1681 verkocht het echtpaar Philips Walings van der Meij en Lijsbet Everts "thans onder Vrouwenbuurt aan Harmen Rommerts en Antie Tabes echteluiden in Anna parochie een huisje met achterplaatse op de smalle zijde van de Warmoesstraat." Zekerheid hebben we niet, maar waarschijnlijk hebben Philips en Lijsbet hier gewoond. Van der Meij was doopsgezind en "opsiender en besorger van d'armen haerders gesintheijts gemeinte," met andere woorden: doopsgezind armvoogd. Hij kerkte dus in de vermaning (nu Warmoesstraat 3) aan de overkant van de Zuidervaart. Harmen Rommerts kwam van Goutum. Hij was daar in 1669 getrouwd met Antie Tabes. Hoe de overgang is gegaan, weten we niet, maar het lijkt dat Simon Popkes in 1699 eigenaar was van het huis dat we nu behandelen. Simon Popkes was brouwer van beroep. De brouwerij stond een pand zuidelijker (volgende week meer). Hij was in 1682 getrouwd met Eelkje Albars en bezat meerdere huizen aan de smalle kant van de Warmoesstraat (zoals nr. 6, 8, 10, 16 – vier gevels op een rij). In 1711 werd nr. 6 gehuurd door Johannes Jacobs Blau. De weduwe Simon Popkes verkocht een jaar later dit huis "met twe kamers en gang en achterplaatse met hovinge tot aan de gragt" voor 300 caroligulden aan de huurder. N.B. De 'gragt' is de Brouwersgracht die toen min of meer liep waar nu de 'Kaaisfaart' loopt. Johannes Jacobs Blau was in 1694 getrouwd in de nieuwe achtkantige kerk te St.-Annaparochie met Engelie Jans. Het echtpaar kreeg zes kinderen. J.J. Blau was schipper en eigenaar van een "snick met zeil en treil samt kloeten." Hij overleed in 1717 en terwijl zijn zoon Jan in Oost-Indië vertoefde, verkochten de erfgenamen mede uit Jans naam het huis met de tuin aan Rienk Cornelis 't Hoen. Het huis bestond destijds uit de voorkamer, de spijkkamer, de solder, de gang en de achterkamer.

Ten noorden van brouwerij

Rienk telde er 205 caroligulden en vijf stuivers voor neer (4.105 stuivers). Hij was een broer van Beert Cornelis 't Hoen die bierbrouwer was aan de smalle kant van het Oosteinde (Van Harenstraat 13, voormalig TerStal-oost). Rienk was in 1707 getrouwd met Willemijne Stevens. Wat hij voor de kost deed, is ons onbekend. Voor 350 caroligulden verkocht 't Hoen huis en tuin in 1722 aan Daam Beerts Wassenaar. Hij was een vrijezelle bierbrouwer. De brouwerij stond een pand zuidelijker (volgende week meer). Daam Beerts voegde nu een stuk van de gekochte tuin toe aan zijn brouwerij en liet daar een kamer bouwen. Deze ietwat vreemde situatie dat de helft van de tuin bij buurmans huis behoorde, hield stand tot in de twintigste eeuw. Het huis dat nu slechts uit een kamer bestond – de grondpacht daalde van 28 stuivers naar 16, werd in 1724-1727 bewoond door Pijter Hendrix, wellicht een bierbrouwersknecht.

Schoenmakerij

Daam Beerts Wassenaar overleed in 1727. De erfgenamen verkochten het huis voor ruim 175 caroligulden aan Jildert Doedes. Hij was St.-Annabuurtster van geboorte en schoenmaker van beroep. Hij trouwde in 1719 met Jaikje Cornelis en werd zes keer vader, onder anderen van Janke. Jildert Doedes dreef hier een schoenenwinkel, maar was ook assistent van het Bildtse nedergerecht. Maar kennelijk gingen de zaken niet goed, want van hem wordt in een belastingkohier van 1741 gezegd dat hij "niets in bonus heeft" en daarom geen huisbelasting behoefde te betalen.

V.l.n.r. Warmoesstraat 10, 8 en 6, de slagerij van Eize Bijlsma met Aafke Bijlsma-Veldema (met zoon Berend op de arm) in de deur, 1917

Jildert laptte in 1757 de laatste schoen. Jaikje Cornelis bleef hier wonen (in 1766 nog). Dochter Janke Jilderts erfde het huis. Zij was in 1752 getrouwd met Roelof Hendriks. Het echtpaar kreeg zeven kinderen (een overleed jong). Bewoners van het huis waren Hoite Peisel (1768), Reinder Foppes (de brouwer van Van Harenstraat 6; 1773) en Roelof Hendriks zelf (1777).

Huurders

Moeder Jaikje overleed dat jaar en de kinderen verkochten het huis waarin hun vader met nog vier onmondige kinderen verbleef, aan Pieter Luitzens de Kuur. Hij betaalde 321 caroligulden en 10 stuivers. De Kuur kennen we nog van de "compagnie" die eigenaar was van de stokerij (Van Harenstraat 6; zie Wandeling 96). Hij werkte als gezwoeren klerk bij het Bildtse nedergerecht. Zoals we weten uit voorgaande Wandelingen belegele De Kuur zijn geld vaker in huizen die hij door werklieden dan wel goeoden liet bewonen. De bewoners vlogen in en uit: Anne Gorter, Arjen Clazen, Jan Bartels, Jan Douwes Schat, Arjen Liewes, Dirk Kooij, Claas Ijsbrands, Marten Friesling, Ate Jacobs Weima zijn namen van mensen die hier tussen 1781 en 1811 hebben gewoond. In 1811 overleed De Kuur. Het huis vererfde op de kolenmolenaar van Vrouwenparochie. Hoe dat zit? De Kuur zijn derde vrouw heette Catharina Cecilia Camphuizen. Zij was een dochter van Adrianus Camphuizen en Petronella Ijpes Bonnema. Deze moeder hertrouwde met Christiaan Carel Lochnaar en uit dit huwelijk ontsproten Aleida Charlotta en Ijpina en deze Ijpina was de echtgenote van Feike Gerbens Docter, de molenaar te Vrouwenparochie. Let wel, Docter was dus als gelastigde van zijn vrouw en schoonzus eigenaar.

Familie Zijlstra

Het schijnt dat in dit huis rond 1825 een bakkerij was gevestigd. De gebroeders Bouwe en Jan Hendriks de With bewoonden het huis en waren bakker van beroep. Niet lang, want vier jaar later huurde Jan Thijsses de Jong het pand. Hij was gardenier en ruilde in 1833 van woning met Jacob Heeres de Vries. De Jong ging van smal naar breed (Warmoesstraat 49, drukkerij Van Leer & De Jong) en De Vries vice versa. Hij werd als huurder opgevolgd door Jan Jacobs Zijlstra en toen Feijke Gerbens Docter het huis verkocht, werd Zijlstra de nieuwe eigenaar. Jan Jacobs werd in 1806 geboren onder Vrouwenparochie, waarschijnlijk in Oudebildtzijl, want de familie noemde zich Zijlstra. Hij trouwde met Trijntje Jarigs Rosendal (kwam van St.-Annaparochie). Zijlstra was gardenier en het echtpaar kreeg zes kinderen. Hij

woonde hier tot in 1860 toen hij overleed. De weduwe blies hier in oktober 1867 haar laatste adem uit. De ongehuwde zonen Jacob, Jarig en Louw Zijlstra, variërend in de leeftijd van 33 tot 19 jaar, woonden hier nog een half jaar en vertrokken toen naar Vrouwenparochie. Zij boden huis, erf, bleek en tuin te koop aan.

Schat

Koper werd Pieter Reinders Schat, voormalig vader van het armhuis aan de brede kant van het Zuideinde. De in 1820 geboren gardenier woonde hier met zijn vrouw Tjerkje Martens Koning, Barteld Alberts de Grijs, ook gardenier, woonde hier tijdelijk bij in. Schat was voor de helft eigenaar van een beurtschip, varende van St.-Annaparochie op Leeuwarden en Harlingen, dat door Sijte Postma werd gebruikt. Hem zullen we nog tegenkomen op onze Wandeling, want hij woonde aan de Nieuwe Kade (nu Kade 25 en 25a). Tjerkje Koning overleed in februari 1893, Pieter Schat in mei 1897. In de Bildtse Courant verscheen naar aanleiding van de verkoping het volgende bericht: "Het huis ten westen van het Zuideind, met den dood ontruimd door Pieter R. Schat, is toegewezen aan Jan Woudstra voor f 451,00."

Jan Woudstra

Woudstra is voor ons geen onbekende meer. We zijn hem vorige week tegengekomen als eigenaar van het noordelijker staande huis. Woudstra kwam in 1886 in St.-Annaparochie wonen. Hij werkte zich op van timmerknecht naar timmerman en had een maatschap met Gerben Smits, ook timmerman alhier. De maatschap werd ontbonden en Woudstra had grote plannen. Hij wilde een houten timmerwinkel achter zijn nieuwook bouwen. De gemeente-architect ging akkoord, "onder voorwaarde dat hij met pannen gedekt wordt en kom te staan in de richting door mij aangewezen."

Deze timmerwinkel stond achter, dus ten westen van het huis dat we hier behandelen en zou in 1901 deels verplaatst, deels verbouwd worden tot een heuse woning (nu Kade 3). We komen er op terug. In het voorhuis aan de Warmoesstraat opende Jan Woudstra in 1898 een winkel in ijzerwaren en bij hem waren in 1904 te koop "eigengemaakte piepegalen." Er werd voortdurend aan het huis vertimmerd; het zeer grote dakkozijn dateert van 1906. Spoedig daarna verhuisde het gezin Woudstra-Andriessen naar het Zandpad (nu Wassenbergstraat 8). De timmerman bleef eigenaar en verhuurde het huis aan Hendrik Ritkes Tulner die hier woonde met echtgenote Fokeltje Jarigs Tolsma en de kinderen Ritkes, Sjoukje en Jarig. Tot 1908.

Slagerij Bijlsma

Woudstra verkocht huis en erf aan Eize Bijlsma die hier een slagerij begon. Maar veel ruimte om te slachten was er niet. Wilde men daartoe overgaan, dan moest eerst de winkel ontruimd worden van toonbank, hakblok en verder alles wat daar stond. Bijlsma liet daarom in 1911 het achterhuis verlengen (door Jan Woudstra, wie anders?). Ten westen van een kleine loods werd een heus slachthuis gebouwd, een elegant huisje van 3,50 meter bij 2,75 meter. Het had ingang (slachtveter gaat slechts in) via de reed vanaf de Nieuwe Kade, ten noorden van het hok en het huis van Gerben Plat (nu Kade 3). De reed ligt er anno 2014 nog.

Eize Bijlsma werd in 1884 geboren in Drachten. Hij trouwde met Aafke Veldema (kwam van Holwerd). Hier werden drie kinderen geboren: Liekele in 1909, Jan in 1912 en Berend-Geert in 1915. Verder woonden hier bij in veel dienstmeiden (niet allemaal tegelijk) en slagersknechten en slagers in opleiding, met name Hendrik Pieters Bloembergen van Leeuwarden, Jan Tjeerds Schouwervou van St.-Jacobiparochie, Wopke Spanjer van Franeker en Tjerk Braaksma van Ternaard. Op 12 mei 1918 verhuisde het slagersgezin met slagers-

knecht Tjerk naar zuidelijker contreien van het Zuideinde. Daar wachtte een ruim huis met een ruime winkel en een ruime slachtplaats (Warmoesstraat 36, nu slagerij Bijlsma).

Rijwielhandel

Eize Bijlsma verkocht de winkelhuizinge met een bepaling aan Tjisse Dijkstra. De bepaling regelde dat "in het pand na de aanvaarding het bedrijf van slager niet mag worden uitgeoefend en zal daarin geen verkoop van vleeschwaren mogen plaats hebben." Tjisse Dijkstra heeft slechts een jaar eigenaar geweest. Hij was werktuigkundige te Leeuwarden, maar in mei 1918, toen hij zich vestigde te St.-Annaparochie, was hij rijwielhersteller en -handelaar. Hij werd in 1893 te St.-Annaparochie geboren en was getrouwd met Fokke Slim (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar woonde hier met zoon Hein en gedrieën verhuisden ze op 12 mei 1919 naar het Noordeinde (nu Stadhoudersweg). Wederom kocht Jan Bernardus Woudstra het huis. Hij woonde met vrouw en zoon in het noordelijker staande pand dat gedeeld werd met het gezin van schoonzoon Andries Hallema. Het gezin Woudstra verhuisde van daar naar hier. Toen een bouwvergunning be-

treffende de nieuwook niet werd verleend, verhuisde het gezin weer van hier naar daar! Teleurgesteld verkocht Woudstra het huis toen aan Johannes Schottmans.

Boekhandel

Johannes Schottmans werd geboren in 1890 te St.-Annaparochie. Hij trouwde in 1921 met Klaasje Smits. Het echtpaar kreeg een zoon, Douwe. Schottmans opende hier een boekwinkel. Tevens was hij boekhouder van de gemeentelijke gasfabriek. Na de Tweede Wereldoorlog, in 1946 trouwde de zoon des huizes met Antje Keizer. Vader en moeder verhuisden naar het Oosteinde en Douwe Schottmans werd zo vader zo zoon boekhandelaar. Ook verrichtte hij veel stencilwerk voor verenigingen en particulieren. Schottmans woonde hier met zijn echtgenote en de kinderen Saakje, Klaasje en Sijtske. In december 1962 verkocht het gezin naar de Altoenastraat. Nieuwe hoofdbewoner en tevens eigenaar was Mekke Spoelstra (roepnaam Melle). De in Harkema-Opeinde geboren fabrieksarbeider – later montagemonteur – was getrouwd met Trijntje Boterhoek (roepnaam Tinie). Het echtpaar woonde hier met drie kinderen, te weten Fokelien, Annamarije en Jolanda. In 1977 liet Spoelstra de voorgevel veranderen. Er werd gekozen voor een topgevel voorzien van een wolfseind. Goed op het dak letten, mocht u door de Warmoesstraat wandelen.

Tot slot

Met Melle Spoelstra en Tinie Boterhoek kwam er einde aan het begrip woonkamer in het voorhuis. De nieuwe eigenaar liet in mei 2005 het voormalige woonvertrek verbouwen in een winkelruimte (maar een jaar later zou het woongedeelte aan de westzijde weer danig worden uitgebreid). Het winkelarsenaal van St.-Annaparochie werd in de loop van 2005 uitgebreid met A&J Young Fashion. Na deze kledingzaak bood het pand ruimte voor de reformwinkel Op 't Goede Spoor. In augustus 2010 verhuisde deze zaak van het oude station van de Noord Friesche Locaal Spoorweg Maatschappij (Steven Huygenstraat 5) naar de Warmoesstraat. Op 't Goede Spoor is een reformwinkel die producten aanbiedt op het gebied van natuurlijke voeding, lichaamsverzorging, voedingssupplementen, kruidenpreparaten, boeken, cadeaus en new-age artikelen. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 99: Warmoesstraat 8

Bierbrouwerij Sijmen Popkes werd schildersbedrijf Van Reenen

De oudste berichten

Geloof het of niet. We weten zeker dat in het pand dat we nu gaan doen in 1680 een bierbrouwerij was gevestigd en daarom mogen we voorzichtig zeggen dat Seger Dirx in 1608 (!) hier woonde. Hij was brouwer en tevens herbergier aan de westzijde in de Warmestraat. Zijn vrouw heette Anna Aarts en hun burenen waren Hendrick Cornelisz (ten noorden) en de weduwe Jan Sanders (ten zuiden). Seger Dirx gebruikte zijn bedrijf als onderpand voor schulden "aen Claes Heresz van coop van garst in maj 1608" en in 1618 "aan Aate Freejicks en Trijntje Cornelis, brouwers te Anna gebuirtre over gehaalde bieren." Bij het huis behoorde destijds een "plaatse", dit is een erf. Seger onderkende de schuldbekentissen met een merk. Hij kon dus (zijn naam) niet schrijven!

Brouwerij

In 1680 woonde en werkte Sijmen Popkes hier. Ook hij was brouwer en ook hij had hier een herberg. Sijmen trouwde twee jaar later (waarschijnlijk voor de tweede keer) met Eelkje Albaris. Hij bezat verder land ten zuiden van St.-Annaparochie en ook nog diverse andere panden aan de smalle kant van de Warmoesstraat. Hij was eigenaar van het pand dat we vorige week behandelden (Warmoesstraat 6) en verder van de nummers 8, 10 en 16 (vier gevels op een rij) en nog een pand aan dezelfde kant van dezelfde straat dat we niet thuis kunnen brengen. Tussen 1699 en 1710 overleed de brouwer. De weduwe nam de zaak een jaar waar, maar in 1712 mocht zoon Albart Sijmens de brouwerij de zijne noemen en Eelkje Albaris verhuisde met haar dochter Antie Sijmens naar het zuidelijker staande pand (volgende week meer).

"Mestrecken"

Dus zoon Albart Sijmens was de nieuwe brouwer en herbergier. Hij was in 1711 getrouwd in de kerk te St.-Annaparochie met Japke Hendriks. Het echtpaar kreeg twee kinderen. Vier jaar later was er trammelant op het Zuideinde, want ene Beert Dirx kreeg een boete "wegens ploekhaeren en mestrecken op 9 junij ten huise van Albert Sijmens brouwer en in de stoepen van de herbergh gedaen." Tja, misbaksels zijn van alle tijden. In datzelfde jaar werd het brouwershuis herbouwd, want de huurwaarde schoot omhoog van 30 naar 72 caroliguldens. Lang heeft Albert hier het brouwersvak niet uitgeoefend, want in 1718 verkocht hij de "brouwerie bestaende in een nieuwe huizinge met gang, twe camers, kelder, brouwhuis en mouterie met de steigh ten zuiden, sampt lootsie, hovinge, bomen en plantagie, met brouwketel, koelbak, bierkelder, ijs, brouwkuip et cetera" voor 1.770 caroliguldens en 15 stuivers aan Daam Beerts.

De steeg

N.B. De zopas genoemde "steigh ten zuiden" was een privésteeg dat wil zeggen dat het geen openbaar straatje was waaraan andermans huizen stonden waarin mensen woonden. Achter het brouwershuis stonden geen andermans huizen en hebben er ook nooit gestaan. We zullen straks lezen dat er in 1838 vijf achterhuizen waren. Die waren een gevolg van de "steigh ten zuiden". Direct ten zuiden van Warmoesstraat 8 is de "steeg" in gedachten nog steeds te zien.

Brouwerij en mouterij

Daam Beerts was vrijgezel. Hij werd in 1693 te St.-Annaparochie gedoopt als Daam Barthouss Wassenaar. In 1723 werd hij eigenaar van het noordelijker staande huis en ook van een strook grond dat oorspronkelijk bij het zuidelijker staande huis behoorde. De laatste aankoop verklaart de loop van de zuidelijke grens van de kavel ten westen van Warmoesstraat 8 richting de Kade. Daam Beerts was beleden, getuige zijn zeer omvangrijke bibliotheek. Hij overleed op 12 april 1727. De executeurs testamentair moesten alle openstaande rekeningen innen en daar was veel tijd mee gemoeid, want half St.-Annaparochie stond in het krijt bij de overleden brouwer vanwege bier. De erfgenamen verkochten het huis dat bestond uit "voorkamer, spijkkamer, agterkamer, brouwhuis, solder en agterhuis" aan Beert Willems Wassenaar. In het brouwhuis troffen de boedelbeheerders de volgende goederen aan: "vijftien moutsacken, twalf lopens mout, een lantaarn, een bijle, twe trefteen, twe scholdeoken, idem ongemaaft, ses houten wemmers, een koper akertje, een schepel, een luwagen en een paar brouwers klompen."

Einde brouwerij

Beert Willems Wassenaar trouwde, 34 jaar oud, in 1728 met Tjerkje Leenderts (kwam van Harlingen). Het echtpaar woonde hier en kreeg vier kinderen. Later, zeker in 1739, was Beert Willems niet langer brouwer te St.-Anna- maar dorpsrechter te St.-Jacobiparochie. Kennelijk heeft hij het brouwershuis in 1736 verkocht aan Gabbe Clazen, want diens weduwe, Machteltje Beerts Kuiken, verkocht het aan Jan Douwes. Ook hij oefende hier het beroep van brouwer uit en

Het huis met de imposante kroonlijstgevel voor 1962 toen het huis werd voorzien van een zadeldak met wolfseinde.

tooid zich met de achternaam Anjema. Jan Douwes trouwde in 1740 met Sijtske Andries. Het echtpaar kreeg zeven kinderen. In 1759 wilde de brouwer de grote herberg op de Hogebeurt van het Oosteinde kopen (Van Harenstraat 16, nu Kringloopwinkel), maar naastligger grietman Van Haren deed het niaarrecht gelden en de koop ging niet door. Jan Douwes Anjema ontmantelde de brouwerij en toog in 1762 met vrouw en kinderen naar Dokkum. Daar was hij hospes en daar vond hij de kopers voor zijn bezit in de Warmoesstraat. "De huizinge voormaals brouwerij" werd gekocht door Bouwe Jeltema, distillateur te Dokkum en zijn vrouw Maria Bruggemans. Zij verhuisden nu van Dokkum naar de smalle kant van de Warmestraat. Of Jeltema ook hier distilleerde is ons niet bekend. Maar wat hij ook uitvoerde, lang deed hij dat niet. Reeds in 1766 werd het huis voor 845 caroliguldens gekocht door Johannes Martinus Cup. Uit de prijs kunnen we concluderen dat het slechts om een huis ging, "het verdere [was] afgebroken."

Familie Cup

Cup was steenhouwer te Leeuwarden en zijn dochter heette Tjaltje. Zij trouwde in 1764 in St.-Annaparochie met Sijbren, meesterchirurgijn alhier, maar daarvoor te Leer in Oost-Friesland. Hij nam de familienaam van zijn vrouw aan en stond sindsdien bekend als Sijbrandus Cup. Zijn dochter Annaatje werd in 1768 hier geboren. Steenhouwer Cup overleed in 1770 en Tjaltje erfde het huis. De chirurgijn overleed hier in 1795 en Tjaltje Cup verruilde het aardse met het hiernamaalse in 1802. Dochter Annaatje Cup erfde het huis en woonde hier met haar man Harmen Jeltjes Rollema. Twee jaar later werd het echtpaar eigenaar van de grote herberg op de Hogebeurt (Van Harenstraat 16, Kringloopwinkel) en verhuisde van hier naar daar. Annaatje verkocht nu "de deftige, roofjale en weldoortimmerde huizinge, voorzien van 2 kamers en 2 keukens, aparte loots, benevens een vrije steeg met de daar bij zijnde agter erve" voor f 1.762,- aan Metje Aarts. Het huis was nu bewoond door meerdere gezinnen.

Rentenierswoning

Metje Aarts was weduwe van Gerrijt Annes Hilverda en stierf in oktober 1810. Haar kinderen verkochten het huis, wellicht aan Auke Nollens Bakker die destijds nog bakker was op het Oosteinde (Van Harenstraat 10). Hij moet dan het huis aan de Warmoesstraat hebben verhuurd aan de 25 jaar oude slager Hendrik Martens Smids die hier in 1811 woonde. Maar toen Auke Nollens Bakker de bakkerszaak overdroeg aan zijn zoon, kwam

hij hier wonen met zijn vrouw Trijntje Jacobs (kwam van Groningen). Auke rentenierde hier. Op eerste kerstdag 1823 overleed zijn vrouw hier om 10 uur 's avonds. Zij was 74 jaar oud geworden. Vier jaar later overleed de eigenaar-bewoner Auke Bakker, 78 jaar, hier in zijn woning in de Warmoesstraat. De erfgenamen gingen over tot verkoop. Pieter Jarigs Rosendal werd koper van "de ruime en zeer sterke huizinge met achter-erve." In het voorhuis woonde de nieuwe eigenaar, Pieter Jarigs Rosendal en zijn vrouw Aafke Dirks Kobus. Hij was gardenier en overleed hier in 1830 op zeer jonge leeftijd. In de tweede woning verbleven een voor een het gezin van verver Cornelis Dirks Ket, dat van werkmans Dirk Reinders Rosendal en dat van werkmans Willem Herk. Aafke Dirks Kobus overleed in 1838 hier sprake was van een zestal woningen die te bereiken waren via de steeg ten zuiden van het voorhuis. Hier zien we overduidelijk de hand van dokter Noordenbos!

Achterhuizen

Aafke Dirks Kobus verkocht de woningen in

1836 aan Andreas Ulbes Noordenbos. Hij was heel- en vroedmeester te St.-Annaparochie. Van hem is bekend dat hij huises bezat aan de Reed (nu Dordtse straat ten noorden van de Beuckelaer) en die op schappelijke voet verhuurde aan minderbedeelden en weduwen. Kennelijk paste hij dit sociale huurbedeid ook toe op het huis hier in de Warmoesstraat. We moeten eerst even terugrijpen op de noord- en zuidgrens van de kavel behorende bij Warmoesstraat 8. Van de grond ten westen van Warmoesstraat 6 behoorde een royaal gedeelte bij nr. 8, alsmede een gedeelte van de tuin achter het huis dat ten zuiden stond, Warmoesstraat 10. We zagen reeds dat in 1804 het huis uit twee kamers en twee keukens bestond. Waar de woningen waren gesitueerd, hoe de kavel was ingedeeld, weten we niet. We weten wel dat anno 1838 hier sprake was van een zestal woningen die te bereiken waren via de steeg ten zuiden van het voorhuis. Hier zien we overduidelijk de hand van dokter Noordenbos!

De huizen werden bewoond door werklieden,

werkvrouwen, weduwen en ouden van dagen. Kindersterfte kwam hier vaak voor. De vreemde eend in de bijt was huurder Everhardus Kuvée. Hij werd geboren in Zutphen en was postbode van beroep (zeer waarschijnlijk de allereerste postloper te St.-Annaparochie). Kuvée overleed hier in 1859.

Tapperij

De weduwe Noordenbos verkocht het huis (of beter gezegd de woningen) in 1841 aan Jelle Gerbens Brouwer, St.-Annabuurtster van geboorte. Hij stichtte hier een tapperij. Vreemd genoeg komen we hier in een van de achterhuizen in 1845 bewoner Johannes Dirks Kuik tegen die ook als tapper door het leven stapte en Isaac Jelles de Vries. Deze Isaac heeft hier het vak geleerd alvorens hij aan de overkant van de Zuidervaart een kroeg startte (Warmoesstraat 7). In 1857 vertrok eigenaar Jelle Gerbens Brouwer naar Franeker. De achterhuizen bleven onverminderd bevolkt door gezinnen van werklieden en de kindersterfte duurde voort.

Jacob Jans Bokma kocht huis, erf en tuin. Hij was gardenier, maar ook koppelbaas. Hij nam werk aan bij een boer en liet dat verrichten door een x aantal gezinnen die bij hem in 'de koppel' zaten. En het zal mede zijn koppel zijn geweest die voor de vensters van de familie Kuiken in het oude hoekhuis stond (zie Wandeling 95).

Bokma was getrouwd met Antje Romkes Bijlsma. Het echtpaar kreeg vier kinderen (een stierf jong). In de periode 1860-1900 was er nog sprake van twee achterhuizen. Ze werden bewoond door arbeidersgezinnen, maar bijvoorbeeld ook door Wimarsumer Douwe Brik en hij was kleermaker. En door letterzetter Klaas Gaukes Projse.

Verkoop in 1890

De kinderen van Jacob Jans Bokma en Antje Romkes Bijlsma waren reeds uitgevolgen en het echtpaar verhuisde in juni 1890 naar Leeuwarden. In de Bildtsche Courant werd de verkoop aangekondigd: "Het huis met verdere betimmering, grond en erf, staande ten westen van Warmoesstraat 6 behoorde een royaal gedeelte bij nr. 8, alsmede een gedeelte van de tuin achter het huis dat ten zuiden stond, Warmoesstraat 10. We zagen reeds dat in 1804 het huis uit twee kamers en twee keukens bestond. Waar de woningen waren gesitueerd, hoe de kavel was ingedeeld, weten we niet. We weten wel dat anno 1838 hier sprake was van een zestal woningen die te bereiken waren via de steeg ten zuiden van het voorhuis. Hier zien we overduidelijk de hand van dokter Noordenbos!

bereikbaar door de steeg die ten zuiden van het huis liep. Zijn zoon Klaas was in 1884 naar Noord-Amerika vertrokken en in 1886 kwam hij weer bij zijn ouders wonen; een Amerikaan op Het Bildt. Gerrit Jacobs van der Leij was werkmans en woonde hier met vrouw en dochter.

Doodgraver

De nieuwe eigenaar heette Ritske Pieters Tulner en werd geboren in 1847 te St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Mintje Hendriks de Jong (kwam van Vrouwenparochie). Het echtpaar woonde hier met vijf kinderen: Pieter, Hendrik, Jan, Dirkje en Doetje. Tulner had hier vanaf 1890 een kruidenierswinkel, maar hij was sinds de ingebruikneming van de nieuwe begraafplaatsen op Het Bildt in 1875 ook doodgraver. Hij moest de begraafplaats aan het Oosteinde inclusief "de toegang en het plantsoen onderhouden, de paden zuiver en open houden, de gedenk-teekenen, kruisen en zerken schoonhouden, de grachten twee maal per jaar schoonmaken, 's zomers heggen en mantels snoeien, het hek ontsluiten en gedurende de tijd dat het hek open is toezicht houden." En, niet te vergeten, grafdelven. Tulner ontving hiervoor f 250,- per jaar.

Nieuwbouw in 1892

De doodgraver liet in 1892 bijna alle bebouwing slopen en een nieuw winkelhuis bouwen. In de ruim 3 are grote tuin verrees een hok. In die tuin had Ritske Tulner, net als vele andere bewoners tussen Warmoesstraat en Kade, een mesthoop. Burgemeester en wethouders van Het Bildt droegen hem in 1902 het volgende op: "De mesthoop moet geplaatst worden op 4 meter afstand van het stek (aan de Kade) en minstens 2 meter van de gebouwen. In de nabijheid van de mesthoop moet eene waterdichte en van boven overdekte kolk aangebracht worden van ten minste ¾ m³ inhoud. De mesthoop moet zoodanig aangelegd en de kolk zoo geplaatst worden dat al de gier hierin loopt." Dochter Dirkje Ritskes Tulner trouwde in 1907 met Romke Meinderts van Reenen. Hij verhuisde nu van het ouderlijk huis (Warmoesstraat 26, Zondervan) naar hier. Hij woonde dus in bij zijn schoonouders. Ritske Pieters Tulner overleed een jaar later. Hij had zijn laatste graf gegraven.

Familie Van Reenen

Schoonzoon Romke werd nu hoofdbewoner. Hij werd in 1879 te Ried geboren en werd vader van zoon Meindert in 1908 en van dochter Mintje in 1911. In de Bildtsche Courant maakte hij in december 1912 wereldkundig dat "Romke van Reenen voor eigen rekening een schilderszaak zal beginnen." Schoonmoeder Mintje de Jong woonde bij het gezin Van Reenen in en ook een kantoorbediende die bij drukkerij Kuiken werkte. Hij heette Idse Garbrand Kippenbroek en was Amsterdamer van geboorte. Hij had verkering met Doetje, een zus van Dirkje Tulner. De kantoorbediende richtte in 1914 de Bildtsche Voetbalvereniging op en introduceerde zo het voetbalspel in verenigingsverband in de gemeente Het Bildt. Romke van Reenen kocht in 1923 het voormalige bierhuis De Lachende Romer en richtte dit in voor het verven van auto's en ruitjes. In 1933 werd het gesloopt en Van Reenen liet er een nieuw huis bouwen (Kade 5). Na de huwelijksdag in januari 1934 kwam daar zoon Meindert van Reenen te wonen met zijn echtgenote Neeltje Postma. Vader en zoon ruilden in mei 1935 van woning. Meindert van Reenen werd nu hoofdbewoner en hij zette het schildersbedrijf voort.

Razzia

Het was het vierde bezettingsjaar. Op zondag 11 juli 1943 hield de Gestapo razzia in St.-Annaparochie; voor veel dorpsgenoten een nare ervaring. Enkelen werden meegenomen naar de kazerne (nu Middelweg-west 168) en daar vreed behandeld. Ook in de Warmoesstraat zocht het Herrenvolk naar onderduikers. Eeltsie Bilkert schreef in zijn dagboek: "Op 't súdënd mosten se bij de familie van Reenen weze, maar dié waren floot met fekánsie. Doé bin ze hiene gaan en slaan 't rúf fan 'e foordeur an spanen. 't Hele huis wódde óasocht en alles overhoop haald. Fenoffen stonnen de deuren nag open. De angst foor de moffen sit 'r bij 't jongfolk al deeg in."

De Duiters waren dichtbij; op de vliering van Warmoesstraat 2/4 verbleven onderduikers...

Tot slot

In meer vredige tijden, 1945-1948, woonde het gezin van zwager Jippe Faber en zuster Martha Grietje Postma bij het echtpaar Van Reenen-Postma in. In 1963 omvatte het bezit van schildersbedrijf Van Reenen het huis dat we hier behandelen, de huizen aan de Kade (nr. 3 en 5) en de werkplaats-garage daar tussenin. Meindert van Reenen overleed in 1987. De weduwe woonde hier tot 2005. Het pand werd verkocht en na een lange verbouwing wordt het weer bewoond. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Aan de Noordersteeg stond in het jaar 1877 het postkantoor

De oudste berichten

Gloef het of niet. Omdat we vorige week voorzichtig stelden dat het noordelijker staande huis in 1608 een brouwerij met herberg was, mogen we zeggen dat het huis dat we nu zullen doen, in dat jaar werd bewoond door Jan Sanders, wellicht misschien. Niet zeker dus. Wat wel zeker is, is het feit dat Simon Popkes in 1680 eigenaar was van dit huis. Hij was de bezitter van de noordelijker staande brouwerij. In 1711 was zijn weduwe, Eelkje Albarts, eigenaar van het huis. Zij woonde hier "selfs, maar seer verarmd en niet in staat om te kunnen leven," laat staan om woningbelasting te kunnen betalen. Het huis kwam in eigendom aan de armvoogden van St.-Annaparochie en later aan de diaconie van de hervormde kerk. Daam Beerts, de eigenaar van de noordelijker staande brouwerij kocht het huis in 1726 van genoemde diaconie, maar ook hij had niet het eeuwige leven. Een jaar later verkochten zijn executeurs testamentair "de huizinge met wat achterplaats" aan Jan Pijters. Bedenk dat de noordelijke helft van de tuin ten westen van dit huis bij de brouwerij behoorde.

Familie Plat

Jan is een algemene naam en Pijters een algemeen patroniem. In het St.-Annaparochie van 1728 woonden hier drie mannen met de naam Jan Pijters en ze hadden allen een toenaam om ze uit elkaar te kunnen houden: Tang, Gelder en Plat. Jan Pijters Plat kocht dit huis "met voorhuis, voorkamer, achterkamer ofte kelder waar Beamt Wassenaar tegenwoordigh turf in heeft, en achterplaatse" voor 196 caroliguldens en vijf stuivers. Plat was in 1715 getrouwd met Baukje Lases. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Rinsje, Laas en Gerben. Het gezin woonde hier, maar in 1741 werd het huis bewoond door de weduwe Pijter Jans, mogelijk de moeder van Jan Pijters Plat die landbouwer werd op het Nieuw-Bildt onder St.-Jacobiparochie.

Beurtschippers

Hoe de overgang is geschied, weten we niet, maar in 1745 mochten Hendrik Piers en zijn echtgenote het huis de hunne noemen. Deze St.-Jabuurtster was in 1730 getrouwd met Dieuke Gerrijts. Het echtpaar woonde hier en kreeg vijf kinderen (twee stierven jong). Hendrik Piers was koopman en had hier een winkel. In 1776 was zijn zoon Pier Hendriks eigenaar. Hij was beurtschipper van beroep en in 1764 getrouwd met Martsen Pijters. Het echtpaar woonde hier met vier kinderen. De beurtschipper tuimelde binnen twaalf maanden tot armoede – wellicht door ziekte of ongeluk. De armvoogdij onderhield het gezin en werd zo eigenaar van het huis. Toen de armvoogden het huis wilden verkopen aan een timmerman, liet vader Hendrik Piers het niaarrecht gelden; hij verkreeg als naaste familie het kooprecht. Hendrik Piers verkocht het huis nu aan de gewezen beurtschipper Klaas Gerrijts die in 1811 als schoenmaker te boek stond en in dat jaar de naam Elsinga aannam.

Winkelhuis

Klaas Gerrijts Elsinga werd in 1734 geboren en was getrouwd met Renou Feikes. Hij was schoenmaker. Het echtpaar kreeg ten minste

Warmoesstraat 10 met de garage van Sipma en links de Noordersteeg

twee dochters. In 1814 stierf de schoenmakersvrouw. Ze was 73 jaar oud. Vier jaar later stierf in zijn woning de oude baas zelf op 83-jarige leeftijd. De dochters Antje en Trijntje erfden het huis. Trijntje Klazes Elsinga trouwde – slechts 17 lentes jong – in 1792 met Hijkje Pieters de Vries. Het echtpaar kreeg vijf kinderen, onder wie dochter Renouw. In 1829 woonde Trijntje als weduwe hier in dit huis. Zij was winkeliere van beroep. Haar ongehuwde zoon Klaas Hijkjes de Vries hielp mee in het koopmansbedrijf. Er waren medebewoners, zoals werkvrouw Ijpkje Douwes Bil, vleeshouwer Sjoerd Sipkes de Boer en Jan Pieters Zeldenthuis. Deze Zeldenthuis was in 1837 getrouwd met Reinouwe, een dochter van Trijntje Klazes Elsinga. Hij werd in 1812 te Dokkum geboren en nam de winkel van zijn schoonmoeder over. De schoonmoeder overleed op 16 december 1853. Het winkelhuis werd nu verkocht aan Monsma.

Manufactureenzaak

Oepke Johannes Monsma werd in 1819 geboren te Franeker. Hij en zijn vrouw Grietje Dirks Boorsma (kwam van Ferwerd) verhuisden met hun kinderen op 12 mei 1854 van Stiens naar hier. Monsma was manufactu-

rier. Niet lang. Nadat hij twee dochters in vijf jaar tijd had verloren, vertrok het gezin naar Franeker. Anne Pieters van Dijk kocht het huis dat nu uit twee woningen bestond. Hijzelf woonde in het voorhuis met vrouw Riemkje Timstra en kinderen en in het achterhuis verbleef veldarbeider Jan Jelles de Groot met zijn vrouw Trijntje Jans van Marsum. Anne Pieters van Dijk was hier welgeteld een jaar winkelier. In 1860 verkocht hij het winkelhuis aan de minderjarige Teunis Willems Timstra die het na twee jaar verkocht aan Anne Douwes Borger, gardenier te St.-Annaparochie.

Onverkoopbaar?

Eigenaar Anne Douwes Borger was gardenier, maar spoedig veldarbeider; hij gleed op de maatschappelijke ladder naar beneden. Borger vertrok met vrouw Tietje Buwalda en de kinderen Douwe, Hotsen en en Trijntje in april 1867 naar Noord-Amerika. Hij had geen succes met de verkoop van het winkelhuis met de twee woningen. In december dat jaar bood notaris Wassenbergh "het huis met erf, bleek, tuin, schuur en bijgebouwen" nog altijd te koop aan. Kennelijk was een eerder gedaan bod van f 1.503,- onder de maat. Het bleef vooreerst onverkocht, terwijl de ei-

genaar in Noord-Amerika woonde en werkte. Het voorhuis werd na Borger bewoond door Klaas Halma en daarna door Renze Sjoerds Kuik met vrouw en kinderen. De bewoners van het achterhuis waren van 1860 tot 1880: 1. Ate Atema; 2. het gezin van werkmans Teunis Jacobs Dankert; 3. het gezin van werkmans Johannes Beerts Gelder en 4. het gezin van Jelle Abrahams Dijkstra. Werkman Renze Sjoerds Kuik verhuisde naar elders in St.-Annaparochie. Nu werd Jietze Gerbens Smits de nieuwe huurder van het voorhuis. Hij was manufacturer. Hij had hoeden en petten in de aanbidding. Jietze Gerbens Smits werd geboren in 1838 in St.-Annaparochie en was getrouwd met Tjitske Douwes Kuiken. Het echtpaar kreeg vijf kinderen (een tweeling): Gerben, Jantje, Renske, Wijske en Douwe. In het zuidelijke gedeelte van het huis was de winkel ondergebracht met in de voorgevel een etalageraam en een deur, en ten noorden daarvan was de woonkamer gestuurd, met twee ramen in de voorgevel. Door de destijds nog brede steeg ten zuiden van de woning bereikte men het achterhuis.

De Noordersteeg

We hebben reeds gelezen dat het huis met de tuin die tot aan de Kade liep, zich maar moeilijk liet verkopen. Pas in 1871 werd het huis en de tuin van Borger eindelijk verkocht, in twee percelen. Koper van het huis was Wijger Harmens, landbouwer op de zogenaamde afgebrande plaats (nu Sonnewaai). Koper van de tuin was Auke Daams Wassenaar, timmerman te St.-Annaparochie die hier een huis stichtte (Kade 5; in Wandeling 128 meer). Ook verkocht de timmerman een stuk tuin, halverwege Warmoesstraat en Kade gelegen, aan Cornelis Klazes Post. Onze welbekende huisjesmelker stichtte hier ook een huis (Warmoesstraat 12; in Wandeling 127 meer). Alle drie huizen stonden ten noorden van de steeg die terecht de Noordersteeg werd genoemd. Vanaf de hoek gerekend was hij de eerste steeg die het Zuidende met de Kade verbond. Hij liep ten zuiden van Warmoesstraat 10 linea recta naar het westen en eindigde ten zuiden van Kade 5.

Rode postbus

In het achterhuis woonde het gezin van Jelle Abrahams Dijkstra. Hij werd geboren in 1849 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Leena Jans Bos (afkomstig van Drachten). Dijkstra was timmerknecht en werd vader van Ijtske, Taapke, Froukje, Jan en Watske. Bij het gezin Dijkstra-Bos woonde een kostganger, een zekere Johannes van der Zee. Hij werd geboren in Leeuwarden en was postloper van beroep. Hij woonde hier in de jaren 1877-1878 en gedurende die jaren was het postkantoor hier gevestigd. Het kantoor was vanaf 1 januari 1877 ondergebracht nabij een bakkerij in het steegje aan de smalle kant van het Oosteinde (tussen Van Haren-

straat 5 en 9), maar dat vertrek was te klein. Twaalf dagen later verhuisde het postkantoor naar de woning van Jelle Abrahams Dijkstra. Brievenaarder Van der Zee deed meer voor de kost en prees zichzelf in de Bildtsche Courant aan "als depôthouder van de groote Arnhemse sigarenfabriek." Het lijkt ons aannemelijk dat in 1877-1878, toen het postkantoor was gevestigd in huize Dijkstra, aan de smalle kant van de Warmoesstraat, recht tegenover de Noordersteeg ten zuiden van het huis, een rode postbus is geplaatst. Toen Van der Zee naar elders vertrok en er een nieuwe postloper werd benoemd, die op een ander adres in St.-Annaparochie woonde, bleef de postbus hier staan. Hij stond hier in 1886 en deze postbus heeft hier zeker tot 1918 gestaan, maar waarschijnlijk nog langer.

Wiete Drup

Werd het achterhuis tijdelijk gebruikt als postkantoor, ook het voorhuis had einde 19de eeuw een publieke functie. Eens per jaar werd het huis "van J. Smits in manufacturen op het zuidende door den heer [Jker, Chef van Dienst te Leeuwarden als lokaal aangewezen voor de werkzaamheden van den herijker der maten en gewichten." Eigenaar Wijger Harmens overleed in 1890 en zijn weduwe, Tietje Abes Reitsma, erfde het winkelhuis. Toen de weduwe in 1913 overleed, werden haar dochters Tietje en Rigtje eigenaar. De gezusters Harmens gooiden het huis in de verkoop. Medebewoonster Wijske Jietzes Smits, de ongehuwde dochter die nog altijd bij haar ouders woonde, kocht het voor f 1.302,-. Haar moeder Tjitske Douwes Kuiken overleed in mei 1917 en vader Jietze Gerbens Smits stierf kort daarna, in juli. Wietske bewoonde nu het huis alleen, maar zette de zaak in hoeden, maar vooral petten voort. Zij werd gekochterend Wiete Drup genoemd. Waarschijnlijk had ze vaak een natte neus. Zeker is wel dat ze een fiets had, want "de swarte fyts fan Wite" werd in het lied Dut Dorp uit de revue 'n Amerikaan op 't Bildt door Albert Ferwerda bezongen. In de jaren 1928 en 1929 woonde broer Gerben Jietzes Smits en nicht Neeltje Smits bij Wiete in.

Verrader

Wijske Smits haar drup was opgedroogd. Ze overleed op 30 december 1944. Het huis werd gekocht door Hette Karst Dragstra, bakker in het hoekhuis Van Harenstraat 8. In de bakkerij werkte een knecht genaamd Tjebbe Feenstra. Hij werd geboren in 1901 te Genum. Hij was getrouwd met Grietje Dijkstra (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg vier kinderen. Het gezin Feenstra-Dijkstra verhuisde in januari 1945 van Zwarte Haan naar hier. In 1932 werd Feenstra die destijds te Oudebildtzijl woonde, veroordeeld voor een groot aantal inbraken in Friesland. Hij had zoals

elke stereotiepe crimineel een groot litteken op de linkerwang, dat over de kin naar de hals liep en er werd gefluisterd dat de beruchte inbreker een getatoeëerd nummer op zijn arm droeg. Dat zou aan zijn verblijf in de sing-sing herinneren. Feenstra had een lange tijd in de Verenigde Staten van Amerika verbleef, waar hij voor een inbraak ontzettend zwaar werd gestraft. Fictie? Feit was wel dat Feenstra een verrader was. Wij citeren uit Sporen van Verraad op Het Bildt door Jasper Keizer te Buitenpost: "Op zondagavond 15 april 1945, de dag van de bevrijding, begon in St.-Anna de arrestatie van de collaborateurs. Tjebbe Feenstra was een van de eersten. Blijkbaar was de Bildtse N.B.S. nogal druk bezet, want er waren in ieder geval twee manschappen uit Ferwerderadeel bij betrokken."

Schoten!

"Feenstra bevond zich in de woning van zijn buurman Van Dussen, in een steeg aan het Zuidende, thans gesloopt. Men wist dat hij vuurgevaarlijk was en daarom was voorzichtigheid geboden. Christiaan Jacobsen uit Hallum stond in de steeg. [Jme van der Meulen, eveneens uit Hallum, had post gevat aan de Kade, aan de achterkant van de steeg. Plotseling werd er geschoten vanuit de woning van Van Dussen. Het schot trof Jacobsen in de borst. Na de eerste hulp van dr. Kliphuis werd hij naar het Diaconessenhuis in Leeuwarden gebracht. Het bleek niet ernstig te zijn. Maar de spanning steeg en de gemoederen raakten danig verhit. Feenstra werd ingesloten in de marechausseekazerne in St.-Anna." N.B. Van Dussen woonde in Warmoesstraat 12, halverwege de Noordersteeg. We komen erop terug.

Arrestatie

Feenstra werd overgebracht naar Leeuwarden, maar wist te ontsnappen. Hij dook onder bij een kameraad. Diens zoon zou enkele kledingstukken uit de woning van Feenstra in de Warmoesstraat halen, maar het huis werd nauweluttend in de gaten gehouden en de zoon werd op zaterdagmiddag 21 april 1945 op heterdaad betrapt en gearresteerd. Na verhoor werd Feenstra opnieuw opgepakt, en nu berecht en veroordeeld. Onderwijl woonde zijn echtgenote in het huis. Bakker Dragstra verkocht het huis aan Sijtske Lautenbach, de weduwe Dirk Dirks Penninga die het in 1952 verkocht aan Ijpe Sipma. Intussen had in april 1951 Tjebbe Feenstra zijn straf uitgezeten en hij keerde terug bij vrouw en kroost in het huis in de Warmoesstraat, maar zijn dagen in de gemeente Het Bildt waren geteld. In augustus 1952 verhuisde het gezin Feenstra-Dijkstra naar elders.

Garage

De volgende bewoner was Kornelis Rotsma (roepnaam Kees). De in 1882 te Sneek geboren landarbeider was getrouwd met Antje Buurstra. Zij overleed hier in 1955 en een jaar later verhuisde Rotsma naar elders. De nieuwe eigenaar heette Ijpe Hendriks Sipma, veekooppman te St.-Annaparochie. Hij woonde in het hoekhuis Davelaer-Stadhouderweg en was naarstig op zoek naar een stalplaats voor zijn auto. In oktober 1952 werd het huis vertimmerd. In het zuidelijke gedeelte werd een garage gemaakt met deuren en uitrit naar het Zuidende. De hal en de keuken waren nu slechts achterom door de Noordersteeg bereikbaar en via die hal en een smalle gang in de garage werd de voorkamer bereikt. Kosten: f 250,-. Sipma had nu een overdekte parkeerplaats voor zijn NSU Prinz, zo'n wonder op wielen met het pruttelende motortje achterin.

Tot slot

Het huis werd in januari 1954 onbewoonbaar verklaard op grond van onvoldoende hoogte van het woonvertrek, te weinig lichtscheping en de slechte toestand van muren, dakbedekking en zolder. Het was met recht een oud en verzaakt huis; de voorgevel stond scheef. Ondanks dit alles mocht Sipma het woongedeelte verhuren aan Ruurd Tichelaar, arbeider bij landbouwer Van der Staag aan de Koudeweg. Hij werd geboren in 1884 te Berlikum. In 1961 overleed Tichelaar. In 1966 verkocht Ijpe Sipma het huis dat twee jaar eerder met de officiële invoering van de straatnamen Warmoesstraat 10 als adres had meegekregen, aan Ouwe Bijlsma. Hij deed dat met de bepaling dat de garage eigendom van Sipma bleef "gedurende de tijd dat hijzelf nog een personenauto bezit en zelf nog kan en mag chaufferen." De weduwe Tichelaar, Jantje Ketelapper, bleef hier wonen met haar duif in een kooi. Zij was mank, aan beide benen. Als laatste bewoonster verhuisde zij op 6 maart 1970 naar een bejaardenwoning aan de Cingel. Daarna is het huis gesloopt om in 1974 plaats te maken voor het nieuwe onderkomen van O. Bijlsma b.v. (in Wandeling 125 meer). Het adres Warmoesstraat 10 bestaat nog steeds. Het is sinds 1996 het adres van shoarmarestaurant Paradijs (later meer). Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

In goeden staat verkeerende winkelhuizing van wed. De Grijs

Het tweede pand van links met het mansardedak is Warmoesstraat 18. De bomen zijn net geroid. Achter de vrouwspersoon staat de postbus, 1918

De oudste berichten

Gloof het of niet. In 1711 woonde er een Dammis Gerrits in St.-Annaparochie en waarschijnlijk in het huis dat wij deze week op onze Wandeling tegenkomen. (Het huis ging, vanaf de Hoek gerekend, schuil achter de derde gevel die moest wijken voor de nieuwbouw van O. Bijlsma b.v.) In 1714 kocht Vrouwkie Hanses, de weduwe Reimer Wopkes "een huisinge en achterplaetse tegenwoordigh bij Lenert Tjietzes en Neeltje Sickses gebruikte wordende, staende in de Warmestraat op de smalle kant, mette gerechtigheit van de halve steigh ten noorden, voor 250 caroliguldens van Dammis Gerrits en Berber Wijmers, echtelieden te Anna Parochie." Vrouwkie Hanses werkte in 1686 als dienstmeid bij Olphert Heres te St.-Jacobiparochie en trouwde dat jaar in de kerk aldaar met genoemde Reimer Wopkes die in 1712 overleed. Zij verhuisde in 1713 naar St.-Annaparochie en kocht het huis.

De bewoners Lenert en Neeltje vormden geen echtpaar. Lenert Tjietzes was in 1707 getrouwd met Maartje Ariens. Kennelijk was het huis verdeeld in twee woningen. Neeltje Sickses werd met ene Antje Alberts verordeeld. De dames hadden appels gestolen uit een boomgaard onder St.-Annaparochie. Het duo werd op 22 oktober 1718 met een netje appels boven het hoofd gegeseld. En of dat al niet genoeg was, moesten de dieveggos ook nog eens drie jaar in het tuchthuis zuchten en dat was een mindere plek dan het huis aan de Warmoesstraat.

N.B. De zopas genoemde steeg was de Boterhoeksteeg die leidde naar de diaconiehuizen.

Huurwoningen

In 1716 was eigenaresse Vroukies Hanses wijlen. Het huis werd drie jaar later bevoord door Jacob Jans en zijn vrouw Tjitske Reimers. Zij was vermoedelijk een dochter van Reimer Wopkes en Vrouwkie Hanses. In 1722 bewoonde ene Trijntje Jans als eigenaresse het huis. Zij was niet in staat belasting te betalen, dus was zij armlastig en dus kan het zijn dat de kerk- en armvoogden eigenaar werden. En dan is het mogelijk dat de armvoogdij het huis verkochten aan ene Douwe Sijbrens die in 1741 dit huis bezat. Hij woonde niet hier, maar aan de overkant van de Zuidervaart (Warmoesstraat 11, nu Wijbenga). Huurders van het voorhuis waren Pieter Philips (1741), Bartel Swart (1745-1753) en Dirk Tomas (1755). De bewoners van het achterhuis zijn onbekend, maar zeker is dat het achterhuis bestond van 1741 tot 1755.

Douwe Sijbrens was intussen overleden en zijn zoon Andrijs Douwes had het huis geërfd. Hij verkocht in maart 1763 "een huisinge cum annex op de smalle kant van de Warmestraat, verhuurd aan Pieter Piers en Foppe Douwes" voor 168 caroliguldens aan Minse Jans. Hij was timmerknecht in dienst bij zijn vader en hij woonde nog bij zijn ouders, in het huis met de klokgevel (Van Harenstraat 8). Huurders van het voorhuis waren Gerrit Pijters (1763), Fokke Gjolts (1766) en Jan Matroos (1767). Wederom weten we niks over het achterhuis, behalve dat het bestond. Waarschijnlijk ging het om een huis met twee kamers.

Schommelende waarde

In 1768 kocht Dirk Tomas huis en erf voor 350 caroliguldens. Gezien de waardevermeerdering mogen we veronderstellen dat timmerman Minse Jans het huis grondig had verbouwd. De timmerman bezat kortstondig meerdere huizen in St.-Annaparochie. Wellicht dat hij opknappertjes aankocht. Huurders van het voorhuis waren Hiltje Jans, de derde weduwe van Gerrit Dirks Krotje, Gerrit Jans (beiden 1775) en Jan Bokkes, Claas Douwes (beiden 1777), Jan Jacobs en zijn echtgenoot Trijntje Sierds (1778). In december 1778 overleed Dirk Tomas in zijn huis aan de brede kant van de Warmoesstraat (ten noorden van het pakhuis Warmoesstraat 1). Boijen Eelkes kocht het huis met zijn echtgenoot Wopkje Jans voor 311 caroliguldens. Hij was huisman onder St.-Annaparochie en het echtpaar kocht wel vaker huizen, wellicht als geldbelegging. Een jaar later werd het al weer verkocht, maar met groot verlies; voor slechts 125 caroliguldens werd Caspar Fruining eigenaar.

Armen en armen

Fruining was wever van beroep en kwam oorspronkelijk uit oostelijker streken van West-Europa, wat wij nu Duitsland noemen. Hij was getrouwd met Doetje Feddricks, een

vermoedelijke dochter van Feddrick Hanf, ook een Oosterbuur. Het echtpaar woonde hier en kreeg vier kinderen. Maar de wever boerde achteruit en in 1782 werd hem een deel van de huisbelasting kwijtgescholden "uit hoofde van armoede en onvermogenheid." In het zelfde jaar verkocht Caspar Fruining zijn huis aan... Boijen Eelkes en zijn vrouw Wopkje Jans. Zij waren in 1779-1780 ook al eigenaar van dit huis. Nu bleven ze dat langer, tot 1803.

Huurders waren Anne Jaspers (1784), Jan Dirks (1785), Johannes Foppis (1785-1787), Jan Aarts (1787), Gerrit Jentjes (1790-1794), Claas Takes (1793) en Mijntje Kooning (1794).

De huurwaarde van het voorhuis was ongeveer twee keer zo hoog als die van het achterhuis, dat trouwens in 1790 werd verhuurd aan de armvoogdij voor onderdak van "hunne armen". Het zal hier wel armetierigheid troef zijn geweest.

Voorhuis afgebroken?

Jop Foppes kocht het huis in mei 1803. Hij werd geboren in 1754 en was snikschipper te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn echtgenoot Geertje Siebes met wie hij in 1787 was getrouwd. Jop Foppes noemde zich met de verplichte naamsaameming in 1811 De Wit. Lang bleef hij niet eigenaar, want het huis was door verkoop in 1810 eigendom van Pieter Luitzens de Kuur, de gezwoeren klerk van het Bildtse nedergerecht die in het handelen van huizen een tweede inkomstenbron vond. De klerk stierf in 1811 en de erven bleven massaal eigenaar tot 1840.

In 1817 woonde hier de 31-jarige werkmans Pieter Geerts Watersma. Hij was getrouwd met Fokeltje Jans Kortje. Watersma moest drie van zijn jonge kinderen ter grave dragen en hij had de burenplicht om aangifte van overlijden te doen in het grietenijhuis. Hij vervulde zijn plicht elf keer in de jaren 1817-1828. We weten dat dit huis uit twee woningen bestond, maar hoeveel kamers dit huis destijds werkelijk bevatte, is ons onbekend, maar gezien de sterfgevallen moeten het er minstens vier zijn geweest. Het voorhuis werd in 1829 bewoond door Jan Arjens Schepenaar. Hij was 50 jaar oud en werkmans van beroep. Volgens een betrouwbare bron werd deze kamer in 1831 afgebroken, maar volgens ons in hetzelfde jaar ook weer opgebouwd, want anders kunnen wij niet verklaren dat op de oudste kadastrale kaart van 1832 het huis staat waar het stond. Hoe het ook zij, het huis was anno 1835 verdeeld in twee kamers. Hierin woonden het gezin van Jetze Ages Weima, 47 jaar, werkmans en dat van Willem Ipjes Kuur, werkmans. Weima was in 1840 opgevolgd als huurder door Reinder Jacobs Fijlstra en Kuur door Pieter Ritskes Tulner.

Voorhuis

Feike Gerbens Docter, de molenaar van Vrouwenparochie, verkocht namens de erven P.L. de Kuur het huis en het erf (1,20 are) en de tuin ten westen daarvan (1,68 are) in 1839 aan de weduwe Pieter Boijens Visser. Zij heette Dirkje Anes Wassenaar. Toen zij in 1851 overleed, werd huis met erf en tuin

in twee percelen verkocht. De lange tuin ten westen van het huis, lopende tot aan de Brouwersgracht, werd oost-west in twee smalle tuinen gesplitst.

Neeltje Pieters Visser werd eigenaresse van het voorhuis en de noordelijke tuin. Zij was een dochter van Ane Pieters Visser en een kleindochter van de weduwe Pieter Boijens Visser. Neeltje was getrouwd met Reinder Jacobs Fijlstra en zo is de cirkel rond. Reinder Jacobs Fijlstra werd geboren in 1797 te Hallum en was werkmans van beroep, maar dus getrouwd met een vrouw die een huis bezat. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Jolkje Martens van Straten, werkvrouw en haar natuurlijke, buitenechtelijke zonen Rintje en Marten van Straten woonden er bij in. Deze Jolkje was geen vreemde; ze was een dochter uit het eerste huwelijk van eigenares Neeltje Pieters Visser. Voor het eerst in de geschiedenis werden beide woningen bewoond door de eigenaar, want...

Achterhuis

... Dirkje Pieters van der Ploeg werd in 1851 eigenaresse van het achterhuis en de zuidelijke tuin. Dirkje haar moeder heette Grietje Pieters Visser en was dus ook een kleindochter van de weduwe Pieter Boijens Visser. Dirkje Pieters van der Ploeg was in 1844 getrouwd met Pieter Ritskes Tulner. Hij was turfdrager en veldarbeider van beroep en werd geboren in 1819 te St.-Annaparochie. Het echtpaar kreeg tussen 1844 en 1863 vijf kinderen: Grietje, Ritske, Gijsbert, Pietje en Hendrik. Vader Pieter overleed in 1892 en moeder Dirkje een jaar later. Toen werd zoon Hendrik Pieters Tulner de hoofdbewoner. Hij was getrouwd met Hendrikje Klazes Andringa. Bij boedelscheiding werd in 1895 zoon Ritske Pieters Tulner eigenaar van dit huis. Hem kennen we nog als de doodgraver/winkelier en eigenaar van Warmoesstraat 8. In 1898 werd op de smalle zuidelijke tuin een even smal hok gebouwd. Het werd door Hendrik Pieters Tulner gebruikt voor opslag van brandstof. In de bergplaats brak in februari 1906 brand uit. De brandspuit wist het vuur spoedig te blussen.

Een Amerikaan

Het voorhuis werd in 1853 eigendom van huisjesmelker Cornelis Klazes Post. Hij liet in de smalle noordelijke tuin een even zo smal huiseje bouwen. Het voorhuis werd bewoond door het gezin Fijlstra-Visser, maar de vader des huizes overleed in januari 1874 en de weduwe Fijlstra stierf in 1888. Haar dochter uit het eerste huwelijk, Jolkje Martens van Straten werd nu hoofdbewoonster.

Ze was werkvrouw van beroep en deelde de woning met haar twee onechte zonen Rintje (1855) en Marten (1857). De jongste zoon verliet spoedig het huis. Jolkje overleed in 1892, waarna Rintje van Straten het voorhuis van C.K. Post huurde. Hij was onderwijf getrouwd met Aaltje Wijbrens Koehoorn. Het kinderloze echtpaar had kostgangers over de vloer: neef Dirk Reinders Fijlstra (overleed hier in 1898) en neef Jouke Martens van Straten die geboren werd in 1893 te Little Falls, New Jersey, USA. Hij was een zoon van Marten van Straten die in 1883 met zijn vrouw naar Noord-Amerika was gëmigreerd. De huishouding van Rintje van Straten verhuisde van hier, het ene huis van C.K. Post, naar het andere huis van Post (achterhuis van Warmoesstraat 26, Zondervan). We zullen Van Straten c.s. daar weer treffen. Eigenaar C.K. Post overleed in 1905. De erfgenamen verkochten de woning aan J. Woudstra.

Sterfgeval

Het gezin van Hendrik Pieters Tulner verhuisde naar elders. Zijn broer Ritske bleef eigenaar en verhuurde het achterhuis aan Dirk Gerrits Buurstra. Hij werd geboren in 1843 te St.-Annaparochie en woonde hier met zijn echtgenote Antje Jans Pluimer en veel kinderen en ten slotte schoonzoon Willem Olie. Buurstra overleed in 1917. In de Bildtsche Courant verscheen een advertentie: "Heden overleed zacht en kalm, in de hope des Eeuwigen Levens, mijne geliefde echtgenoot en der kinderen zorgdragende Dirk Gerrits Buurstra, in den ouderdom van 73 jaar, na een echtereeninging van bijna 49 jaar. Zwaar valt ons deze slag, doch wij wenschen Gode te zwijgen, wiens doen enkel

wijsheid is." In de algemene kennisgeving werd hartelijke dank gebracht "aan den heer J. Lijbering, arts, voor de diensten aan den overledene bewezen."

Nu werd de schoonzoon de hoofdbewoner. Willem Olie kwam van Noordwolde en was getrouwd met Wilmetje Dirks Buurstra. Hij was terreinwerker bij de gasfabriek op de Zuiderhoek en vader van dochter Elisabeth en zoon Dirk.

Nieuwbouw

J. Woudstra, de bij ons bekende timmerman Jan Bernardus Woudstra, werd eigenaar van het voorhuis en het smalle huiseje op de noordelijke tuin, maar verkocht de hele handel in 1907 aan aardappelhandelaar Bokke Jacobs Koelmans. Hij liet het huis slopen. Er verrees nu een fatsoenlijk huis met mansardedak. Het huis was breder dan het vorige, want van de ruime steeg ten noorden – de Boterhoek – bleef weinig over. Om de diaconiehuizen te bereiken moest men voortaan een omweg maken door de Noordersteeg. In 1907 opende de 31-jarige Albert Piebes de Grijs hier een winkel in kruideniers- en grutterswaren. De Grijs was getrouwd met Hendrikje Jochums van der Wielen. Het echtpaar kreeg twee zonen: Piebe en Jochum. Kruidenier Albert de Grijs was familie van de eigenaar. Koelmans was getrouwd met Trijntje de Grijs, een zuster van Albert. In 1909 overleed de kruidenier. Zijn weduwe zette de zaak voort. In 1918 verkochten de erven Ritske Pieters Tulner het achterhuis aan genoemde Bokke Jacobs Koelmans, zodat de beide woningen en de beide smalle tuinen in een hand verenigd waren. Koelmans verkocht de zuidelijke smalle tuin aan de gemeente Het Bildt

en die werd in 1922 gebruikt voor de bouw van het nieuwe huis van Marten Gerrits Kok (Kade 7, later meer). Koelmans verkocht in 1925 de winkelhuizing met massale steeg, erf en grond voor f 2.700,- aan Hendrikje van der Wielen, de weduwe Albert de Grijs. Huurder werd koper en Willem Olie verliet met zijn kinderen en zijn schoonmoeder Antje Jans Pluimer, de weduwe Dirk Gerits Buurstra het achterhuis dat nu bij met het herbouwde voorhuis een woning vormde.

Potten en pannen

Eigenaresse Hendrikje van der Wielen hertrouwde in 1927 met Jan Hoekstra. Hij werd geboren te Sneek. Het echtpaar verhuisde een jaar later naar Bergum. Winkelierster Hendrikje verkocht "de gerieflijk ingerichte en in goeden staat verkeerende winkelhuizing met erf en grond aan het Zuidende, thans in eigen gebruik bij den heer Jan Hoekstra. In dit pand is sinds vele jaren door de Wed. de Grijs een goed beklante winkel in manufacturen en kruideniers- en grutterswaren uitgeoefend." Er werd f 3.253,- geboden. Koper was Neeltje Arjens Siderius en zij werd de nieuwe bewoner nadat de tijdelijke huurder Ane Visser met zijn vrouw Kornelia Dijkstra en zijn zoon Pieter waren verhuisd. Neeltje Siderius werd geboren in 1861 te St.-Annaparochie. Zij was en bleef vrijgezel. Eerst dreef zij hier handel in potten en pannen, maar later is de winkel gesloten. In 1955 is Neeltje Siderius overleden. Het huis werd te koop aangeboden. De woning bevatte kamer, winkel met toonbank en stellages, keuken, bijkeuken, overloop en werkplaats en de bovenverdieping slaapkamer en zolder met beschoten dak. "Er werden zes borden ingeleverd. Hoogste schrijver was de heer I.J.H. Sipma met f 4.789,-. Daarna volgde de heer J. Postma met f 4.666,-", aldus De Bildtse Post. Bij de finale verkoping werd "het bod driemaal verhoogd. Koper werd uiteindelijk de heer M. Wassenaar voor f 4.850,- als gemachtigde van de heer B. Boonstra, groentehandelaar te St.-Annaparochie," zo meldde dezelfde krant veertien dagen later.

Tot slot

Bauke Boonstra, die gekscherend Bauke Blomtsy werd genoemd, had hier een groentewinkel. Hij verkocht aardappelen, groente en fruit. Tijdens de opening in juli 1955 hing "aan de zolder een zogenaamde klokschaal. Een schrapmachine is ook aanwezig, maar het zal nog even duren voordat hiervan gebruik kan worden gemaakt, want het pand is nog niet op de waterleiding aangesloten." Groenteman Boonstra was getrouwd met Welfje Burrie. Het echtpaar kreeg twee kinderen. In november 1962 vertrok het gezin naar elders. Ouwe Bijlsma kocht het pand en landarbeider Thijs van Dussen verhuisde met echtgenoot Grietje Schat van Warmoesstraat 12 (in de Noordersteeg) naar hier. Na 1969 hebben hier nog gewoond: Johan Marten Wassenaar (1970-1971), Jacob Willem Bil (1971-1972) en Jan Heida (1972-1973). Regende het buiten, dan regende het binnen. Op 3 februari 1973 draaide Ouwe Bijlsma de deur definitief op slot. Het huis werd spoedig gesloopt en zo verdween de derde gevel op rij uit het straatbeeld van de Warmoesstraat. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 103: Warmoesstraat 20

Armvoogdenhuis Het Oorlogsschip aan de Lommerdsteeg

Na de sloop van de huizen Warmoesstraat 10 tot en met 20 verrees in 1974 het nieuwe bedrijfspand van Ouwe Bijlsma, 1980.

De oudste berichten

Gelooft het of niet. Voor 1720 hadden de kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie dit huis reeds "geacquireerd", met ander woorden de armvoogdij was in 1719 eigenaar, wellicht al in de 17de eeuw en misschien nog wel eerder. Soms (zoals in 1753 en in 1803) stond de diaconie van de hervormde kerk als eigenaar te boek, maar of dat correct is, valt te betwijfelen. De diaconie huurde bij tijd en wijle een huis van de armvoogden om armlastige lidmaten in onder te brengen. Beide instanties waren zo nu en dan twee handen op een buik. Het huis werd in 1781 het voogdenhuis genoemd en bestond zeker uit twee, maar waarschijnlijk uit nog meer kamers. Informatie over bewoners in de 18de eeuw is er niet. Er zijn vanaf 1811 enkele sterfgevallen bekend: een boerenknecht van 19 jaar, een tienjarige zoon van werkmans Hendrik Harmens Koster, een werkvrouw van 37 jaar, een weduwe van 77 jaar en zo voort en zo verder.

Lommerdsteeg

In 1832 bestond dit perceel uit huis en erf (1,19 are) en een tuin (2,10 are) die tot aan de Brouwersgracht liep. Er woonden destijds twee gezinnen, dat van werkmans Magchiel Jans de Groot en dat van werkmans Arjen Joostes de Vries. Het huis werd Het Oorlogsschip genoemd en stond pal naast het huis aan de noordzijde, maar ten zuiden erven liep een brede steeg, een loop- en kruipad. Die steeg werd de Lommerdsteeg genoemd. Volksbuurtnamen.

Op de vraag waarom het huis Het Oorlogsschip werd genoemd, kunnen we slechts antwoorden met gissen, dus laten wij gissen. Heeft een oude van dagen ooit de gevel van het voogdenhuis versierd met houtsnijwerk? Een fregat of een korvet in een uitsing van volkskunst? Het zou zo maar kunnen. Tot in 1911 werd het huis Het Oorlogsschip genoemd. Daarna is de naam ten onder gegaan in de zee van vergetelheid, maar nu in deze Wandeling herrijst hij!

De oorsprong van de naam Lommerdsteeg is ook in nevelen gehuld. Volgens overlevering werd de steeg rond 1890 zo genoemd. De huizen aan de Warmoesstraat waartussen de steeg begon, zijn nooit bewoond geweest door een lommerd noch de vele kamers ten noorden en ten zuiden van de steeg. Betreft het een bijnaam van een van de bewoners?

Verkoop Het Oorlogsschip

In 1857 boekte de boekhouder van de armvoogdij de volgende post voor ontvangst: "Van Bolman te Sint Annaparochie, de geheele koopsticht van de door hem gekochte woning Het Oorlogsschip genaamd, zijnde het voorste deel der huizinge met grond aldaar, bedragende f 195,00, waaraf het voorschot van strijk- en verhooggeld en vertering ad f 17,20, alzo zuiver bedragende f 177,80." Bolman werd eigenaar van bijna de gehele kavel. Het achterste deel, dus een bouwperceeltje gelegen aan de Brouwersgracht, groot 0,63 are, werd gekocht door Klaas Jans Schepenaar.

Frederik Alberts Bolman was timmerknecht. Hij trouwde in 1849 met Sjoerdijte, de 15-jarige dochter van Piebe Daams Wassenaar, zijn baas. Het echtpaar woonde bij de timmerman in aan de brede zijde van het Zuid-einde (Warmoesstraat 51 en 53). Frederik Alberts Bolman zou in 1866 op jonge leeftijd overlijden. De timmerfamilie Wassenaar en daarmee schoonzoon Bolman, zullen wij nog meerdere keren op onze Wandeling tegenkomen als bouwers dan wel eigenaars van huisjes in de vierhoek.

Ook hier, in de tuin van Het Oorlogsschip klonken in 1860 de geluiden van hamers en troffels. Aan de noordzijde van de Lommerdsteeg werden zeven huisjes gebouwd, verenigd onder één dak. De zes huisjes met erf van Bolman maten elk 0,26 are. Het westelijkste huis met erf, eigendom van genoemde Klaas Jans Schepenaar, was groter: 0,63 are. Het stond aan de destijds nog niet aangelegde Kade. We komen er later op terug.

Voorhuis

Bolman verhuurde de behuizing aan de Warmoesstraat vanaf 1856 aan Johannes de

De Warmoesstraat in de zomer van 1886 met zicht op de hoek. Van uiterst links naar rechts: 1. het huis met linnenrek van schoenmaker Jippe Sijbes de Jong (nu Warmoesstraat 22); 2. de Lommerdsteeg en het Oorlogsschip, de kruidenierswinkel van Sijtze Annes Feenstra met twee handkarren (ooit Warmoesstraat 20); 3. het onzichtbare, bijna anderhalve meter uit de rooilijn staande huisje van gardenier Rintje van Straten (ooit Warmoesstraat 18); 4. het huisje van oud-herbergierse Martentje Klazen Post en haar zoon Klaas van Zandbergen (ooit Warmoesstraat 16). Het winkelhuis van manufacturier Jietze Gerbens Smits (in 1877 postkantoor) gaat schuil achter de dikke iepen, maar de postbus is achter de vierde boom nog net te zien. Anno 2014 ligt hier de bestrating van (voormalig) Tobymax en shoarmazaak Paradis.

Vries, de gewezen herbergier en logementshouder op het Oosteinde (Van Harenstraat 14, Tupelo). Hij werd in 1799 geboren te Harlingen en was getrouwd met Dirkje Pieters Fonk (kwam van Heerenveen). Zij was eerder gehuwd geweest met Hanze van Zandbergen en was moeder van Petrus. De vijf zonen van Johannes en Dirkje vlogen uit. Zoon Leonardus vertrok bijvoorbeeld als vrijwillig militair naar Oost-Indië en ook de zonen Hendrik en Doris kozen voor een soldatenbestaan. Johannes de Vries had hier een winkel en handelde in bedartikelen, kruideniersartikelen en manufacturen. In 1874 moesten veel ruiten in St.-Annaparochie het ontgelden. Ook een groot winkelruit van De Vries sneuvelde. De winkelman overleed hier een jaar later en zijn vrouw Dirkje volgde in 1876 in zijn voetsporen. Haar zoon Petrus van Zandbergen bleef hier eerst wonen. Hij was werkzaam als polderjongen in de Westhoek bij de aanleg van het nieuwe kanaal en de verzwaren van de zeedijk.

De volgende huurder was Eelke de Haan die wij op talloze Wandelingen al zijn tegengeko-

men. De in Sneek geboren Eelke was klok- en horlogemaker. Hij woonde hier met vrouw Janje Jans van der Vlugt en vijf kinderen. Het gezin woonde hier een jaar. In 1878 werd Sijtze Annes Feenstra de nieuwe huurder. Hij stond te boek als werkmans, maar was koppelbaas (koppelaarheid kwam in 1895 nog voor op 16 van de 38 boerderijen onder St.-Annaparochie). Sijtze woonde hier met zijn vrouw Grietje Sijbes Tuinstra (kwam van Westermijkerk). Zij bestierde de kruidenierswinkel. Het echtpaar kreeg zeven kinderen (twee stierven jong). Koppelbaas Feenstra is Sytse Keizer zijn grootvaders grootvader.

Achterhuis

In het achterhuis woonde in 1859 het gezin van veldarbeider Jan Sapes Dijkstra, in 1872 opgevolgd door dat van Ate Jacobs van der Meulen. Hij was schildersknecht. Ate werd geboren in 1836 te St.-Jacobiparochie en was getrouwd met Grietje Foppes de With (kwam van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg hier een zoon. Het gezin emigreerde op 1

maart 1882 naar Noord-Amerika, maar in oktober 1884 keerden het terug naar de vette klei van Het Bildt.

Intussen was eigenaar Bolman overleden en zijn erfenamen, Piebe Frederiks Bolman, Grietje Frederiks Bolman en IJde Hendriks de Vries bleven vooreerst massaal eigenaar van het voor- en achterhuis, alsmede de zeven-onder-een-kap ten noorden van de Lommerdsteeg.

Wie tussen 1882 en 1898 het achterhuis bewoonden, is ons helaas onbekend. Een jaar voor de eeuwwisseling woonde hier Anne Sijtzes Feenstra. Hij was een zoon van koppelbaas Sijtze die in het voorhuis vertoefde. Volgende bewoners waren werkmans Beert Sjoerds de Bildt en zijn vrouw Trijntje Jans Groeneveld, werkmans Jan Dirks de Vries en zijn vrouw Trijntje Jans Braaksma en werkmans Sjoerd Johannes de Bildt met zijn vrouw Sieuwke Beerts Kramer.

Familie De Bildt

Sjoerd en Sieuwke woonden hier met hun dochter Maartje (geboren 1875) en twee

kleinkinderen Aukje en Trijntje. Dochter Maartje was destijds weduwe van Leendert de Bildt en moeder van de twee pas genoemde kinderen.

Maartje trouwde opnieuw in december 1901 met Cornelis Pieters Brouwer, maar dat huwelijk hebben haar ouders niet meegemaakt. Sjoerd en Sieuwke overleden in maart en juni van dat jaar.

Dochter Maartje bleef hier wonen met haar man (Cornelis Brouwer), haar twee kinderen uit het eerdere huwelijk (Aukje en Trijntje), haar drie kinderen uit het tweede huwelijk (Pietje, Sjoerd – later chef-fitter gasfabriek en Doutje Brouwer) en nog twee buitenechtelijke zonen van Aukje Leenderts de Bildt (Rintje en Auke).

N.B. De drie laatstgenoemden staan op de foto die wij gebruiken bij Warmoesstraat 6.

Kruidenierswinkel

Koppelbaas Sijtze Annes Feenstra had zich ondervijl geheel op de kruidenierswinkel toegelegd en overleed in 1896 in het voorhuis. Zijn weduwe Grietje Sijbes Tuinstra verhuisde twee jaar later. Toen werd Gerben Dirks Kuik hier de nieuwe huurder en kruidenier. Hij was eerder bakker geweest aan de overkant van de straat (Warmoesstraat 5). Gerben was getrouwd met Pietje van der Velde, een dochter van de schoolmeester aan de openbare lagere school. De kruidenier overleed hier in februari 1905 en zijn weduwe verhuisde weer naar de andere kant van de straat waar haar zoon de bakkerszaak had overgenomen. En toen verscheen vrachtrijder Broer Dirks Meijer, de M van de KLMV.

Hij werd geboren in 1870 te Stiens en was getrouwd met Aaltje Freerks Jasper (kwam van Oldeboorn). Het echtpaar kreeg vier kinderen: Bontje, Dirk, Frederik en weer een Bontje. De eerste dochter overleed jong en de jongste zoon stierf in 1917, nog maar tien jaar oud. Het jonge gezin verhuisde van een kamer ten zuiden van de Spinhuissteeg naar hier. Een aanzienlijke verbetering.

Einde achterhuis

De huizen waren nog immer massaal bezit van de erfenamen van Frederik Alberts Bolman. Dat waren de kinderen Piebe, Grietje en Sibbelte. Ze gingen in 1932 over tot boe-delscheiding. Grietje Frederiks Bolman werd nu eigenaresse van het voor- en achterhuis. Zij was weduwe van smid Anne Hendriks de Vries en schoonzus van IJde Hendriks de Vries die getrouwd was Sibbelte, haar zuster. Een dochter van IJde en Sibbelte, Geertje de Vries trouwde in 1912 met Siebren Abraham Bosch, smid te St.-Annaparochie en

hij werd de nieuwe eigenaar in 1937. Ook hij verhuurde het pand.

In juli 1941 verkocht notaris R.T.J. Timmer "in het café van M. Velkers publiek ten ver-zoek van den heer S. Bosch en kinderen de huizinge waarin twee woningen, met bleek, regenwaterbakken, aan het Zuid-einde te Sint Anna Parochie, tezamen groot 1 are 27 centiare. Tot 12 mei 1942 verhuurd aan Br. Meijer voor f 66 en de wed. Brouwer voor f 40 per jaar. Overname f 30."

De weduwe Brouwer was natuurlijk Maartje de Bildt. Haar echtgenoot was in mei 1918 overleden. Ze woonde hier met haar dochter Doutje die in 1940 trouwde en verhuisde. Maartje moest als broodvenster de eindjes aan elkaar zien te knopen en verhuisde op 16 juni 1956 naar een van de drie diaconiehuusjes (later meer). Het achterhuis was nu niet langer bewoond. Het was als hok in gebruik bij het voorhuis.

De kopers waren Gosse Miedema en Klaas Looijenga, beiden koolpieden te Berlikum. Ze telden er f 1.961,- voor neer. In 1948 gooiden ze de woningen wederom in de verkoop. Nu werd Sjoerd Rintjes Swart eigenaar voor f 1.275,-, maar hij moest geduld hebben met verhuizen, want de woningen waren verhuurd tot 12 mei 1949.

Tot slot

Broer Meijer en Aaltje Jasper bewoonden eerst nog het voorhuis. De gewezen vrachtrijder, want hij handelde nu in eieren, overleed in april 1947. De weduwe verhuisde in mei 1949 naar elders in St.-Annaparochie. Na een verbouwing werd Sjoerd Swart de nieuwe hoofdbewoner. Hij was landarbeider, later zuivelarbeider van beroep en was getrouwd met Doetje Postmus. Het echtpaar woonde hier met drie kinderen (Rintje, Jan en Bertus). In maart 1966 verhuisde het gezin Swart-Postmus naar de Stadhoudersweg. Beert Vlietstra kocht het oude, mufte huis en woonde hier met zijn echtgenote Sijtske Dijkstra. In maart 1973 overleed Vlietstra hier op 80-jarige leeftijd en zijn vrouw blies op 7 december datzelfde jaar haar laatste adem uit.

In 1966 had Ouwe Bijlsma het huis al aangekocht voor toekomstige uitbreiding van zijn bedrijf aan de Kade. Zijn zoon Johannes gebruikte met de vrienden Jopie Bijlsma, Frans Groen, Jan Faber en Piet de Haan het huis als plek om het oudjaar uit te zitten, waarschijnlijk in 1973.

In 1974 werd het huis afgebroken en zo verdween gevel nummer vier uit het straatbeeld van de Warmoesstraat.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Ooit het winkeltje in rookwaren van Sijbren Gerrits de Koe

De oudste berichten

Gloof het of niet. In 1740 was dit huis eigendom van de bewoner en hij heette Harrent Dirks. Van hem is niks bekend, behalve dat hij in juli 1749 reeds overleden was en dat hij in een testament Sjoerd Dirks c.s. als zijn erven had aangewezen. Sjoerd ging nu over tot de verkoop van "een schoone huizinge met kamer, gang en turfhoek en tuin en halve bleek." Het huis was begerechtigd met het vrije gebruik van de steeg ten noorden. Dat was de Lommerdsteeg. Zo bereikte men het achterhuis dat in bezit was van de diaconie van de hervormde kerk. Koper van het voorhuis was Pieter Boijens en zijn vrouw. Pieter Boijens was in 1738 in de kerk te St.-Annaparochie getrouwd met Trijntje Clases. Het echtpaar kreeg drie kinderen van wie twee opgroeiden: Claas en Crelis. Pieter Boijens en Trijntje Clases hebben hier hun ganse huwelijksleven gewoond. Maar met het afnemen van krachten en het interen op kapitaal, moest, zoals zo vaak geschiedde, een beroep worden gedaan op de armenzorg. Tussen 1763 en 1771 verviel het voorhuis aan de kerk- en armvoogden die het echtpaar tot hun dood onderhielden. Daarna verkocht de armvoogdij in 1773 kamer en gang met turfhoek voor 200 caroliguldens aan een weduwe, maar de koop werd genaard door de zopas genoemde zonen Claas Pieters en Crelis Pieters. Zij bleven getweeën eigenaar tot 1776 en Crelis alleen tot 1781.

Voorhuis (1)

De broers woonden hier niet, maar verhuurden het voorhuis aan particulieren zoals Waling Gerrits (1775) en Reinder Foppes (1760) en aan de armvoogdij. Crelis Pieters woonde in Nieuwbeeldtjilf en verkocht in 1781 het huis "en agtererf loopende van de westergevel van het voogdenhuis af tot geheel de gragt toe, bij Joris Kooij kon uxore bewoond tot 12 maj 1782 voor 180 caroliguldens" aan Jelle Ijpes en zijn vrouw Trijntje Hendriks. Het voorhuis en het achterhuis vormden een pand. Ze hadden een "mandelige", een gemeenschappelijk muur. De tuin die van achter het achterhuis tot aan de Brouwersgracht (nu Kade) liep, behoorde bij het voorhuis. Jelle Ijpes was metselaar en liet twee kinderen dopen: Hendrik in 1774 en Berber in 1775. Het gezin woonde hier tot 12 mei 1783. In dat jaar verkocht de metselaar het voorhuis aan het echtpaar Arjens Jans en Leeuwke Foppes. Zij waren in 1771 getrouwd in de achtkantige kerk van St.-Annaparochie en lieten daar vijf kinderen dopen. Voor 1805 overleed Arjen Jans. De weduwe woonde hier tot in 1815 toen zij het voorhuis verkocht.

Achterhuis (1)

Het achterhuis was in 1749 in bezit van de diaconie van de hervormde kerk die het vier jaar later verkocht aan Jan Gerrits. Hij was eigenaar van en brouwer in het hoekhuis nabij de oude pijp. Hij overleed in 1760. Nu erfde zijn zoon Gerrit Jans het achterhuis. In 1763 ging hij een wandelkops aan met Harmen Bartels. Zij ruiden dus van onroerend goed. Harmen Bartels droeg zijn roggemolen over en werd eigenaar van het oude hoekhuis en het achterhuis dat we hier nu beschrijven. De oud-molenaar verhuurde nu de woning aan de armvoogdij (1763). Gerrit Pieters (1766), Rinse Sjoerds (1767), Eise Hendriks (1775), Reinder Foppes (1776) en weer aan Eise Hendriks (1782). De lijst van huurders stopt hier niet, maar wij wel. In 1772 stierf Harmen Bartels en erfde dochter Elske Harmens de woning. Zij was getrouwd met Pier Dirks Tanja, huisman te St.-Annaparochie (nu "griffermeerde fletsy"). Het is een feit dat Elske Harmens in 1790 nog steeds eigenaresse was, maar daarna

Vl.n.r. Warmoesstraat 24, 22 en 20 in 1974. Ten noorden van het in 1906 nieuw gebouwde middelste huis liep de Lommerdsteeg van het Zuidende naar de Nieuwe Kade.

zijn we het spoor tot plusminus 1825 bijster. Wel weten we dat in 1811 Jacob Jans van der Laan de bewoner was. Hij was 39 jaar oud, schipper van beroep en woonde hier met zijn vrouw Baukje Pieters. In 1825 werd het achterhuis bevolkt door het gezin van timmerknecht Michiel Coenraads Slijt, van werkmans Rinze Jans Kroes en van Hendrik Dirks Bosje, ook timmerknecht. Michiel Slijt had een dochter die hier beval van een zontje (vader onbekend) dat amper driekwart jaar oud werd. Wij herkennen in alle toonaarden de wantoestanden van de volksbuurt. In 1829 stond het achterhuis leeg. In 1848 verkochten de erven Pieter Martens Schaaf het voorhuis en het achterhuis en omdat Schaaf reeds in 1823 het voorhuis kocht, mogen we veronderstellen dat hij omstreeks dat jaar ook het achterhuis heeft gekocht.

Voogdenhuis

In de tuin ten westen van voor- en achterhuis, halverwege Warmoesstraat en Brouwersgracht, stond in 1832, op de zuidelijke helft van die tuin een huis. Dit was een voogdenhuis en werd ook zo genoemd: het voogdenhuis. Wanneer het gebouwd is, blijft onduidelijk, maar het lijkt, om redenen die we hier nu niet nader uitleggen, dat tussen 1781 en 1783 hier al een woning stond, die wegens een schuldenkwesatie toekwam aan Tijs Jops, het nagelaten zontje van Jop Tijssen. Dit huis verviel aan of werd gekocht door de kerk- en armvoogden. Hier woonden en stierven vooral arme werklieden op leeftijd en ongehuwde moeders. De armvoogdij verkocht het huis aan huisjesmelker C.K. Post in 1850. Het was met het voor- en achterhuis de eerste aankoop van Post en zeker niet de laatste! Wij vermoeden dat restanten van dit voogdenhuis door Sijbren de Koe zijn gesloopt.

Voorhuis (2)

In 1815 verkocht Leeuwke Foppes, de weduwe Arjen Jans een kamer aan Johann Valentijn Wilhelm voor f 255.--. Het was het voorhuis van het pand dat we nu bespreken. We weten niks over hem, behalve dat er zeer waarschijnlijk Duits bloed in zijn aderen stroomde. Vijf jaar later verkocht Wilhelm de woning voor f 200.-- aan Etje Jans Post. Zij werd in 1774 geboren te Dokkom en zou later op Terschelling overlijden. In 1823 verkocht Etje huis en erf aan Pieter Martens Schaaf en zijn zoon Aaltje Pieters Hoekstra. Pieter was een zoon van timmerman Marten Tjerks wiens andere zonen zich Bijlsma noemden. Pieter Martens Schaaf was timmerknecht, later timmerman. Hij woonde hier met zijn vrouw. Het echtpaar kreeg een kind. Echtgenote Aaltje Pieters overleed in 1841, het jaar dat de weduwnaar van het voorhuis naar het achterhuis verhuisde. De verdere hoofdbewoners van het voorhuis waren: Pieter Arjens Dijkstra (1840-1841), vleeshouwer Sipke Sjoerds de Boer (1841-1843), werkmans Pieter Harmens Postma (1843-1844), Rinze Sipkes Dijkstra (1844), Doeke Jans Hovinge (1844-1845) en werkmans Thijs Harmens Postma (1845-1848). Notaris Braumius Oeberius verkocht in maart 1848 "ten gevolge van regterlijke magtiging een huizinge staande aan de smalle kant van het Zuidende bij Thijs H. Postma c.s. bevoond en behorende de Erven P.M. Schaaff" voor f 285.-- aan Ismael Bruining, boekhouder te Leeuwarden. Bruining verkocht het voorhuis een jaar later aan Cornelis Klazen Post, de bij ons zo langzaam welbekende huisjesmelker.

Achterhuis (2)

De hoofdbewoner van het achterhuis vanaf 1829 was eigenaar en timmerman Pieter Martens Schaaf. In 1848 overleed hij hier.

Er waren kennelijk meer kamers in het achterhuis want er verbleven ook nog de werklieden Beert Gerrits Gelder (1842-1843), Gerrit Dirks Buurstra (1843), Jan Wijbes Smit (1843-1844), Jacob Ates Wijma (1844-1845) en Sjouke Hendriks van der Vee (1845-1859). Het schijnt dat ene Harmen Kok, een arbeider geboren in 1817 te St.-Annaparochie hier woonde met zijn vrouw Tjette Willems Zijlstra (kwam van Beetgum) en kinderen. Maar dat was na 1847. Wat we wel zeker weten is het volgende: in 1832 was Pieter Martens Schaaf eigenaar van zowel het voorhuis als het achterhuis. Hij zal het achterhuis rond 1825 hebben gekocht en misschien vanaf dat jaar, maar zeker vanaf 1832 zijn de beide woningen altijd in een hand verenigd. Pieter Martens Schaaf overleed hier in 1848, 67 jaar oud. De 64-jarige Sjouke Hendriks van der Vee bewoonde in 1859 het achterhuis. Hij was veldarbeider en verbleef hier met zijn vrouw Dirkje Eilderts Postma en zoon Jan. Vader Sjouke stierf hier in 1862. Toen werd zoon Jan Sjoukes van der Vee de hoofdbewoner. Hij was ongehuwd en wilde bovendien niet degenen. Hij werd bijvoorbeeld in 1867, '68 en in '71 opgepakt en veroordeeld tot gevangenisstraf wegens hoon, diefstal en rebelle. Hij stierf in het achterhuis op 26 februari 1874, 17 dagen nadat zijn moeder Dirkje hier de pijp was uitgegaan. Triest.

Zeven woningen

Nu huisjesmelker C.K. Post eigenaar was geworden, veranderde de situatie hier enigszins. Het voor- en het achterhuis werden nu verdeeld in drie woningen. Het voogdenhuis dat halverwege Warmoesstraat en Kade stond, werd verbouwd en verdeeld in kamers. Later, in 1866, na de aanleg van de Kade, liet Post nog drie kamers bouwen in de tuin ten westen van het voogdenhuis. De hele kavel was nu bebouwd, behalve een stuk erf gelegen aan de Kade (waar later de brandstofdenschuur van Sijds Bouma stond). C.K. Post bezat nu zeven woningen ten zuiden van de Lommerdsteeg. We zullen hier de geschiedenis van het voor- en achterhuis aan de Warmoesstraat uit de doeken doen. Het voogdenhuis komt zo nu en dan ter sprake omdat het oorspronkelijk voor de helft stond op grond dat nu bij Warmoesstraat 22 behoort. De rest van de kamers komt later op onze Wandeling aan bod. Ten tijde van de demping van de Zuidervaart woonde de zevenjarige Gerrit Gerrits Bosje aan de overkant van de drooggelegde vaart (ooit Warmoesstraat 45; nu Etos). De jonge Gerrit wilde naar zijn grootmoeder lopen. Zij heette Trijntje Dirks Bloemhof en bewoonde een van de achterhuizen. Gerrit bleef in de modder steken. De vrouw van buurman Abraham Watzes Dijkstra (Warmoesstraat 24) heeft hem uit de blubber getrokken en hem zo van een wisse dood gered.

De vriendin

Jippe Sijbes de Jong huurde het voorhuis, reeds in 1852. Hij werd geboren in 1798 te St.-Annaparochie en was schoenmaker. Hij trouwde in 1819 met Trijntje Boijens Zondervan, maar zijn echtgenote stierf in 1847. Nimmer is de schoenmaker weer in de echt verbonden, maar hij woonde hier wel met zijn vriendin. Zij heette Dirkje Cornelis Faber (geboren in 1816 te Minnertsgea). Zij was 1 mei 1845 getrouwd met Gerrit Jaspers

Keizer, maar hij was een boosdoener en werd reeds op 6 september datzelfde jaar "door het Provinciaal Geregtschhof van Vriesland tot de straffe des doods, bij Z.M. Besluit dd 6 november 1845 deze straf vervingsseld in geeseling met de strop om den hals aan de galg vastgemaakt, brandmerk en 20 jaar confinement wegens diefstal bij nacht op den openbaren weg met geweld en herhaling van misdaad." G.J.K. werd in februari 1888 op 77-jarige leeftijd uit het tuchthuis te Leeuwarden ontslagen. Hij had toen 42 jaar in verschillende gevangnissen doorgebracht, was tweemaal gebrandmerkt, eenmaal geeseld en stond tweemaal te pronk. Zijn laatste straf was tien jaar.

Oudste bewoner

Dirkje en boosdoener Gerrit zijn nimmer gescheiden en daar zij wel kinderen baarde, droegen die de naam Keizer. Ook woonde hier Cornelis Faber (geboren 1841 te St.-Jacobiparochie), een voorkind van Dirkje Faber en ene Reinder Bil. Hij zou later een zoon noemen naar zijn 'stiefvader'. In juni 1877 vierde Jippe Sijbes de Jong zijn tachtigste verjaardag en de Bildtsche Courant heracht het feit dat hij bijna zeventig jaar onafgebroken het schoenmakersvak uitoefende. Toen hij in 1887 zijn negende kruisje kreeg, meldde de courant dat hij oud-schoenmaker was en tevens de oudste bewoner van St.-Annaparochie. Twee jaar later verhuisde de oude De Jong met zijn vriendin aan zijn zijde naar elders. Hij overleed in 1890.

Parkeerplaats

De Jong en zijn vriendin werden opgevolgd door Douwe Jacobs Hildama. Hij werd in 1835 geboren te Minnertsgea en was ook schoenmaker van beroep. Hij woonde hier met zijn vrouw Minkje Pieters Elzinga en diverse kostgangers. Zo werd het voorhuis opgesplitst en kwam het gezin van Lieuwe Entes de Vries er bij in. Hij werd geboren te Berlikum en was vrachtrijder. Hij woonde hier met zijn vrouw Ijje Sijmens Schat, zoon Pieter en dochter Taetske. De Vries onderhield een vrachtwagendienst op Leeuwarden en verkreeg in juni 1903 vergunning van B & W om "op de dagen waarop door U wordt gereden, den vrachtwagen des morgens van 8 tot 9½ uur en des avonds van 7 tot 8 uur voor de steeg van Uwe woning aan de noordzijde derhalve tegen de rij boomen op de openbare straat te laten staan, onder voorwaarde dat zorg gedragen wordt, dat, wanneer een tram ter plaatse passeeren moet, de weg vrij is."

Pake Sijbe

In 1889 bewoonde Gerben Sijbes Krottje het achterhuis. Hij had met zijn vrouw Antje Sijmens Monsma (kwam van St.-Jacobiparochie) en dochter Jantje 30 m² woongerief tot zijn beschikking. De oppervlakte van de woonkamer was 22,25 m². De vloer was gemaakt van steen. Er waren drie slaapplekken (bedsteden). Het gezin Krottje-Monsma deelde een privaat met de bewoners van het voorhuis en met die van het achterstaande huisje. Werkman Gerben werd hier vader van de zonen Sijmen (1889) en Sijbe die hier werd geboren op 15 oktober 1892. Waarom ik dat zo precies vermeld? Sijbe Krottje was mijn grootvader.

Nieuwbouw in 1906

Vader Lieuwe overleed in 1904 en moeder Ijje vier jaar later. Zoon Pieter Lieuwes de Vries werd nu hoofdbewoner van het voorhuis. Hij was gardenier en handelde in aardappelen en groenten. Pieter was getrouwd met Dirkje Boonstra. Zijn zuster Taetske bleef er bij inwonen. Toen huisjesmelker C.K. Post in 1905 overleed, verkochten de erfgenamen "4 woningen in huur bij Douwe Hildama, Tjeerd van der Veen, wed. Willem Wassenaar en wed. Pieter Wassenaar" aan Pieter en Taetske de Vries voor f 717.--. Pieter de Vries liet in 1906 het voor- en achterhuis slopen en een winkelhuis en hok bouwen. De steeg ten noorden, de Lommerdsteeg, was 2,05 meter breed, de steeg ten zuiden 1 meter. In het bouwjaar verhuisde het echtpaar Hildama-Elzinga. De twee oude woningen die nog op het erf stonden, werden in 1908 onbewoonbaar verklaard. Pieter de Vries, zijn vrouw Dirkje Boonstra en zijn zuster Taetske de Vries emigreerden in april 1909 naar Iowa, USA. Broer en zus verkochten de nieuwbouw met erf plus de twee oude huizen (inclusief een gedeelte van het voormalige voogdenhuis) aan Johannes ten Brug, koopman en potschipper te Itens. De achterstaande huizen werden vanaf nu gebruikt als bergplaats. Johannes ten Brug werd geboren in 1864 te Britsward en was getrouwd met Sijpke de Koe (kwam van Oosterlittens). Het echtpaar had drie kinderen. Waar Ten Brug in handelde, wordt duidelijk uit een advertentie in de Bildtsche Courant van 10 maart 1912: "Opnieuw ontvangen voor het voorjaar: rood en blauw Japansch en Chineesch Porcelein, prachtige theebladen, thee- en lepeltjestjes, enz. enz. Aanbevelend, J.J. ten Brug."

Achterhuizen

Gerben Sijbes Krottje werd in het achterhuis opgevolgd door Tjeerd Hotzes van der Veen. Hij werd in 1838 te Leeuwarden geboren en woonde hier met zijn vrouw Baukje Klazes Post. Tjeerd van der Veen was werkmans bij de gemeenteroeping en was populair bij de bevolking. Toen hij in 1896 ontslag kreeg, ondertekende maar liefst 117 ingezetenen een schrijven aan gemeenteraad met het verzoek om het ontslag terug te draaien. Toen het achterhuis in 1906 werd gesloopt, verhuisden Tjeerd en Baukje met hun kinderen en inwonende kleindochter en schoonzoon naar een van de twee oude woninkjes die westelijker stonden. In een van die kamers woonde Klaasje Sapes Dijkstra, de weduwe van Fedde Jans Wijngaarden. Zij was 76 jaar oud toen in 1908 het huisje werd opgemeten. De oppervlakte van de gehele woning (kamer plus portaal) bedroeg 13 m² en die van de woonkamer slechts 8,4 m² (bedstede niet meegerekend). De oude Klaasje slofte – als dat nog mogelijk was – over een stenen vloer die op gelijke hoogte lag met de buitengrand. Was het buiten nat dan was het binnen nat. Er was geen privaat (ze mocht de ton van het voorhuis gebruiken) en één slaapplek. Het oude krot (zeer waarschijnlijk een gedeelte van de oude voogdenhuis) werd terstond onbewoonbaar verklaard.

Sijbren de Koe

In 1928 verkocht Ten Burg onderhands huis, erf, bergplaats en bergplaats aan Sijbren de Koe. Hij was een zoon van Gerrit de Koe, slager in de Warmoesstraat en werd geboren in 1903 te St.-Annaparochie. Sijbren trouwde in 1928 met Grietje van Elslou (kwam van Oosterlittens) die hier een winkeltje in rookwaren hield. Turmac sigaretten! Het echtpaar kreeg twee kinderen: Sietsche en Jannie Akke. De Koe was beurtschipper, maar asfalt en diesel bodem mogelijkheden en hij – en wie niet? – switchten van boot naar vrachtauto. Met zijn broer Dirk had hij een expeditiebedrijf; de K van de KLMV. In de Bildtsche Courant van maart 1933 deden zij van zich spreken: "Verhuizingen. Wij zijn speciaal ingericht voor verhuizingen, klein en groot, korte en lange afstanden. Grootte dichte wagen, ruimte 24 meter. Pakkisten gratis in bruikleen. Tevens zijn wij verzekerd, dus U is veilig. Vraagt ons tarief. Concurrentie prijzen. Gebr. D. en S. de Koe, expediteurs, St Annaparochie. Telefoon 39." We zullen broer Dirk de Koe later op onze Wandeling nog tegenkomen.

Tot slot

Toen Klaas Visser wilde verhuizen, viel zijn oog op Warmoesstraat 22. Hij had gehoord dat het echtpaar De Koe van Elslou naar Leeuwarden zou vertrekken. Hij belde aan, werd binnen gelaten en zag dat de heer Lettinga die ook verhuisplannen had, met Sijbren de Koe onderhandelde over de koop-prijs. Tussen het afdingen door, vroeg Klaas Visser hoeveel het huis moest kosten. Hij kreeg een gunstige prijs te horen. Verkocht! daverde het door de zitkamer. Een handdruk met De Koe bezegelde de koop en Lettinga keerde onverrichterzake huiswaarts. Klaas Gerbrandt Visser was groentehandelaar. Hij woonde in het winkelhuis Van Harenstraat 30 met zijn vrouw IJbelje Reitsma en kinderen. Op 4 juni 1970 verhuisde het gezin van daar naar hier aan de Warmoesstraat. Klaas Visser en zijn vrouw wonen er nog steeds. Tot zover. Tot volgende week.

De galanteriewinkel van Jelle Dijkstra en Leena Bos

De oudste berichten

Geloof het of niet. Onder voorbehoud lijkt het misschien mogelijk dat in 1652 hier Jan Doedes woonde en werkte, als bakker. Hij was in 1629 in de oude kerk van St.-Annaparochie getrouwd met Janck Jelted. Jan Doedes bekende in 1652 publiekelijk dat hij "voor hemzelf en de rats caverende voor mijn kinderen bij wijlen Jancke Jelted mijn overleden huisvrouw in echte proceerd, ten meeste prise vercoft, cedeert en in eigendom overgedragen te hebben aan Jan Dircks mede onder Anna Gerben, noch vrijgesel, mijne huisinge, afterhuis, ledige plaetse en plantagie met de bakkerie in vougen hetselve tot desen bij mij is gebruikt, met gereedschappen, staende in de Wermestraat streckende voor van de wal tot aen Claes Daems land, hebbende Aert Pieters ten noorden en Gerben Jans Cuijper om uxore ten sijnden voor 666 caroligulden." Dan is het ruim veertig jaar stil en dan in 1698 komt de naam Aertiaentje Wijgers voor als een mogelijke bewoner in de Wermestraat en die Ariaantje is in 1729 eigenaar van het huis dat we deze week onder de loep houden. Zij trouwde als weduwe van Daam Willems in 1698 met Aarien Simons S.L.M. en werd moeder in 1699 van Geertje. In 1729 woonde Ariaantje Wijgers hier niet. Zij verhuurde het huis aan Tijs Beernts die acht jaar daarvoor was getrouwd met Tettie Johannes. Tijs overleed in 1731. In 1740 verkocht Ariaantje Wijgers het huis "met hovinge hebbende de graft ten westen" voor 233 caroligulden en 15 stuivers aan een echtpaar, maar Geertje Arjens, de dochter uit het tweede huwelijk van Ariaantje Wijgers, naarde, dus blokkeerde de verkoop en kocht het huis zelf.

Jan Oenes Hak

Geertje Arjens was de derde echtgenote van Jan Oenes. Zij trouwden in 1736. Jan Oenes werd Hak genoemd. Hij trouwde in 1746 voor de vierde keer met Trijntje Jans met wie hij zijn eerste kinderen kreeg. In 1756 stapte hij nogmaals in het huwelijksbootje. Nu was Trijntje Pijters de gelukkige. Jan Oenes Hak werd in 1757 "gealimenterd", dus werd hij in onderhoud bijgestaan door de armvoogdij die al gauw het huis haar bezit mocht noemen. Een goed voorbeeld van letterlijk je huis opeten. "De armevoogden van St. Anna als alimentatoren van Jan Oenes" verkochten in februari 1771 het huis voor 255 caroligulden aan Claes Filips. Claes Filips had als toenaam Stolte en was meester-timmerman te St.-Annaparochie. Hij was in 1768 getrouwd met Tettie Teunis. Het echtpaar kreeg vier kinderen. Het gezin woonde hier, maar het pand bestond in 1775 uit twee woningen. Wellicht heeft de timmerman het verbouwd. Bewoners van de tweede woning waren de weduwe Teunis Jacobs (1775), Louwrens Feikes (1781) en Anne Gorter (1782).

Onder curatele

In 1786 verkochten Stolte en zijn echtgenote het huis met achtererf en met een steeg ten noorden en een ten zuiden aan de weduwe Jop Tijssen. Zij heette Terkje Foppes en telde er 650 caroligulden voor neer. Terkje woonde vanaf 12 mei 1787 het huis zelf met haar tweejarige zoon Tijs Jops. Maar er verscheen nog een medebewoner, want Terkje hertrouwde in juni 1787 met Jan Jelles. De achterkamer verhuurde ze aan Doeke Foppes (waarschijnlijk broer, 1787), Sjarde Jelles Visser (1788) en Jacob Foppes (waarschijnlijk broer, 1789). Tijs Jops trouwde in 1806 met Froukje

Tel de gevels! De vijfde van links, waar de ramen worden gelapt, met schilddak en kajuit is Warmoesstraat 24, 1918

Bartelds Kuik. Het echtpaar kreeg twee dochters. In 1810 verkocht Terkje Foppes aan Jan Sijzdes als curator over de persoon en goederen van gardenier Tijs Jops het huis met "twee woonkamers, loots en agter erve," door Tijs zelf en Douwe Klazen weduwe bewoond, met aan weerszijden een vrije steeg voor f 656,75. Tijs Jops noemde zich in 1811 met de verplichte naamsaanneming De Groot. Kennelijk was hij groot. Wat hij niet was, was handig met geld. Hij had geen beroep en het feit dat hij anno 1827 nog onder curatele stond van Jan Sijzdes Boersma kwam doordat hij als zeer verkwistend bekend stond. Het voorste gedeelte van het grote huis, bewoond door het gezin van Pieter Geerts Watersma, werd in dat jaar onder zijn kont vandaan verkocht door de "curator over den prodictus verklaarden perzoon" Tijs Jops de Groot voor f 254,- aan Arjen Wijbes Wijbinga. Een ander voorbeeld van je huis opeten. Het gezin van de op te grote voet levende Tijs Jops woonde in het achterhuis dat in 1830 met de tuin lopende tot aan de Brouwersgracht moest worden verkocht. Willem Herkes Wiersma werd eigenaar.

Voorhuis

Tijs en Froukje verhuisden naar een huurhuis (Warmoesstraat ongenummerd, nu schoenenzaak-zuid). Daar zullen wij hem wederom de hand met het gat schudden. Het was een groot huis, veel dieper dan de overige huizen hier aan de smalle kant. Het bestond in 1829 uit drie woningen. In het voorhuis woonden achtereenvolgens het gezin van turfdrager Pieter Geerts Watersma (tot 1836), het gezin van werkmans Marten Hendriks Wagenaar (1836-1838) en dat van Arjen Wijbes Wijbinga, schipper te St.-

Annaparochie en eigenaar van het voorhuis. Wijbinga verhuurde het voorhuis aan gardenier Jetze Alberts van der Ploeg (1842-1846) en ging over tot verkoop. In 1846 kocht Jacob Hermans Tanja, roggemolenaar te St.-Annaparochie de woning. Hij verhuurde het voorhuis aan Berber Pieters Haksma. Zij werd in 1788 te Stiens geboren en had hier een winkel, waarschijnlijk een kledingzaak, want vanaf 1855 woonde bij haar in het gezin van Ruurd Hemmes en hij was kleermaker van beroep. Hemmes werd geboren in 1829 te Franeker en woonde hier met zijn vrouw Jetske de Vries en vier kinderen. In 1847 overleed eigenaar Jacob Hermans Tanja jong (39 jaar) en het eigendom ging over in de handen van zoon Pier Jacobs Tanja. Ook hij verhuurde het voorhuis. Jan Pieters Haarsma woonde hier als koopman, dus winkelier.

Eigenaar Pier Tanja overleed in 1862 zeer jong (19 jaar) en nu werd door erfenis Tjalling Lijkles Lijklama eigenaar. Hij was pelmolenaar aan de Noorderveg onder St.-Annaparochie en verkocht het voorhuis onmiddellijk aan niemand minder dan Cornelis Klazes Post.

Achterhuis

Nadat op 12 mei 1831 het gezin van Thijs Jobs de Groot de hielen had gelicht, kwam de nieuwe eigenaar hier wonen. Willem Herkes Wiersma werd in 1795 geboren te Drachten en was getrouwd met Froukje Wijgers van der Woude. Hij stond te boek als werkmans, maar dat was destijds een ruim begrip. Wiersma stierf hier in het achterhuis in 1850. Zijn zoon Wijger Willems Wiersma erfde het huis met de grote tuin ten westen. Wijger trouwde in 1853 met Klaaske IJtzens Kuipers (kwan van Beetgum). Of dit echtpaar hier daadwerkelijk heeft gewoond is

onduidelijk, maar wellicht wel waar. De eigenaar verkocht huis (1,26 are) en tuin (2,03 are) niet eerder dan in 1858, aan Christiaan Wijnands, een Leeuwarder zonder beroep. Hoe het Wijger Willems Wiersma verder verging, laat zich raden als wij u vertellen dat hij in december 1860 was opgenomen in het bedelaarsgesticht te Ommerschans.

Steeg nummer 7?

In 1859 was er sprake van twee achterwoningen en Christiaan Wijnands liet in de tuin, nabij de Kade twee woningen bouwen (daar komen we op terug). Wijnands kennen we nog als de eigenaar van vier van de zes woningen die ten westen van de Koem nabij de Zuiderhoek stonden (nu Hollandse straat). Die woningen liet hij zijn lot over, als mede de huurders. In 1859 huurde Feike Hendriks van Schepen de achterwoning. Hij was 64 jaar oud en turfdrager. Hij woonde hier samen met zijn echtgenote Trijntje Pieters Hak. Zij overleed in 1871 en hij vijf jaar later. De volgende huurder was Sjoerd Sipkes de Boer. Hij was een werkmans van 31 jaar en getrouwd met Grietje Pieters Tulner. Drie kinderen vonden een slaapplek in het achterhuis. Behalve het voor- en achterhuis was er in 1829 ook nog sprake van een derde woning. Werkvrouw IJpkje Douwes Bil woonde hier tot 1833. Deze woning – wellicht een hok – is daarna afgebroken. N.B. De hierboven in 1786 genoemde "steeg ten noorden en een ten zuiden" geven een reden om aan te nemen dat een van de stegen – en wij kiezen voor de noordelijke – toegang verschafte tot de huizen die Christiaan Wijnands na 1859 in de tuin, nabij de Kade liet bouwen. Mocht dat werkelijk zo zijn, mocht de steeg helemaal doorgelopen hebben tot aan de Nieuwe Kade, dan hebben we hier te maken met steeg nummer 7.

Verkoop in 1872

Het bezit van Wijnands ging onder de hamer. Notaris Wassenbergh veilde in oktober 1872 "1. een huis op het Zuidende met woonkamer en klein kamertje bewoond door F. van Schepen en 2. een woonhuis daarachter met twee kamers en tuin behorende aan C. Wijnands." Het werd in twee percelen verkocht. Op het eerste perceel werd geboden f 550,- en op het tweede f 399,-. Met de finale verpakking verhoogde Cornelis Klazes Post het bod (eigenlijk twee) met een gulden en werd koper. Huisjesmelker C.K. Post was sinds 1863 al eigenaar van het voorhuis. De twee woningen met de tuin ten westen was nu in een hand verenigd. Laten we de kavel nog even onder de loep nemen. Vanaf de Warmoesstraat stonden hier voorhuis met erf (0,65 are), achterhuis met erf en tuin (1,90 are), kamertje met erf (0,20 are) en dan ten westen van de genoemde tuin een huis (0,17 are) en een huis met erf en schuur (1,00 are). De bouwsels ten westen van de tuin stonden in de huidige tuin van Kade 11 (nu familie Schaap; volgt later). We richten ons verder op de twee woningen aan de Warmoesstraat.

Bram Dijkstra

Toen C.K. Post eigenaar van het voorhuis werd, bleef winkelier Jan Pieters Haarsma de huurder. Hij was getrouwd met Elske

Stambergen (kwan van St.-Annaparochie) en het echtpaar kreeg vijf kinderen. Het gezin Haarsma-Stambergen verhuisde in 1872 naar elders in St.-Annaparochie. Abraham Watzes Dijkstra was de volgende huurder van het voorhuis. Hij werd geboren in 1820 te Hui- en was 25 jaar oud toen hij trouwde met Jitske Jacobs Kuipers (kwan van St.-Annaparochie). Het echtpaar kreeg zeven kinderen (twee stierven jong): Froukje, Jelle, Jeltje, Watske, Geertje, Jacobje en Watzje. 'Bram' Dijkstra was veldarbeider en Jitske Jacobs Kuipers bestierde de winkel. De veldarbeider overleed in 1882 en zijn vrouw drie jaar later.

Achterhuis 1889-1929

Na Sjoerd Sipkes de Boer werd Andries Doekes Andriessen de nieuwe huurder van het achterhuis. Hij was werkmans en woonde hier met echtgenote Tietje Sjoukes Boterhoek en de kinderen Tietje, Baukje en Doeke. Het gezin vertrok 26 april 1889 naar Noord-Amerika. Jan Sjoukes Boterhoek was een broer van Tietje en in 1889 de nieuwe huurder. De werkmans woonde hier met zijn echtgenote Gooikje Klazes Wagenveld, zijn kinderen en zijn schoonvader die hier, 77 jaar oud, in 1895 overleed. Twee jaar later verhuisde dit gezin en betrof Sipke Sjoukes Boterhoek het achterhuis. Hij was – het blijft in de familie – een broer van Jan. Sipke was getrouwd met Anna Klazes Halma. Het echtpaar kreeg zeven kinderen. Een stierf jong. Er heerste mazelen. De veldarbeider werd voorzien van een bord waaruit bleek dat de bewoners lijders waren van deze epidemische ziekte en de kinderen werden de toegang tot de openbare lagere school tijdelijk ontzegd. Het kleine kamertje werd in 1900 gesloopt, maar het achterhuis stond nog fier overeind. Het gezin Boterhoek-Halma vertrok in 1914 naar elders. Johannes Bottes Siderius was de nieuwe huurder. Hij werd geboren in 1883 te Stiens. De werkmans woonde hier met vrouw Antje Elizaz Zijlstra (kwan van Menaldum). Er woonden kostgangers bij in. Nog net voor 1920 betrof Dirk de Jong het achterhuis. Hij werd geboren in 1884 te St.-Annaparochie en woonde hier met zijn zuster Klaaske. Dirk was landarbeider en verhuisde in oktober 1929 met zijn zus naar de Reed. In 1929 werd het achterhuis samengevoegd met het voorhuis.

Jelle Dijkstra

Nadat zijn ouders waren overleden, werd zoon Jelle Abrahams Dijkstra de nieuwe huurder van en de nieuwe winkelier in het voorhuis. Maar hij verdiende de kost ook als timmerknecht. Jelle werd geboren in 1851 te St.-Annaparochie en trouwde met Leena Jans Bos (kwan van Drachten). Zij kregen vijf kinderen: IJtske, Taapke, Froukje, Jan en Watske. Timmerknecht Jelle Abrahams Dijkstra was een druk baasje, want hij verdiende een extra zakcentje als lantaarnopsteker, maar niet tot ieders tevredenheid. Hij kreeg een vermaning van het college van B & W: "Menigvuldig zijn de klachten over de slechte straatverlichting in het dorp St. Annaparochie. Niettegenstaande de mondelinge waarschuwingen U gedaan, is geen verbetering te bespeuren. Daaraan moet een einde komen. Wij waarschuwen U dus voor het laatst, dat, wordt door U niet beter vordaan aan de voorwaarden van aanbesteding, wij het restant der aannemingsom [sic!] niet

zullen uitbetalen en de gemaakte overeenkomst met U zullen verbreken."

In 1905 stierf eigenaar C.K. Post. De erfenamen verkochten "het huis met twee woningen in huur bij Jelle Dijkstra en Sipke Boterhoek" voor f 1.363,- - aan... Jelle Dijkstra. Huurder werd koper. Dijkstra vernieuwde in 1906 het huis gedeeltelijk en bouwde een nieuw hok in de tuin. De kinderen vlogen uit. IJtske vertrok naar South Shields, Engeland, kwam terug als mevrouw Tempel en verhuisde. Taapke was helpster in de bewaarschool te St.-Annaparochie en verhuisde. Zoon Jan was timmerknecht en vertrok naar Zandvoort en kwam terug en verhuisde daarna. Dochter Watske vertrok ook naar Engeland, kwam weer terug in het ouderlijk huis en verhuisde naar Oosterwolde.

Winkelinventaris

In 1920 overleed Jelle Abrahams Dijkstra. Winkelierster Leena Bos woonde hier op het laatst met dochter Froukje. Moeder overleed in juli 1936 en Froukje Dijkstra verhuisde twee maanden later naar Oosterwolde. Notaris R.Tj. Timmer verkocht 16 september 1936 "bij boelgoed à

contant ten sterfhuize van mej. De wed. Jelle Dijkstra winkelgoederen, alles nieuw, als: eet- en ontbijtserviezen, theeserviezen, waschstellen, sierbloempotten, sierkannen, glazen, koffiekannen, vazen, theepotten, theebladen, fruitesteen, koperen en andere sierkannen, schalen, emaille goederen als: broodtrommels, ketels, pannen, vergieten, voorts: koekepannen, potten, borden, nestschalen, nikkelwaren, gegalvaniseerde emmers enz., bascule met gewichten, toonbankkastjes en hetgeen verder tevoorschijn zal worden gebracht."

Het pand was nu (tijdelijk) winkel af.

Nieuwbouw in 1936

Bij boedelscheiding werd dochter Taapke Dijkstra met haar man eigenaar. Hij heette Tjeerd Alberts Pot. Zij waren in 1901 getrouwd en woonden hier met hun drie kinderen. Tjeerd Pot was gemeentetimmerman en brandmeester. Hij verkreeg "vergunning voor het geheel vernieuwen van het gebouw onder voorwaarde dat de noordelijke muur op een afstand van ten minste 0,50 meter van het naburige erf moet worden opgetrokken." Dit hield in dat de steeg ten noorden verviel en dat de steeg ten zuiden nu een breedte kreeg van 2,45 meter (een gedeelte van de steeg bestaat nog steeds).

In 1948 overleed Tjeerd Pot en de weduwe verhuisde in 1953 naar Hilversum. Het huis werd verkocht aan Sietse Hager die het verhuurde aan Beert de Bildt. Hij woonde hier met echtgenote Houkje van Noord en kinderen. Het gezin De Bildt-Van Noord vertrok in 1957 naar elders.

Nu werd eigenaar Sietse Hager de bewoner. Hij was winkelier in een zuidelijk staand pand (nu Warmoesstraat 30). Toen zoon Doedenas Hager (roepnaam Doede) die zaak overnam, verhuisde Sietse Hager met zijn echtgenote Sijtske van der Wal en schoonmoeder Grietje Visser van daar naar hier. In juli 1976 overleed Sietse Hager.

Tot slot

Het huis werd verkocht aan Sippe Westra die het nu betrok. Hij was veehandelaar en –weider van beroep en bovendien ongehuwd. Hij stotterde ietwat. Men fluisterde dat hij goed in de slappe was zat. Misschien, maar waar Westra zeker geen gebrek aan had, was droge tabakskuis. De doos op tafel zat er vol mee en getuigde van extreme zuinigheid. Na het overlijden van Westra in november 1989 stond het huis leeg. In februari 1991 berichtte De Bildtse Post dat "de heer Jan Adema eigenhandig de solide gebouwde woning aan de Warmoesstraat veranderd heeft in een bijzonder mooi ogende showroom voor rolluiken, zonwering en deuren. Dat zijn namelijk de drie punten, waarop dit Bildtse bedrijf nu al weer ruim vier jaar steunt." Het bedrijf verhuisde van de schuur van mevrouw De Bildt-Vrieswijk (Warmoesstraat 40) naar hier. Tegenwoordig wordt het woon- en bedrijfs-pand gebruikt door Ray Richardson, voormalig voetballer bij diverse Nederlandse profclubs. Hij kondigde zijn komst aan in De Bildtse Post van 29 november 2000: Ray's Leathershop, binnenkort in Sint Annaparochie, Warmoesstraat 24. Tot zover. Tot volgend jaar.

d.zwart@hetbildt.nl

Verfwinkel Van Reenen: in 1874 herbouwd, in 1910 verbouwd

De oudste berichten

Gloef het of niet. In de herfst van 1701 trouwde Boijen Tjerk in de kerk te St.-Annaparochie met Lielt Pieters. Boijen was in 1707 eigenaar van het huis dat wij deze week doen. Het echtpaar woonde hier met de kinderen Jan, Stijntje, Pijter en Ijetske. De vader des huizes overleed in februari 1721. Wanneer de weduwe overleed, is ons niet bekend, maar in 1754 woonde ze hier nog. Ze stond echter te boek als een "gantsch onvermogen perzoon". Aangezien Lielt lidmaat was van de hervormde kerk en met geld en goederen ondersteund werd, zal het huis in eigendom zijn geraakt van de diaconie van genoemde kerk. Hoe en wanneer weten we niet, maar nadat moeder Lielt was overleden, heeft haar dochter Stijntje Boijens kennelijk het huis gekocht (ze heeft het niaarrecht doen gelden). Zij was in 1733 getrouwd met Elke Elkes en uit dit huwelijk werd een jaar later Boijen Elkes geboren. En deze Boijen Elkes was in 1759 eigenaar van dit huis. Hij trouwde in 1762 met Wopkje Jans. Boijen en Wopkje woonden hier niet. Hij was huisman onder St.-Jacobiparochie en later onder St.-Annaparochie en hij vond in het handelen in huizen een neveninkomst. Boijen Elkes verkocht "de huizinge aan de smalle kant van Warmoesstraat" in 1763 voor 230 caroliguldens aan Pijter Machiels en zijn vrouw. Het werd destijds bewoond door Jan Lourens, waarschijnlijk een aangetrouwde oom.

Twee woningen

Pijter Machiels was in 1759 te St.-Annaparochie getrouwd met Grietje Philips. Zij was de weduwe van Frans Dirks 't Hoen, wagenmaker op het Noordeinde en moeder van Dirkje (1752). Pijter en Grietje kregen een zoon, Phillipus (1760). Gevierer woonden zij hier in het achterhuis, want het huis was verdeeld in twee woningen met een gemeenschappelijk muur. Zeker in 1775, want toen was Sijds Carstes de huurder van het voorhuis aan de Warmoesstraat. Sijds kwam van Rottevalle en woonde hier met echtgenote Ijtte Pieters. Verdere hoofdbewoners van het voorhuis waren Reinder Foppes weduwe (1781), Louwrens Feikes (1782), Bartel Hendriks Swart (1785) en Jacob Jacobs (1787-1793). Reinder Foppes weduwe heette Ijmke Jans en haar man was de brouwer die nabij de hoek woonde (Van Harenstraat 6; zie Wandeling 96). Bartel Hendriks Swart was getrouwd met Janke Jacobs (kwam van Wirdum) en was potschipper van beroep. "Pijter Machiels werd voor zijn zoon Philip Pieters en stiefdochter Dirkje Frans als boedelhouder van de nalatenschap van zijn wijlen huisvrouw Grietje Philips" verkocht in mei 1793 aan Jacob Sierds de voorkamer met gang voor f 110,-. Jacob Sierds was schoenmakersgezel en trouwde niet eerder dan in 1807 met Gepkje Dirks. In hetzelfde jaar verkocht Pieter Machiels de "achterkamer met loods" aan Klaas Ijsbrands de Vries en diens vrouw Antje Jans Leep. De tuin ten westen van het achterhuis behoorde destijds bij het voorhuis.

Voorhuis

Jacob Sierds verkocht de voorkamer plus tuin in 1800 aan Pieter Luitzens de Kuur, de bij ons bekende klerk die veel in huizen handelde. Het huis werd in 1811 bewoond door Harmen Piers Hoitsma. Hij was schipper. In 1825 luisterde de bewoner naar de naam van Pieter Dirks Kooij, 29 jaar en turfdrager van beroep. In 1831 was Ritske Dirks Tulner de hoofdbewoner. In 1836 was dat de weduwe Pieter Heerts Watersma. Zij had een dochter Trijntje Pieters Watersma die in 1843 trouwde met werkmans Willem Ritskes Tulner, een zoon van de voorlaatste bewoner. De bruid kocht het voorhuis van de erven P.L. de Kuur. Willem en Trijntje kregen zes kinderen (een stierf jong). Het gezin verhuisde naar elders. Het voorhuis werd verkocht aan Rein Douwes van der Zee, landbouwer op de afgebrande plaats (nu Sonnewaai) die het huis verhuurde. Grietje Hendriks Lep woonde hier in 1859 met haar kinderen Job en Geertje. Zij was weduwe van Foppe Jobs de With, was 60 jaar oud en dreef hier een winkelje. De kinderen verhuisden en in 1875 overleed de winkelierster. Na de vroege dood van eigenaar Van der Zee stichtten de erfgenamen in 1871 in de tuin, grenzend aan de Nieuwe Kade, twee huizen (nu Kade 13; volgt later).

Herbouw in 1874

Het voorhuis werd herbouwd in 1874. Er verrees een huis met een schilddak. Links, dus grenzend aan de Kneppelsteeg was de winkel (raam plus deur) en rechts was de woonkamer gestueerd (twee ramen). Ijmke Pieters van Dijk huurde het herbouwde

pand. Hij werd geboren in 1844 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Tietje Klazes Halma. Het echtpaar kreeg zes kinderen (drie stierven jong). Van Dijk was "vleeschhouwer" en in 1881 werd hij weduwnaar. Hij hertrouwde met Watske Abrahams Dijkstra, een dochter van de buurman (zie vorige week) en het gezin verhuisde in 1886 naar het Oosteinde, waar Ijmke een eigen slagerij had gekocht (ooit Van Harenstraat 66). Van Dijk ging, Grond kwam. Cornelis Foppes Grond was oud-schipper en won de kost nu als gardenier en winkelier. Zijn vrouw Akke Pieters Stroosma zal hem in de winkel geholpen hebben. Het echtpaar woonde hier met zes kinderen. In 1891 verhuisde het gezin Grond-Stroosma. Grond ging, Zwart kwam. Sipke Sjoerds Zwart werd geboren in 1864 te Rottergaast, maar trouwde met Antje Jentjes Hoekstra uit St.-Annaparochie. Zij woonden hier met hun twee kinderen. Sipke Zwart was ook lantaarnopsteker. Burgemeester en wethouders hadden klachten daarover: "De straatlantaarns worden door U niet voldoende gevuld, zodat zij te vroeg uitgaan, terwijl zij ook geen voldoende helder licht verspreiden." Misschien ging het licht wel uit. Zeker voor Zwart, want hij vertrok met zijn gezin in 1892 naar Luintjebeld.

Familie Van Reenen

In 1882 verhuisde het gezin van verversknecht Meindert Romkes van Reenen van Ried naar St.-Annaparochie. Het woonde eerst aan het Oosteinde (achter Van Harenstraat 33), maar in 1892 verhuisden Van Reenen, zijn vrouw Ijke Aukes Tolsma (kwam van Berlikum) en de kinderen Jetske, Romke en Aukje van daar naar hier. In augustus 1894 gingen de erven Rein Douwes van der Zee over tot verkoop. Huurder werd koper. Verver Meindert betaalde er f 427,- voor. Meindert Romkes van Reenen werd geboren in 1853 te Berlikum. Hij begon hier een verfwinkel. Zijn schilderswerkplaats stond net als zijn woonhuis ook ten noorden van de Kneppelsteeg, maar veel westelijker (nu tuin Kade 13 en ooit de berging van de lijkwagen van Johannes Klazes Bijlsma; volgt later). De oppervlakte van de woning bedroeg 44 m² en die van de woonkamer was 17 m². Het huis bestond uit kamer, winkel, achterhuis. De vloer was van hout en de woning beschikte over een regenwaterbak van 2 m³. Behalve verver was Meindert Romkes van Reenen ook directeur, zeg maar dirigent van de zangvereniging Vooruit. Het koor hield uitvoeringen met zangnummers en voordrachten (van onder anderen Doedenias van der Wal en Grietje Visser). Ook waagden de zangers zich aan heuse toneelvoorstellingen.

Achterhuis

In het achterhuis woonden in 1811 werkmans Pieter Brands de Vries, slager Harmen Jans

Postma (37 jaar) en Jan Douwes Bil. De slager werd geboren te Kollum en woonde hier met zijn tweede echtgenote Sijtske Pieters en kroost. Het gezin woonde hier tot 1833. Eigenaar Klaas Ijsbrands de Vries en zijn twee dochters verkochten het huis in april 1833. Koper werd Gerrit Gerrits Bosje voor de schamele somma van f 84,-. Hij was arbeider van beroep en getrouwd met Trijntje Dirks Bloemhof. In 1844 verkocht Bosje huis, erf en tuin aan Thijs Klazes Bensma, timmerman te Jelsum, maar het gezin bleef hier eerst wel wonen. Op 10 oktober 1848, 's middags vijf uur stierf Bosje. Nieuwe bewoner werd werkmans Reinder Pieters Schat die getrouwd was met Sijtske Martens Grond. Schat kocht het achterhuis in 1848 en deed het in 1853 weer van de hand. Nieuwe eigenaar was Marten Hendriks Wagenaar, gardenier te St.-Annaparochie. Het achterhuis was nu verdeeld in twee woningen. In 1870 overleed de eigenaar en werd bij boedelscheiding zoon Hendrik Martens Wagenaar eigenaar. Ook hij was gardenier en zo vader zo zoon verhuurde ook hij het achterhuis. Wat Wagenaar jr. onderscheidde van zijn vader, was het volgende. Hij stichtte in 1874 in de tuin een aantal kamers, hetgeen resulteerde in vijf woningen inclusief het achterhuis.

Acht woningen

De situatie in deze kavel vanaf de Warmoesstraat was nu als volgt: voorhuis, achterhuis en erf (0,50 are) en dan vier huisjes met erf (respectievelijk 0,38 are, 0,32 are, 0,34 are en 0,78 are) en dan het eigendom van de erven Van der Zee: bleek en erf (0,25 are), huis en erf (0,44 are) en huis en erf (0,46 are). We behandelen hier slechts de bebouwing die bestaan heeft op grond dat anno 2014 bij Warmoesstraat 26 behoort en dat betekent dat hier voorhuis, achterhuis en tweede achterhuis de revue passerden. Bedenk wel dat we niet alle bewoners van de achterstaande huizen de hand zullen schudden. We moeten omwille van de ruimte en de leesbaarheid een keus maken.

De Kneppelsteeg

De steeg ten zuiden van het huis werd en wordt nog steeds de Kneppelsteeg genoemd. Die naam heeft te maken met het woord knuppel. Men placht vroeger modderige paden en dito stegen te plaveien met naast elkaar gelegde rondhouten, knuppels, op lengte gezaagde boomtakken. Het is mogelijk, maar niet meer dan dat, dat de naam van de steeg in de soort bevolking zijn oorsprong heeft gevonden, want wij geloven niet dat de soort bevolking die er woonde te maken heeft gehad met de naam, al zullen er vast en zeker ook lomperds en botterikken hebben gewoond.

In het achterhuis woonde veldarbeider Dirk Jacobs Boonstra. Hij overleed in 1865. Zijn weduwe Renske Dirks Post bleef hier achter met drie jonge kinderen, van wie een

postuum werd geboren. Het gezin verhuisde naar een kleiner en dus goedkoper huisje aan de Kneppelsteeg. Het is toch goed gekomen met het gezin van de weduwe Boonstra, want haar zoon Dirk Dirks Boonstra die zijn gehele jeugd heeft doorgebracht in het derde achterhuisje, werd eigen baas in het achterhuis. Hij klon in de maatschappelijk ladder omhoog wat letterlijk overeenkwam met het opschuiven in de steeg richting voorhuis aan de straat. In de Bildtsche Courant stond te lezen dat "Dirk Boonstra is begonnen het schoenmakers- en barbiersvak voor eigen rekening uit te oefenen op het Zuideind achter de winkel van C. Grond." Boonstra was getrouwd met Aaltje Hoitsma en hun gezin verhuisde later naar noordelijker contreien (ooit Warmoesstraat 14) en emigreerde later naar de VS (ook de moeder van het derde achterhuisje moest mee).

Emigranten

Er woonden hier meer potentiële emigranten. In het tweede achterhuis bivakkeerde Wijkje Pieters Dijkstra. Hij werd geboren in 1835 te St.-Annaparochie en was werkmans van beroep. Hij trouwde met Tietje Klazes Stolte. Zij werd geboren in 1834 te Kollum. In 1873 waren ze hier komen wonen. Behal-

ve de ouders woonden hier negen kinderen, geboren van 1860 tot 1878. Verder woonden hier bij in drie onechte kinderen van dochter Janke Dijkstra, geboren van 1887 tot 1893. Begrijp goed dat de kamer (exclusief portaal, gang, haardstede en bedsteden) niet groter was dan 14 m².

Zoon Jacob was de eerste. Hij vertrok in maart 1888 naar Noord-Amerika. De zonen Marten en Teunis traden in mei 1892 in Jacobs voetsporen. En de rest van de familie, inclusief de buitenechtelijk geboren kinderen, begon op 9 april 1894 aan een lange, lange reis die een aanvang nam met het dichtsmijten van een gammele deur van een armeterijg huisje in de Kneppelsteeg in St.-Annaparochie en die eindigde in the United States of America.

Einde achterhuizen

Zoon Leendert Wijkjes Dijkstra ging niet mee. Hij bleef achter. Hij trouwde met Trijntje Jacobs de Jong en woonde in het tweede achterhuis.

In 1885 verkocht Hendrik Martens Wagenaar zijn bezit in de Kneppelsteeg aan huisjesmelker C.K. Post. Het achterhuis en het tweede achterhuis werden in 1905 door de erven C.K. Post voor f 400,- verkocht aan

De nieuwe woning met v.l.n.r. Jetske van Reenen, Ijke van Reenen-Tolsma en Meindert van Reenen, 1910.

Hendrik Rinzes Koopmans, schilder aan het Noordeinde, die ze direct verkocht aan Rintje van Straten. Hem zijn we eerder op onze Wandeling tegengekomen (Warmoesstraat 18). Het achterhuis bleef achterhuis en het tweede achterhuis werd bergplaats. Van Straten liet in 1927 nog een nieuw beschoten dak aanbrengen. Tevergeefs? Hij woonde hier tot 1929. Van Straten verkocht zijn woning aan de eigenaar van het voorhuis, Meindert Romkes van Reenen. De schilder sloopte de bergplaats spoedig en maakte van het achterhuis een tweede schilderswerkplaats.

Verbouwing voorhuis

In augustus 1910 liet Meindert van Reenen herstellingen aan zijn voorhuis uitvoeren: "1. het vernieuwen der voorgevel met kappen enz.; 2. het verhogen van alle muren om wat verdieping op de zolder te krijgen; 3. het veranderen van het bouwvallige pandak in een beschoten kap met pannen; 4. het aanbrengen van een dakvenster."

Een van de nieuwe ruiten moest al in januari 1913 hersteld worden, want het "raakte ingedrukt bij een opstootje op het Zuideind tussen Marcus Velkers en Jan de Groot." Velkers mocht vijf dagen in de gevangenis doorbrengen.

Zoon Romke Meinderts van Reenen verliet als verversknecht het ouderlijk huis, trouwde en maakte in december 1912 in de Bildtsche Courant bekend dat hij voor eigen rekening een schilderszaak zou beginnen. Dat hebben we reeds bij Warmoesstraat 8 behandeld. Dochter Jetske bleef thuis wonen.

Meindert Romkes van Reenen, sinds februari 1928 weduwnaar van Ijke Tolsma, overleed in 1941, bijna 88 jaar oud. Het huis ging over in handen van de kinderen: Romke, schilder te St.-Annaparochie en de ongehuwde Jetske, en Jan Eikelhaar, de echtgenoot van dochter Aukje.

Tot slot

De ongehuwde dochter Jetske van Reenen bleef hier wonen. Zij heeft op dinsdag 23 mei 1944 wellicht gehoord dat "tiedens de lammetiemet 'n sekere H. Hendriks út Heddel op 't Süddend 'n propagandarede houden het foer N.S.B., maar der waren niét feul minsen dié't stonnen te lüsteren," dus waarschijnlijk niet.

Jetske woonde hier tot 1952 toen zij verhuisde naar Kade 5 waar zij inwoonde bij haar broer Romke van Reenen. Huis en erf werd gekocht door Johannes Klazes Bijlsma die nu verhuisde van Warmoesstraat 71 (de zaak aldaar werd overgenomen door zoon Klaas) naar hier. Hij woonde er met zijn echtgenote Grietje Koning. Zij overleed in 1965 en Bijlsma verhuisde in 1974 naar de Wassenaarstraat.

Daarna kocht ondernemer Auke Kampen het pand. Hij zou het verbouwen en inrichten als zaak in radio's, televisies, wasmachines, koelkasten en kleine elektrische huishoudelijke artikelen. Maar door allerlei toestanden gelukte dit niet. Johannes Zondervan (roepnaam Hans) kocht de woning en in juni 1977 verhuisde hij met vrouw Wietsche Catharina Huisman (roepnaam Wies) en kinderen van de overkant van de Warmoesstraat, nummer 13, naar hier, nummer 26. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

De woning van Harm Spek werd later de winkel van Wesseling

Het winkelhuis van Folkert Beimers met v.l.n.r. vader Beimers, de kinderen Jacob, Berend en Jelte, moeder Eelkje Beimers-Snijder en waarschijnlijk schoonzuster Berber Snijder, 1906.

De oudste berichten

Gloof het of niet. In februari 1717 deden de armvoogden "cond en bekenne in t openbaar bij strijkgelt vercoft, cedeerd en overgedragen te hebben zulk doende bij desen, aan Laas Dioedes en Ijetske Alberts echteluiden in Anna gebuurte een achterendhuizinge en tuintje ten westen van de voorhuizinge, met al t geen daar in, om en aan aard, muir, spijker en nagelvast is en toebehoort, staande in Anna gebuurte op de smalle kandt van de Warmestraat, hebbende Willem Heins met de voorkamer ten oosten [...], begeregt met t mede gebruik van de wal aan de vaart dogh deselve met eigenaars van voorend onderhoudende, alsmede met een vrie uit en ingangh na vooren, inleidinge van een koe, doordraginge van hooij en stroo ende doorkroodinge van koemis en zoo voorts door de gangh van de geheele huizinge tot genoegen van de echteluiden copers."

De vrije uit- en ingang liep natuurlijk ten noorden van de woningen, daar waar nu de Kneppelsteeg loopt. Nog een detail uit de koopakte: de scheiding tussen de "achterplaatse" van het achterhuis en die van de buren ten zuiden bestond uit "de ijperen haag". Dus de erven waren gescheiden door iepen.

Voorhuis

In 1717 bestond het huis dus uit twee woningen. Het voorhuis werd bewoond door of was eigendom van ene Willem Heins en het achterhuis werd verkocht. Kopers waren Laas Doedes en Ijetske Alberts. Zij waren in 1709 te St.-Annaparochie getrouwd. Laas Doedes overleed in 1720, waarna de weduwe als arm en onvermogend door het leven slofte. Ze werd natuurlijk onderhouden door de kerk- en armvoogden die na verloop van tijd wederom eigenaar van het achterhuis werden en zouden blijven tot 1871! Ijetske Alberts overleed in april 1739. Het voorhuis was in 1724 eigendom van Pier Jansen. Hij kwam van Wierum en was in 1693 te Vrouwenparochie getrouwd met Ijtie Sijtes (kwam van Oudebildtzijl). In 1720 hertrouwde Pier met Trijntje Beernts. Het is zeker dat zij hier in 1749 nog woonden, maar in 1754 was Aaltje Jans de eigenaresse en waarschijnlijk de bewoonster van het voorhuis. Zij verkocht in 1759 de woning aan de smalle kant van de Warmoesstraat voor 76 caroliguldens, 15 stuivers en 1 penning aan Ijsbrand Sijtes en Trijntje Fekkes. Zij waren in 1735 getrouwd. Ijsbrand overleed en Trijntje Fekkes trouwde in 1762 met timmerman Joke Jans. Zij verhuurden het voorhuis aan Pijter Dirks (1763-1769). In 1769 verkocht Trijntje Fekkes "het voorste gedeelte van een huisinge en hovinge met een massale middenmuur ten westen" aan Jan Willems en zijn vrouw voor 150 caroliguldens.

Veilingen

Jan Willems was in 1757 te St.-Annaparochie getrouwd met Hendrikje Pieters. Hij was schipper en had hier zijn vaste woonhuis. In 1776 stierf Jan Willems. De weduwe hertrouwde twee jaar later met Claas Pijters.

Hendrikje en Claas woonden hier gezamenlijk tot 1806 in welk jaar de echtgenoot kwam te overlijden. Weduwe Hendrikje verhuisde naar Marrum en verhuurde het huis. In 1810 verkocht ze de woning met erf aan Sjoerd Tabes c.s. die het gelijk van de hand deed ten faveure van Aaltje Hendriks. Zij was de weduwe van Ijsbrand Klazes en meer weten we niet van haar. We weten niet waar zij woonde, wat zij uitvoerde en wanneer zij het huis verkocht. Of was er sprake van een erfnis? Feit is dat Hendrik Sijmens Hoekstra en zijn vrouw Sijbrigje Ages de Vries hier in 1825 woonden en feit is dat zij eigenaar waren van het huis. Het paar was in 1788 een echtpaar geworden. Hoekstra was schipper en in 1828 woonde het gezin Hoekstra-de Vries in St.-Jacobiparochie. Er verbleven daarna huurders: werklieden, werkvrouwen. In 1830 werd het huis geveild. Koper "van huizinge met den daarbij behorende tuin waarop slechts geboden is f 113" was Wijbe Meines van den Berg.

Huurhuis

Hij kwam van Oldelamer, was een telg uit een schoolmeestersfamilie aldaar, was als rijksontvanger gestationeerd te St.-Annaparochie en natuurlijk op zoek naar een geschikt huis (een opknapper?). Maar onderwijl ontmoette hij een Bildtse schone, Elske Piebes Tanja met wie hij in 1831 trouwde. Elske was eigenaresse van een beter pand: Van Harenstraat 54. Van den Berg verhuurde zijn aankoop. Binnen twee jaar na het hu-

welijk was de ontvanger dood. Elske Piebes Tanja erfde het huis en hertrouwde in 1836 met Klaas Oosterhoff, kandidaatsnotaris en klerk bij notaris Oebele Braunius Oeberius te St.-Annaparochie. Elske en Klaas woonden ook aan het Oosteinde (Van Harenstraat 54), maar weldra te Marssum en verhuurden het huis in de Warmoesstraat tot 1857 aan werklieden, werkvrouwen, arbeidsters, weduwen. We noemen namen in alfabetische volgorde: Krotte, Kuiper, De Kuur, Van der Meij, Postma, Schepenaar, Smidt en Wagenaar.

Verkoop in 1871

Elske Piebes Tanja verkocht het voorhuis met de tuin in 1857 aan Marten Hendriks Wagenaar. Hem zijn we vorige week tegengekomen als eigenaar van de huizen ten westen van Warmoesstraat 26. Marten was gardenier en woonde nabij de molens aan het Noordeinde (Stadhoudersweg 71). Zijn zoon Jelle stierf in 1867 in Oost-Indië. Toen Wagenaar sr. in 1870 overleed, erfde zijn andere zoon Hendrik het onroerend goed. Hij verhuurde het voorhuis aan de weduwe Jan Harmens van der Meij. Zij heette Geertje Minnes Wassenaar. Daarna huurde Antje Arjens Bos de woning. Zij was in mei 1846 gehuwd met Cornelius Tjerks van der Zaag en in december 1847 reeds weduwe en zoals een weduwe betaamde, werd ze koopvrouw en dreef hier dus een winkel. Kennelijk draaide de zaak goed of beter gezegd best, want in 1871 kocht Antje Arjens Bos zowel het voorhuis van Marten Hendriks Wage-

naar als ook het achterhuis van de kerk- en armvoogden. In de tuin, gelegen aan de Kade stichtte Marten Hendriks Wagenaar in datzelfde jaar vijf huisjes (oort Kade 15, nu erf tussen Kade 13 en 17; in Wandeling 122 meer). Antje Arjens Bos bezat nu voorhuis (0,50 are), achterhuis met erf (0,25 are), huis en erf (0,25 are) en bleek (1,53 are) die liep tot de vijf huisjes die Marten Hendriks Wagenaar in 1872 verkocht aan diverse personen.

Achterhuis

Laten we ons nu eerst concentreren op het achterhuis. We hebben zopas kunnen lezen dat de armvoogdij van 1717 tot 1871 eigenaar was van het achterhuis. Het werd de "voogdekamer" genoemd. Namen van bewoners tot 1829 zijn en blijven onbekend. Daarna bewoonde het gezin van Jacob Jans van der Laan het huis. Hij was schipper, maar kennelijk kon hij geen droog brood verdienen. Verdere hoofdbewoners waren werkmans Adam Johannes Krotte en Klaas Jans Schepenaar. Ook hij was werkmans van beroep, evenals de volgende bewoner, Pieter Sierds Dijkstra. Er was rond 1845 ook nog sprake van een tweede achterhuis. Ook daar verbleven arbeidsters en werklieden. In het achterhuis treffen we rond 1875 Harmen Piers Tanja aan. Hem kennen we nog als de oud-eigenaar van het verdwenen hoekhuis (zie Wandeling 95) in de jaren 1856-1872. Tanja had in 1875 iets uitgevreten. Hij werd beticht van diefstal, maar de veldwachter te St.-Annaparochie kon hem niet tot een bekentenis dwingen. De burgemeester schreef aan de ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij het kantongerecht te Berlikum dat "Tanja als het ware van diefstal zijn ambacht maakt" en dat hij als arrestant "in dergelijke gevallen tot stelregel heeft aangemenen niets te bekenen en zoo weinig mogelijk te beantwoorden."

Veiligheid bedreigd

Toen in 1871 de achterhuizen in particuliere handen overging, bleven de werklieden komen en gaan. Het tweede achterhuis (nu tuintje direct ten noorden van het oude pakhuis) verkeerde in 1889 in desolate toestand, wat het gemeentebestuur deed besluiten om een briefje naar eigenaar Flacke te Leeuwarden te sturen: "Het is ons gebleken dat Uwe woning staande op het Zuideinde en in gebruik bij de weduwe Gerrit Beimers, in zulk eenen bouwvalligen staat verkeert, dat de publieke veiligheid daardoor wordt bedreigd. Wij schrijven U daarom bij deze aan het muurwerk met den aanleve van dien ten spoedigsten te herstellen of de woning geheel af te breken." Ondanks de onveiligheid wandelen we toch door de Kneppelsteeg terug naar het voorhuis.

Rooilijn

In 1876 verkocht Antje Arjens Bos het "winkelhuis waarin drie woningen met grond, erf enzovoort" aan J.H. Flacke. Hij heette Johan Heinrich Flacke en was koopman te Leeuwarden. Hij werd geboren in Recke, Westfalen en was in 1868 te Mettingen getrouwd

met Bernardina Agatha Köster. Flacke had een opmerkelijk verzoek. Hij wilde zijn nieuwoek verbouwen. Hij wenste de gevel van het voorhuis vooruit te brengen. B & W had geen bezwaar "op voorwaarde dat de roofing door of van onzenwege aangewezen worde." Uitleggen? De kavels (huis en tuin) tussen Warmoesstraat en Kade lagen vanaf de Hoek gerekend haaks op het Zuideinde, maar vanaf Warmoesstraat 22 lagen ze haaks op de Brouwersgracht. De voorgevel van de huizen Warmoesstraat 22 tot en met 26 stonden nog in de rooilijn, evenwijdig aan het Zuideinde, met als gevolg dat de buitenmuren een trapezium, een verwrongen rechthoek vormden. Maar de voorgevel van Warmoesstraat 28 en die van de verdere huizen zuidwaarts, liepen evenwijdig met de Brouwersgracht. Het noordelijke punt van de voorgevel van Warmoesstraat 28 stond zo'n anderhalve meter dichterbij de Zuidervaart dan het zuidelijke punt! Flacke wilde de voorgevel dus in de rooilijn zetten.

Varken en geit

De eerste bewoner van het voorhuis met de nieuwe gevel was Hermanus Johannes de Vries. Hij werd geboren in 1844 te St.-Annaparochie en was winkelier. Waarin hij handelde is onbekend. De Vries verhuisde met echtgenote Janke Dirks Post en vijf kinderen in 1878 naar elders. Toen nam Harmen Jans van der Meij de winkel over. Hij handelde in manufacturen. Van der Meij was destijds 53 jaar oud en getrouwd met Jantje Sapes Hager (kwam van Berlikum). Het echtpaar kreeg veel kinderen. Van der Meij ging ook de boer op: hij liep met bontkorven. Men noemde de winkelman gekschend Harm Spek. Hij liet een koffiekans beschilderen door Zomer, verversknecht bij Ferwerda aan het Oosteinde, met op de ene kant een geit en op de andere kant een varken. Voor zijn eega was geen ruimte! Uit de 19de eeuw zijn meer volkse voorwerpen bekend met de afbeelding van een spinnende vrouw, een varken en een geit (meer behoefde een man zich niet te wensen). Of de gekke koffiekans meening, is onbekend, maar het gezin Van der Meij-Hager vertrok op 1 april 1882 naar Noord-Amerika. Pig and goat in Ridgewood, Bergen county, New Jersey.

Manufacturen

Flacke verhuurde nu het winkelhuis aan Jacob Folkerts Beimers. Hij was getrouwd met Jeltje Buurstra en het echtpaar kreeg zes kinderen. Beimers was voerman van beroep, bezat dus paarden en dus had hij in 1890 een mestprobleem getuige een brief van het gemeentebestuur "aan den heer J.F. Beimers, Bij dezen delen wij U mede dat de mesthoop gelegen bij het door U bewoond huis, in gevolge artikel 11 der Politie verordening, binnen acht dagen na dagteekening van dit schrijven, moet worden opgeruimd." In 1893 ruilde het gezin Beimers-Buurstra van woning. Het verhuisde naar zuidelijker contreien (Warmoesstraat 36) en de weduwe Sijte Taekes Halma verhuisde van daar naar hier. De weduwe heette Grietje Johannes de

Groot. Haar dochter Pietje Sijes Halma kwam bij haar inwonen. Pietje was in 1882 als weduwe Koets getrouwd met Andele Taekes Terpstra, maar die had haar in de steek gelaten; hij vertrok - schandelijk - in 1893 naar Noord-Amerika. Vijf jaar later werd de echtscheiding door de arrondissementsrechtbank te Leeuwarden uitgesproken. Pietje Sijes Halma was venster in manufacturen en woonde hier met haar moeder en twee kinderen uit haar eerste huwelijk. In 1896 verkocht Flacke het huis aan Folkert Jacobs Beimers die nu zijn intrek nam.

Verkoop in 1912

Folkert was voerman en koopman in manufacturen en een zoon van de huurder in de periode 1882-1893. Het huis was voor hem bekend terrein. Beimers woonde hier met zijn vrouw Eelkje Berends Snijder en de kinderen Jacob (1898), Berend (1901), Jelte (1903) en Wijmer (1907). Grootmoeder Jeltje Dirks Bijlsma en schoonzuster Berber Snijder woonden erbij in. In 1898 klaagden de omwonenden dat de Kneppelsteeg na een regenbui onbegaanbaar was. Het gemeentebestuur adviseerde Folkert Beimers dat "van de dakgoot van Uw hok een neergoot worde gemaakt, om daardoor het afkomende water te kunnen opvangen of zoodanig te leiden, dat het rechtstreeks naar een openbare zinkkolk kan loopen." Bedenk wel dat rond 1890 in totaal 16 huizen c.q. kamers recht op krui- en looppad hadden door de steeg in kwestie. In november 1912 vertrok het gezin Beimers-Snijder naar Leeuwarden. Een maand eerder bood Folkert "het winkelhuizinge met achterbouw, berghokken, bleekgrond en open erf, groot 2,53 are, in eigen gebruik bij F.J. Beimers, gedeeltelijk verhuurd aan Job Wassenaar" te koop aan Jan Wesseling bood f 1.757,- en werd eigenaar. Hij moest voor f 75,- overnemen de toonbank, koperen schalen met gewichten, de koffiemolens (met het grote wiel, waarin koffiebonen knarsend werden verpulverd), winkelplanken, trommels en bussen, plus de kleerkast en voor f 15,- de gasleiding.

Familie Wesseling

Jan Pieters Wesseling woonde als machinist in de inpandige woning in de stoomoliefabriek. Hij werd geboren in 1863 te St.-Annaparochie. Met zijn echtgenote Elisabeth Reinders Rindertsma (kwam van Achlum) en kinderen verhuisde hij op 12 mei 1913 van daar naar hier in de Warmoesstraat. Het achterhuis was in 1900 reeds onbewoonbaar verklaard, maar werd toch nog onverklaarbaar bewoond door de weduwe Ulbe Meijer. Zij was in de Verenigde Staten weduwe geworden en keerde in 1883 zwanger weer terug naar het Bildt. Het krot waarin zij verbleef (20,75 m²), bestond uit kamer (12 m²) en gang. Er was één bedstede en geen waterbak. Ze verkaste. Wesseling gebruikte het bouwvel voortaan als hok. Zijn eigen woonhuis had een oppervlakte van 42 m² en bestond uit winkel, voorkamer (12 m²) en achterkamer. In 1923 liet de winkelman in manufacturen en kruidenierswaren het huis met het schildkadsloper en een nieuw winkelhuis met een topgevel bouwen. Zes jaar later ging de zaak over in handen van de dochters Hendrika (1894) en Pietje Wesseling (1898). Zij waren de vennoten van de handelsvennootschap der firma J. Wesseling en als zodanig kochten zij in 1937 het zuidelijker staande pand (Warmoesstraat ongenummerd) dat mede werd ingericht als garage voor de nieuwe bestelauto. De knechten Jelle Steensma en Jarig de Vries hadden hier kost en inwoning Zij tekenden in het pre-autotijdpark voor het bezorgen van de winkelwaren met een vierwielig bestelwagentje getrokken door een kedde.

Tot slot

In 1946 overleed moeder Elisabeth en in 1949 de oude Jan. Klaaske Feenstra was sinds 1955 winkelbediende en kostganger. Zij trouwde in 1975 met veekoopman Ède Tijsseling. Onderwijl was Pietje Wesseling verhuisd naar Leeuwarden en in 1977 overleed haar zuster Hendrika Wesseling. In juli 1980 sloot de firma J. Wesseling definitief de deuren. Het pand (hand in hand met het zuidelijker staande) werd daarna bewoond en gebruikt door Rainer Schwarz die een elektrotechnisch advies- en ontwikkelingsbureau op poten zette. Dat leek op abacadabra, maar De Bildtse Post bracht uitkomst: "Men ontwerpt in het bedrijf elektronische apparatuur, die vooral te maken heeft met de automatische besturing van bijv. landbouwmachines, warmtepompen en CV-installaties." Lang heeft dat niet geduurd. Drie jaar later openden Johannes Wassenaar en Tineke Bottinga hier hun schoenenzaak. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Voormalig slachthuis werd in 1938 garage van firma Wesseling

De oudste berichten

Gloef het of niet. In 1704 woonde Tacke Freerx in het huis dat thans aan de beurt is. Hij was voor 1672 getrouwd met Wijske Wopkes. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. Tacke Freerx was schipper van beroep en verkocht huis en tuin in 1707 aan Fokke Dircks en Doetje Zierds. Zij waren in 1694 getrouwd in de kerk van St.-Annaparochie. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Fokke Dircks had geen vast inkomen en genoot bij tijd en wijle onderstand van de kerk- en armvoogden. En zoals we al veel vaker hebben gezien bij huizen aan de smalle kant van de Warmoesstraat, verviel ook dit huis aan de armvoogdij. In 1724 overleed Fokke en de armvoogden verkochten de "huizinge met achterplaatse of hovinge en met de halve steigh ten zuiden" aan Cornelis Feddes. Hij betaalde 200 caroliguldens. Cornelis Feddes verhuurde het huis in de jaren 1724-1729 aan Douwe Sijbes. Hij was schipper van beroep en getrouwd met Maijke Jans. Hoe de overgang verliep, is ons onbekend, maar in 1731 was Lijsbet Wijgers eigenares. Zij was destijds of getrouwd met of weduwe van Wilke Andriesz. Lijsbet was in 1741 arm en het huis vervallen. In 1748 overleed ze, kinderloos. Ze had in een testament haar erfgename benoemd, onder meer twee zusters. De erfgename verkochten in oktober 1748 "een schoone huizinge met voorhuis, kamer en loods, met hovinge aan de smalle kant van de Warmestraat" voor 227 caroliguldens en 10 stuivers aan Tabé Gerrits en zijn vrouw. Het huis moet onderwijl dus danig opgeknapt zijn.

Verervingen

Tabé Gerrits was in 1732 getrouwd met Ijtske Jans. Ze werden beiden geboren in Vrouwenparochie. Het echtpaar woonde hier. Ijtske overleed en Tabé hertrouwde op 4 januari 1750 met Imkje Hiddes (kwam van St.-Annaparochie). Ook dit echtpaar woonde hier, maar niet lang want in hetzelfde jaar overleed Tabé. Nu trouwde Imkje Hiddes reeds op 13 december 1750 met Oeds Minnes (kwam van Oenkerk). Ook dit echtpaar woonde hier. In 1752 werd dochter Vroukje geboren. Imkje Hiddes stierf, waarschijnlijk in het kraambed. Oeds Minnes hertrouwde nu in 1753 met Grietje Johannes en zij verhuurden in 1758 een kamer aan schipper Jan Willems. Door alle wisselingen van huwelijkspartners was Oeds Minnes eigenaar geworden en hij

Tweede huis van links: de ver uit de rooilijn staande topgevel in de zomer van 1910 (nu zuidelijk gedeelte schoenenzaak Wassenaar). De lange man in het zwart is smid Siebren Bosch. Hij is aan de wandel, want hij hoort thuis in Warmoesstraat 38

verkocht het huis met de halve steeg ten zuiden voor 170 caroliguldens en 5 stuivers aan Beernt Dirx en zijn vrouw. Dit geschiedde in 1761. Beernt was in 1756 getrouwd met Lijsbet Feijkes en met haar kreeg hij drie kinderen: Dirk (1758), Rinske (1763) en Feijke (1765). Het oudste en het jongste kind stierven jong. Ook moeder Lijsbet Feijkes werd niet oud. Beernt Dirx wilde in 1771 namens hemzelf en zijn dochter Rinske Beernts het huis verkopen, maar familie stak daar een stokje voor. Trijntje Dirks naarde de verkoop. Zij en verkoper Beernt hadden een gemeenschappelijk vader; ze waren halfzus en halfbroer. Trijntje Dirks kreeg het gelijk van het nedergerecht aan haar kant en werd nu eigenaar voor 355 caroliguldens.

Timmerman Stolte

Trijntje was in 1758 in de kerk te St.-Annaparochie getrouwd met Fredrik Hanf. Hij werd geboren in wat wij nu Duitsland noemen en was hovenier en entenier van beroep. Of de boomkweker hier met zijn vrouw woonde, is onbekend. Hij bezat boomgaarden en een huis in 't Bosch. Hanf verkocht voor f 500,- "huizinge en loots en tuin met vrij gebruik van de steeg ten zuiden" in 1809 aan Philip Klasen Stolte die het huis met zijn tweede vrouw, Jantje Jans Post betrok. Philip was timmerman te St.-Annaparochie, maar ook leverancier van de doodskisten voor de armen (f 12,- voor een grote kist en f 4,25 voor een kleine) en voor f 60,- per jaar zorgde hij voor "het grafmaken voor de voogden hume overledene armen. Indien er

winters sneeuw ligt, moet de aannemer op zon- en catechisatiedagen 4 paden maken: een pad van de twee bruggen af naar de kerk, de bruggen er mede in begrepen; een van de noordwest omdraai; een van de pastortj; en een van de nieuwe pijp, de pijp er mede inbegrepen benevens de gemeents straten. Bij een begrafenis de paden om het kerkhof ruim maken. Bij gladheid moet hij de bruggen en straten strooien. Hij moet in oktober de zwaluwnesten uit de kerkramen verwijderen. Op St. Anna beestenmarkt moet hij 2 à 3 dagen te voren palen zetten voor de steenen palen, voor de ringmuur en voor de boomen en wel met goede juffers er voorlangs om de beesten er aan vast te binden en 's daags na de markt alles opruimen en schoonmaken. Het geld van kramen of tafels betaald wordt, die op de gemeents straten of bruggen staan, is voor den aannemer; doch zelf moet hij de palen en juffers leveren. Hij moet nauwkeurig aantekenen in wat jaar iemand in een bepaald graf is begraven. Verder de kerkhofpaden wieden, de rollagen onderhouden etc."

Kleermaker Tanja

Jantje Jans Post stierf op 10 september 1818, om twee uur in de nacht, hier in dit huis. Ze was slechts 33 jaar geworden. Weduwnaar Philip overleed in 1836. Stolte was ook eigenaar van het zuidelijker staande pand (nu Warmoesstraat 30). Beide huizen en beide tuinen werd eigendom van broer Teunis Klasen Stolte. Hij maakte nu van de twee tuinen één tuin en voegde die bij het zuidelijker

staande pand. Hier zien we iets mirakels, want waren de tuinen niet samengevoegd, dan zou er niet een breed perceel zijn ontstaan voor de latere bouw van de bijna even brede schuur (nu Kade 17). Zo ziet u dat een destijds onbeduidende actie, grote gevolgen had; het bepaalde mede hoe het dorp, in dit geval de bebouwing aan de Kade er anno 2015 uitziet.

Teunis Klasen Stolte verhuurde het huis na het overlijden van zijn broer Philip aan Thijs Jobs de Groot († 1837) en Jan Jarigs Tanja. Jan werd geboren in 1799 in St.-Annaparochie en was een doopsgezinde, ongehuwde kleermaker. Het pand was echter in meerdere kamers verdeeld. Verdere bewoners waren werkmans Teunis Philips Stolte, werkvrouw Taetske Jacobs van Gelder, werkmans Pieter Gerrits Buurstra en arbeider Berber Jans Brouwer. In 1846 werd huurder koper. Jan Jarigs Tanja kocht huis en erf (1,48 are). De kleermaker overleed in 1868 in het voorhuis, nog steeds ongehuwd.

Naamloze steeg

Toen de Zuidervaart in de Warmoesstraat in 1861-1862 werd gedempt en de Nieuwe Vaart werd gegraven, moest het recht van pad van de huizen aan de Warmoesstraat plus achterhuizen goed worden beschreven. Wij weten nu dat er reeds in 1724 een steeg ten zuiden van het huis liep. Het perceel van Jan Jarigs Tanja had recht van voet- en kruipad naar de Nieuwe Kade door die steeg ten noorden van Warmoesstraat 30 en uitkomende op de grote tuin (nu Kade 17), waar zij overging in een voetpad dat langs de zuidzijde van die tuin liep (tussen Kade 17 en 19), richting de Nieuwe Kade. In bronnen zijn wij helaas nooit een benaming van steeg c.q. pad tegengekomen. De (voormalige) steeg zonder naam gaat heden ten dage schuil achter de brede witte deur. De naamloze steeg speelde met de noordelijker lopende Kneppelsteeg rond 1961 een rol in wat 'staigkriansky' werd genoemd. Kinderen van zo'n 12 jaar speelden dit fantasiespel in de genoemde stegen en rond de timmerschuur van Postma. Op een voetballoze zondagmiddag moest één jongen de anderen, soms wel vijftien, zien af te tikken. Die anderen moesten via de stegen van Warmoesstraat naar de Kade en vice versa zien te geraken zonder afgetikt te worden. Daar vlogen ze: Jelle Groen, Gerrit Jellesma, Atte Keizer, Piet J. Keizer, Klaas Kuiken, Dooitze Lodewijk, Henk Postma, Rin Westra. 'Staigkriansky', kom daar nu nog eens om!

Onbewoonbaar verklaard

Dirk Tjeerds Wassenaar was beurtschipper te St.-Annaparochie en kocht het huis met de twee woningen. Hij werd in 1828 geboren en was getrouwd met Antje Arjens Buikstra. Zij woonden hier met drie kinderen. Dirk wuifde zijn schip vaarwel en werd vleeshouwer. Hij verhuurde het achterhuis, maar in december 1893 verklaarde de gemeenteraad van Het Bildt, acht jaar voor de inwerkingtreding van de Woningwet, het achterhuis onbewoon-

baar. Laten we ons oor te luisteren leggen in de raadszaal: "De voorzitter licht het voorstel toe met te zeggen dat bedoeld is een woninkje, betrokken geweest door Bauke Sanhuizen. Het is een soort van schuurtje, waarin deze allerlei materiaal - van boeken tot oude schoenen enz. enz. - heeft verzameld. De bewoner heeft de woning verlaten en is er

Het huisje ten noorden van de naamloze steeg maakte plaats voor onder meer een garage (achter de boom) en werd samengevoegd met het winkelhuis van firma Wesseling, ± 1980

niet in teruggekeerd. Aanwezige goederen, daarvoor vatbaar, zijn tot bederf of ontbinding overgegaan, het geen dringt om aan den toestand een einde te maken, als gevaarlijk voor de volksgezondheid. Het advies van den heer Lijbering, arts, is ingewonnen, de maatregelen, bij verordening voorgeschreven, zijn genomen, het voorstel tot onbewoonbaar verklaring heeft 14 dagen - naar voorschrift - ter inzage gelegen, waarvan door aanplakking en afkondiging openbaarheid is gegeven. Na voorlezing van het concept-besluit tot onbewoonbaar verklaring, waarin ontruiming binnen 14 dagen wordt bevolen, wordt dit besluit, onveranderd vastgesteld."

Huurders

Onderwijl was Antje Buikstra in 1891 overleden en eigenaar Dirk Wassenaar stierf in 1913. Dochter Martentje Wassenaar erfde het huis en bleef hier tot 1919 wonen. In 1911 verhuurde ze een kamer aan de nog ongehuwde Foppe Sjoerds Andringa, timmerman in opleiding. Foppe trouwde in 1919

met Margje Ruiter (kwam van Terwispel). Het echtpaar woonde hier met zoon Sjoerd. In september 1921 verhuisde het gezin Andringa-Ruiter naar het Noordeinde (Stadhoudersweg 21). De nieuwe huurder was landarbeider Cornelis de Haan. Hij werd geboren in 1893 te St.-Jacobiparochie en was drie jaar eerder getrouwd met Christina Poelstra. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Tjepke (1919), Maartje (1920) en Grietje (1931). Intussen overleed Martentje Wassenaar in 1924 en haar zuster Adriaantje erfde huis en erf. Zij was getrouwd met Jacob Reinders Lont, bakker te St.-Annaparochie. Het gezin De Haan-Poelstra verhuisde in 1936 naar de overkant van de straat (Warmoesstraat 9). Nu verscheen landarbeider Dirk Meijer op de stoep. Hij was 31 jaar oud, getrouwd met Sijtske van der Kooi (kwam van Bergum). Met hun twee kinderen waren zij de laatste bewoners van dit huisje.

Tot slot

Adriaantje Wassenaar verkocht het huis aan de firma J. Wesseling die in het noordelijker staande pand gehuisvest was. Het plan was: sloop. De Bildtse Courant maakte melding van de verkoop en de in het verschiet liggende sloop: "St. Annaparochie, 22 December 1937. De laatste oude gevel verdwijnt. De woning, bewoond door D. Meijer alhier, is uit de hand verkocht aan de firma Wesseling

In de galanteriewinkel van Doede was geen nee te koop

Uiterst links het winkelhuis van Doede van der Wal, ± 1913

De oudste berichten

Gloef het of niet. Claes Jansen verkocht in 1704 "een huisinge bestaande in twee camers en achterplaatse, staende en gelegen in de Warmestraat in Anna gebuurte" voor 200 caroliguldens "te betalen in vier gelijke terminen" aan ene Fedde Lenerts. Maar de koop werd genaard door Maartie Clases, waarschijnlijk een dochter van de verkoper. Maartie was in 1694 in de kerk te St.-Annaparochie getrouwd met Jacob Pijters. In 1709 verkocht zij de voorkamer plus wat achtererf voor 116 caroliguldens aan Dirk en Claes Ernstes, vrijgezelle broeders wonende onder St.-Annaparochie. De broers verkochten de "voorcamer en een deel in de achterplaatse, begerechtigd met de steigh en opslag op de wal" in 1716 aan Maat Clasen. Zij woonde hier in 1725 nog. In het achterhuis was onderwijl Jacob Pijters overleden. Maartie Clases trouwde nu in 1715 met Jan Jurriens Stroo. Hij was boekbinder. Ze was al zes keer moeder geworden en kreeg met Stroo nog zes kinderen. De boekbinder woonde hier in 1729 nog, maar was "geheel veramt."

Dan verkeren we in dubio. We weten niet meer wie waar woonde en wie wat kocht. Het lijkt dat ene Wijtse Jacobs hier in 1739 woonde. Hij kan een zoon zijn uit het eerste huwelijk van Maartie Clases. Ook is het mogelijk dat de verarmde Jan Jurriens Stroo zijn achterhuis overdroeg aan de kerk- en armvoeders die in 1785 (zeer zeker) eigenaar waren van de achterwoning.

Familie Lep

In 1748 was Jan Hendriks Lep met zijn vader eigenaar van het pand. Die vader heette Hendrik Jansen Lep en was in 1698 te Vrouwenparochie getrouwd met Lijsbeth Dirx (kwam van Leeuwarden). Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Rinske, Tietje, Jan (1707), Dirck en Bauke (1713). Wie hier woonde, is onbekend. Door een erfenis zal Bauke Hendriks eigenaar zijn geworden, want we mogen aannemen dat hij ook een telg uit de Lepfamilie was. Hij was eigenaar in 1761 en in 1779 nog en hij was bewoner in 1775. Bauke Hendriks was in 1744 getrouwd met Jantje Dirks en zij kregen drie kinderen: Hendrik, Dirk en Jan. Bauke overleed in 1781. De middelste zoon Dirk Baukes erfde het voorhuis, was "schuivevoeder" en het was hij die in 1785 kocht "een woning, hebbende aan de noordkant een mandeelig steeg met de naastelger ten noorden, hebbende de copet met een mandeelige muur ten oosten." Het voor- en het achterhuis waren weer in een hand verenigd. In 1781 woonde schipper Dirk Baukes hier nog, maar in 1785 was het huis "ledig" en in 1787 was het huis "ledig en omgevallen!" Maar in 1788 was het huis herbouwd of verbouwd, in ieder geval weer bewoonbaar gemaakt, want de eigenaar woonde hier. Niet alleen, want er waren twee woningen. Medebewoners waren Johannes de Vries (1791), Krelis Jaspers (1793) en Worp Pieters (1794).

De grote tuin

In 1795 verkocht Dirk Baukes het huis met achtererf aan "Gerrit Feijkes als vader en voogd over Sibbelje Gerrits bij zijn wijlen eerste vrouw Janke Jans in egte verwekt" voor 225 caroliguldens. Sibbelje werd in 1778 geboren en trouwde met Jan Bolman en zij verkochten het huis weer aan Gerrit Feijkes die ondertussen hertrouwd was met Aukje Teunis. Gerrit en Aukje verhuisden in 1811 naar zuidelijker conterein (Warmoesstraat 34). We zullen hen daar weer ontmoeten. Zekerheid hebben we niet, maar het lijkt dat Gerrit Feijkes het huis verkocht heeft aan timmerman Teunis Klazes Stolte. Hij was na de dood van zijn broer (ook timmerman) al eigenaar van het noordelijker staande pand. Timmerman Teunis was natuurlijk ook eigenaar van beide tuinen die hij nu samenvoegde en met het huis dat we nu bespreken, verkocht. Bewoners waren onder meer timmerknecht Jochum Jans Kortje en zijn vrouw Grietje Jetzes Wijngaarden. Zeer waarschijnlijk was Jochum knecht bij de timmerfamilie Stolte. Het echtpaar verloor in 1819 een zoon van drie dagen oud en een dochter van acht jaren jong. Moeder Grietje overleed in 1849. Hoofdbewoner werd toen zoon Jan Jochums Kortje. In 1846 kocht deze zoon het huis met erf en de grote tuin aan de Kade gelegen, van Teunis Klazes Stolte.

Naamloze steeg

Jan Jochums Kortje werd geboren in 1816 te St.-Annaparochie en was in 1841 getrouwd met Hiltje Sjoerds de Boer. Hij was garde-

nier. Ze bewoonden het achterhuis met hun kinderen en de oude Jochum Jans Kortje die hier in 1860 stierf. Moeder Hiltje overleed ook en daarna moest gardenier Jan Jochums Kortje trouwen met Luurtske Jacobs Kortje. Ze waren neef en nicht en kregen vijf kinderen (drie stierven jong). Jan Jochums Kortje was eigenaar van de grote tuin die ten westen van zijn en zijn noorderbuurman lag. Toen de Zuidervaart in de Warmoesstraat eenmaal was gedempt en de Nieuwe Kade aangelegd, werd hij verplicht gesteld om het looppad op de zuidzijde van zijn grote tuin in stand te houden. Het pad vormde met de naamloze steeg tussen zijn huis en dat van de buren ten noorden, een verbinding die van de Warmoesstraat naar de Kade liep (zie vorige Wandeling).

Kleermakerswinkel

Jan Kortje verkocht in 1864 huis, erf en grote tuin aan Johannes Scriverius Potter van Loo, kandidaat-notaris te Molenaarsgraaf en later secretaris van de gemeente Het Bildt en nog later de eerste Bildtse burgemeester van Het Bildt. Hij was een vermogend man, woonde royaal (Van Harenstraat 20) en speelde een piepleine, eigenlijk helemaal geen rol in de handel in huizen. Waarom hij dit huis kocht, blijft onbekend. Potter van Loo verhuurde het voorhuis tot 1873 aan timmerknecht Johannes Tjeerds Pot. Hij deelde hier lief en leed (twee jong gestorven kinderen) met zijn echtgenote Franske Annes Krap en de kinderen Tjeerd, Tietje, Anne en Albert. Van 1873 tot 1876 huurde winkelier Hermanus Johannes de Vries het huis aan de straat. Hij verhuisde spoedig. We zijn hem veertien dagen geleden al tegengekomen (Warmoesstraat 28). In de Bildtsche Courant maakte M. de Jong bekend dat hij 12 mei 1876 was verhuisd van het Oosteind naar het Zuideind in het huis vroeger bewoond door Hermanus de Vries. Hij heette voluit Marten Hessels de Jong. Hij werd geboren in 1846 te Achlum en was kleermaker van beroep. Hij was getrouwd met Neeltje Ennes Osinga (kwam van Franeker). Het echtpaar kreeg vijf kinderen (een stierf jong). Het kleermakersgezin verhuisde in 1879 naar de overkant van de straat.

Nog meer huurders

In december 1878 verkocht Potter van Loo het "huis met twee woningen, tuin en erf aan het Zuideind en de Nieuweweg, groot 7,30 are" voor f 1.722,- aan Barteld Alberts de Grijs. Hij kwam hier op 12 mei 1879 wonen met Katrina Hendriks Goudemond (kwam van Joure) en de kinderen Albert en Ijtje. Bart was gardenier en Kaatje bediende de klanten in de winkel. Het gezin De Grijs-Goudemond woonde hier tot 1896, maar eerder, in 1893 werd het huis voor f 1.531,- verkocht aan Sjoerdje Broekens die in Leeuwarden woonde. Zij was weduwe van Rinze Alberts de Grijs, een broer van Barteld. Deze schoonzuster gooid in oktober 1895 "het gardeniers- en winkelhuis op de Westzijde van het Zuideinde met hok en tuingrond, in huur bij Bart de Grijs en Tjomme Dijkstra voor respectievelijk f 75,00 en f 40,00 per jaar" in de verkoop. f 1.193,- was het hoogste bod. Bieder was Johan Jurjen Wilkeshuis, of beter gezegd zijn echtgenote, Antje van der Werf. Bart, Kaatje en de kinderen verhuisden.

Rooilijn

De nieuwe eigenares verhuurde het voorhuis

aan schildersknecht Sijtsje Hartmans Sannes. Hij werd geboren in 1863 te St.-Annaparochie en legde zich toe op de handel in brandstof. Zijn vrouw Ijke Barteles Bouma (kwam van Grouw) bemoeide zich met de winkel. In de kamer speelden de vijfjarige zoon Hartman en zijn zusje Baukje (vier jaar). Hartman Sannes zou op latere leeftijd zich ontpoppen als de historicus van Het Bildt. Het gezin woonde hier tot 12 mei 1902. De heer en mevrouw Wilkeshuis hebben direct na de aankoop vergunning aangevraagd voor het verbouwen van het voorhuis. Ze wilden de voorgevel in de rooilijn van andere, recentelijk verbouwde huizen brengen. De grens tussen het particuliere eigendom en de gemeentegrond bleek niet duidelijk uit kadastrale stukken. Nu schreef B & W: "Het komt ons echter voor dat U voor het bouwen in de rooilijn geen gemeentegrond nodig hebt. Mocht dit later echter blijken wel het geval te zijn geweest, dan zullen de kosten, welke ten gevolge van die bouwop dat gedeelte grond zijn gelegd, voor Uwe rekening moeten worden genomen." De verbouwing werd afgeblazen. Het voorhuis had trouwens een zadeldak met aan weerszijden een topgevel.

Achterhuis

Na het overlijden van Jan Jochums Kortje in 1878 zijn we het spoor van de bewoners van het achterhuis finaal bijster. Pas in 1889 hebben we zekerheid. Destijds werd het achterhuis gehuurd door gardenier Pieter Ijsbrands Smidt, 56 jaar oud en gehuwd met Eeke Pieters Mellema. Van 1892 tot 1896 was werkman Tjomme Jarigs Dijkstra de hoofdbewoner van het achterhuis. Hij was getrouwd met Geertje Hendriks Stambergen. Met kind Hijke verhuisde het gezin naar Vrouwenparochie. In mei 1896 kwam de nieuwe eigenaresse hier wonen. Antje van der Werf werd geboren in 1840 te Deinum en was getrouwd met Johan Jurjen Wilkeshuis. Hij was acht jaar jonger en werd geboren te Leeuwarden. Wilkeshuis was eerst cipier in het opgeheven huis van bewaring te Harlingen en is later boekhandelaar aldaar geweest en trachtte ook in St.-Annaparochie de letteren aan de man te brengen. Ook prees Wilkeshuis in de Bildtsche Courant zichzelf aan voor het geven van muzieklessen, onder andere op de siter en voor boekbinden, voor het waarnemen van zaken en het verrichten van schrijfwerk en (de klap op de vuurpijl) als directeur van een korps! Een veelzijdige man. In 1896 stichtten de boekhandelaar en zijn vrouw een stelphuis in de grote tuin en zij verhuisden in oktober dat jaar van hier naar daar. We zullen hen op onze Wandeling dus in Kade 17 weer tegenkomen. Mevrouw Wilkeshuis verhuurde nu het achterhuis aan werkman Pieter Annes Brouwer die hier woonde met zijn vrouw Pietje Pieters van der Ploeg en de kinderen Cornelis, Obbe en Gerben. Dit gezin verhuisde later naar een diaconiewoning in de Spinhuissteeg.

Verkoop in 1900

In december 1900 veilde notaris Tadema van St.-Jacobiparochie de bezittingen van de familie Wilkeshuis. Behalve het stelphuis aan de Kade, waren dat "een winkelhuis met groot hok, waarin handel in brandstoffen, touwwerk enz., bestaande in: a. winkelhuis waarin woonkamer, keuken, galerij, zolders enz., in huur bij S. Sannes voor f 70; b. eene woning daarachter met hok, erf en bleek, in huur bij P. Brouwer voor f 45." Het bod van f 900,- werd op de finale verkoping

verhoogd tot f 1.035,-. De bieder kon in zijn nopjes zijn. Zijn naam? Doedenias van der Wal.

Doedenias Jelles van der Wal (roepnaam Doede) werd geboren in 1873 te St.-Annaparochie. Hij dreef met zijn echtgenote Grietje Annes Visser een winkel in de Potsteeg aan de overkant van de Warmoesstraat, achter het winkelhuis van de weduwe Job Wassenaar. Ze verhuisden met dochter Sijtske op 12 mei 1902 van daar naar hier. Niet in jubelstemming want tien dagen eerder was het eenjarige dochtertje Riemke overleden (nadat het echtpaar in 1899 al zoon Jelle, het tweelingbroertje van hun dochter waren kwijtgeraakt).

Nieuwbouw in 1909

Doede van der Wal vormde met zijn zwager een cabaretgezelschap en trad veelvuldig op. In mei 1909 liet hij het oude huis slopen en Sjoerd Schuitmaker, timmerman te St.-Annaparochie, bouwde naar eigen ontwerp een nieuw, statig winkelhuis met links de woonkamer (twee ramen) en rechts de winkel (deur en groot etalageaam). In die winkel was geen nee te koop: spiegels, theebladen, schilderijen, lijsten in verschillende maten, gedenkstenen, wekkers, zeemler, sponzen, witters, kwasten, vegers, ragebols, boenders, luwigagens, bezems, tandenborstels, dweilen, handdoeken, kastpapier, tafelzwlken - afgepaste en per el. garen, borstorkwol, eau de cologne, horloges, ansichtkaarten, tabak, sigaretten, pijpen, aardappelzoekdoppen, Witte Kruis poeders, hoestbonbons, speelgoed en "Gouda-kaarsen voor fiets, rijtuig (korte 8) en girandoles." Enzovoort, enzovoort, en zo voort en zo verder. In het achterhuis verbleven de schoonouders van Doede van der Wal. Hier woonde tot 1914 Anne Jans Visser met zijn vrouw Sijtske Jans Smits.

Sinterklaastafel

Eind november werd steevast de voorkamer ontruimd. We laten nu kleinzoon Doede Hager aan het woord: "At die sinterklaastijd d'r an kwam, most de hele foorkamer leeg maakt. En dan saai ons bep Grytsy altyd: "Jim motte d'r al om dinke, dat de sluiers út de kast komme", want die begraffenisluiers ferkochten wij, maar pasten fansels niet bij 't speulgoed dat op de sinterklaastafel komme most. Se mosten dus út 't sicht. De minsen mochten gerust met de klompen an in 'e winkel komme, maar at de kines de sinterklaastafel bekike wouwen, dan mosten de klompen út. 't Waar 'n prachtige tiid." In 1941 kocht de familie Van der Wal grond van timmerman Jelle Nauta en liet daar een pakhuis bouwen. Het staat er nog (ten westen van het zuidelijke gedeelte van de schoenenzaak, ten oosten van Kade 17). Doede van der Wal overleed in januari 1947. Dochter Sijtske van der Wal was in 1926 getrouwd met Sietse Hager. Hij werd geboren in 1896 te St.-Annaparochie en was eerst winkelbediende in de zaak van zijn schoonvader die hij later overnam. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Reinder en Doedenias (roepnaam Doede). Het echtpaar woonde in het achterhuis.

Familie Hager

Sietse Hager had in 1953 het huis van Tjeerd Pot en Taapke Dijkstra gekocht (Warmoesstraat 24). Hij verhuurde dat eerst voor vier jaar en verhuisde in oktober 1957 van het achterhuis naar daar. Grietje Visser, de weduwe Doede van der Wal veruilde nu het voorhuis voor het achterhuis en het voorhuis werd prompt bij de winkel gevoegd. Burgemeester Jacob Klok hield een toespraak bij de opening van de gemoderniseerde winkel op 25 oktober 1957. Een tweede wisseling van bewoners vond plaats in juli 1959. Zoon Doede Hager

verliet de ouderlijke woning, want hij trouwde in juli 1959 met Adriaantje van Loo (roepnaam Jannie) en zij kwamen in het achterhuis wonen, terwijl zijn grootmoeder Grietje Visser het achterhuis verliet. Zij woonde voortaan in bij haar schoonzoon Sietse Hager, vier panden noordelijker (Warmoesstraat 24). Naast zijn werk studeerde en slaagde Doede Hager voor drogist. Doede en Jannie kregen vier kinderen: Jeltje, Sietse, Sjouke Eeltje en Sijtske Grietje.

Weer verbouw

Na de grote verbouwing in 1957 was het na zeven jaar weer raak. Buurman Jan Krottje zou verhuizen en wilde zijn huis (Warmoesstraat 32) wel verkopen aan de familie Hager. En zo geschiedde. Het huis werd met de grond gelijk gemaakt en er verrees een aanbouw die naadloos aansloot bij de winkel van Doede. De bovenverdieping werd ingericht als magazijn. In november 1964 werd de vernieuwde winkel geopend en wederom was de burgemeester aanwezig, ditmaal Dirk de Zee. Jaren later stapte een schichtige klant de winkel binnen en vroeg voorovergebogen, op flusterende toon naar condooms. Doede rommelde in vakken en laden, tevergeefs. Toen zochten zijn ogen tussen het winkelen-de publiek naar zijn vrouw die verderop een klant hielp en riep met luide, nee, zeer luide stem: "Janny, wêr hê wy de kepokkys?!" Het gezin Hager-Van Loo verhuisde in 1976 naar een woning aan het Jan Geertsplein, keerde weer terug naar het winkelplein en in 1985 verhuisde het naar de Dordtse straat. In dat jaar deed Doede de zaak over aan supermarkt Herman Wassenaar waar hij tot 1 april 1995 de leiding kreeg over de drogisterijafdeling.

Tot slot

In september 1985 openden Cees Breukelman en zijn vrouw Tienke Jongma hier een dienspecialzaak. Alles wat te maken heeft met het goed verzorgen en voeden van dieren, was er te koop, alsmede echte dieren zoals goudvissen en schildpadden, en later ook struiken en tuinplanten. En toen werd het pand verbouwd. Zowel het voormalige achterhuis als de achter die woning gelegen tuin werden helemaal bij de bestaande winkel getrokken. Boven de winkel was er ruimte voor het magazijn en een dagverblijf. Zo ontstond 260 m² verkoopruimte. Eduard Jasper, Amsterdammer van geboorte en Tineke Ladenius openden hier in april 1990 modezaak Passepartout. Het publiek kon er terecht voor dames-, heren- en sportkleding. Later heette de zaak Ed & Tineke. In mei 2000 was er opheffingsuitverkoop. In oktober dat jaar vestigde de Duitse drogisterijketen Schlecker hier een filiaal. Dat was niet een lang leven beschoren. In 2005 stond het pand leeg, maar twee jaar later opende de Hema hier een winkel, een kleinere versie van het doorgaans grote warenhuis. Aan de achterzijde was het pand enkele meters uitgebreid. Dat resulteerde in ongeveer 300 m² verkoopruimte. De Hema verhuisde in 2011 naar de verbouwde openbare bibliotheek in de Beuckelaerstraat. Sindsdien staat het pand leeg en is het te huur. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Drie diaconiehuizen met kamers van 13 m² in de Spinhuissteeg

Op 16 april 1945, de dag van de bevrijding is het zeer druk voor de winkel van Sietse Hager. Ten zuiden daarvan staat het huis van Jan Krottje. Rechts vooraan Gerard en Tinie Boterhoek. Boven het hoofd van laatstgenoemde zien wij de naamloze steeg die ons voert naar het loop- en kruipad in de tuin van de timmerschuur aan de Kade.

De oudste berichten

Geloof het of niet. De situatie is hier in de eerste helft van de achttiende eeuw op zijn zachtst gezegd verwarrend. Het lijkt dat ene Lieuwe Tjitses hier in 1718 woonde met zijn echtgenote Trijntje Okkes en waarschijnlijk al in 1699. En in 1723 was Cornelis Feddes de bewoner, misschien. Vage beelden van een vaag huis, want het zou zo maar kunnen dat hier voor, pak 'n beet 1730 geen huis heeft gestaan... maar in 1751 lijkt de mist op te trekken. We mogen er stilletjes vanuit gaan dat Jan Menses hier een huis in eigendom had. Hij was destijds ook huurder van een gedeelte van het Spinhuis. Dit huis met de vreemde naam stond halverwege de tuin ten westen van zijn woning (we komen erop terug). Pas in 1753 hebben we zekerheid; de weduwe Jan Menses woonde hier. Zij heette Grijtje Arjens en was in 1735 getrouwd met genoemde Jan. Het echtpaar kreeg een zoon, Mense. Vader en zoon kennen we nog als de timmerlieden die op de Hoek woonden (Van Harenstraat 8). Mense Jans erfde het huis van zijn moeder en verhuurde het. Wellicht heeft de zoon het huis verbouwd in twee woningen, want hij verkocht in 1775 "een huis aan de smalle kant van de Warmoesstraat met een massale middenmuur ten westen" voor 325 caroliguldens aan Mijntje Roelofs en zijn vrouw Antje Aukes. De massale middenmuur vertelt ons dat het pand uit twee woningen bestond. Het achterhuis was in 1775 eigendom van de diaconie van de hervormde gemeente te St.-Annaparochie. In het voorhuis woonde Jan Jans Post.

De diaconie

Mijntje Roelofs was in mei 1764 getrouwd en het echtpaar verkocht huis en achtererf reeds in 1779 aan dr. Henricus Andraea, secretaris van de grietijnt Het Bildt. Andraea handelde in huizen. Hij telde er 211 caroliguldens en 5 stuivers voor neer. Namen van bewoners zijn onbekend, noch van het voorhuis van de secretaris, noch van het achterhuis van de diaconie (het Spinhuis behandelen we later). Intussen was de secretaris ontslagen en had hij zich met een dubbele achternaam getooid. In 1805 verkocht Henricus Andraea van Beucker te Franeker aan de procureur Pieter Luitzen de Kuur (daar is ie weer) het huis met bleek en erf. Het huis werd destijds bewoond door de weduwe Dirk Dirks Kuik. P.L. de Kuur ging vier jaar later een wandelkoop aan met de diaconie; ze ruilde van woning. De diaconie was in 1809 dus eigenaar van zowel het voorhuis als het achterhuis. Vanaf 1811 hebben we enkele namen van bewoners die hier stierven dan wel woonden: werkvrouw Aagte Ritskes († 1816; 69 jaar), Liskje Ennes († 1819; 75 jaar) en Everwin Korthuis (1825). Hij werd geboren in 1793 te Burg Steinfurt in Westfalen en was getrouwd met Jantje Hendriks Palstring. Hij was in 1822 eerst te Vrouwenparochie en later te St.-Annaparochie komen wonen. Everwin was linnenwever van beroep. Verdere bewoners van het voorhuis waren Doeke Berends Kobus (1827-1828), Tiete Johannes de Jong (1829-1835), Cornelis Philippus Post (1830), Jan Willems Willemsen en Ijete Pieters Koets, allen werklieden. In het achterhuis was ook slechts de arbeidersklasse vertegenwoordigd: Klaas Cornelis Hoekstra alias Klaas Potsy en de weduwe Gerrit Groen.

Herbouw in 1863

De sterfgevallen in voor- en achterhuis waren talrijk, 11 in 25 jaar (1827-1852). De leeftijd van de gestorvenen varieerde: 52 jaar, 7 maanden, 1 jaar, 19 jaar, 3 jaar, 38 jaar, 12 dagen, 14 jaar, 25 jaar, 34 jaar, 3 jaar. In 1863 liet de diaconie de twee woningen aan de Spinhuissteeg slopen en vier nieuwe bouwen: een stelpwinkje en drie kleinere huisjes onder een kap daar direct achter. Een erfje scheidde de drie-onder-één-kap van het Spinhuis. Het voorhuis werd verhuurd aan Tjitske Dirks Buurstra. Zij was weduwe van Roelof de Vries, stond bekend als Roels Tjits en woonde hier met drie kinderen. Waarschijnlijk dreef zij hier een winkeltje. Ze verhuisde naar het westelijkste diaconie-huisje. In 1872 werd Jacob Johannes Meijer de nieuwe huurder. Hij werd geboren in 1807 te Leeuwarden en was horlogemaker

van beroep. Meijer woonde hier met Johanna Annias Wassenaar (kwam van St.-Annaparochie) en hun zes kinderen. In 1880 verhuisde het gezin naar elders in St.-Annaparochie. De volgende huurder van het voorhuis was Jacob Postmus. Hij werd geboren in 1832 te Sneek en was rijkscommies. Hij was getrouwd met Pietertje Hazenberg (kwam van Drachten). Zij kreeg op 14 februari 1883 een slechte tijdje te horen: "Het lijk van den verongelukten kommiss J. Postmus is in de Zuidhoekstervart onder Vrouwenparochie gevonden. Hij werd sinds eenige dagen vermist." Aangezien de aangevers van het overlijden werklieden van de steenfabriek nabij Oudebildt zijn waren, mogen we veronderstellen dat de commies zich aldaar van het leven benam. Een trieste zaak. De weduwe vertrok met haar kinderen naar Leeuwarden.

Krottje-Kiviet

De volgende huurder was gardenier. Hij

heette Thijs Taekes Kiviet en was getrouwd met Jiskje Roelofs de Vries. Haar moeder, Roels Tjits, eerder nog in de drie-onder-één-kap, woonde erbij in. In 1908 stierf ze hier, 91 jaar oud. Thijs en Jiskje kregen een dochter: Tjitske. Vader Thijs overleed in 1907. De weduwe bleef hier wonen. Dochter Tjitske Kiviet trouwde in 1913 met Jan Dirks Krottje. Hij werkte bij de gemeentereinigingsdienst. Hij was als straatveger in de weer met schep en veger en liep met een grote zwarte kar met luiken. Ook huurde hij enig land. Het echtpaar woonde hier met drie kinderen: Dirk (1914), Jantje (1919) en Martha (1924) en moeder Jiskje Roelofs de Vries woonde erbij in. Zij overleed in 1923. Het voorhuis had een oppervlakte van 40 m² en dat van de woonkamer was 20,25 m². Verder bestond het huis uit een winkel en achterhuis. Er was één rookleiding, geen regenwaterbak en het privaat moest gedeeld worden met de bewoners van de drie-onder-één-kap.

Drie-onder-één-kap

Dus direct ten westen van het voorhuis stonden sinds 1863 drie diaconiehuusjes. De oppervlakte van elk huisje was 17,4 m². Dat was geen reden om te juichen en dat was ook af te raden, want de hoogte tussen vloer en plafond was slechts 2,10 meter. Zo'n woninkje bestond uit een houten buitenportaalje en een kamertje van 13 m², bedsteden, kast en haardstede niet meegerekend. Er stond een kachelje voor de rookleiding. Er waren twee bedsteden. De drie gezinnen hadden geen beschikking over een privaat. Ze mochten de schijnt achter het voorhuis gebruiken als de hoge nood aan de man was. Rinze Jans Bilstra woonde hier met zijn vrouw en vier kinderen. Behalve de twee bedsteden was er een eigen gefabriceerde 'slaapplaats' in de kelder. Tegen de halfsteense achtermuur van deze woning had Bilstra een schapenhok gebouwd waardoor de kamer damp en vochtig was geworden.

Eigenaars

Iemand was eigenaar van dergelijke hokken. Zulke mensen bestonden. De ene eigenaar was rentetrekker, de andere koopman. Hier ten noorden van de Spinhuissteeg was dat nota bene de diaconie van de hervormde kerk. Een andere eigenaar die wij al heel vaak zijn tegengekomen, heette Cornelis Klazen Post en leek zo uit een roman van Charles Dickens te zijn gestapt. Hij was de huisjesmelker pur sang, die veel, heel veel krotten in en onder St.-Annaparochie bezat en vooral in onze vierhoek (28 stuks). Hij kocht aan de lopende band kamers, liet ze verbouwen in nog meer dus nog kleinere kamers en verhuurde en verhuurde en verhuurde. Des te meer kamers, des te meer inkomsten. Mijnheer Post zal misschien de beste beoeligen hebben gehad met de onfortuinlijke arbeidersgezinnen, wellicht dacht hij de straatarme sloebers op de onderste trede van de maatschappelijke ladder een dienst te bewijzen, maar ik moet mijn best doen om hem niet een uitbuiters van de bovenste plank te noemen.

Bewoners

Rinze Jans Bilstra is misschien wel het schoolvoorbeeld van een werkmans die maar niet op eigen kracht financieel aan de kleine woninkjes kon ontsnappen. Zijn hele leven heeft hij in de stegen in de vierhoek gewoond, verrassend vaak verhuizend van de ene kamer naar de andere. In 1880 woonde in een van de drie Joost Roelofs de Vries, een zoon van Roels Tjits en een broer van Jiskje. De werkmans was getrouwd met Grietje Willems Keizer. Joost en Grietje woonden hier met twee kinderen: Tjitske en Roelof. Tjitske Joostes de Vries trouwde in 1903 met Hendrik Hendriks Bosje. Vader Joost, moeder Grietje, zoon Roelof, dochter Tjitske alsmede schoonzoon Hendrik Hendriks Bosje gingen in 1906 op reis, een lange reis die leidde van de Spinhuissteeg in St.-Annaparochie naar een boerderij in Patterson, New Jersey. Tjitske werd Jennie. Hendrik werd Henry. Zij overleed in 1968 en ligt begraven in Palmyra, Wayne county, New York. Een Bilkert in Amerikaanse grond.

Gezondheidstoestand

De aanleg van de Kade had tot gevolg dat er nog meer kamers werden gebouwd aan de zes (of zeven?) stegen. Dat kwam de algemene gezondheidstoestand niet ten goede. Om een beeld te geven, zoomen wij in op de toestand in 1862. "Voedingsmiddelen der inwoners, inzonderheid der arbeidende klasse en armlastigen: roggenbrood, aardappelen, zeer weinig

groenten, bij enkele gelegenheden spek en schaapvleesch, regenwater doch meermalen water uit vijvers en sloten, koffij (veelal aftreksel van cichorei), thee; bij zware arbeid jenever en weinig bier. De woningen, inzonderheid der arbeidende klasse en armlastigen: de woningen der arbeiders en armlastigen niet ruim, de kleinste helft overbevolkt, laag veelal niet zindelijk, op sommige plaatsen te dicht bij elkander. In den regel zonder regenbakken en de privaten buiten de woningen." In veertig jaar tijd verslechterde deze toestand zich alleen maar; rijk werd rijker, arm werd armer. In de genoemde stegen waarde het tbc-spook en waren tyfus en roodvonk heer en meester over leven of dood. Hier stonk het. Hier praatten, aten, poepten, sloepen, lachten, huilten moeders, vaders, speelden kinderen, vochten boosdoeners, stierven borelingen, bibberden weduwen, zielen en door zware arbeid gebochelde ouden van dagen, en hier bivakkeerden arbeiders, arbeiders en arbeiders die zich vloekend dan wel biddend een baan vochten door het ondermaatse bestaan.

Hokken

In 1910 verkocht de diaconie van de hervormde gemeente alle vier woningen. Het winkelhuis aan de straat met het eerste diaconiehuusje werd gekocht door huurster de weduwe Thijs Kiviet. Ze betaalde f 1.055,-. Het huisje werd bij het voorhuis gevoegd en ingericht als keuken. Het tweede en het derde diaconiehuusje werden gekocht door Jippe van der Ploeg voor f 104,- en f 106,-. De twee diaconiehuusjes werden in 1912 onbewoonbaar verklaard. Jippe verkocht de twee gebouwtjes twee jaar later aan Willem Jarichs Kuiken, de eigenaar van het zuidelijker staande pand (Warmoesstraat 34) die ze gebruikte als bergplaats. Via Jantje Kuiken en Doeke Ijettes Hettema werd de familie Hager eigenaar. De hokken werden in 1964 met het voorhuis gesloopt.

Tot slot

Het gezin van Jan Krottje en Tjitske Kiviet verhuisde in december 1963 naar de Willem Lodewijkstraat en het huis plus de keuken werd verkocht aan de familie Hager. Het huis werd met de grond gelijk gemaakt en er verrees een aanbouw die naadloos aansloot bij de winkel van Doeke.

Sinds 1964 loopt de historie van dit pand hand in hand met die van Warmoesstraat 30.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Een winkel in manufacturen, tabak, gehakt en natuurvoeding

Slagerij D. Hettema met interessante doorkijk in de Spinhuissteeg, 1965

Uiterst links Warmoesstraat 34, nog met schilddak, ± 1911

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1739 was Jan Harmens eigenaar van het eerste huis ten zuiden van de Spinhuissteeg. Hij was in 1727 getrouwd met Ijmke Sijtses en in het zelfde jaar kocht hij voor 695 caroliguldens van Pieter Jacobs Schol een "snikschip als mede 1/8 in het Digschip, zoals bij de 8 schippers van Anna gebuurte wordt bevaren, alles in een beurs met het recht van octroij als daarvan in geschrift door den ed. heer jr. W. van Haren is verleend." In 1753 verkochten Jan en Ijmke "de huisinge en hovinge" aan Douwe IJdes en zijn echtgenote Sijbrigje Andrijs. Het huis werd destijds bewoond door ene Jacob Jacobs en was "beswaard met onderhoud des heiningen als van ouds met de naastlegers, dog de noorder heininge alleen tot laste van de koper en behorende de suidersteeg geheel aan dese huisinge." De koopschat bedroeg 180 caroliguldens.

Twee woningen

Douwe IJdes (nazaten van hem noemden zich later Stapert) was in 1749 getrouwd met Sijbrigje Andrijs. Het echtpaar kreeg tien kinderen. Het gezin woonde hier, maar in 1775 was er sprake van twee woningen in dit pand. De huurder heette Jelle IJpes. Twee jaar later stond de achterkamer leeg. In 1784 overleed Douwe IJdes en de weduwe ging tot verkoop over. Hendrik Heres en Mintje Jacobs betaalden 400 caroliguldens en mochten het huis en het achtererf het hunne noemen. Hendrik en Mintje waren dat jaar net getrouwd en huurden van een huisman onder St.-Annaparochie de benodigde pecunia. In 1792 hadden ze hun schuld ingelost. Ook nu weer bestond de woning uit twee woningen. Behalve de eigenaars woonden hier: Claas Ennes (1785), Albert Stoelwinder (1786), Douwe Koetser (1787), Sijbe Jacobs (1790), Willem Jans (1793). Voor 1809 is Hendrik Heres overleden. De weduwe verkocht in 1811 "een huizinge waarin twee kamers, benevens een fraaije groote agter erve" voor f 406,-. Arbeider Gerrit Feijkes was de nieuwe eigenaar. Hij woonde twee panden noordelijker (Warmoesstraat 30) en verhuisde nu van daar naar hier. Hij noemde zich met de verplichte naamsaanneming Gerrit Feijkes van Schepen. In 1826 verkocht Van Schepen zijn huis voor f 300,- aan Daam Stenderts Wassenaar. Na diens dood in 1827 erfde zoon Auke Daams Wassenaar de woningen.

Huurwoningen

Daam Stenderts Wassenaar was meester-timmerman te St.-Annaparochie. Hij werd geboren in 1749 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Sjoerdje Aukes van der Meij. Hoofdbewoners van het voorhuis waren werkmans Lourens Lourens de Vries, kleermaker Jan Jarigs Tanja, werkvrouw weduwe Arjen Klazes Wagenaar, werkmans Tiete Johannes de Jong en in het achterhuis woonden timmerknecht en zoon Auke Daams Wassenaar en Leendert Jans de Bildt. Auke Daams Wassenaar had de timmerzaak van zijn vader overgenomen en verkocht in 1848 huis en erf (1,20 are) en tuin (3,80 are) aan Jetze Jogchums Kortje. Hij was een broer van Jan Jogchums Kortje die we reeds zijn tegengekomen als eigenaar en bewoner van een noordelijker staand huis (Warmoesstraat 30). Jetze Jogchums Kortje bewoonde een

eigen huis aan de Westerdijk (nu waarschijnlijk Statenweg 21) en verhuurde het voorhuis hier nog altijd aan Leendert Jans de Bildt. Leendert oefende het beroep van schipper/aardappelkoopman uit en was in 1848 getrouwd met een weduwevrouw, Krelisje Krelis Postma (kwam van Stiens). Zij woonden hier met hun kinderen en haar kinderen uit een eerder huwelijk.

19 kamers

Eigenaar Kortje liet in de lange tuin zeven woningen bouwen. Dit vond plaats in 1872. Behalve het huis dat aan de Kade stond, waren de zes huises plus erf klein: slechts 35 m². Op het huis aan de Nieuwe Kade (nu Kade 21) komen we terug. Wanneer we de voorhuizen aan de Warmoesstraat niet meerekenen, dan stonden hier aan de nieuwe Spinhuissteeg in 1872 negentien kamers, twaalf aan de noordzijde en zeven aan de zuidzijde. Aardappelhandelaar De Bildt overleed in 1867, slechts 56 jaar oud. De weduwe Krelisje bleef hier wonen en haar dochter Grietje Leenderts de Bildt trouwde nu met Thijs Gerbens Kieviet en hij werd de nieuwe hoofdbewoner. In het achterhuis woonden veldarbeiders en werklieden.

In bouwvallige staat

In juli 1887 was aan het pand aan de Warmoesstraat dringend onderhoud vereist. Burgemeester Arend Vlaskamp liet eigenaar Jetze Kortje weten dat "bij onderzoek is gebleken dat de gevel van het aan U toebehoorende huis op het zuidende, bewoond door de weduwe L. de Bildt in zulk een bouwvallige staat verkeert, dat de publieke veiligheid daardoor wordt bedreigd. Wij bepalen in onze vergadering van gisteren, dat binnen vier weken na dien dag de noodige herstelling moet worden aangebracht. Wordt hieraan niet voldaan, dan zal zulks van onzentwege op uw kosten geschieden." Kennelijk is de woning opgekalefaterd, want huurder Thijs Gerbens Kieviet verhuisde in 1890 naar de woning aan de Kade (nr. 21) en werd aan de Warmoesstraat opgevolgd door Cornelis Anes Visser.

Visser was schipper en getrouwd met Jantje Jans Kortje. Het echtpaar woonde hier met de tweeling Ane en Luurtske. Niet lang, want in 1893 vertrok het gezin naar elders. Jetze Jogchums Kortje was intussen in 1889 overleden en "het sterke winkelhuis aan het zuidende, groot 1 are en 70 centiare, bestaande in ruim voorhuis, zeer geschikt voor winkel, voorkamer, portaal, achterkamer en achterhuis, voorts bleek en goed betimmerd hok" werd te koop aangeboden. Het winkelhuis werd voor f 939,- gekocht door Gerrit Minnes Heerema die het pand al sinds

1893 bewoonde. Ook kocht Heerema later het achterhuis.

Manufacturen

Gerrit Minnes Heerema werd geboren in 1835 te St.-Annaparochie. Hij trouwde als gardenier met Maria Jacobs Meijer, maar legde zich hier toe op de winkel in manufacturen: Ulsterhoeden, petten, papieren boorden, fronts, manchetten en strikken waren bij Heerema te koop. En hij deed meer. Hij

maakte zich verdienstelijk als boekhouder van de afslagvereniging te St.-Annaparochie. In 1910 kocht de winkelier het zuidelijker staande pand (Warmoesstraat 36, nu slagerij Bijlsma) en het gezin Heerema-Meijer verhuisde nu van hier naar daar. Het huis hier verhuurde Heerema aan Ulbe Sijtses Smits. Hij werkte als letterzetter bij drukkerij Kuiken op het Oosteinde. Hij was secretaris van de gereformeerde vereniging van drankbestrijding en woonde hier met echtgenote Antje Sierds de Vries, twee kinderen en ongetrouwde kostgangers. Eigenaar Heerema

kwam op ongelukkige wijze te overlijden (volgende week meer) en Willem Jarigs Kuiken kocht het huis voor f 1.376,-. Op 12 mei 1914 kwam de nieuwe eigenaar hier wonen. Achter het winkelhuis stond een stenen hok waar ruimte was voor stalling van een paard en twee koeien. Dit was het voormalige achterhuis.

Braziliaantjes

Kuiken was 24 jaar en pas getrouwd met Antje Tigchelaar (kwam van Dronrijp). Het echtpaar kreeg een dochter en noemden haar Jantje. Kuiken dreef hier een zaak in ansichtkaarten, chocolade en suikerwerken, maar ook tabak. Hij adverteerde veel in de Bildtse Courant: "H.H. Rookers. Wilt gij een heerlijke sigaar? De beste merken als: de Wildeman, Hector, Waling-om, Zenith, Braziliaantjes, Tua, Onze Studenten, Kenners, Nora, Vorstenlanden, enz. zijn steeds in ruime keuze voorradig tegen scherp concurrerende prijzen. Neemt eens proef. W.J. Kuiken, Zuidend."

Hettema

In 1919 overleed de tabakshandelaar. Antje Tigchelaar en haar dochter Jantje vertrokken twee jaar later naar Leeuwarden. Ze hadden het winkelhuis onderwiel verkocht aan Doeke Hettes Hettema. Hij was slager te Berlikum en verhuisde nu met echtgenote Antje Kuipers van daar naar hier. Het echtpaar kreeg twee zonen: Hette (1922) en Hantje (1927). Hettema liet het slagershuis in 1928 verbouwen en adverteerde: "Halt! Prijsverlaging, 2 pond gehakt en 1 pond vleesch f 1,00 à contant." Een broer van Doeke was slager te Berlikum en hij woonde naast een slager. Vreemd genoeg ook hier in de Warmoesstraat woonden nu twee slagers naast elkaar en dat schreeuwde om grappen. Doeke Hettema was een magere man, in tegenstelling tot zijn buurman Eize Bijlsma. Mensen zeiden gekscherdend dat je beter geen vlees kon kopen bij Hettema, want die zou zijn eigen vlees niet lusten! En grappenmakers toogden met spek van de ene winkel naar de andere, zodat de ene slager zijn spek bij de andere in de winkel zag hangen en vice versa! Maar de scheidslijn tussen beide slagers was overduidelijk: Hettema was kerks, Bijlsma was dat niet.

Tot slot

In 1947 werd de verdieping verbouwd in een bovenwoning. Hier woonde zoon Hette Hettema met zijn vrouw Akke van Dijk. In 1955 verhuisde dit gezin naar elders in St.-Annaparochie. Doeke en Antje verhuisden in december 1969 naar de Dirk Janszstraat. Gerrits Martens van Dijk kocht het pand en verkocht het aan Hantje Hiemstra. Hiemstra woonde hier met echtgenote Janke Stroosma. Hij liet in 1970 de winkel verbouwen tot een garage. Later heeft Auke Bijlsma hier tijdelijk gewoond. Hij verhuisde van de slagerij (Warmoesstraat 36) naar hier. Oom Auke verhuurde het pand later aan Femmy Huisman. Zij opende hier in 1996 een winkel in natuurvoeding. Zij woonde hier ook. In 2004 betrok haar broer Johannes Huisman de woning. Hij werkt in de slagerij die we volgende week op onze Wandeling tegenkomen.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Tapperij van familie Halma werd slagerij van familie Bijlsma

Op het schilderij van Johannes Blanksma v.l.n.r. Warmoesstraat 36, 34, 32 en 30; een impressie van de situatie die bestond tot 1892 (met de stokoude Sije Halma in de deur en Maria Heerema-Meijer die de stoep veegt en natuurlijk het hondje van Daniël Groen)

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1737 liep de bebouwing aan de smalle kant van de Warmestraat door tot en met het huis dat we deze week zullen beschrijven. Het huis plus de boomgaard die omgeven werd door de opvaart naar de afgebrande plaats en de Brouwersgracht (nu min of meer korte en lange Kade) was in eigendom van Piebe Stinnerts. Hij werd ongeveer geboren in 1683 en trouwde in 1712 met Aafje Daams. Uit dit huwelijk werd onder meer zoon Stindert geboren. Hier houden we even halt. In 1692 was Jan Harmens eigenaar van de boomgaard die destijds omschreven werd als "een hovinge gelegen op 't zuid van Anna geboorte aan de smalle kant van de Warmestraat". Jan Harmens verkocht de hovinge met nog een hofje ten noorden daarvan plus heel veel grondpachten aan Johannes Jans. Hij was mr. glazenmaker en noemde zich Ruitenschild. Johannes Jans was eigenaar van de grond onder heel veel huizen aan de smalle kant van de Warmoesstraat. Dit moet betekenen dat het perceel met de boomgaard – al dan niet beplant – vroeger veel groter is geweest en dat door de jaren, door de eeuwen heen de lintbebouwing vanaf de Hoek gerekend langer en langer werd. Het moet tevens betekenen dat deze grondpachten vanaf het allervroegste begin van het Bildt immer zijn vererfd dan wel verkocht. Zo ontstond een lange reeks van eigenaren van de boomgaard alsmede van de vele grondpachten. In 1719 was Johannes Jans eigenaar en het vererfde op Piebe Stinnerts.

In 1749 was diens zoon Stindert Piebes eigenaar. Hij was meester-timmerman te St.-Annarochie en gehuwd met Saapje Stevens Wassenaar. Het echtpaar kreeg vijf zonen. Rond 1760 overleed de timmerman. De weduwe verhuurde het huis aan Claas Douwes en de tuin (de gewezen boomgaard van ruim 47 are) aan Gauke Everts. Deze Gauke woonde in een huis aan de overkant van de straat (nu Warmoesstraat 51).

Familie Wassenaar

Eigenares Saapje overleed rond 1780 en bij boedelscheiding werd zoon Gerrit Stenderts Wassenaar eigenaar en in 1795 verkocht hij voor f 1.500,- aan zijn broer zoon Steven Stenderts Wassenaar "een huis en tuin aan de smalle zijde van de Warmoesstraat bij de koper reeds in huur, bevoorrecht met 12 gulden, 7 stuivers en 12 penningen jaarlijkse grondpact leggende op verscheidene huizen en gronden aan de smalle zijde voornoemd." Steven was gardenier van beroep en vrijgezel en in 1811 bovendien dood. Zijn nog in leven zijnde broers erfden huis en tuin en bij boedelscheiding werd nu Daam Stenderts Wassenaar eigenaar. Hij was onder meer meester-timmerman te St.-Annarochie geweest, maar stierf in 1827 hier in het huis, 78 jaar oud en zonder beroep. Zijn weduwe Sjoerdje Aukes van der Meij overleed hier ook, in mei 1831. Piebe Daams Wassenaar, dus een zoon van Daam en Sjoerdje, erfde nu dit huis plus de grote tuin, alsmede het noordelijker staande huis met achtererf. De gehele hoek (omgeven door Warmoesstraat, korte en lange Kade) gelegen tot aan de Spinhuissteeg was zijn eigendom.

Verkoop in 1843

Het huis werd eerst bewoond door timmerman Piebe Daams Wassenaar. Hij verkocht het huis (0,90 are) en boomgaard (46,20 are) aan Fokke Eelkes de Wal. Hij was een gardenier, geboren te Britsum en getrouwd met Lipkje Everts Siderius. De gardenier overleed hier op 11 november 1840 om 13.00 uur. Zijn weduwe erfde het huis. Zij woonde hier tot 1841 toen zij overleed. Daarna werd het huis bewoond door Cornelis Gerrits Gelder. Hij was een zoon uit het eerste huwelijk van de overleden Lipkje Everts Siderius. Met de meerdere erfenamen ging Gelder over tot verkoop. Op 16 december 1843 verkocht notaris O.B. Oeberius "bij voorlopige toewijzing, tegen genot van strijk- en verhooggeld, een sterke huizinge met erve, bleek, bouwgrond en aanbehooren, groot naar het kadaster 47 roede, 10 el, staande en gelegen aan de Smalle zijde van het Zuidende, bij den mede-eigenaar Corns. G. Gelder en anderen bewoond." Die anderen woonden in het achterhuis. Enkele namen zijn Auke Blom, Jan Renzies Dijkstra, Klaas Teunis Dankert. Bij de finale verkoop had Eeltje Annes Luxen het hoogste bod. Luxen was schipper van beroep. Hij werd geboren in 1815 te Hallum. Hij was getrouwd met Tjitske Wenselaar die hem hier in 1849 ontviel. Zij was naaister. Luxen stierf in december 1865.

De grote tuin

In 1861-1862 werd de Zuidervaart in de Warmoesstraat gedempt en de Nieuwe Vaart aangelegd c.q. gegraven. De onbebouwde

tuin van Luxen werd gebruikt voor de tijdelijke opslag van aarde. Eeltje Annes Luxen deed voor "f 40,- afstand van het recht van vergoeding der vruchten, gewassen of hebbende kunnen wassen op den aan mij toebehoorende grond, welke tengevoege van de verbetering van het Zuidende zijn of hadden kunnen verloren gaan, met belofte voor de aarde, welke thans op mijnen grond leggende op te ruimen of te verwerken."

De Nieuwe Vaart liep anders dan de opvaart naar de afgebrande plaats en de Brouwersgracht. Van de grote tuin van Luxen werd bijna 7 are afgesnoept. Nu de Nieuwe Kade was aangelegd, kon Luxen, en na zijn dood de erven, de grote tuin of "uittunmuntende bouw-tuin, zeer geschikt tot oprigting van eene fabriek of andere gebouwen," te gelde maken. In 1864 verkocht hij 9,80 are aan Sijbren Gergens de Jong. Hier werd een cichoreifabriek met huis gebouwd (Kade 25 en 25a). In 1866 werd verkocht 0,95 are aan Jelle Aarts de Groot. Hier werd een huis gebouwd (nu Kade 27). In 1866 werden verkocht nog zes bouwkvavels voor evenveel huizen (nu Kade 29 t/m 37). In 1866 werd verkocht 4,90 are aan Arend Vlaskamp. Hier werd een pakhuis met twee inpandige woningen gebouwd (nu Kade 37 en 39). In 1867: 3,60 are aan Ariaantje Arjens Steensma. Hier werd een huis met smedij gebouwd (Warmoesstraat 38). In 1868: 2,10 are aan Dieuwke Eelkes Tholen. Hier werd een huis gebouwd (ooit Warmoesstraat 42, nu Kade 41). In 1868: 5,30 are aan Albert Dorenbos. Hier werd een huis gebouwd (Warmoesstraat 40). We zullen al deze bouwwerken de komende weken voorbij zien komen.

Tapperij

De erfenamen van Luxen verkochten huis en erf in 1871 aan Sije Taekes Halma. Hij was doodgraver te St.-Annarochie en verdiende daar jaarlijks f 125,- mee. Ook was Halma in gemeentedienst als lantaarnopsteker. Burgemeester Van Aisma schreef hem: "Wij hebben de eer U bij deze mede te deelen, dat Uwe beloning als lantaarnopsteker voor dezen winter voor iederen meerderen lantaarn, met f 2.50 wordt verhoogd en zulks naar gelang van den tijd waarop men is begonnen te branden, doch dat Uwe jaarwedde, te beginnen met den aanstaanden herfst, zal bedragen: voor de eerste 6 lantaarns f 25,- en van ieder daarboven f 1.50." Sije Taekes Halma was getrouwd met Grietje Johannes de Groot (kwam van St.-Jacobparochie). Grietje was "tappersche". Sije liet in

1875 een schuur bouwen achter het brede huis. Hij overleed in 1889. De weduwe hield het kroegje draaiende tot 1893.

Voermanderij

In oktober 1892 werd "een huis met het recht van vergunning tot verkoop van sterken drank in het klein, eene afzonderlijke schuur met tuingrond en erf, aan de westzijde van het Zuidende, groot volgens kadaster 5,20 are, bij de weduwe Sije Taekes Halma in eigen gebruik" te koop aangeboden. Jacob Folkerts Beimers werd eigenaar en bewoner; de weduwe en Beimers ruilden van woning. Jacob Beimers was voerman van beroep. Het was aanvankelijk de bedoeling dat de remise van de paardentram die in 1899 werd aangelegd, op het erf van Beimers zou worden gebouwd. Later werd dit plan in de ijskast gezet, toen besloten werd om de tramlijn door te trekken tot voorbij het Hoogpad op het Oosteinde.

In 1906 verhuisde het gezin van Jacob Folkerts Beimers naar een huis aan de Nieuwe Vaart (Kade 23). We zullen hem daar nogmaals de hand drukken. Hij verhuurde het huis hier aan schoenmaker Job Arjens Wassenaar (1906-1908). In 1908 kwam zoon Sijds Jacobs Beimers hier wonen met echtgenote Maartje Kingma (kwam van Jellum) en schoonvader.

"Doodelijk ongeval"

In maart 1910 werd "bij publieke verkoop het huis met schuur in gebruik bij Sijds Beimers, toegewezen aan G. Heerema voor f 1.926,-." Heerema liet het voormalige taphuis slopen. Het huis had een zadeldak met aan weerszijden een topgevel. Er verrees nu een dieper, statig pand. Gerrit Minnes Heerema kennen we nog als de winkelier van het noordelijker staande pand (Warmoesstraat 34). Hij was tevens gardenier. In de schuur was stalling voor een paard en vier koeien. Het zou niet goed aflopen met Gerrit Heerema. De Leeuwarder Courant van 30 september 1913 meldde het volgende. "De gardenier G.H. te St. Annarochie reed hedenmiddag met paard en wagen naar het land. Het paard werd schichtig door een zeilend scheepje met het gevolg, dat de wagen, die van een helling in den weg reed en daardoor nog al wat vaart had, aan het slingeren geraakte. Dit schijnt oorzaak te zijn geweest, dat H. voorover van den wagen viel en met het hoofd op een tramrails terecht kwam, waardoor een schedelbreuk ontstond, die binnen korten tijd den dood ten gevolge had." De bewuste "helling in den weg" was de uit-

loop van een brug over de Zuidervaart, later bekend als de witte brug en als 'Jintsys brüg' (t/o Hemmemaweg 26).

Zoon Jacob Gerrits Heerema zette de winkel voort. Het was het adres voor petten, boorden, werkmanskleding, maar ook voor "regeeringsrijst, 11 cent per pond en nieuwe vijgen en gebrande apenoten en eerste kwaliteit rookvleesch machinaal gesneden." Jacob Heerema verhuisde met echtgenote Bottje Visser in april 1918 naar Haskerland. Het winkelhuis werd verkocht.

Slagerij Bijlsma

Eize Bijlsma was slager nabij de Hoek (Warmoesstraat 6), maar groeide daar uit zijn jasje. Hij bood f 5.837,- en werd eigenaar van het pas nieuwgebouwde huis. Slager Bijlsma werd geboren in 1884 te Drachten en was getrouwd met Aafke Veldema (geboren te Holwerd). Het echtpaar kreeg drie zonen: Liekele (roepnaam Nico), Jan en Berend-Geert (roepnaam Berend). Drie sportieve broers, getuige het volgende artikel in de Bildtse Courant van 16 augustus 1932.

"Drie prijzen in één gezin. Het was voor de drie gebroeders Bijlsma alhier op het gebied der kaatsport zondag een succesvolle dag. De oudste, Nico, vertegenwoordigde met zijn maten W. Geerts en H. Groen, de afdeling St. Anna op een wedstrijd te Menaldum, waaraan 17 afdelingsparturen deelnamen. Door buitengewoon goed spel, waarbij vooral Nico uitblonk, wist het wakkere partuur van St.-Anna achtereenvolgens Franeker, Berlikum, Kimswerd en Beetgum na zwaren strijd te kloppen en beslag te leggen op den eersten prijs, plus een afd.-medaille. Een mooi succes! De twee jongere broers Jan en Berend streden op de ledenwedstrijd, ieder in een afzonderlijk partuur, om de eer en haalden respectievelijk een eerste en een tweede prijs in de jongste klas tot en met 35 jaar."

Tot slot

Eize Bijlsma kreeg ook kostgangers over de vloer, zoals Johannes Fluitman, schoolmeester aan de openbare lagere school te St.-Annarochie. In de schuur achter het winkelhuis verbleven de runderen. Daar was

ruimte voor stalling van twaalf stuks vee. De drie zonen hielpen eerst in de zaak als bezorger (hondenkar, later transportfiets), maar zoon Berend nam de zaak in 1945 over. Vader Eize en moeder Aafke verhuisden naar de Kade (ooit nummer 15). We zullen ze daar weer treffen. Berend Bijlsma trouwde met Femmigje Grietje Venema (kwam van Dantumadeel). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Aafke (1947) en Auke (1949). In 1980 naam zoon Auke de zaak over. In 1991 kwam Johannes Huisman, zoon van zuster Aafke Bijlsma, bij Auke in de zaak werken. In september 2008 vierde de ambachtelijke natuurslagerij Bijlsma het honderdjarig bestaan. Wij laten Johannes aan het woord: " 't Is 'n baan met fariasy. Je binne 't ene momint in 'e wustmakerij an 't werk, 't andere momint met slachten. 't Fait dat je in 'n femilysaak met soa 'n lange geskiedenis werke, doet ok wat met je. 't Klantekontakt is prachtig. Sommige klanten komme hier al jaren. " En zij zullen nog lang blijven komen. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Een smederij en een slagerij in de grote boomgaard van 1737

De oudste berichten

Gelooft het of niet. In 1737 stond er aan het Zuideinde/ de Zuiderweg, behalve het huidige Warmoesstraat 34 en 36, geen bebouwing ten zuiden van de Spinhuissteeg. Het eerstvolgende bouwsel was een huis, een restant van "cleijn gebuirt", direct ten westen aan de Zuidervaart, tegenover het huidige complex van de Woningstichting. De gehele hoek omringd door Kade, genoemde steeg en Warmoesstraat was boomgaard en behoorde bij het huis van Piebe Stinnerts (Warmoesstraat 36). Al of niet met bomen beplant, het perceel was voor 1737 onbebouwd en dat was het in 1864 nog, toen Eeltje Anes Luxen eigenaar was. Maar de erfenamen van Luxen verkochten in 1867 3,60 are aan Ariaantje Arjens Steensma te St.-Jacobiparochie die datzelfde jaar trouwde met Lieuwe Johannes Kas en zij lieten hier een huis met smederij bouwen. Na de geboorte van zoon Johannes in juli vertrok het gezin in november 1869 naar Berlikum.

Smederij

Hijltje Paulus van der Ploeg hield zich hier een tijdje op, samen met zijn echtgenote Maaïke Dirks Osinga (kwam van Nes). De in Holwerd geboren Van der Ploeg was ook smid. Ze woonden hier van januari 1870 tot 24 december 1872. Huis en smederij werden nu verkocht aan Arjen Hommema, instrumentenmaker en olieslager te St.-Annaparochie. Zijn zoon Taek Arjens Hommema kwam hier nu wonen. Hij was getrouwd met Aafje Hendriks Wagenaar. Hij staat zonder beroep te boek, maar wij hebben redenen om aan te nemen dat hij als smid de kost verdiende. Niet lang, want in april 1874 verhuisde het gezin naar Vrouwenparochie en nog later nog verder: Noord-Amerika was de eindbestemming.

Links de woning van Jarig Aukes Tolsma (Warmoesstraat 40) in het straatbeeld van 1886

Jan Herrema

In november 1941 ruilden Siebren Bosch en Jan Bouma van woning. Bosch verhuisde van hier naar de overkant van de straat (Warmoesstraat 51) en Bouma verkaste van daar naar hier. Jan Bouma werd geboren in 1904

rema voor f 20,- per maand." Rinse de Valk, landarbeider te St.-Annaparochie kocht het huis. Hij was getrouwd met Grietje Bosch. In 1953 verkocht hij het aan Cornelis de Valk die het in 1962 verkocht aan Jelle de Bruin, de zopas al aangehaalde gemeentewerkmán. Jelle de Bruin en Grietje Herrema kregen

sche Courant van 15 februari 1879 meldde: "D. Kingma, 44 jaar, koopman en slager te St. Anna-parochie is toen hij 's nachts per voermanswagen uit Beetgum kwam en dien even voor het dorp verliet, te water geraakt, gered, doch gestorven. Oorzaak waarschijnlijk drank." Heeft hij de wagen even verlaten voor een sanitaire stop? En is hij voorover in het water gekukeld? De weduwe Kingma verhuisde in mei 1880 met de kinderen Enne, Grietje, Marten, Gerrit, Pieter, Thomas en Johannes naar St.-Jacobiparochie.

Orthodoxe kerk?

In november 1879 werd het "winkelhuis met slachthuis, schuur en erf van weduwe D. Kingma op het Zuideind bij publieke verkoop toegewezen aan R.J. van der Leij, L.K. Krol en J.S. Schat, naar men vermoedt, voor een Orthodoxe Kerk of Evangelisatie," zo berichtte de Bildtsche Courant. Rieck Johannes van der Leij, Lieuwke Kornelis Krol en Jouke Simons Schat zijn inderdaad namen van mannen die we moeten plaatsen in de orthodoxe hoek van de hervormde gemeente. Deze zogenaamde dolerende gemeente scheidde zich af van de liberalen en hun voorvannnen waren destijds naarstig op zoek naar een geschikt pand voor hun "samenkomsten voor hun godsdienstige behoeften." Ze gingen vanaf februari 1880 echter Rehoboth gebruiken (nu Warmoesstraat 3) en in 1889 verrees de B-kerk aan het Noordeinde (later gymnastieklokaal; Stadhoudersweg 20). De eigenaars verhuurden nu het pand dat ze op het oog hebben gehad voor het stichten van een nieuwe kerk.

Huurders

Het is mogelijk dat de dolerende gemeente het huis in 1880-1883 toch heeft gebruikt voor samenkomsten, want de eerste huurder die ons bekend is, woonde hier vanaf

1883. Hij heette Jarig Aukes Tolsma, was beurtschipper te Berlikum en verhuisde in 1883 van daar naar hier met zijn echtgenote Sjoukje Pieters Bakker (kwam van Deinum) en de kinderen Jetske, Pieke, Fokeltje, Aukje, Jisseltje en IJke. De laatste twee genoemde dochters zullen we aanstonds in het zuidelijker staande huis weer tegenkomen. In 1889 maakte Tolsma plaats voor schilders-knecht Ate Jacobs van der Meulen. Hij werd geboren in 1836 te St.-Jacobiparochie en was van gereformeerde signatuur. Ate was met echtgenote Geertje Foppes de With en kind in 1882 geëmigreerd naar Noord-Amerika, maar het gezin keerde bijna drie jaar later terug naar Het Bildt. Het gezin Van der Meulen-De With woonde hier tot 1895. Toen werd de 39-jarige Johannes Willems Spoelhof de nieuwe huurder. Hij opende met zijn vrouw Antje Lolkes Kuipers (kwam van Cornjum) een kruidenierswinkel. Het echtpaar kreeg drie kinderen (een overleed jong). Winkelier Spoelhof kon het huis met bergplaats en erf in 1902 kopen en hij deed dat. Achtien jaar later kondigde Johannes Spoelhof in de Bildtsche Courant de sluiting van de winkel aan: "Hiermee bericht ondergeteekende aan zijn geachte cliëntèle, dat vanaf 14 februari 1920 zijn winkelzaak gesloten wordt. Uit de hand te koop: 2 toonbanken, meelkist met 6 vakken en een beste venterskar met collingassen." In 1923 liet Spoelhof de bergplaats afbreken en er verrees een nieuwe schuur. Het huis stond destijds nog centraal in het perceel en de schuur stond met de noordmuur op de grens met de burens ten noorden.

Gardeniers

Spoelhof overleed in 1927, zijn weduwe in 1940. Zoon Willem Spoelhof erfde het huis en bleef hier wonen. Hij was een ongehuwde gardenier/landbouwer en overleed in november 1950. In de jaren 1946-1948 woonde het gezin van landarbeider Doen van Dijk hierbij in. Hij was in 1942 getrouwd met Jantje Ronda.

De erven Spoelhof verkochten huis, schuur, gierput en erf in 1950 aan Pieter Beerts Kuiken. 'Pyt Beerts' was gardenier van beroep. Zijn echtgenote Geertje Alkema was naaister en gaf ook naailes. Het echtpaar woonde hier met de kinderen Beert, Neeltje, Harke en Klaas. De oudste dochter Aafke was reeds getrouwd met Tjeerd Vrieswijk. De overige kinderen vlogen uit en het echtpaar verhuisde in 1956 naar Winsum.

Tot slot

In januari 1957 werd IJtzen de Bildt de volgende bewoner. Hij was getrouwd met Janke Vrieswijk, een zuster van de zopas genoemde Tjeerd. Het echtpaar kreeg drie kinderen. De Bildt was handelaar in aardappelen. In 1960 werd hij eigenaar en liet alles slopen. Er werd een modern huis met verdieping en een even moderne schuur gebouwd. In 1973 overleed de eigenaar. De schuur werd gebruikt door de BBH, de Bildtse brandstofhandel die ooit aan de Van Burmanistraat in brandstof handelde, maar zich later toelegde op de verkoop van kachels en leidingen. En was hier ook niet zondagschool voor kinderen? Zeker is dat Johan Postema hier in 1985 zijn sportschool Mens-Sana vestigde. Hier kon men terecht voor judo, karate, aerobics, jujitsu, fitness en conditietraining. Ook Adema Rolliuken en Zonwering vond hier onderdak. Jan Adema verhuisde in februari 1990 zijn bedrijf van de Oudebildtdijk naar de schuur aan de Warmoesstraat. Hij toonde in zijn showroom jaloezieën, verticale lamellen, rolgordijnen, zonneschermen en markiezen. In 1991 verhuisde de zaak naar Warmoesstraat 24. Janke de Bildt-Vrieswijk overleed in 2013 en huis en schuur werden gekocht door Auke Bijlsma. Het huis werd in 2014 vertimmerd. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Links Warmoesstraat 42, 40, 38 enzovoort, ± 1969

Siebren Bosch

Huis en smederij werden in 1874 gekocht door Anne Hendriks de Vries, grofsmid te St.-Annaparochie. Anne werd geboren in 1847 onder St.-Jacobiparochie. Hij trouwde met Grietje Frederiks Bolman die geboren werd op schrikkelag 29 februari. De smid overleed in 1892, maar de weduwe zette de zaak voort. Behalve de inwonende nicht Geertje IJdes de Vries, woonden er vanaf nu kostgangers in het huis: Pieter Polstra van Pingum, Beert Polstra van Vrouwenparochie, Siebren Bosch van Leeuwarden, Rinse Kuiper van Leeuwarden en nog zeven anderen. Ze waren allen smidsknecht van beroep. Zo hield de weduwe de zaak draaiende. Nu was Siebren Bosch van Leeuwarden een speciaal geval, want de 36-jarige smidsknecht trouwde op schrikkelag 29 februari 1912 met de inwonende nicht Geertje. Zij was 26 jaar. In augustus werd dochter Grietje geboren. De rollen waren omgedraaid. Siebren Bosch was nu de nieuwe hoofdbewoner. Schoonmoeder Grietje Frederiks Bolman woonde nu bij hem in, alsmede neef Johannes Kroezee. Siebren Bosch was behalve goed in smeden ook sportief. Hij won op 2 augustus 1896 met zijn maten Dirk Andringa en Johannes Sloop een ledenpartij van de nieuwe St.-Annabuurtster kaatsvereniging De Toekomst.

te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met vrouw Tjetje Pietersma (kwam van Giekerk) en de kinderen Tjittje, Trijntje, Dirk, Berbertje en Eelkje. Na de geboorte van Ike en Jan vertrok het gezin Bouma-Pietersma in oktober 1946 naar Menaldum. Wij zullen het gezin Bouma-Pietersma aan de Kade weer tegenkomen. De volgende huurder was Jan Herrema. Hij werd geboren in 1889 te St.-Jacobiparochie en werkte sinds 1913 bij de gemeentereinigingsdienst, eerst te St.-Jacobiparochie en vanaf 1938 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn echtgenote Hendrikje de Vries (kwam van Hallum) en dochter Grietje Herrema. Deze dochter was in 1936 getrouwd met Jelle de Bruin, stoker in de gasfabriek en vanaf 1940 werkzaam bij de gemeentereinigingsdienst. Jelle en Grietje bewoonden het achterhuis. Jan en Hendrikje woonden in het voorhuis. Hendrikje de Vries overleed in 1955 en in 1968 verhuisde Jan Herrema naar de Beuckelaer.

Familie De Bruin

Maar we lopen op de zaken vooruit. Op 12 april 1948 verkocht notaris R.T. Timmer "provisioneel en – zo mogelijk – terstond daarna finaal de huizinge waarin 2 woningen met hok en erf, voorzien van electrisch licht, gas en waterleiding, aan het Zuideinde, groot 3 are en 60 centiare, verhuurd aan Jan Her-

rema en Jelle. Zoon Jelle trouwde in 1967 en de pasgetrouwden kwamen hier inwonen. In februari 1968 verhuisde het echtpaar met de inmiddels geboren zoon naar de Stadhoudersweg. Grietje Herrema overleed in 1972. Jelle de Bruin senior overleed in 1997, ruim 90 jaar oud. Sindsdien is zoon Jan de Bruin de hoofdbewoner. Tot zover Warmoesstraat 38. Maar de koek is nog niet op. We doen deze Wandeling twee huizen.

Warmoesstraat 40

In 1864, nog voordat de smederij van Kas was gebouwd, liet Albert Jans Dorenbos hier op een door hem aangekocht stuk grond van de grote tuin een huis met bergplaats bouwen. Dorenbos werd geboren in 1832 te Dokkum en was getrouwd met Geeske Bouma (kwam van Hardegarijp). Het gezin kreeg hier in St.-Annaparochie drie kinderen (een overleed jong). Albert Jans Dorenbos was huisschilder van beroep. Het gezin Dorenbos-Bouma verhuisde in mei 1870 naar Marssum. In 1869 verkocht schilder Albert huis, erf en bergplaats. De ververij werd nu een slagerij. Koper was Dirk Martens Kingma. Hij werd geboren in 1835 te Birdaard en was getrouwd met Neeltje Ennes Krotte. Het echtpaar kreeg negen kinderen van wie een jong stierf. Kingma was dus slager van beroep. Hij overleed op jonge leeftijd. De Bildt-

Het sneeuwhuisje in het huis van naaister Ijke Tolsma

Het huis van Ijke Tolsma in vol ornaat (met 'Faïke Sniët', ook in vol ornaat), ± 1950

De oudste berichten

Gloef het of niet. We weten nu dat in 1864 de voormalige boomgaard van 1737 nog onbebouwd was en dat de erven Luxen bij tijd en wijle een bouwperceel verkochten. In 1864 had gardenier Rinze IJges Mulder een brede strook grond gekocht, direct ten noorden gelegen aan de korte Kade. Het oostelijkste stuk van die strook verkocht de gardenier in 1866 aan Dieuwke Eelkes Thoolen. Zij had drie jaar daarvoor haar echtgenoot Johannes Fekkes Dekker, voerman te St.-Annaparochie verloren en liet hier nu een huis bouwen. Dieuwke was 58 jaar oud en woonde hier alleen tot ze in 1876 naar Almenum verhuisde. Dieuwke verkocht huis en erf (2,30 are) aan Wijske Hijlkes Visser. Zij was een jaar weduwe van Paulus Cornelis Hofstra, gardenier en veeweider aan het Westeinde te St.-Annaparochie. Zij werd in 1800 geboren te Tzum en zij overleed in juni 1882, hier in haar huis in de Warmoesstraat.

Boelgoed in 1882

Op maandag 7 augustus 1882 verkocht notaris Potter van Loon 's middags 15.00 uur 'ten sterfhuize van de weduwe P.C. Hofstra, bij boelgoed à contant, eenige meubelen en huisgeraden, als: 2 bedden met toebehooren, 1 kabinet, 1 kleerkast, 1 klok, 1 spiegel, 3 tafels, 7 stoelen, 1 kagchel, matten en vloerkleeden, koper, tin, glas en aardewerk; voorts een gouden oorijzer met breeden beugel, eenig oud porcelein en wat verder tevoorschijn zal worden gebracht.' 's Avonds veilde dezelfde notaris in de herberg van Sjoerd van Kammen 'een hecht en sterk huis, waarin verschillende vertrekken, met grond, tuin en erf, staande en gelegen zeer gunstig aan de westzijde van het Zuideinde te St. Annaparochie.' Ouwe Willems Koning kocht het. De wagenmaker te St.-Annaparochie kocht wel vaker hier en daar een huis. Koning verhuurde het huis aan Johannes Willems Spoelhof. Hij werd in 1856 geboren te St.-Annaparochie en begon hier een winkel in kruidenierswaren. Hij was getrouwd met Antje Lolkes Kuipers (kwam van Cornjum). Het echtpaar kreeg drie kinderen (een overleed jong). In 1895 verruilde Spoelhof deze huurwoning voor de woning ten noorden. We zijn hem daar vorige week al als huurder tegengekomen.

Illegaal gebouwtje

Onderwijl kreeg eigenaar Koning het aan de stok met de gemeente-architect. Het college van B & W stuurde in april 1888 een briefje: "Het is ons gebleken, dat door U, in strijd met de artikelen 90 en 91 der Politie verordening voor deze gemeente, bij het huis kadastraal bekend gemeente St. Anna parochie, sectie C, no. 808, bewoond door Johannes Spoelhof, een houten gebouwtje, gedekt met pannen, is geplaatst, welke overtreding wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes dagen of geldboete van ten hoogste vijf en twintig gulden, waarna wij U bij deze aanschrijven ten einde U voor de toepassing der genoemde straf te kunnen wachten, bedoeld gebouwtje binnen 14 dagen na dagtekening dezes weder af te breken." Hoe de geschiedenis van het illegale gebouwtje is afgelopen, is ons onbekend. Er staat op een foto van latere datum ten zuiden van de woning een hok, dus kennelijk hebben de eigenaar en de gemeente een regeling getroffen.

Familie Tolsma

Jarig Aukes Tolsma was een oud-bewoner van Warmoesstraat 40. Hij woonde daar van 1883 tot 1889. Deze Tolsma kwam in 1895 wonen in het huis dat we nu bespreken. Tolsma had een beurtveer op Sneek: afvaart St.-Annaparochie maandag 6.00 uur en terug uit Sneek dinsdag 15.00 uur. Zijn vrouw Sjoukje Piekkes Bakker (kwam van Deinum) bemoeide zich met de winkel. Het echtpaar had een zoon Piekke en vijf dochters: Jetske (was naaister), Fokeltje (trouwde met Hendrik Ritskes Tulner), Aukje (verhuisde in 1905 naar Blija), Jisseltje (was helpster in de

binnenkort gelegenheid een cursus daarin te volgen. Beleefd aanbevelend J. en IJ. Tolsma, Costuumnaaisters St.-Annaparochie." Jikke was behalve naaister nog steeds werkzaam aan de openbare lagere school. In september 1925 "jubileerde mej. J. Tolsma door 25 jaar als assistente in het handwerk-onderwijs aan de O.L. School werkzaam te zijn. Voor deze gelegenheid was het schoollokaal alleraardigst versierd. De kinderen in feeststemming zongen hun algemeen beminde juffrouw enkele voor dit doel vervaardigde liederen toe. Door het personeel en de leerlingen werd haar een gouden armband-horloge vereerd."

De Zuiderhoek, ± 1912

bewaarschool en naaister) en Ijke (was naaister). Vader Jarig stopte met de beurtveer op Sneek in 1906 en overleed vijf jaar later. Moeder Sjoukje overleed in 1927. Bij boedel-scheiding werd het huis toegewezen aan de ongetrouwde bewoners en dat waren destijds Jisseltje (roepnaam Jikke) en Ijke Tolsma. Ten zuiden van het huis van de dames Tolsma lag de tuin en ten oosten van deze tuin stond aan de Warmoesstraat, dus op de openbare weg, een leugenbank. Hier werd in de dertiger jaren van de 20ste eeuw druk 'geraad'.

Dames Tolsma

Jikke en Ijke verstelden en herstelden dus kleren, maar droegen de kennis ook over. Een advertentie in de Bildtse Courant in december 1915 getuigt daarvan: "Voor haar, die maatknippen wenschen te leren, bestaat

Jikke overleed in september 1948. De familie maakte het in De Bildtse Post kenbaar: "Heden overleed zacht en kalm in het Diaconesenhuis te Leeuwarden onze lieve zuster, schoonzuster en tante, Jikke Tolsma in de ouderdom van 63 jaar." Ze was al die jaren vrijster gebleven. Zuster Ijke stond er nu alleen voor.

Het sneeuwhuisje

Iedereen heeft een oudste herinnering. Ik heb er ook een. Nu kan ik me weinig herinneren. Wat jeugdherinneringen betreft, zijn mijn hersenen een vergiet. Ik weet niets van de tijd dat mijn navel nog op kniehoogte zat; ik moet alles opzoeken. Maar ik heb een vage herinnering dat ik als klein jongetje met mijn moeder bij Ijke Tolsma kwam. Zeer waarschijnlijk moesten er kledingstukken worden versteld. Ik zie door dikke mistflarden mezelf

in het huis staan en ik ontwaar plotseling een sneeuwuisje. Dat is zo'n glazen bolletje met afgeplatte bodem waarin vloeistof zat, met een klein huisje in een betoverend mooi landschapje. Als je het bolletje schudde en gauw neerzette, sneeuwde het! Ik had zoiets nog nooit gezien. Voor mij, een kleine jongen, nog zo jong, was het een wonder! Ik kreeg geen genoeg van het schudden. Ijke kon geen lange afstanden meer lopen. Ze verplaatste zich in St.-Annaparochie met een Bergreijer invalidendriewieler met hefboom-aandrijving op het voorwiel. Dat vereiste spierkracht in de armen. Buurman Harmen Postma (volgende week meer) monteerde een motorje op de driewieler zodat de armen alleen nog moesten sturen. En daar ging ze, prrrrr. Het karretje werd geksche-rend de Uiver genoemd. In mei 1970 verhuisde de oude Ijke naar de Vlaswiek. Ze was 79 jaar oud. Op 11 december 1970 sloot ze daar haar ogen voor de laatste keer.

Tiskershús

Klaas Postma verhuisde in januari 1971 naar het huis. Hij spijkerde een bordje boven de voordeur. Tiskershús stond erop. Postma was leraar aan de openbare mavo, vandaar. Hij werd geboren in 1953 te Leeuwarden en op zijn trouwdag, in 1973, verhuisde hij naar elders in St.-Annaparochie. De volgende bewoner heette Jacob Hijlke Schouten (roepnaam Sjaak). Hij kwam ook van Leeuwarden en was ook onderwijzer (aan de o.l.s.). Op 7 januari 1975 gooidde Sjaak de deur achter hem dicht. Rechts van de deur was het oude huisnummerplaatje al jaren geleden opgehouden met glimmen. Het nummer 42 viel nog net te ontwaren. De gemeente het Bildt kocht grond en opstallen. In januari 1976 is het huis met de grond gelijk gemaakt. De woningstichting Noordwest-Friesland bouwde aan de Kade acht nieuwe woningen. Op de plaats waar eens het huis van Jikke en Ijke stond, Warmoesstraat 42, staat nu Kade 41. We wandelen nog even verder in zuidelijke richting en komen dan uit op de Zuiderhoek. Voordat we rechtsaf slaan en de Wandeling voortzetten over de Kade, staan we even stil op en bij de Zuiderhoek.

De Zuiderhoek

Het oostelijke gedeelte van de korte Kade is sinds het graven van de Nieuwe Vaart altijd breed geweest. Hier was ruimte voor overslag van goederen, voor een urinoir, voor een lantaarn. Het werd hier de Zuiderhoek genoemd. Ook voor de vaartdemping in 1861 werd het zo genoemd: de Zuiderhoek van het Zuideinde, om onderscheid te maken met de Noorderhoek, maar die naam is nooit ingeburgerd, want met evenveel recht kun je de Hoek ook de Westerhoek van het Oosteinde noemen... niet waar? De Zuiderhoek was het plein van St.-Annaparochie. Het was een pleisterplaats voor woonwagens die, voortgetrokken door een ezel, ons dorp aandeden. De rammelende potten en pannen kondigden hun komst van verre aan. De op vier wielen rondtrekkende medemens vond hier een plek om tijdelijk te bivakkeren. Ze waren van het type scharenslipper. Soms schoonden de vrouwen. 's Avonds klonk de harmonica. Zigeunerachtige types als zwarte Pieter en Berend de orgelman zullen een ongure indruk hebben gemaakt en wanneer de lokale krant melding maakte dat er weer een laken van waslijn in het dorp was verdwenen, was de woonwagen reeds met de noorderzon vertrokken, naar elders, naar volgende waslijnen. En hier werd kermis gevierd. Voordat het weiland Davila (nu De Waaie) als dorpsweide werd gebruikt voor sport en vermakkelijheden, vonden de grote kermisattracties hier hun plaats: carrousel en theatertent stonden van 1862 tot 1909 op de Zuiderhoek.

Woonschepen

In de vaart lagen beurtschepen te wachten op vracht, maar er lagen ook woonschepen, permanent. 'Hette liger' lag er. De fantast wilde in de lokale politiek, zo zei hij. Hij had ook al een partijprogramma. De woonschipman, wiens familienaam wij helaas niet hebben kunnen achterhalen, wilde de Oudebildtdijk afgraven en met de grond de Oostervaart van St.-Annaparochie dempen. Tja, regeren is vooruitzien. Behalve Hette verbleven meer mensen op schepen in de Nieuwe Vaart. In de nacht van 28 op 29 oktober 1899 zonk hier "een

met bieten geladen schip. De reeds bejaarde schipper en zijn vrouw, door het blaffen van het hondje gewekt, konden nog bijtijds het zinkende vaartuig verlaten." Een woonschip is van een andere orde dan een vrachtschip waarin gewoond wordt. Er zijn nooit aparte registers van woonschepen in de gemeente het Bildt aangelegd. We kennen de namen van de bewoners op het water dus niet. Ja, we zouden ze wel kunnen kennen, maar dat is zoeken naar de bewuste speld in de al even bewuste hooiberg. En kennen we ze bij naam, dan nog weten we niet waar ze met hun schip lagen. Bij toeval stuitten wij op het woonschip B-3675 en gemerkt no. 19 die aan de Zuiderhoek lag afgemeerd. Hierin woonde Klaas Postma van augustus 1947 tot april 1948. Hij ruilde van woning. Postma verhuisde naar een achterwoning op de smalle kant van het Oosteinde (nu Beuckelaerstraat) en Jan de Boer verhuisde van daar naar het woonschip. Hij was wagenmaker van beroep en werd geboren in 1912 te Drachten. Hij bewoonde het schip met zijn echtgenote Sjoukje Berga (kwam van Lippenhuizen). Het echtpaar vertrok met hun zonen Fedde en Jacob op 2 oktober 1948 naar Oranje Vrijstaat in Zuid-Afrika en voor alle duidelijkheid: niet met hun schip. Een andere die het op een woonschip hield, was Anne Hogerhuis. Maar hij had zijn schip veel zuidelijker in de Zuidervaart verankerd (t/o Hemmemaweg 26).

Schaatsbaan

's Winters, wanneer mannen als Hette in het koude schip de slaap niet konden vatten en het ijs was aangegroeid, zette de ijsclub te St.-Annaparochie hier, nabij de Zuiderhoek een schaatsbaan uit en hield er wedstrijden, in de directe nabijheid van het dorp, 's avonds bij het vale licht van de enige olielantaarn op de Zuiderhoek. De ijsclub is opgericht in de lange, lange winter van 1885-1886. Na een even lange serie hardrijwedstrijden voor jong en oud op de Zuidervaart, was het in maart nog volop winter. Op de twintigste werd de ijsclub St. Annaparochie opgericht in café Van Kammen. Het eerste bestuur bestond uit Dirk Keuning, Sijds Krap Azn., Cornelis Klazen Post, Rintje Sijderda en Klaas van Tuinen. De contributie werd vastgesteld op f 1,- per persoon per jaar. Het bestuur werd door de vergadering gemachtigd om "pogingen te doen om een terrein voor een ijsbaan te bekomen." Dat mislukte keer op keer. Achtereenvolgens heeft het clubbestuur getracht om een ijsbaan aan te leggen op het perceel ten westen van de Kade, op het achterste gedeelte van Davila (nu hoofdvoetbalveld De Waaie) en op een strook grond ten zuiden van de spoorbaan (nu Grietmansstraat e.o.). In 1905 ging deze vereniging ter ziele. St.-Annaparochie had voorlopig geen ijsclub meer en ook nog altijd geen ijsbaan.

Tot slot

Tot 1932, toen de ijsbaan van Marcus Velkers aan de Zuiderweg (nu ten zuiden van kantoor van stichting Wonen Noordwest-Friesland) in gebruik werd genomen. Daarvan maakte de ijsclub Nieuw Leven soms gebruik. Soms, want samenwerken met Velkers was moeilijk, als balanceren op een koord. Nee, het was schier onmogelijk. Dus voor 1932, maar ook nog daarna vond zulks volksvertier hier plaats, op de Zuiderhoek. Een ideale plek. Maar de Zuiderhoek bood behalve aan onderbindende schoolkinderen ook plaats aan een urinoir. Een volksbuurt met woonwagens en woonschepen kon er niet zonder. In oktober 1907 stond hij er. En de Zuiderhoek was een depot voor grof huisvuil. De Bildtse Courant reageerde in augustus 1932 ietwat verbaasd op plannen van het gemeentebestuur: "Er komt een ratelende aschman. Zal moeder de vrouw nu in de meeste gevallen niet met asch- en vuilnisemmers moeten sjouwen? En de 'grote rommel' moet naar de Zuiderhoek worden gebracht? Zo wordt ons tenminste meegedeeld." Tot zover. Tot volgende week.

Drankpakhuis van Vlaskamp later verbouwd tot garage Postma

De oudste berichten

Gloof het of niet. De grote boomgaard van 1737 was in 1864 de grote tuin van Eeltje Annes Luxen. We weten dat de erven Luxen de tuin in verschillende bouwkavels verkochten. Ook Arend Vlaskamp kocht grond, 2,80 are om precies te zijn. Hier liet hij in 1866 een robuust pakhuis bouwen van ongeveer 14 meter bij 9 meter met twee inpandige woningen op het zuiden. Arend Vlaskamp dreef een kruidenierswinkel op het Oosteinde (nu Van Harenstraat 24) waar hij ook wijn en sterke drank te koop aanbood. Hij was tevens grossier in likeuren en sterke drank, vandaar het pakhuis. In 1886 zou hij burgemeester van Het Bildt worden en in 1894 verhuisde hij naar Leeuwarden.

Oosterse woning

De eerste huurder van de oostelijke woning is ons onbekend, maar omstreeks 1873 was Dirk Klazes Kuiken de bewoner. Hij was pas getrouwd met Maaike Baukes Keizer en was voornamelijk weesvader (hoofd van het arm- en weeshuis in de Warmoesstraat). In 1879 verhuisde het echtpaar. Nu huurde Jan Klazes Kuiken de woning. Hij was een

42, nu Kade 41) lag een mesthoop. Die was aan regels gebonden. Het gemeentebestuur bracht Hendrik Tulner het volgende over: "De mesthoop moet 1½ M. van het huis van Jisseltje Tolsma verwijderd blijven. Op gelijke afstand van dat huis eene dichte schutting te plaatsen, hoog 1 Meter en ter lengte vanaf het latstek ten noorden van de mesthoop tot voorbij de insprong in de muur. Deze schutting moet steeds net en oogelijk zijn ter genoegen van Burgemeester en Wethouders der gemeente en geveerd of geteerd worden. Op den zuidwesthoek van de mesthoop moet een waterdichte en van boven overdekte kolk geplaatst worden van ten minste ¼ M³ inhoud. De mesthoop moet zoodanig aangelegd en de kolk zoo geplaatst worden dat al de gier hierin loopt. De kolk moet telkens zoo tijdig geleidigd worden dat zij niet overloopt. De samenstelling en plaatsing der kolk moet ten genoegen van de architect dezer gemeente geschieden."

In 1910 liet Hendrik Tulner de oude kap op het huis afbreken en een nieuwe maken. Grietje Martens Hijma overleed in 1925 en Hendrik Willems Tulner in 1934.

Gardenierswoning

De erfenamen van Hendrik Willems Tulner verkochten huis, huis en schuur "met stalving voor 5 hoornbeesten, gunstig gelegen aan weg en water en voor vele doeleinden

In de vaart rechts vooran het turfschip van de familie Rienks en op het droge daarachter het huis en het voormalige pakhuis van Hendrik Tulner, 1903

Links het brede pand van Harmen Postma tijdens de wegverbreding in 1953.

met echtgenote Dieuwke Pieters de Vries en dochter Trijntje die getrouwd was met Sijtze Sijbes Feenstra. De inwonende schoonzoon won op 1 augustus 1897 de eerste prijs in een ledenpartij van kaatsvereniging De Toekomst. Klaas overleed in 1887 en de weduwe verhuisde omstreeks 1901. Daarna volgden de huurders elkaar snel op. Wij doen hetzelfde: werkmans Marten Hendriks Tulner wiens vrouw Jakobje Cornelis Loonstra en eenjarig zontje in 1902 overleden; werkmans Johannes Jacobs Post en zijn vrouw Wijke Martens Koopal; schippersknecht Pieter Hendriks Tulner en echtgenote Froukje Fokkes Rienks; Minsjke Eelkes Luxen, de weduwe Gerrit Dirks Post, die hier woonde met haar dochter Janke Post en schoonzoon Tjeerd Rumia, een timmerman in opleiding uit Berlikum. De huishouding van Minsjke verhuisde in april 1920 naar het Oosteinde (de wijde steeg).

Familie Rienks

Foeke Thijsses Rienks was turfschipper en woonde op zijn schip in de 'Kaaisvaart', maar verhuisde in of kort na 1920 naar de westelijke woning. Dat was een kwestie van de straat oversteken. Hij handelde in brandstof. Rienks werd geboren in 1853 te Vrouwenparochie en woonde hier met zijn vrouw Rinske Pieters Hak (kwan van Leeuwarden) en dochter Trijntje Rienks (1890) en kleinzoon Foeke Rienks (1911). Rinske overleed in 1935 en Foeke senior drie jaar later. Foeke junior verhuisde en de ongetrouwde Trijntje Rienks bleef hier wonen tot ze in 1947 naar de Potsteeg (Warmoesstraat 25) verhuisde. In dat jaar was Harmen Postma eigenaar geworden en hij voegde nu de twee woningen samen tot een.

Familie Postma

Harmen Postma werd geboren in 1915 te Berlikum en was monteur. Hij was in 1941 getrouwd met Gelske Riemersma. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Sijke, Bauke, Meindert en Pieter. Postma verbouwde de schuur tot garage en werkplaats. De woonvertrekken werden in één woning veranderd. Timmerman Piet Koldijk voerde de verbouwing uit. In de voorgevel was voortaan één voordeur.

In januari 1964 prijkte naast de deur het huisnummer 37. Voor het huis stonden vanaf 1947, respectievelijk links en rechts van de voordeur, een "electrische benzinepomp en een water- en luchtmantel" van de Standard Amerikaanse Petroleum Compagnie, later bekend onder de naam Benzine en Petroleum Handel Mij. N.V., nog beter bekend als BP.

Op woensdagmiddag 5 februari 1958 raakte in de garage van Harmen Postma tijdens het lassen een houder met acetylenegas aan de top in brand. We lezen verder in De Bildtse Post: "Nadat met een gewoon brandblusapparaat geen succes was geboekt, richtte de gemeentetimmerman de heer A. Ottema, een sneeuwblusser op het vuur. In een mum van tijd was de brand geblust, zodat de gecalmeerde brandweer geen dienst behoeft te doen. Een half uur na het blussen was alles op de Zuiderhoek, die zwart zag van mensen, weer rustig." Harmen Postma repareerde dus auto's (met hulp van leerlingmonteurs, zoals bijvoorbeeld Bram Kuiken) en was tevens chauffeur van de brandveerauto.

Tot slot

Gelske Riemersma overleed in 1969 en de weduwnaar vijf jaar later. Toen verbleven nog twee zonen in het huis: Meindert en Pieter. In maart 1975 verhuisden ze naar de Dordtse straat. Ondervrij dacht het college van B & W in 1965 als volgt: "Ten behoeve van de toekomstige sanering van de Kade is het van belang, dat de gemeente de daar gelegen eigendommen van H.B. Postma aankoopt. De raad stemde (met drie stemmen tegen) in met het voorstel. Dat gebeurde in december 1965. Nadat de laatste twee bewoners waren vertrokken, werd het pand in januari 1976 met de grond gelijk gemaakt. De woningstichting Noordwest-Friesland bouwde aan de Kade acht nieuwe woningen. Op de plaats waar eens het pakhuis van Vlaskamp en de garage van Postma stond, staan nu Kade 37 en Kade 39.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

broer van Dirk en was werkmans (misschien bij eigenaar Vlaskamp in dienst). Jan werd geboren in 1851 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Jans Kortje. Het echtpaar kreeg vier kinderen. Grietje overleed in 1902, waarna Jan een huishoudster in dienst nam. Zij heette Eeke Willems Louwenaar en met haar verhuisde Jan naar elders in St.-Annaparochie. Hij stond toen te boek als rentetrekker. Kuiken noemde Eeke bij haar overlijden in 1915 "een getrouw en belangstellende huishoudster". Vlaskamp was intussen naar Leeuwarden verhuisd en gooidde het pakhuis met de twee inpandige woningen in de verkoop. Gardener Hendrik Willems Tulner kocht het in 1902 en verhuisde nu van het westelijker staande pand naar de oostelijke woning. Hij werd geboren in 1849 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Martens Hijma (kwan van Westermijkerk). Het echtpaar woonde hier met zoon Dirk (1883).

Mesthoop

Tulner was gardenier, hield enkele koeien en bezat twee paarden. De stallen bevonden zich in de schuur, het voormalige pakhuis, en die schuur was geheel in gebruik bij de oosterse woning. Tussen de schuur en het erf van Jikke en Ijke Tolsma (ooit Warmoesstraat

geschied" direct aan Feike Cornelis Ferwerda, de corpulente koopman te St.-Annaparochie. Het huis had nog altijd twee voordeuren, direct naast elkaar, in het midden van de gevel met een dubbele kajuit erboven. De schuur (d.i. het voormalige pakhuis) waarin de koestal, werd verhuurd met de oosterse gardenierswoning. Aan de oostzijde van de schuur bevond zich een vrije reed en daar was ook de ingang tot de schuur. Ferwerda verhuurde de oostelijke woning aan de pas getrouwde Jan Bouma en zijn vrouw Tjetje Pietersma. We zijn ze eerder tegengekomen in Warmoesstraat 38. Het gezin van Jan en Tjetje maakte in 1939 plaats voor Willem Rienks. Hij werd geboren in 1915 te Britsum. Hij was bakker in opleiding en verbleef hier met echtgenote Dirkje de Haan (kwan van Garjip) en de kinderen Annie en Johannes. Op 1 mei 1947 vertrok het gezin. In dat jaar was Harmen Postma eigenaar geworden en hij voegde nu de twee woningen samen tot een.

Westerse woning

In de westelijke woning verbleef de 40-jarige Pieter van der Heide. Hij werd geboren te Leeuwarden en werkte als knecht in de olieslagerij, de stoomoliefabriek op de Zuiderhoek. Hij woonde hier met zijn echtgenote

Johanna Fendrielle (kwan ook van Leeuwarden). Het echtpaar en de vijf kinderen verhuisden in mei 1873 naar Leeuwarden. De volgende huurder heette Gerrit Roelofs Lettinga. Hij kwam van Ferwerd en was timmerknecht. Zijn vrouw Franske Sjoerds Riemersma (kwan van Wier) was hem niet ontvallen, toen hij hier met zijn kinderen kwam wonen. In 1877 verhuisde de huishouding van Gerrit Lettinga naar Franeker. Taeke Sijes Halma woonde er daarna. De timmerknecht was getrouwd met Grietje Eedes Park (kwan van Harlingen). Met hun twee kinderen verhuisden ze in 1879 naar Berlikum. Toen kwam Jan Jans Post hier wonen met zijn echtgenote Trijntje Jans Krotje. Post was schipper van beroep. Hij zal zijn schip voor zijn huurhuis hebben kunnen aanmeren. Een broer van Trijntje, Feike Jans Krotje woonde bij het gezin in. In mei 1881 vertrok het echtpaar met een zoon uit Trijntjes eerste huwelijk naar Noord-Amerika. Jan en Trijntje bleven niet lang. John and Trina, want anderhalf jaar later keerde het gezin weer terug naar Het Bildt.

Huurders

In 1885 huurde Klaas Beerts Kuiken de westelijke woning. Hij werd geboren in 1834 en was werkmans van beroep. Hij woonde hier

Een krotwoning en het geboortehuis van 'Faike Sniet'

De buitensociëteit op de leugenbank voor het huis van de gezusters Tolsma in augustus 1930. V.l.n.r. Sjouke van der Vee (bewoner Kade 35), Anne Wesseling, Jan Wesseling, Hendrik Tulner (bewoner Kade 37), Dirk Roelofs de Vries, Jasper Keizer, Gerrit 'Pijpiedrop' de Vries, Dirk Tulner en Foeke Rienks (bewoner Kade 37).

Bildtdorpentocht op zaterdag 11 februari 1956 met v.l.n.r. Kade 27, ongenummerd (met portaalte), 31, 33, 35 (topgevel), ongenummerd (schilddak) en 37.

De oudste berichten

Gloof het of niet. De grote boomgaard van 1737 was in 1864 de grote tuin van Eeltje Annes Luxen. We weten dat de erven Luxen bouwkvavels verkochten. Kornelis Klazes Kuiken kocht onderhands grond, anderhalve are om precies te zijn. De koop werd in juni 1865 gesloten en Kuiken liet hier een keurige gardeniershuis bouwen. Kornelis Klazes Kuiken was dus gardenier en werd geboren in 1821 te St.-Jacobiparochie. Hij was met Sijbrige Klazes Hoekstra getrouwd en met haar kreeg hij een dochter, Grietje. De gardenier overleed hier in februari 1889 en nu werd werkman Jan Alberts van der Ploeg hoofdbewoner. Hij was intussen getrouwd met dochter Grietje. Het echtpaar woonde hier met de kinderen Albert, Cornelis, Johannes, Sape, Sijbrige en de inwonende (schoon-)moeder Sijbrige Hoekstra. In 1890 verhuisde deze huishouding.

Inbraak

Dirk Klazes Kuiken kocht het huis met grond en erf voor f 645,- van de erven Kornelis Klazes Kuiken. Hij werd geboren in 1846 te St.-Annaparochie en was armvader. Wij zijn hem vorige week al tegengekomen als bewoner van een inpandige woning in het drankpakhuis van Vlaskamp. Dirk verhuurde het huis niet lang aan Hendrik Willems Tulner die het huis ten oosten betrok. Nu werd de eigenaar de nieuwe bewoner. Dirk Klazes Kuiken woonde hier met zijn echtgenote Maaike Baukes Keizer. Zij overleed in 1909. Daarna woonde de oud-armvader hier met de huishoudsters Trijntje Douwes Dijkstra (van Hallum), Sibbelte Runia (van Berlikum), Froukje Klazes Tanja (van St.-Annaparochie) en Geertje van der Leij (van Vrouwenparochie). Toen Sibbelte hier diende, werd er in de nacht van 12 oktober 1912 ingebroken. Er werd ruim f 1.000,- ontvreemd. Geen kattendrek! Ondanks de inzet van politiehonden werd er niemand aangehouden. De gedupeerde Kuiken overleed op 8 maart 1915 en dienstmeid Geertje vertrok op 12 mei dat jaar naar elders.

Jan Kuiken

Het huis werd geërfd door zoon Klaas Dirks Kuiken. Hij was de timmerman op het Zuideinde (nu Warmoesstraat 11) die we in eerdere Wandelingen al zijn tegengekomen. Hij verhuurde het huis aan Jan Jans Kuiken. Hij werd geboren in 1882 te St.-Annaparochie. Jan was getrouwd met Anneke Ruurds Zijlstra (kwan van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar kreeg twee kinderen: Jan en Baukje. Jan senior was landarbeider. Bij het gezin Kuiken-Zijlstra woonden in Dirk Ulbes Kamminga, zijn vrouw Luurtske Jans Kuiken en dochter Grietje alsmede de niet verwante Cornelis Willems Kuik, een boerenknecht uit Leeuwarden. Zo woonden acht personen in een huis van 66 m² dat bestond uit een kamer van 14 m², een gang, een bergplaats en een stal. De Kamminga's verhuisden en later werd het gezin Kuiken-Zijlstra nog verblijd met de tweeling Grietje en Maaike. De kinderen vlogen uit en Jan Kuiken en Anneke Zijlstra verhuisden naar Marssum.

Onbewoonbaar verklaard

Eigenaar Klaas Kuiken vond in Jan Reitsma een nieuwe huurder. Hij werd geboren in 1918 te Berlikum en was een zoon van Tjeerd Reitsma die we volgende week zullen tegenkomen. Zijn vader Tjeerd droeg altijd een bolhoedje. Wat zoon Jan Reitsma droeg, weten we niet, waarschijnlijk een pet. Hij was los werkman en was getrouwd met Trijntje Pietersma. Het echtpaar kreeg hier drie kinderen. Het gezin verhuisde in januari 1955. Een maand later werd bij gemeenteraadsbesluit de woning onbewoonbaar verklaard. Sije Boterhoek gebruikte het pand voortaan, voor opslag. De woning was in 1955 dan wel onbewoonbaar verklaard, maar zes jaar later ging de gemeenteraad een stap verder: de raad besloot in oktober 1961 "in het belang der volkshuisvesting voor rekening der gemeente van K.D. Kuiken te kopen een woning met erf, groot 150 centiare voor f 1.500,-." De krotwoning kreeg in 1964 met de officiële invoering van de adressen geen huisnummer.

Het was tenslotte geen woning meer, maar een hok of iets dergelijks. Het bouwsel werd gesloopt in 1976 en de woningstichting Noordwest-Friesland bouwde aan de Kade acht nieuwe woningen. De ongenummerde krotwoning stond op de plek waar nu Kade 35 en Kade 37 staan. We wandelen nu eerst naar het oude Kade 35.

Kade 35

Het derde pand aan de Kade vanaf de Warmoesstraat gerekend, werd net als de andere bouwwerken op de voormalige boomgaard van 1737, gebouwd in de jaren 1865-1866. De eerste eigenaar was Johannes Jans Dijkstra, arbeider te St.-Annaparochie. Hij bezat twee huisejes, een aan de straat (0,50 are) en een ten noorden daarvan (0,60 are) dat door een steeg ten westen van het huis te bereiken was. Het voorhuis stond niet in de rooilijn met de andere bebouwing aan de korte Kade. Eigenaardig. Dijkstra was in 1865 getrouwd met Sijtske Dirks Hoekstra en woonde in het achterhuis. Het voorhuis werd verhuurd aan Cornelis Sjoerds Kuik. Hij was veldarbeider. Zijn eerste vrouw was hem met zijn tweede kind in het kraambad overleden. In 1869 hertrouwde hij met Neeltje Paulus Krotte. Het echtpaar Kuik-Krotte verhuisde met zoon Sjoerd Kuik naar elders en we zullen hen straks weer ontmoeten op de lange Kade (nr. 25 en 25a). Johannes Jans Dijkstra verkocht in 1869 voor- en achterhuis plus erf aan Jan Johannes van der Leij. Hij was de logementshouder en timmerman op het Oosteinde, handelde vaak in huizen en verhuurde zijn bezit hier aan de Kade.

Voorhuis

Na het gezin Kuik-Krotte verbleef Jan Gerrits Schottman in het voorhuis met zijn echtgenote Geertje Douwes Stapert en zoon Gerrit. Jan werd geboren in 1824 te St.-Annaparochie en was gardenier van beroep. In 1892 verhuisde dit gezin. Nu kwam Sjouke Hendriks van der Vee hier wonen. Hij werd geboren in 1867 te St.-Annaparochie en was een zoon van Hendrik en Tette en een broer

van Ijpe van der Vee die wij allen nog zullen tegenkomen hier aan de korte Kade. Sjouke Hendriks van der Vee was in mei 1892 getrouwd met Jantje Feikes Postma. Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Hendrik, Sijke (zeer jong overleden), Feike, Sije en Tette. Het voorhuis had een oppervlakte van slechts 19,3 m² en bestond uit een kamer van 13,6 m², een binnenportaal en een stoep. Er was geen regenwaterbak, maar het had wel de beschikking over een eigen privaat. De eigenaar wilde het voorhuis in 1911 gedeeltelijk vernieuwen. Hij had grote kleine plannen om de kamer te vergroten, een gang te maken en voorts een inpandige privaat

en twee nieuwe bedsteden van 1,60 meter bij 1,17 meter. Bovendien zou de voorgevel van het huis een dikke anderhalve meter naar het zuiden toe verplaatst worden, zodat het huis in de rooilijn kwam te staan met de overige bebouwing. Maar – om welke reden dan ook – de verbouw ging niet door.

Achterhuis

In het achterhuis verbleven in 1870 veldarbeider Albert Sapes van der Ploeg met zijn vrouw Hendrikje Dijkstra en de kinderen Jan, Dieuwke en Jiskje. Vader Albert overleed hier in december 1886 en moeder Hendrikje verhuisde naar Vrouwenparochie. Dochter

Jiskje was in mei 1886 op 19-jarige leeftijd getrouwd met Jan Johannes Smidt. Het jonge stel woonde hier tot 1892. Nu kwam Feike Postma hier wonen. Hij was in 1893 de nieuwe eigenaar van de twee woningen. Feike was werkman van beroep en getrouwd met Sijtske Geerts Santhuizen en bovendien de vader van Jantje die het voorhuis met haar man Sjouke van der Vee bewoonde. Feike Postma overleed hier in juli 1920. Sijke Santhuizen trok nu in bij haar dochter en schoonzoon in het voorhuis (waar zij in 1922 overleed). Het achterhuis (29 m²) dat bestond uit woonkamer (14 m²), gang en portaalte, werd nu bij het voorhuis gekoppeld.

Tot slot

Sjouke van der Vee kocht in 1919 de twee woningen en maakte dus van twee een. Sjouke was werkman bij de gemeente Het Bildt. Hij werkte onder andere op de baggermachine. Uit een artikel in De Bildtse Post van 30 maart 1972 leren we het volgende: "Sjouke en Jantsie hadden vier kinderen: een dochter Tetsie en drie zoons Sije, Hendrik en Feike. Sije en Tetsie zijn de wereld ingegaan, Hendrik en Feike waren klein van verstand terwijl Feike doofstom was. Deze beiden zijn gestorven in het tehuis voor ouden van dagen." Feike van der Vee was een dorpsfiguur en werd geksterd Faike Sniet genoemd. De verhalen over deze man zijn legio. In 1934 overleed moeder Jantje Postma en vier jaar later verhuisde vader Hendrik van der Vee met de zoon Hendrik en Feike naar het gesticht voor ouden van dagen (nu Vlaswiek). De burgerlijke instelling van wedadigheid in de gemeente Het Bildt (lees: de Vlaswiek) werd nu eigenares van huis en erf. Jannigje Keizer werd in juli 1938 de nieuwe bewoonster. Zij werd geboren in 1874 te Vrouwenparochie en was sinds 1932 weduwe van Willem Gerbens Wassenaar, werkman te St.-Jacobiparochie. Zij woonde hier met haar oudste twee kinderen die in 1956 en 1960 kwamen te overlijden. In 1961 verhuisde de 82-jarige Jannigje Keizer naar de woning van haar dochter. Het eigendom van het nu krakkemikkige huis was overgegaan in handen van het burgerlijk ambestuur en nog later de gemeente Het Bildt. De laatste bewoner was Cornelis Wijngaarden. Hij werd geboren in 1897 te St.-Annaparochie. Hij vond hier met zijn vrouw rust nadat hij op tig andere plaatsen in Nederland had gewoond en gewerkt. Maar ook weer niet te lang, want in februari 1974 vertrok het echtpaar naar elders. Daarna stond dit pand leeg, werd het gesloopt en liet de woningstichting Noordwest-Friesland hier een nieuw huis zetten (een van de acht aan de korte Kade). Waar ooit het oude Kade 35 stond, staan nu Kade 33 en Kade 35. Tot zover. Tot volgende week.

De korte Kade op een zomerse dag, ± 1909

Wandeling 117: Kade 33, 31 en 29

Het huis van familie IJ. Kuiken door brand verwoest in 1965

De oudste berichten

Geloof het of niet. De grote boomgaard van 1737 was in 1864 de grote tuin van Feltje Annes Luxen. We weten dat de erven Luxen bouwkvelds verkochten. Het vierde pand vanaf de Zuiderhoek gerekend werd in 1866 gebouwd door Reinder Dirks Rozendal, arbeider, maar later koopman te St.-Annaparochie. Hij werd geboren in 1838 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Geertje Aedes Rollema. Het echtpaar kreeg elf kinderen (drie stierven jong). Reinder en Geertje emigreerden op 15 april 1892 met de kinderen Aede, Heiltje, Jeltje, Akke, Fokeltje, Jan en Willem naar de Verenigde Staten van Amerika. Zoon Dirk die reeds getrouwd was, bleef achter. Voor de grote reis verkocht Rozendal huis en erf (1,25 are) aan Pieter IJbrands Smidt, gardenier te St.-Annaparochie. Pieter was 59 jaar en getrouwd met Eeke Pieters Mellema. In 1904 verhuisde het gezin naar St.-Jacobiparochie. Smidt bood het huis te koop aan en het werd gekocht door de nieuwe bewoner. Hij heette Marten Hendriks Tulner. Hij werd geboren in 1877 te St.-Annaparochie en was werkmans van beroep. Marten was getrouwd met Baukje Dijkstra (kwam van Mummerwoude). Het echtpaar bleef kinderloos.

Tragedies

In 1902 heerste de besmettelijke ziekte tuberculosis pulmonum in huize Tulner. De door de overheid onteigende goederen (zoals kleren en beddengoed) werden getaxeerd. Marten en Baukje kregen slechts de dagwaarde van f 104,- vergoed. Een beproeving, maar zeven jaar later werd Marten Tulner geconfronteerd met nog een grotere tragedie. "Volgens verklaring van den heer J. Lijbering, arts te St. Annaparochie is Baukje Dijkstra, zonder beroep, echtgenoot van en inwonende bij Marten Tulner, werkmans aldaar, lijdende aan krankzinnigheid en is hare verpleging in een krankzinnigengesticht noodzakelijk. De lijder is 29 jaar en behoort tot de Gereformeerde gemeente. Zij en hare man zijn onvermogen de kosten van verpleging te betalen. De echtgenoot beschouwt het gesticht Dennenoord te Zuidlaren als aangewezen voor hare verpleging," zo schreef de burgemeester van Het Bildt aan de heren gedeputeerde staten in antwoord op vragen over het dekken van de kosten van de verpleging. Zuidlaren bleek te duur en dus werd het Franeker. Baukje Dijkstra overleed daar in 1908.

Pruimtabak

Een jaar later hertrouwde Tulner met Maaikje Dijkstra, een jongere zuster van zijn eerste echtgenote. Nu werd hij vier keer vader van Baukje (1910), Grietje (1911), Tjibbe (1916) en Aaltje (1923). Zij woonden in een huis dat een oppervlakte van bijna 30 m² had. De woonkamer mat 12,25 m² en had een houten vloer. Voorts was er een gang en achterhuis. De inwoners hadden de beschikking over een privaat en een regenwaterbak van 3 m³. De kinderen vlogen uit. Marten Tulner overleed in juli 1953. Hij werd altijd gekscherend Marten Mondsyfol genoemd. Dat kwam doordat hij een verwoed liefhebber van pruimtabak was en altijd een niet geringe hoeveelheid achter de kiezen had. De weduwe bleef hier wonen tot in 1959, toen zij verhuisde naar bejaardencentrum Beuckelaer.

Costa del Kaayo

Het gemeentebestuur was begin jaren zestig van mening dat het de huizen aan de korte Kade ooit moest opkopen "ten behoeve van de toekomstige sanering van de Kade." In 1960 kocht de gemeente het huis, maar verhuurde het eerst nog aan Tjeerd Reitsma.

Uiterst links Kade 31 en 33 (nr. 29 is een achterhuis en niet zichtbaar), 1953

Reitsma werd geboren in 1889 in Berlikum en was getrouwd met Hendrikje van der Lei (roepnaam Hinke). Hij was landarbeider van beroep. Hij werd gekscherend Tjeerd Dull genoemd, naar kantonrechter mr. Dull te Berlikum. Reitsma had hetzelfde postuur en droeg altijd een zelfde bolhoedje als de rechter, vandaar de bijnaam. Tjeerd Reitsma figureert in een verhaal over drie landarbeiders tijdens de koffiepauze. Reitsma nam koffie mee naar het land, nummer 2 nam koffie mee en nummer 3 de kopjes. Nummer 3 zei dat hij de kopjes vergeten was, waarop 2 zei: "Gyn kopyys? Dan ok gyn koffij!" en goot de thermoskan leeg in de sloot. Reitsma gooidde daarop de koffie in de sloot, want zo zei hij: "Gyn koffij? Dan ok gyn kook!" Bildtse logica ten voeten uit.

Met de invoering van de officiële straatnamen in 1964 kreeg dit huis Kade 33 als adres. Een jaar later verhuisden Reitsma en echtgenote naar elders in St.-Annaparochie. In 1966 werd het huis met de grond gelijk gemaakt. Nadat in 1976 de andere huizen aan de korte Kade waren gesloopt, pleegde de woningstichting hier nieuwbouw. Op de plek van het oude Kade 33 verrees het nieuwe Kade 33. De derde hoofdbewoner van het nieuwe huis, IJbrand (roepnaam Ies) Andringa noemde zijn huis Costa del Kaayo.

Voorhuis Kade 29

Jan Franzes van der Wal werd geboren in 1821 te St.-Annaparochie. Hij was arbeider

en had gespaard, want in 1866 kocht hij 1,25 are van de voormalige grote tuin van Luxen en liet hier een huis bouwen. Hij woonde hier met met zijn echtgenote Houkje Johannes Koets (kwam van St.-Annaparochie) en de dochters Janke en Hiltje. Kennelijk was de woonruimte nog niet helemaal bezet, want het oude echtpaar Jacob Wijma en Maartje Stevens Wassenaar woonde hier ook. In 1876 stichtte Jan Franzes van der Wal hier nog een huis. Dit achterhuis komt straks aan de beurt. Jan en Houkje verhuisden in 1894 naar het armhuis in de Warmoesstraat en hun dochter Hiltje Jans van der Wal verkaste nu van het achterhuis naar het voorhuis. Hiltje was in 1877 getrouwd met IJzaak Douwes Wassenaar. Hij werd geboren in 1850 te

Wouwenparochie. Hij was werkmans. IJzaak en Hiltje woonden hier met dochter Klaasje (1878). Een tweede dochter Houkje (1880) is zeer jong gestorven. In 1897 werd het inwonertal opgekrakt doordat dochter Klaasje een dochterterte ter wereld bracht, die zij naar haar jong overleden zusje noemde.

Familie Kuiken

In 1895 werd Hiltje Jans van der Wal eigenaresse van voor- en achterhuis. Dochter Klaasje IJzaaks Wassenaar trouwde in 1901 met Klaas Jans Kuiken en zij verhuisde nu van het ouderlijke voorhuis naar het achterhuis. In het voorhuis stierf IJzaak Douwes Wassenaar in 1919. De weduwe Hiltje woonde hier nu met haar kleindochter Houkje Kuiken (1897) en Josef Zielinski (kwam van Ellebruh, Witkowo, Polen) die in 1921 gehuwd waren. Houkje en Josef verhuisden in oktober 1933 naar de Statenweg. Hiltje overleed in 1937 en dochter Klaasje IJzaaks Wassenaar erfde voor- en achterhuis. Zij was sinds 1934 weduwe van Klaas Jans Kuiken en werd in 1937 hoofdbewoonster van het voorhuis. Haar zoon IJzaak Kuiken (1907) bivakkeerde in het achterhuis. Toen hij in 1944 met Leentje Sijtsma trouwde, werd IJzaak hoofdbewoner van het voorhuis. Zijn moeder, Klaasje Wassenaar verkaste van voor- naar achterhuis. Wij hopen dat u door de wirwar van namen en verhuizingen niet in de war bent gebracht.

Achterhuis Kade 31

In 1876 stichtte eigenaar Jan Franzes van der Wal een achterhuis in de tuin. Dit huis grensde met de tuin aan het bezit van de buurman ten noorden (nu Kade 25 en 25a). Het was te bereiken door een steeg die ten westen van het voor- en achterhuis liep. Zijn dochter Hiltje en zijn schoonzoon IJzaak kwamen hier wonen, toen zij in 1877 trouwden. Toen het gezin Wassenaar-Van der

Wal van achterhuis naar voorhuis verhuisde, werd het achterhuis verhuurd aan werkmans Dirk Jans Andringa en zijn vrouw Trijntje Romkes Bijlsma. Dit echtpaar verhuisde met de kinderen en nu werd Klaas Jans Kuiken hoofdbewoner van het achterhuis. Hij was in 1901 getrouwd met Klaasje Wassenaar. Het echtpaar had drie kinderen: Houkje (1897), Jan (1902) en IJzaak (1907). Klaas Kuiken was stoker in de gasfabriek. Vader Klaas overleed in 1934. Moeder Klaasje verhuisde drie jaar later van hier naar het voorhuis. Zoon IJzaak bleef in het achterhuis wonen. Hij trouwde in 1944 met Leentje Sijtsma en moeder en zoon ruilden nu van woning.

Brand

IJzaak Kuiken was timmerman in opleiding en later landarbeider van beroep en trouwde in 1944 met Leentje Sijtsma (kwam van Berlikum). Zij was destijds weduwe van Dirk Rotsma en moeder van Grietje en Kornelis. Het echtpaar Kuiken-Sijtsma kreeg twee zonen: Klaas Jan en Gerrit Onijdes. Zoon Gerrit was tien jaar toen op vrijdagmiddag 19 maart 1965 brand uitbrak in het voorhuis. Het was raadzaam om de 86-jarige Klaasje Wassenaar in het achterhuis daarvan te vervittigen. Maar zij wilde van wijken niet weten. Het was tenslotte haar huis! Omstanders hebben de grootmoeder met stoel en al uit het huis getild en haar op veilige afstand op de Kade neergezet. En daar zat zij.

De volgende dag werd de Leeuwarder Courant niet bezorgd bij de bewoners van Kade 29, maar wij slaan die krant wel even open: "Gistermiddag in ruim een half uur tijds is de zolderverdieping van de woning van de familie IJ. Kuiken aan De Kade te St. Annaparochie totaal uitgebrand. Het dak werd totaal vernield. De brandweer die spoedig na de ontdekking aanwezig was, slaagde er in het vuur tot de zolderverdieping te beperken. Aan de benedenverdieping ontstond veel waterschade.

De brand werd om ongeveer kwart voor drie ontdekt door een buurman, de heer M. Postma. Hij zag rook opstijgen en rook een verdachte brandlucht. Toen hij bij de woning van de familie Kuiken kwam sloegen de vlammen al uit het dak. Samen met mevrouw Kuiken, die alleen thuis was, bracht de heer Postma het tv-toestel en de waardepapieren naar buiten. Daarna heeft men zich niet meer in de woning gewaagd. De oorzaak van de brand is waarschijnlijk, dat het luijke, dat op de zolder in de schoorsteen zat, uit de opening is gevallen. Vermoedelijk zijn toen vorken overgesprongen op de op zolder opgeslagen voorwerpen. Ook het dak, dat niet beschoten was en waar hier en daar oud papier en dergelijk materiaal was gebruikt om insneeuwen tegen te gaan, wilde wel branden."

Tot slot

De oude Klaasje Wassenaar en het gezin van IJzaak Kuiken en Leentje Sijtsma verhuisden in april 1965 naar Van Harenstraat 6. "Nu tengevolge van brand het woonhuis staande op de Kade te St. Annaparochie zodanig door brand is verwoest, dat het niet meer kan worden herbouwd is bij ons de vraag gerezen of aankoop door de gemeente van dit perceel en het daaraan gebouwde huis wenselijk zou zijn," zo vroeg het college van B & W zich een week na de brand af. De raad keurde het voorstel goed en de gemeente Het Bildt kocht de ruïne met grond. De koopsom bedroeg f 3.050,-. Voor- en achterhuis werden gesloopt in 1966. Pas in 1977 werd hier weer gebouwd. De woningstichting liet acht nieuwe huizen bouwen langs het korte eind van de Kade. Op de plek waar het oude Kade 29 en Kade 31 stonden, staat nu Kade 31. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 118: Kade ongenummerd en 27

Skeltsie-moi en Het Schippershuis van Jelle Aarts de Groot

De oudste berichten

Geloof het of niet. Het verhaal mag zo langzaamaan bekend zijn: de grote boomgaard van 1737 was in 1864 de grote tuin van Eeltje Annes Luxen. De erven Luxen verkochten in 1866 een bouwkaavel aan Van der Vee en hij liet hier een smal huisje bouwen. Dit vijfde pand vanaf de Zuiderhoek gerekend, werd bewoond door de eigenaar. Hij heette Hendrik Sjoukes van der Vee en was arbeider. Hij werd geboren in 1833 en wat getrouwd met Tetje IJpes Smidts. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Sjouke en IJpe. Zoon Sjouke zijn we in Wandeling 116 reeds tegengekomen. Hendrik werd om redenen die ons niet bekend zijn gekscherend Skeltsy-moi genoemd. In 1869 rangschikte/verbouwde Hendrik Sjoukes van der Vee huis en erf (1,10 are) zodanig dat er twee maal een huis met erf ontstond. Het achterhuis verkocht hij aan Pieter Jacobs Stroosma die er woonde met

zijn vrouw Aafje IJetes Koets. Stroosma was werkmán. In 1881 verkocht Stroosma huis en erf (0,6 are) aan zijn buurman Jelle Aarts de Groot die westelijker woonde (later meer). Op 25 maart dat jaar vertrok Pieter Jacobs Stroosma met vrouw en de zonen IJete, Jacob en Pieter naar Noord-Amerika.

Skeltsy-moi

In februari 1889 werd Hendrik Sjoukes van der Vee benoemd als wegwerker in dienst bij de gemeente Het Bildt. Zijn vrouw Tetje overleed in 1906 en Hendrik verhuisde naar het arnhuis in de Warmoesstraat en ging later over naar het gesticht voor ouden van dagen (nu Vlaswiek). Zoon IJpe Hendriks van der Vee werd hoofdbewoner van het huis waar hij in 1871 werd geboren. Hij was getrouwd met Grietje Jans Jaarsma. Het echtpaar kreeg geen kinderen. Uit de herinneringen van Grietje IJbrands Bouma, een dochter van de bewoner van het achterhuis, citeren we het volgende. "Wij woonden op de Nieuwe Kade: Kaai.

Als we de hoek omslaan stond daar een hok aan de ene kant en dan een steeg, waar wij woonden en dan eerst een woning. In deze woonden Ype en Grietsie. Deze Ype was een zoon van Skeltsie-moi en de laatste was bij de eerste in huis. Op den duur ging dat niet meer, want er was altijd ruzie. Daarom heeft Skeltsie-moi later zijn intrek in het hok genomen en bracht Grietsie hem wat te eten. Hij was in die tijd al een oude man en liep met een stok. Ook had hij een oude sok en daarin bewaarde hij zijn spaarduitjes."

Ype Flutter

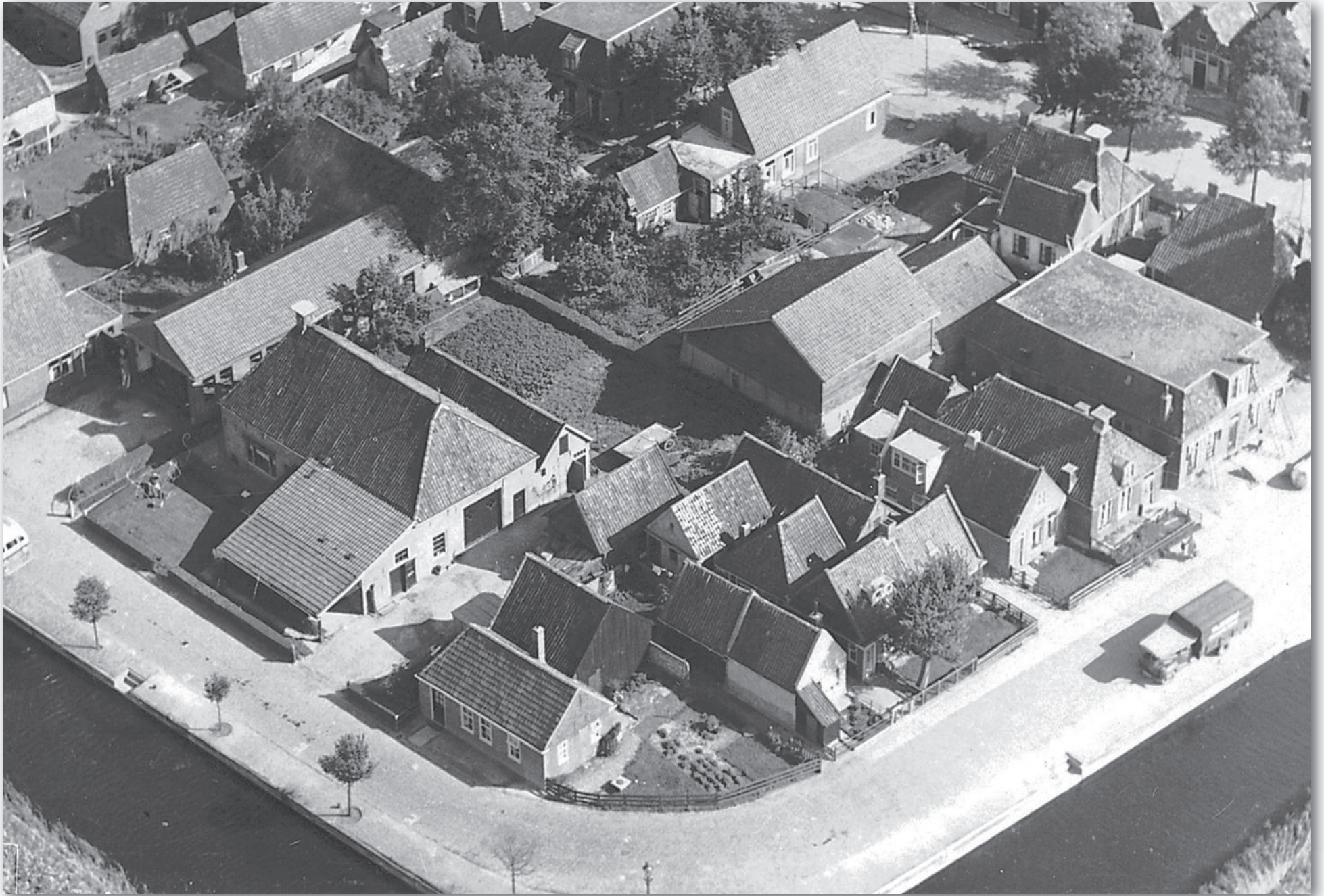
IJpe Hendriks van der Vee was werkmán bij de reinigingsdienst, maar in 1920 werd hij z.z.p.-er; hij werd venter. In de Bildtsche Courant maakte hij die stap als volgt kenbaar: "Attentie s.v.p. Ondergeteekende maakt bij dezen aan het geachte publiek van St. Annaparochie, Oude- en Nieuwebildtdijk en omstreken bekend dat hij een winkel heeft geopend in alle soorten kruideniers- en grutterswaren. Hij zal geregeld met een kar

rijden en hoopt zich veler gunst waardig te maken door solide en nette bediening. Alles wordt tegen concurrerende prijzen verkocht. Minzaam aanbevelend IJpe van der Vee, Nieuwe Kade St.-Annaparochie." IJpe was klein van stuk en stotterde een beetje. Hij werd gekscherend Ype Flutter genoemd. Misschien mogen we hier stellen: hij was het doelwit van hoon en spot. Maar wellicht ook weer niet onterecht, want hij liep soms met een half brood naar een klant aan de Oudebildtdijk. Grietje Jaarsma zag er onverzorgd uit. Het stonk er en dat kwam niet doordat stokvis bijna dagelijkse kost was. Toen Van der Vee op leeftijd was, lag hij overal pardoos te slapen, in tuinen, op trottoirs. Hij is vreemd aan zijn einde gekomen: al slapende is hij in augustus 1950 overreden door een vrachtauto. Zijn weduwe overleed in 1954 in het huisje aan de Kade.

Sloop

Het huisje was rondom de gaten dicht. IJpe had het in 1934 verkocht aan het burgerlijk

In de bocht van de Kade het voormalige café (Kade 27) met ten oosten daarvan een schuur en daar weer ten oosten van het huis van Van der Vee met het portaal (Kade ongenummerd), 1952

armbestuur van Het Bildt. Het werd in de jaren 1954-1958 nog bewoond door Douwe Bouwknicht. Hij werd geboren in 1893 te Haulerwijk. Bouwknicht was landarbeider. Hij woonde hier met een vrouw, Elisabeth de Bree was haar naam, maar iedereen kende haar als 'Mams' en soms 'Mams út Twinte'. Het huisje werd eigendom van de gemeente Het Bildt en is later afgebroken. Op de plek waar Skeltsy-moi ooit woonde, staat nu het nieuwe Kade 29.

Kade 27

Ten westen van zijn voorhuis liet Hendrik Sjoukes van der Vee in 1886 een schuurtje bouwen. Zoon Sjouke Hendriks van der Vee werd in 1907 eigenaar. Hem kennen we nog van Wandeling 116. Dit schuurtje ging met de overige bezittingen van Sjouke in 1939 over in handen van de burgerlijke instelling van weldadigheid in de gemeente Het Bildt (het gesticht voor ouden van dagen). Het werd in 1966 gesloopt. Ten noordwesten van dit schuurtje stond – en nu zijn we de bocht in de Kade gepasseerd – een huis met het front naar het westen gericht. Het werd in 1866 gesticht door Jelle Aarts de Groot. Hij werd geboren in 1830 te St.-Annaparochie en was van oorsprong veldarbeider. Hij trouwde met Trijntje van Marssum (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar kreeg twaalf kinderen van wie vijf jong stierven. Ze heetten Grietje, Jan, Scheltje, Sijbrigje, Antje, Elske, Trijntje.

Het Schippershuis

Jelle was ook turfdrager en gardenier, maar hij stond na de bouw van het huis hier aan de Nieuwe Vaart ook te boek als tapper. Hij noemde het volkscafé Het Schippershuis. Op een groot uithangbord stond in de zomer van 1885 te lezen: "Recht voor allen onze leuze / Eensgezindheid onze keuze / Dood aan alle dwanglandij / Dit maakt Neerland groot en vrij / Ken uw roeping, doe uw plicht / Strijdend voor het recht van allen / Veel handen maken d'arbeid licht / Laat den gouden scheidsmuur vallen." Binnen de muren van het tappershuis verbleven ook Sijbe Riedhorst, een mandenma-

ker uit Leeuwarden en twee buitenechtelijke kinderen van dochter Scheltje. In 1895 wenste Jelle Aarts de Groot "eene waterplaats op den wal bij de vaart voor mijne woning te plaatsen." Dat mocht van B & W "onder voorwaarde, dat deze zoodanig worde ingericht dat daarin van gemeentewegen een ton kan worden geplaatst en overigens op aanwijzing en ten genoegen van den Architect dezer gemeente voor den 1sten oktober e.k. worde gemaakt." Jelle Aarts de Groot overleed in 1901.

Relletjes

In de zomer van 1910 waren er in de kroeg op het zogenoemde Hoekje aan de Kade af en toe relletjes geweest. Er volgden rechtszaken en daaruit bleek dat Hendrik Hak, schipper te St.-Annaparochie, "dronken, niet hebbende willen betalen aan de oude vrouw, haar dochter Trijn die er zich mee bemoeide een bloedneus heeft geslagen. Bouma wilde zijn vrouw helpen en den bezoeker verwijderen. Bij de vechtpartij die toen ontstond, bekwam Bouma een gebroken heup!" Hak mocht een maand in de gevangenis doorbrengen. In hetzelfde jaar werd Marcus Velkers, kastelein te St.-Annaparochie tot veertien dagen gevangenisstraf veroordeeld wegens "wederspanning in verband staande met de relletjes op het Hoekje." De Bildtsche Courant meldde in april 1911: "Het Hoekje op de Kade doet tegenwoordig weer geweldig van zich spreken, nu is er weer een stoel door de ruiten gegaan. Vechtpartij aan de orde van den dag!" Marcus Velkers was de onruststoker. Hij beklagde zich in een ingezonden stuk en de redactie van de Bildtsche Courant antwoordde: "(...) dat hier eens een enkele keer is heengewezen naar een vuile zaak, de vinger is gelegd op een rotte wonde, die de dorpsgenooten een ergernis is geworden." Genoeg!

Verkoop in 1913

Trijntje Jans van Marssum, de weduwe De Groot behield het kroegje, ondanks rondvliegende stoelen al dan niet de ruiten vernielende, draaiende tot ze in 1913 in de gelagkamer de laatste adem uitblies. De erfgenamen

verkochten de "huizinge waarin vergunning, met grond, bleek en erf, door de weduwe J.A. de Groot met den dood ontruimd, benevens een afzonderlijke woning met gang, in huur bij A. Bouma" voor f 1.260,- aan... Marcus Velkers. Hij was in 1891 getrouwd met Sijbrigje Jelles de Groot, een dochter van Jelle en Trijntje. Dus het herbergje op het hoekje van de Kade bleef in de familie.

Achterhuisje

In 1894 was de 22-jarige dochter Trijntje Jelles de Groot getrouwd met Arend Bartele Bouma. Hij werd geboren in 1866 te Grouw en was eerst bakkersknecht in zijn vaders zaak (Van Harenstraat 19), maar later schipper. Zij verbleven vanaf 1897 in de tot woning verbouwde schuur die ten oosten van het kroegje stond. Het echtpaar kreeg elf kinderen: Trijntje, Bartele (jong overleden), Bartele, Jelle, Tjalke, Jan (jong overleden), Jan, Berbertje, Grietje (jong overleden), Sijds, IJke, Dirk. Het gezin Bouma-De Groot verhuisde in 1913 van het kleine achterhuis naar het voorhuis aan de Kade. Verdere bewoners van dit achterhuis waren Harm Langenberg die met dochter Trijntje Arends Bouma getrouwd was; arbeider Gerke van Dijk en zijn vrouw Sjoukje Jongboom en tenslotte Renske Wassenaar, een vrijster zonder beroep. Dit kleine huisje had een oppervlakte van 17,25 m² en bestond uit een woonkamer van 9 m² exclusief haardstede, bedstede en kast, en een gang. Het voor bewoning ongeschikte 'huis' werd in 1911 onbewoonbaar verklaard.

Familie Bouma

In 1913 bestond het Hoekje uit een gelagkamer, gang, achterhuis, twee kamertjes, koehuis met stal voor twee koeien en het was voorzien van een bak en een put. Het gezin Bouma-De Groot betrok het huis. De vrolijke Trijntje Jelles de Groot was op zijn zachtst gezegd een levenslustig type, een genietster, maar zij heeft tegenslagen ondervonden. Zij leed in 1922 aan tyfus en moest elf weken lang het bed houden, maar de gemeenschap zorgde dagelijks voor twee liter melk en twee eieren. Ze kwam er weer bovenop. Het echtpaar Bouma-De Groot

heeft armoede gekend. Op 25 oktober 1954 waren 'Arend en Tryn' zestig jaar getrouwd en in De Bildtse Post vertelde de dove Bouma, lurkend aan een pijp, het volgende: "Ik kreeg genoeg van het bakkersbestaan en verhuurde mezelf aan Piet Postma als beurtschipper. Twintig jaar heb ik de snik bevaren naar Sneek, Harlingen en Leeuwarden en heb ik erwten, granen en rode bessen geladen en gelost. Ik heb op de baggermachine gewerkt met Piet Keizer en daar heb ik een vriendschap aan overgehouden. Hij komt me nog trouw opzoeken. Ik ben cementsjouwter geweest bij Germ Smits toen hij de politiekazerne bouwde, ik heb bij de gemeentereiniging gewerkt en ik ben, als schril contrast, kok in het Tehuis voor Ouden van Dagen geweest toen Josef Silensky ziek was. Maar toen was ik al dik zeventig jaar en te oud voor dit werk."

Tot slot

In 1918 kocht de gemeente Het Bildt huis en erf van Marcus Velkers voor f 2.000,- onder het mom van aankoop is goedkoper dan het bouwen van een noodwoning (er was destijds woningnood). Het gezin Bouma-De Groot bleef hier dus wonen. In 1949 verhuisden Arend en Trijntje tijdelijk naar de Middelweg (rooie dorp). Het onbewoonbaar verklaarde huis werd in korte tijd omgetoverd in een prachtig huisje. Arend Bouma overleed in mei 1957. Trijntje de Groot verhuisde in 1962 naar elders in St.-Annaparochie. Toen betrok Hendrikje Wijma de voormalige kroeg. Zij was weduwe van Cornelis Boonstra en overleed hier in juni 1966. Een half jaar later werd Johannes Petrus Baas de nieuwe en tevens laatste hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1927 te Haarlem en was koopman in afvalstoffen. Baas vertrok op 20 augustus 1973 (naar Kade 37 waar hij even inwoonde bij Harmen Postma). Het oude Kade 27 is dezelfde maand nog met de grond gelijk gemaakt. Het perceel heeft elf jaar braak gelegen. De woningstichting Noordwest-Friesland pleegde hier nieuwbouw en vanaf maart 1978 werd het nieuwe Kade 27 bewoond. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 119: Kade 25 en 23

Een cichoreidrogerij met woning en de garage van de B.A.B.O.

De oudste berichten

Geloof het of niet. Het verhaal is bekend: de grote boomgaard van 1737 was in 1864 de grote tuin van Eeltje Annes Luxen. Hij woonde aan het Zuideinde (Warmoesstraat 36) en bood dat jaar als eerste van vele, de kavel ten zuidwesten van zijn woonhuis te koop aan, als "een uitmuntenden bouw tuin, zeer geschikt tot aanbouw van huizen of oprigting eener fabriek grenzende aan de dorpsvaart en weg." De advertentie in de Leeuwarder Courant zette een boer aan de Westergweg aan tot nadenken. Sijberen Gerbens de Jong kocht de bouw kavel. Hij was landbouwer op de Bontemantel en liet "langs den nieuwe weg achter het Zuideinde eene fabriek tot het droogen van cichoreiwortelen met woonhuis" bouwen. Het was het eerste nieuwe bouwwerk aan de Kade. Een knecht van De Jong woonde hier. Hij heette Willem Dirks Rosendal en werd geboren in 1834 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met echtgenote Trijntje Arjens van der Zee en negen kinderen. In maart 1889 vertrok het echtpaar Rosendal-Van der Zee met vijf kinderen naar Noord-Amerika. De nieuwe bewoner was Sjoerd Kornelis Kuik. Hij verhuisde met vrouw Dirkje Doekes Bijlsma en kinderen van een huis aan de korte Kade (nr. 25) naar hier aan de lange Kade. Kuik was werkmans in dienst bij Pieter Joukes Schat die met Feike Heida de drogerij in 1889 van Sijberen Gerbens de Jong had overgenomen. Het gezin Kuik-Bijlsma woonde hier tot in 1903, toen het verhuisde naar een huis dat noordelijker stond. Schat en Heida verkochten huis, cichoreifabriek en erf aan Sijtze Pieters Postma.

Voermanderij

Sijtze Pieters Postma werd geboren in 1853 in St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Aagje Jans Blaauw (kwam van St.-Annaparochie). Met zijn zoon Pieter oefende hij het beroep van snikschipper uit. Ze onderhielden een beurtvaart op Leeuwarden, Franeker en Harlingen. Tevens huurden ze bouwland ten zuiden van het Zuiderhof en ze drevren ook nog een voermanderij. In 1904 lieten vader en zoon de eest verbouwen in een schuur met twee woningen. In de ene woonde vader Sijtze en in de andere zoon Pieter. Pieter Sijtzes Postma werd geboren in 1875. Hij was getrouwd met Tjitske Jarigs Bilkert. Het echtpaar kreeg een zoon in 1898, Sijtze.

Moeder Aagje Blaauw overleed in 1930. Vader Sijtze Postma die nu als stalhouder te boek stond, verbleef op papier voortaan in de woning van zijn zoon Pieter die dat jaar van de ene naar de andere woning verkaste en kleinzoon Sijtze werd de nieuwe hoofdbewoner van de woning die nu vrij kwam. Sijtze Postma – de derde generatie die hier woonde en werkte – was onderwijl in 1925 getrouwd met Neeltje Dijkstra, een dochter van Gerben Dijkstra (volgende week meer). Dit echtpaar kreeg twee dochters: Trijntje (1927) en Tjitske (1931). Sijtze Postma senior overleed in 1939. Voerman Pieter Postma (de zoon dus) overleed in juni 1942. De weduwe, Tjitske Bilkert bleef hier tot mei 1959 wonen, toen zij naar Oudebildtzijl verhuisde.

drijvende kabelballon uit westelijke richting op de Kade aankomen. De bewoners daar zagen de kabelballon ook naderen en waren enkele oogenblikken in groote angst. Het eerste wat getroffen werd waren de draden der centrale radio bij den voerman S. Postma aan de Kade en tevens werden enige dakpannen vernield." De bevrijding was nog ver verwijderd.

Verkoop in 1959

De dochters van Sijtze junior trouwden en in mei 1959 verhuisde ook het echtpaar Postma-Dijkstra (naar de Van Burmaniastraat). Tjitske Bilkert en consorten hadden de twee huizen, de schuur en andere bebouwing alsmede het erf intussen verkocht aan Martha van Dijk. De in 1907 geboren nieuwe eigena-

de Warmoesstraat – voor stalling van paarden. In 2008 verzezen hier twee nieuwe woningen, Kade 25 en Kade 25a.

Kade 23

We hebben nu de grote tuin van Luxen die in de jaren 1864-1866 bijna helemaal werd volgebouwd met huizen, hokken, pakhuis, cichoreidrogerij en wat dies meer zij, bijna achter ons gelaten. We zijn toe aan de laatste 4,7 are. Deze kavel werd in 1871 gekocht door Jan Jacobs Boersma. Hij stichtte hier een huis. Boersma was gardenier en werd geboren in 1816 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn echtgenote Fokeltje IJefs Hoekstra. In 1878 verkocht hij zijn bezit en vertrok met Fokeltje naar Hallum. Koper was Jogchem Jans Kortje,

41 m² en bestond uit een woonkamer van 15,25 m², een winkel en een achterhuis. Het huis beschikte over twee bedsteden, een draaibare lichtschepping van 3 m², houten vloer, privaat (een ton), een zolder van 35 m² en een waterdichte regenbak van 1,5 m³. Het huis werd in september 1905 te koop aangeboden. Jacob Folkerts Beimers was de hoogste bidder; hij bood f 1.940,-. Hem kennen we nog als de bewoner van twee huizen op het Zuideinde (Warmoesstraat 28, schoenenwinkel-noord en Warmoesstraat 36, slagerij Bijlsma). Beimers woonde hier kortstondig met zijn echtgenote Jeltje Buurstra, want zij overleed in december 1905. Van de vier kinderen Sijds, Sijtske, Coenraad en Gerrit, bleef de dochter hier wonen en zij werd hoofdbewoonster toen haar vader Jacob in december 1920 overleed. In de periode dat Jacob Folkerts Beimers hier woonde, was het huis een pension voor drie letterzetteren, een machinist conservenfabriek, een ovenbrouwer, een rijwielreparateur, een rijkscontroleur, een vlasser, een spoorwegbeampte, een schilder en een telegrafist, allen uit den vreemde vonden hier onderdak. Sijtske Beimers, zonder beroep, verkocht huis, schuur en erf. Ze vertrok op 12 mei 1921 naar Utrecht. Pieter Pieters Postma (geboren in 1881 te Haarlemmermeer) en zijn vrouw Geeske Pijlgers Hagedoorn (geboren in 1883 te Weidum) hebben hier met de kinderen Etje, Sijtske, Neeltje (de latere vrouw van Meindert van Reenen), Pieter-Pijlger, Jan en Diewuwe van mei tot september 1921 gewoond.

Offringa

Marcus Velkers kocht het erf met opstallen en liet in 1925 de schuur verbouwen tot een garage. Onderwijl verhuurde hij het huis aan Jacob Jans Elzinga. In oktober 1921 berichtte Elzinga in de Bildtsche Courant "aan het geacht publiek van St.-Annaparochie en omstreken dat hij zich aan de Kade alhier heeft gevestigd als schoenmaker." De in 1858 te Blija geboren Elzinga woonde hier met zijn echtgenote Fokeltje Kieviet. Het echtpaar verhuisde in mei 1925 naar Leeuwarden.

De nieuwe huurder heette Offringa, Douwe Offringa. Hij werd geboren in 1897 te St.-Annaparochie en was twee jaar eerder getrouwd met Antje Wiersma. Offringa was groentekoopman en hij "verplaatst vanaf heden 29 mei zijn groentezaak van het Noordeinde naar de Kade, naast G. Dijkstra." Twee jaar was Offringa's groentewinkel hier gevestigd. Met zoon Jan verhuisde het echtpaar Offringa-Wiersma in mei 1927

Stelpwoning van Sietze Postma vanuit de lucht, 1952

Kabelballon

Nederland was bezet. Hier golden de naziwetten. Groot Britannië vocht tegen het Herrenvolk waar mogelijk, vooral in de lucht. Om de vliegvelden op het Britse eiland te beschermen tegen vijandelijke luchtaanvallen van stuka's, waren ze omgeven door versperringsballonnen. Soms sloeg er een los, raakte met westenwind op drift en landde als een bakken van de vrije wereld in Nederlands bezet gebied. Op vrijdagmiddag 7 december 1940, half vijf "zagen de bewoners van den Westerdijk alhier ten zuiden van den Middellweg een laag

resse was sinds 1945 weduwe van Ane Boersma. Zij woonde hier met haar zonen Sjoerd, Jacob en Reinder Dirk Boersma. De Boersma's handelden in stro en veevoer. In 1971 verhuisde Martha van Dijk naar elders in St.-Annaparochie. Zoon Sjoerd Boersma was nu hoofdbewoner (de overige broers waren reeds getrouwd). Pietje Plantinga woonde een aantal jaren bij hem in. In 1985 verhuisde Sjoerd Boersma naar elders in St.-Annaparochie. De woning met schuur werd afgebroken. Wat staan bleef, werd gebruikt door Johan Wassenaar – de man van de schoenzaak in

ook gardenier te St.-Annaparochie. Hem kennen we nog als eigenaar van huizen aan de smalle kant van de Warmoesstraat. Hij werd geboren in 1841 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Gerardine Hendriks van der Velde. Hij was gardenier en zij winkelierster. Het echtpaar had twee kinderen: Hiltje en Jan. Moeder Gerardine overleed hier in 1900. Zoon Jan verhuisde vijf jaar later naar Drachten en dochter Hiltje en vader Jogchem verhuisden weer een jaar later naar elders.

Pension

Het huis had een oppervlakte van

Op de plek van de BABO-garage met pomp en bus staat nu Kade 23. Van links (midden op straat) naar rechts: onbekend, Martha Bos, Watske van Dijk, Trijntje ('Arends Tryn') Bouma-de Groot, Antje van der Feen-Dijkstra, Tine Postma, Piet Dijkstra, Neeltje Postma-Dijkstra en bij de pomp Jantje Dijkstra-Dijkstra, Gerben Dijkstra en Jan Dijkstra, 1932.

naar het Oosteinde, net voorbij de Molenbrug (Van Harenstraat 43 en 45; nu De Voedingsadviseur en bakkerswinkel Van der Kloet).

Verkoop in 1925

In 1923 wenste eigenaar Velkers een bergplaats te bouwen aan de schuur. Achterbuurman Eize Bijlsma had geen bezwaar dat er tegen zijn schuur werd aangebouwd. Daarmee waren de bouwactiviteiten nog niet ten einde. In 1925 was er sprake van het bouwen van een autoloods. Velkers bood alles te koop aan: "Winkel- en gardeniershuizinge met autogarage St.-Annaparochie. Op Woensdag 12 augustus 1925 zal ten verzoeken van den heer M. Velkers en te zijner huize, finaal publiek worden verkocht: de winkelhuizinge aan de Kade, bewoond door den heer D. Offringa, met ruime schuur, autogarage, erf en aanbehoren; 1. de huizinge met schuur erf en grond, bod slechts f 2.350,-; 2. de autogarage van golfplaatijzer met vloer van gewapend beton, erf en grond, bod slechts f 1.234,-. Dit pand, zeer gunstig gelegen aan weg en water en waarin thans groentezaak, stalling voor autobussen en handel in brandstoffen, is voor vele doeleinden geschikt."

B.A.B.O.

Buurman G. Dijkstra kocht huis en garage. Gerben Dijkstra was winkelier en woonde een huis noordelijker. Hij was reeds in 1922 met een autobusbedrijfje begonnen. We laten hem zelf aan het woord: "Ik had een onderstel van een Ford gekocht, dat kostte me f 900. Voor mijn huis stond een zware ieperen boom. Die liet ik rooien en stuurde hem met een schipper naar Berlikum. Daar was toen nog een houtzagerij. Zo kreeg ik de boom weer in planken thuis. Een timmerman maakte hiervan een vierkant wagentje met voorin aan iedere kant een deur, de zijkanten werden voorzien van een paar glazen ruitjes. Ik liet de timmerman ook nog een paar tuinkanjes maken. Dan kon ik met mijn familie nog eens uit rijden. De buurvrouwen kwamen vragen

wat het hun moest kosten om het dorp eens door te rijden. Ik zei dat dat tien cent per persoon kost. Dit werd het begin van mijn latere autobusonderneming." En van het een kwam het ander, getuige de volgende advertentie: "G. Dijkstra St.-Annaparochie zal vanaf vrijdag 10 november 1922 iederen vrijdag met zijn bestelauto passagiers vervoeren naar en van Leeuwarden. Vertrek van St.-Annaparochie 's morgens 7 uur en 9½ uur en 's middags 2 uur. Uit Leeuwarden 's morgens 8½ uur, 's middag 12½ uur en 2 uur. Kosten heen en terug per persoon f 1; enkele reis 60 cent." Dijkstra noemde zijn bedrijf de B.A.B.O., de Bildtsche Autobusonderneming.

L.A.B.O.

De diverse busdiensten – in maart 1924 de eerste dagelijkse dienst van St.-Annaparochie op Leeuwarden – gingen crescendo. Het vervoer van personen, dood of levend, zat in de lift. "Voor begrafenissen te huur een lijkauto. Kosten voor de dorpen St. Annapar., St. Jacobipar., L. Vrouwepar. f 4,-. O.B. Zijl, N.B. Zijl, O.B. Dijk f 6,-. Volwagten tot 20 personen f 6,-, tot 25 personen f 8,-, tot 35 personen f 10,-. Aanbevelend, G. Dijkstra, St. Annaparochie. Telef. 46." In mei 1938 verkocht Germ Dijkstra zijn bedrijf aan Hendrik Tolman van de Leeuwarder Autobusonderneming (L.A.B.O.). Deze begon in de dertiger jaren van de 20ste eeuw buslijnen in Friesland op te kopen, want het was toen al duidelijk dat schaalvergroting noodzakelijk zou worden om te overleven. Om een hele streek te bedienen, maakte Tolman afspraken met de Nederlandsche Tramweg Maatschappij. Van Dijkstra nam Tolman het hele wagenpark over. Dat bestond uit vijf Stewarts, een Chevrolet, drie luxe auto's en een begrafeniswagen. Ook de zoons Jan en Simon Dijkstra gingen mee over naar de L.A.B.O.

Gaarkeuken

Tolman bouwde in 1939 een nieuwe auto- en busgarage en de woning werd in 1941 herbouwd.

Daar was in de bezettingstijd vergunning van de mof voor nodig en die kwam er van de Luftgaukommando Holland Verwaltung: "Errichtung von Bauten in der Nähe von Flughäfen. An den Bürgermeister in St Annaparochie, Gegen das im Bezugsschreiben aufgeführte Bauvorhaben bestehen seitens des Luftgaukommandos keine Bedenken." In 1944 werd de L.A.B.O.-garage gebruikt voor andere doelen; bussen reden niet meer. In het dagboek van Eeltsie Bilkert worden wij het gewaar. "Maandag 6 november 1944 – Met ingang fan fandaag is de gasleveransie in ons gemeente heelendal ophouden en de noôdkeuken (onderbrocht in Sloep syn sjemfebriek) in bedrijf steld. Ovêdag om twee uur hiene wôdde 't eerste eten útraikt in 'e garage fan 'e L.A.B.O. op 'e Kaai. Doekele het ons krausie ophaald, mar 't fiel niêt recht in 'e smaak. 't Beston út 'n dun stampopsie fan irpels en koôl. Tena beter siwwie hope." N.B. Het dagboek fan Eeltsie Bilkert werd direct na de Tweede

Wereldoorlog gepubliceerd in De Bildtsche Post en is een door Hotze S. Buwalda vertaalde bewerking van het dagboek dat Dekker Sebastiana bijhield in de bezettingsjaren.

Bewoners

Nadat Douwe Offringa met zijn appels en peren naar het Oosteinde verhuisde, werd Jan Gerbens Dijkstra de nieuwe hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1903 te St.-Annaparochie en was chauffeur bij de B.A.B.O. en later bij de L.A.B.O. Hij woonde hier met zijn echtgenote Jantje Dijkstra en de kinderen Gerben en Rinze. In 1961 verhuisde het gezin Dijkstra-Dijkstra. Thijs Tuinstra was de volgende die hier woonde. Hij werd geboren in 1913 en was getrouwd met Klaaske van Meerlo (kwam van Veenwouden). Het echtpaar woonde hier met vier kinderen. Thijs Tuinstra was buschauffeur in dienst bij de L.A.B.O. In 1967 overleed hij. De weduwe bleef hier wonen tot ze in oktober 1971 naar elders in St.-Annaparochie verhuisde.

De eigendom van huis erf en garage was in 1956 overgegaan in handen van de naamloze vennootschap Leeuwarder Autobus Onderneming en deze NV verkocht alles in 1971 aan Jacob Hoekstra (roepnaam Jaap). Hoekstra verhuisde in december 1971 van Kadal naar Kade. Hij verbouwde de garage tot een magazijn voor zuivelgoederen. Hij was melktapper van beroep. Jaap werd geboren in 1923 te St.-Jacobiparochie en was getrouwd met Johanna Wilhelmina Veldhorst (roepnaam Willy). Het echtpaar kreeg een zoon Pieter Willem (roepnaam Wim). De vader van Jaap, Piet Hoekstra werd vroeger gekscherend 'Pyt Súp' genoemd, naar de karnemelk die hij aan de man bracht. Ook zoon en kleinzoon werden met die bijnaam aangeduid. In 1994 overleed het echtpaar Hoekstra-Veldhorst. Nu werd zoon Wim Hoekstra hoofdbewoner. Hij overleed op jonge leeftijd in 2003. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 120: Kade 21 en Spinhuissteeg

Zes kamers in de Spinhuissteeg en een kruidenierswinkelhuis

De oudste berichten

Geloof het of niet. We hebben nu de grote tuin van Luxen die in de jaren 1864-1866 bijna helemaal werd volgebouwd met huizen, hokken, pakhuis, cichoreidrogerij en wat dies meer zij, achter ons gelaten. We zijn toe aan Kade 21.

In 1872 lag er ten westen van het huis van Jetze Jogchums Kortje (Warmoesstraat 34, Johannes Huisman) een lange tuin die tot aan de Nieuwe Kade liep. Hier liet Jetze zeven woningen bouwen; een huis en erf, groot 1,70 are, direct staande aan de Kade en zes kamers van elk 0,35 are inclusief erf! We beschrijven eerst de woning aan de Kade. Kortje verhuurde het huis aan Dirk Sjoerds Kuik. Hij was 24 jaar oud en getrouwd met Froukje Abrahams Dijkstra. Kuik was werkmansman. Al in 1875 verhuisde het gezin Kuik-Dijkstra. De volgende hoofdbewoner was Pieter Jarigs Rozendal. Hij werd geboren in 1847 en was gardenier van beroep. Rozendal was getrouwd met Grietje Jetzes Kortje, een dochter van de eigenaar. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. In 1878 verhuisde dit gezin. Nu kwam Akke Tjallinghs Haanstra hier wonen. Zij was weduwe, zestig jaar oud en werkvrouw. Ze woonde hier met drie dochters uit twee huwelijken. Na een jaar vertrokken de dames. Ze lieten de deur openstaan voor de volgende huurder.

Huurders

Hij heette Tjeerd Reitsma. Hij werd geboren in 1826 te Tzum en woonde hier met vrouw Eelkjen Andringa (kwam van Tzum). In 1879 vertrok het echtpaar. Nu kwam Anne Johannes van Loon hier wonen. Hij was 68 jaar en zou in november 1931 als de eerste Bildtse honderdjarige gehuldigd worden. Hij was wel degelijk een zoon van Bildtse vader en dito moeder, maar werd toch echt geboren in Rinsumageest. Van Loon was veldarbeider en getrouwd met Aaltje Foppes de With. Het echtpaar woonde hier met twee zonen en een inwonende nicht. Maar de veldarbeider werd koopman. Anne Johannes van Loon bestierde hier een winkeltje. In 1884 verhuisde het huishouden van Van Loon.

Eigenaar Jetze Jogchums Kortje bewoonde zijn huis tot zijn overlijden in 1889. Zijn vrouw Elizabeth Humalda verhuisde nu naar het huis aan het andere eind van de kavel (Warmoesstraat 34), dat ook in bezit was van (de erven) Jetze Kortje.

Winkelhuis

Bij boedelscheiding werd het bezit van Jetze

De woning van het gezin van Gerben Dijkstra en Teuntje Schouwerwou met hun drie kinderen en een dienstmeid, ± 1910

Hoog water in 1965 tegenover Kade 21

Kortje als volgt toegewezen: het winkelhuis aan de Kade met erf, schuur en grond voor f 797,- aan Jochum Jetzes Kortje en de zes arbeiderswoningen daarachter aan dezelfde voor f 1.005,-.

Het winkelhuis werd nu verhuurd aan Thijs Gerbens Kievit. Hij werd geboren in 1852 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Leenders de Bildt. Neef Dirk Gerrits Krottje groeide bij zijn oom en tante op, verhuisde later naar Zuid-Limburg en kreeg daar een zoon die hij uit dankbaarheid Thijs noemde, naar zijn oom.

Gerben Sijmens Dijkstra

Gerben Dijkstra werd geboren in 1875 te St.-Jacobiparochie. Hij trouwde met Teuntje Schouwerwou die zichzelf Trijntje noemde. Het echtpaar kreeg vijf kinderen: Neeltje, Jan, Sijmen, Antje en Pietje. Gerben Dijkstra, beter bekend als 'klaine Germ' dreef een kruidenierswinkelje achter de kerk (nu ten noorden van Wassenberghstraat). Hij noemde zijn winkelje daar Elandslaagte, hoogstwaarschijnlijk door de vele berichtgevingen in de Bildtsche Courant van drukkerij Kuiken over de de slag bij Elandslaagte in 1899 tijdens de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. De curieuze naam bleef destijds al hangen en is lang genoeg blijven hangen om in 1981 gebruikt te worden als straatnaam, dankzij Gerben Dijkstra.

In september 1906 kocht hij "een nette winkelhuizinge aan de Nieuwekade met erf en hok voorzien van regenbak, in huur bij Th. Kievit voor f 65,- en 6 woningen in de Spinnesteeg achter dat perceel." Winkelier Dijkstra betaalde f 1.758,-. Laten we Gerben zelf aan het woord laten.

Verbouwd voor f 437

"In 1906 stond er een winkelje te koop op de Kade met 6 kleine arbeidershuisjes. Mijn grossier uit Franeker bood mij geld aan om dit pand te kopen. We maakten een schriftelijke overeenkomst. Ik zei tegen mijn vrouw: "Zo wordt ik ook nog een huisjesmelker." Op de finale verkoopdag werd ik de eigenaar met kosten enz. voor in totaal 1.800 gulden. Ik maakte met mijn timmerman een accoord voor een nieuw beschoten dak, verlenging van het huis, enz. Ik zou hem jaarlijks honderd gulden aflossen. Ik liet ook nog zes nieuwe stoepen bouwen voor die 6 kamerjes. Deze verhuurde ik aan de mensen die er toen in woonden. De huur was per jaar f 26 dat was dus 50 cent per week. Het is wel ongelooflijk, maar ik beurde deze huur lang niet. Dan kon deze niet en dan die weer niet betalen. Ik heb nog al wat huurduitjes te goed gehouden. In maart van het jaar 1907 zijn we verhuisd van Elandslaagte naar de

nieuwe Kade. De verbouwing had me totaal f 437 gekost. Maar ja, toen werkte de timmerman nog voor 12 cent in het uur. Het moest ook nog geveerd worden dit kostte me maar f 35. Achter het huis was nog een hok waar ik mijn kar kon opbergen en tevens had ik daar een keddestal. De Kade was toen nog grintweg, maar het volgend jaar werd het straatweg."

Garen per roof

Laten we in juli 1908 even in de winkel rondneuzen. Gerbens vrouw Tinie staat achter de toonbank. "Smilde's rundvet per bus van 5 pond f 1,55. Merk Ono per bus van 5 pond f 1,45. Best vatvet per bus van 5 pond f 1,25. Koopman's boekweitemeel per pond f 0,11. 2e soort en 3e soort 7 en 8 cent. Zuivere Friesche gort per kop f 0,13. Boekweitengort per kop f 0,12. Zwaar gemengd kippenvoer per kop f 0,06½. Bij 25 kop f 1,50. Likeuren zonder alcohol, vrij van shagarine per fles f 0,25. Friesche bessensap per ½ fles f 0,11. De beroemde piramide vliegenvanger f 0,05. Nassausch garen per roof f 0,19. Per 3 roof per roof f 0,18. Per pond f 1,24. Gekleurde garens per roof f 0,20. De 3 per roof f 0,12. Streekels per stuk f 0,05. De 3 stuks f 0,12."

Familie Venema

Bij vonnis der Leeuwarder Rechtbank van 12 juli 1913 werd koopman en winkelier Gerben Dijkstra failliet verklaard. Hij verkocht huis, erf, schuur en tuin aan Eger Bouma, koopman te Franeker. De kruidenierswinkel was voortaan een filiaal van de Hollandia Maatschappij. De eigendom ging over in handen van de N.V. Electricische Koffiebranderij en Theehandel gevestigd te Franeker die het in 1940 verkocht aan... Gerben Simons Dijkstra.

In september 1940 verhuisde het echtpaar Dijkstra-Schouwerwou naar een huisje aan de Reed. Jan Venema werd nu hoofdbewoner. Hij woonde reeds in bij zijn schoonouders, want hij was in augustus 1940 getrouwd met dochter Pietje Dijkstra. Jan Venema werd geboren in 1916 te Appelscha. Hij was gemeenteschilder en werd drie keer vader (Trijntje, Willemke en Roelina). Het echtpaar Venema-Dijkstra verhuisde in mei 1987 naar de Steven Huygenstraat, waarna IJme Fokkema de nieuwe hoofdbewoner werd.

De zes woningen

Ten oosten van het winkelhuis aan de Kade liet Jetze Jogchums Kortje in 1872 zes kleine arbeidershuisjes bouwen. Ze stonden dus

ten zuiden van en aan de Spinhuissteeg, in de volksmond 'Spinnestaig' genoemd. De huisjes, lees: kamers hadden geen regenwaterbak en bestonden elk uit een kamer van 11,5 m² en een houten buitenportaal van 4,3 m². De vloer was van steen en de bewoners van de zes kamers deelden één privaat. Hosen was niet aan te raden, want de hoogte tussen de stenen vloer en de zolderbalken bedroeg slechts 2,25 meter. Elke kamer had een draaibaar raam van 1,30 m². Hierin woonden mensen. Werklieden, weduwen, ongetrouwde moeders. Sipke Sjoerds Zwart treffen we er in 1882. De Rotstergaaster van geboorte was schoenmaker en woonde hier met vrouw Antje Jentjes Hoekstra en drie kinderen. Een kamer verderop woonde Freerk Harmens Jasper. Hij was een schipper uit Luinjeberd en woonde hier met zijn vrouw Bentje Sipkes Weiland en acht kinderen.

Honger!

Ook Willem Minnes Jongboom woonde hier. Hij werd geboren in 1850 te Berlikum en woonde hier met zijn vrouw Klaasje Jans Boterhoek en acht kinderen. Moeder Klaasje werd in 1896 veroordeeld wegens opruiing tot openlijk geweld en huisvredebreuk. Wat was er gebeurd? "De armvoogd S. Miedema te St. Anna-Parochie heeft den 30 November l.l., 's morgens 11 uur, bedeeling gehouden. Hij werd gewaarschuwd dat er 's avonds volk bij hem zou komen en omdat hij reeds meermalen was lastig gevallen, verzocht hij den burgemeester om voor adistentie te zorgen. Toen hij ruim 6 uur 's avonds thuis kwam, stond er een troep vrouwen die geld wilden hebben, o.a. de beklagde, wat hij weigerde, omdat hij 's morgens bedeed en o.a. haren man f 1 gegeven had. Armvoogden achtten dit voldoende, omdat hij ook werk in het vlas had. Met schoppen en duwen wist zij evenwel de deur weer open te krijgen en drong naar binnen, en voerde een groot woord." Lang verhaal kort: het gezin Jongboom-Boterhoek in de Spinhuissteeg had honger. Honger! De moeder moest twee maanden in de gevangenis doorbrengen. Willem moest zich maar zien te redden met de kinderen.

Tot slot

De zes huisjes werden in de raadsvergadering van 31 oktober 1911 alle onbewoonbaar verklaard. De hoofdbewoners Cornelis Rotsma, Jan F. Klok, Willem Jongboom, Sjoerdje Meijer, Rinze Dijkstra en Jan Jans Boterhoek moesten al dan niet met hun gezin elders onderdak zien te vinden. Het gemeentebestuur bood Gerben Dijkstra f 300,- voor de afgekeurde woningen, maar daar ging de winkelier niet op in: "Ik heb toen zelf vier kamertjes afgebroken en daar een tuintje van gemaakt. De twee andere heb ik verbouwd tot schuurtje. De twee houten hokken die ik daar voor gebruikte heb ik afgebroken en er een flinke bleek aangelegd. Dat was voor mijn vrouw een uitkomst." In 1956 liet Jan Venema een nieuwe bergplaats bouwen in de uiterste noordoosthoek van zijn tuin. De laatste restanten van de zes arbeiderswoningjes waren nu voorgoed van de Bildtse bodem verdwenen. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 121: het Spinhuis en Kade 19

Het Spinhuis in de steeg en een woning met cel van de veldwachter

De oudste berichten

Geloof het of niet. Op de Statenkaart van 1732 staat halverwege Kade 19-Warmoesstraat 32 geen bebouwing getekend. Maar de kaart in kwestie is niet secuur dus wie weet... In 1749 echter weten wij zeker dat het Spinhuis hier reeds stond en wel doordat Jan Menses "16 caroligulden wegens een jaar huijshuur van 't Spinhuijs" betaalde aan de volmachten van St.-Annaparochie (het dorpsbestuur, gekozen door de pachters van het Oud-Bildt, dat naast grietman en assessoren, zeg maar B & W, ook bestuurlijke taken had). De dierennaam doet ons vermoeden dat hier vrouwspersonen met delinquent gedrag in zekere bewaring werden gehouden en dat zou verklaren waarom de volmachten eigenaar waren. Het is echter mogelijk dat de volmachten het huis reeds eerder aan de kerk- en armvoogden van St.-Annaparochie verhuurden en dat hier armlastige vrouwen hun oude dag al spinnend en breiend doorbrachten onder het mom van voor wat hoort wat.

Spinbaas

Jan Menses, eigenaar van Warmoesstraat 32, huurde het pand in de jaren 1749-1752 voor het zelfde doel. Hij stond destijds te boek als spinbaas. Wellicht had spinbaas Jan hier een koppel vrouwen aan het werk die over en weer de laatste roddeltjes in de Bildtse tongval bepraatte vanachter een rij snorrende spinnewielen; wolindustrie aan de warme Warmoesstraat! De armvoogden van St.-Annaparochie huurden het Spinhuis dat in 1811 uit twee woningen bestond. Tot 1857 verstrekten de armvoogden hier aan ouden van dagen onderdak. Ondanks de hoge leeftijd, moesten de bewoners werken. Ze stierven hier, gemiddeld een per drie jaar. Namen noemen we niet. De boekhouder van de volmachten noteerde in 1857 voor ontvangst de volgende post: "Van Frederik Alberts Bolman en Piebe Daams Wassenaar als vader en bewindvoerder over zijnen minderjarigen zoon Daam P. Wassenaar te Sint Anna parochie, de geheele koop-schat van de door hun gekochte huizinge, het Spinhuis genaamd, met erve en grond aldaar, ad f 281,00 onder aftrek van strijk- en verhooggeld en vertering door hun voorgeschoten ter som van f 17,60, zuiver bedragende f 263,40."

De Spinhuissteeg in 1912. We staan in het achtertuintje van Kade 21 met het gezicht naar het oosten. We zien van veraf naar dichtbij: de top van de bomen in de Warmoesstraat, de achterkant van Warmoesstraat 32, de drie diaconiehuusjes, achttien kinderen en vijf kamers van het Spinhuis met de vervallen portaaltes.

Negen-onder-een-kap

Bolman en Wassenaar waren timmerlieden en verbouwden nu het Spinhuis en vulden het erf op met aanbouwsels. Zo ontstond in 1857 een negen-onder-een-kap. Ze verhuurden de kamers aan de werkende stand. De eerste hoofd-bewoners heetten van west naar oost: Sjoerd Kuik, Folkert Beimers, Anne van Loon, Berend van der Ploeg, Willem Santhuisen, Arjen Dijkstra, Reinder Schat, Homme Stienstra en Sipke de Boer. De kamers waren te bereiken door de Spinhuissteeg, die hier vanouds lag. Alle negen huizen maten elk 0,33 are, inclusief erf! Het westelijkste woninkje stond met de westmuur op het midden van de huidige Kade! Hier woonde werkmansman Arend Johannes Goudemond met echtgenote en twee grote zoons en een grote dochter. De slaapplaat-

sen lieten veel te wensen over. Ze bestonden uit twee bedsteden, waar drie nodig waren. De zolder was, net als de acht andere Spinhuis-kamers, open. Het tochtte hier enorm. De woonkamer van Goudemond mat 12,5 m², exclusief haardstede, de twee bedsteden en een kast. De afscheiding tussen de buiten-deur en de kamer bestond uit een houten portaalte. De hoogte tussen vloer en zolderbalken bedroeg 2,10 meter. De vloer was gemaakt van hout. Verschil in hoogte tussen die vloer en de buitengrond was er niet; regende het buiten, dan sijpelde het water naar binnen. Vochtige kamers. Hoestende bewoners.

Onbewoonbaar verklaard

De bewoners van de negen Spin-

huishuisjes – en dat waren er 35 in 1901 – beschikten over twee privaten. Een gammal, stinkend schijthokje waarin je voor de duur van het poepen van alle dagelijkse ellende was afgesloten; maar niet echt. In het zevende huisje woonde Gerrit Hoft. Zijn vrouw Grietje Hoekstra leed in 1893 aan krankzinnigheid en moest opgenomen worden in het gesticht Veldwijk te Ermelo. Het feit dat een van haar kinderen in een gat in de grond – de zogenaamde kelder! – moest slapen, zal de geestestoestand van de moeder niet hebben geholpen. Eén Spinhuiskamer was in 1908 reeds onbewoonbaar verklaard. Het feit dat de vloer van modder was, zal hebben geholpen om tot zo'n raadsbesluit te komen. De andere acht kamers wachtten hetzelfde lot. Op 31 oktober 1911 was het

zover. De erven Piebe Daams Wassenaar hadden het nakijken. Een jaar later ging de gemeente Het Bildt over tot aankoop van de negen-onder-een-kap. Waarom? Het college van B&W legt uit: "Deze aankoop heeft plaats gehad met het doel die woningen te doen afbreken, teneinde zoveel mogelijk te voorkomen dat de afgekeurde woningen worden gebruikt voor braakhokken, stalling van vee, bergplaatsen en dergelijke waardoor met de onbewoonbaarverklaring slechts ten deele het beoogde doel zou worden bereikt; dat door die wegruiming open terrein wordt verkregen, hetwelk in gebruik kan worden gegeven bij ter plaatse bestaande woningen welke daardoor uit een oogpunt van gezondheid en welstand beter bewoonbaar worden; dat die wegruiming ongetwijfeld een maatregel is in het belang

De Kade in 1917 met uiterst rechts het winkelhuis (Kade 21) van Gerben Dijkstra en daarnaast de in 1912 gebouwde dienstwoning van gemeenteveldwachter Hendrik Schaaf (Kade 19). Zijn echtgenote Froukje Friso staat met haar kroost op de drempel van de Spinhuissteeg.

der volkshuisvesting.” Eind 1912 waren nog twee huisjes bewoond. In een ervan woonde de weduwe Jan Groen, oud 67 jaar en afhankelijk van het armbestuur. Ook deze vrouw zou een aangenamer oude dag hebben wanneer zij kon besluiten opname in het Gesticht voor Ouden van Dagen aan te vragen.

De Spinhuishuisjes werden in twee fases gesloopt. De westelijke vier gingen in oktober 1912 tegen de vlakte en de rest volgde precies een jaar later. Timmerman Jan Woudstra sloopte alles en... bouwde voor f 1.465,- een nieuwe veldwachterswoning.

Kade 19

Nu de grond waarop de vier afgekeurde, ontruimde en afgebroken huisjes hadden gestaan eigendom was van de gemeente Het Bildt, kon hier eenvoudig een dienstwoning verrijzen. En dat geschiedde. Er was behoefte aan een veldwachtershuis. De eerste gemeenteveldwachter die hier woonde, heette Jan Jongbloed. Hij werd geboren in 1884 te Makkinga en woonde hier met echtgenote Zwaantje Bosga (kwam van Bovenknijpe). Het echtpaar vertrok kinderloos in februari 1914 naar Appelscha.

De volgende diender was Hendrik Schaaf. Hij werd geboren in 1885 te Sneek. Hij was getrouwd met Froukje Friso (kwam van Leeuwarden). Het echtpaar kreeg hier drie kinderen. In 1920 vertrok het gezin naar Beets. Schaaf werd opgevolgd door Hendrik Visser. Hij was destijds 31 jaar en getrouwd met Hielke Bosma (kwam van Huizum). Met de drie kinderen verhuisde het echtpaar in 1930 naar Leeuwarden. Toen verscheen een statige man ten tonele. Jan Mook was reeds vanaf 1921 veldwachter in de gemeente Het Bildt. Hij was gestationeerd in Vrouwenparochie. In augustus

1930 betrok hij de dienstwoning aan de Kade. Hij werd geboren in 1885 te Wierum (maar had Bildts bloed in de aderen; zijn moeder was een Bildtse). Mook was getrouwd met Fokeltje Zuiderveld (kwam van Rijperkerk). Het echtpaar kreeg een zoon, Sjoerd-Jan (1917).

De cel

In een raadsvergadering in april 1913 werd besloten om een arrestantenbewaarpplaats achter de veldwachterswoning aan de Kade te bouwen. De oude cel achter het gemeentehuis (Van Harenstraat 3) voldeed niet langer. Die was slechts te bereiken via de inpandige

woning van de conciërge, wat bij nacht minder geschikt was. En de marechausseekazerne beschikte ten gevolge van een gedeeltelijke verkoop ook niet meer over cellen. In de bewuste raadsvergadering vond ook raadslid Klaas van Zandbergen “het bouwen van zoo'n lokaal een bedroevende omstandigheid. Maar heeft men wel voldoende overwogen, of er geen geschikte plaats voor is te vinden, een meer stil hoekje in het dorp in plaats van tusschen twee stegen? Het opbrengen en opsluiten van een arrestant brengt onwillekeurig een ooploop met zich, en een gedeelte van het publiek, dat nog altijd aardigheid aan zooiets heeft, zal eerder samenscholen dan in een rustiger omgeving.”

Arrestanten

Direct na het besluit werd met de bouw aangevangen. Het gebouwtje was gemaakt van gewapend beton en stond in de achtertuin van de woning op de plek waar ooit het Spinhuis stond. Een historische plek voor een dergelijk lokaal. Het bestond uit twee cellen. Dikke deuren, dikke trailies, dat werk. Op het platte dak waren twee luchtkokers aangebracht. De bouwkosten werden begroot op f 425,-. Jan Mook dwong respect af zoals een veldwachter in een streekroman dat placht te doen en heeft menige arrestant (openbare dronkenschap) in de cel opgesloten. Nee nee nee, wij noemen geen na-

men. Nee nee, namen noemen wij niet. Mook werd eervol ontslagen, ging met pensioen en verhuisde met zijn vrouw in september 1948 naar de Stadhoudersweg.

Nogmaals de cel

De gemeente verhuurde de woning nu aan Hillebrand Groen. Hem kennen we nog als de herenkapper in de Warmoesstraat. Hij woonde hier met zijn echtgenote Trijntje Faber (roepnaam Tine) en de zonen Daniël (roepnaam Daan) en Jelle tot september 1956. Kapper Groen gebruikte de arrestantenbewaarpplaats voor opslag van brandstof. Het was een winderige maandag. Zijn vrouw Tine was naar Leeuwarden afgereisd en Hillebrand zag dat de kachel dreigde uit te gaan.

Hij toog naar de cel om de kolenkit te vullen en bats! de dikke deur viel in het slot. En in een door de bank genomen arrestantenbewaarpplaats is de deur niet van binnen open te krijgen. Toen zijn vrouw tenslotte thuis kwam en de kamer steenkoud aantrof, wist ze waar Hillebrand zat.

Tot slot

Johannes Dijkstra werd in 1956 de nieuwe bewoner van het huis. De oud-stoker in de gasfabriek was gemeentewerkman. Hij werd geboren in 1908 te St.-Jacobiparochie en woonde hier met zijn echtgenote Saeske Rotsma en twee kinderen. In juni 1976 verhuisde het echtpaar naar de Vlaswiek. Laborante Anna Rinsje Ottema verbleef hier bijna anderhalf waarna kok Pieter Postma de woning betrok. Hij woonde hier met echtgenote Jacomina Siekmans en hun twee kinderen. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 122: Kade 17 en Kade 15

In stelpwoning van Johan Jurjen Wilkeshuis klonk ooit de siter

De oudste berichten

Geloof het of niet. Timmerman Teunis Klazes Stolte was rond 1820 eigenaar van Warmoesstraat ongenummerd en Warmoesstraat 30 (nu het zuidelijke gedeelte van de schoenzaak en het noordelijke gedeelte van de voormalige Hema). Stolte voegde nu beide tuinen samen en verkocht de grote tuin met Warmoesstraat 30. In 1895 werd Antje van der Werf, de echtgenote van Johan Jurjen Wilkeshuis eigenaar van Warmoesstraat 30 plus de grote tuin. In mei 1896 verhuisden ze van Harlingen naar het huis in de Warmoesstraat. Ze stichtten later in datzelfde jaar een stelphuis in de grote tuin en verhuisden in oktober van de Warmoesstraat naar de Kade. Johan Jurjen Wilkeshuis werd geboren in 1848 te Leeuwarden. Hij was getrouwd met Antje van der Werf. Zij werd geboren in 1841 te Deinum. Het echtpaar bleef kinderloos. Wilkeshuis gaf net als in de Warmoesstraat ook hier muzieklessen, onder andere op de siter, een veelsnarig tokkelinstrument uit Oostenrijk.

Wilkeshuis

Hij beveelde zich aan als boekbinder en als waarnemer van zaken. Hij verrichtte schrijfwerk voor anderen, gaf muzieklessen en bood zich aan als dirigent van een korps. Maar bovenal was hij boekhandelaar. Hier aan de Kade was een boekwinkel, maar hier was ook een drogisterij. Bij Wilkeshuis was te koop: "eikelcacao, pepermunt en chocolaad, vruchten, banket, zeep-poeder enz." Maar konden de klanten de winkel bereiken? Ja, via de steeg tussen Warmoesstraat ongenummerd en 30 die uitmondde in het looppad ten zuiden van het huis van Wilkeshuis, zal dat eenvoudig zijn geweest. Via de Kade zelf, dat was andere koek. Daarom richtte Johan Jurjen Wilkeshuis een comité op dat zich sterk maakte "voor bestrating van de weg langs de Nieuwe Vaart." Maar de weg bleef voorlopig een modderig grindpad, zo besliste B & W. Ondanks dat had Wilkeshuis geen rancune jegens het gemeentebestuur, want hij was in 1899 een van de vele vrijwillige tellers voor de achtste tienjaarlijkse volkstelling. De heer en mevrouw Wilkeshuis verhuisden in 1900 naar Leeuwarden.

Timmerman Nauta

Op 19 december 1900 veilde notaris Tadema in het logement van Van Kammen aan het Oosteinde "eene in 1897 nieuw gebouwde en in 1900 geheel doortimmerde, net geleverde en behangen stelp-

huizinge, aan de Nieuwe Kade te St. Annaparochie, bestaande uit a. winkel, woonkamer, keuken, kantoor, gang, 3 kelders en zolder, met regenbak en bleek en twee houten hokken, voor alle affaires geschikt, thans in gebruik bij J.J. Wilkeshuis; en b. achterwoning met gang, veestalling, zolders, kelder, groote schuur met regenbak en pomp in den stal, in huur bij K.M. Beilanus voor f 140." Timmerman Lolke Nauta was de hoogste bieder met f 2.545,- en verhuisde nu van het Zuideinde (ooit Warmoesstraat 17). Nauta werd geboren in 1862 te Oosterbierum en woonde hier met zijn echtgenote Johanna van der Weg (kwam van Firdgum) en drie kinderen: Geertje, Thomas en Mattheijs. Nauta zijn grootste klus was het herstellen van de in desolate staat verkerende hervormde kerk

beroop, maar hij handelde, net als zovelen, ook in brandstoffen. Hij woonde hier met zijn vrouw Metje Roelofs van der Plaats en vier kinderen. Het gezin Beilanus-Van der Plaats vertrok in maart 1911 naar Bergen, New Jersey, Verenigde Staten van Amerika. De eerste hoofdbewoner van de inpandige woning stierf als Cornelius Belanus in 1932 in North Dakota. De inpandige woning werd nu achtereenvolgens gehuurd door werkman Pieter J. de Jong en zijn echtgenote Jeltje Dirks Buurstra, door werkman Douwe Jans Post en zijn vrouw Lutske Piers Fokkens en door werkman Sjoerd Cornelis Kuik en zijn vrouw Dirkje Doeke Bijlsma. Het laatstgenoemde echtpaar kennen we nog als de bewoners van de cichorei-eest verderop (Kade 25 en 25a). Zoon

getrouwd met Klaaske Sijzes Hellinga (kwam van Hardegarijp). Het echtpaar kreeg zes kinderen, onder wie Thomas. Deze zoon werd, vijf jaar oud, van een wisse dood gered toen Marcus Velkers hem in augustus 1912 uit de Nieuwe Vaart redde. Het echtpaar Nauta-Hellinga verhuisde in maart 1941 naar de Grietmansstraat. In de Bildtse Courant adverteerde notaris R.Tj. Timmer in januari 1941: "Uit de hand te koop wegens sterfgeval de huizinge met timmermanswerkplaats, waarin sinds jaren een goed beklante timmermanszaak is uitgeoefend. Voorraden en gereedschappen door den kooper over te nemen." Die koper was Jean (roepnaam Jan) Postma, timmerman te Terhorne. Hij werd geboren te Buderich in Duitsland. Hij was

Hij werd net als zijn broer Jan de timmerman, geboren te Terhorne en ook hij was timmerman van beroep. De zaak stond destijds te boek als: "Gebr. Postma, bouwbedrijf en wagenmakerij. Telef. K5180 no. 335."

Kees Postma woonde hier met zijn echtgenote Janna Wedman. Het echtpaar schoof in 1953 drie huizen naar het noorden op (Kade 11). We zullen hen daar weer tegenkomen. Douwe de Jong verhuisde nu van de noordelijke inpandige woning naar hier, de zuidelijke inpandige woning. Hij werd geboren in 1896 te Vrouwenparochie en werkte als arbeider bij landbouwer Jouke Schat in de Grietmansstraat. Hij woonde hier met zijn echtgenote Wopkje Terpstra. Men noemde hem Douwe Koloniaal. Had de kleine, propere De Jong in Nederlands-Indië gediend? In 1958 verhuisde het echtpaar van hier naar Kade 15 (straks meer).

Na april 1958 werd deze inpandige woning opgeheven en samengevoegd met de timmermanswoning. Het huisnummer 453 werd in 1964 met de invoering van de officiële straatnamen en adressen, omgedoopt in Kade 17.

Inpandige woning (2)

De noordelijke inpandige woning werd in 1920 nog steeds bewoond door timmerknecht, nu verver Johannes Jacobs Kuiken. Hij woonde hier met zijn vrouw Sijtske Jans Visser en dochter Dirkje. De dochter trouwde in 1921 met Van Diepen. Vader Johannes overleed hier in 1928 en moeder Sijtske twee jaar later. Daarna woonde landarbeider Willem Sjoerds Louwenaar hier drie jaar met zijn echtgenote Trijntje Leenders de Bildt en de kinderen Maartje en Sjoerd. De volgende huurster heette Grietje Post. Zij was weduwe van Tjepke Pieters de Haan. In mei 1952 vertrok zij naar elders. Daarna fungeerde deze inpandige woning als een duiventil; in en uit vlogen de bewoners. We noemen de hoofdbewoners vluchtig: Hedzer Hooijenga (1952), Douwe de Jong (1952-1954), Ale Ruurd Tadema (1954), Broer Vrij (1955) en Grietje Schaap (1955-1958). Grietje Schaap was sinds 1935 weduwe van Klaas Krottje en woonde als huishoudster bij Broer Vrij in. Toen Vrij overleed, verbleef ze hier tot 1 augustus 1958. Deze inpandige woning werd nu opgeheven en samengevoegd met de timmermanswoning.

Familie Postma

We wandelen over het aloude krui- en looppad ten zuiden van de timmerschuur terug naar de hoofdwoning: Kade 17. Het timmerbedrijf groeide. In 1952 namen de gebroeders Postma de zaak

Postma's timmerschuur (Kade 17) is beeldbepalend in 1959

te St.-Annaparochie in 1897-1898. Het werk werd hem gegund voor f 6.445,- (later werd dit bedrag vanwege "meerdere reparatiën" verhoogd met f 3.300,-). In 1904 werd Lolke Nauta "in staat van faillissement verklaard." Het gezin verhuisde in februari datzelfde jaar naar Utrecht. De timmerwinkel met woonhuis en twee inpandige arbeiderswoningen werd voor f 3.449,- verkocht aan Jelle Nauta te Welsrijp. De beide Nauta's waren familie; Lolke was een oom van Jelle.

Inpandige woningen

Aan de oostzijde van de schuur had timmerman Lolke Nauta een inpandige woning gebouwd. Hij verhuurde woning, gang, stal, zolder, kelder enzovoort aan de ruim besnorde Cornelis Beilanus. Hij werd geboren in 1864 te St.-Jacobiparochie en was gardenier van

Cornelis Kuik emigreerde in 1911 naar Orange City, Iowa, USA en op 12 mei 1913 verkaste het gezin Kuik-Bijlsma naar elders in St.-Annaparochie. Kuik werd als bewoner opgevolgd door Kuiken. Johannes Jacobs Kuiken was timmerknecht (wellicht bij Jelle Nauta) en woonde hier met zijn vrouw Sijtske Jans Visser en hun kinderen Dirkje en Jan.

Onderwijl had Lolke Nauta in 1903 nog een tweede inpandige woning gecreëerd in de zuidoosthoek van de timmerschuur. De hoofdbewoners waren achtereenvolgens doodgraver Sipke Sjoerds de Boer, werkman Sierd Jaspers Keizer en timmerknecht Rindert Jans Wesseling.

Jelle Nauta

Jelle Wijbes Nauta vestigde zich hier in januari 1904 als timmerman en molenaar. Hij werd geboren te Hijlaard en was

getrouwd met Bottje Heslinga. Het echtpaar kreeg vier kinderen: Neeltje, Geesjen (roepnaam Geke), Sijtske en Hendrik.

Inpandige woning (1)

De zuidelijke inpandige woning werd vanaf 1919 bewoond door timmerknecht Rindert Jans Wesseling, zijn vrouw Wesseltje van der Velde en zeven kinderen. Het gezin verhuisde in 1939 naar Sneek. Daarna bewoonde landarbeider Dirk Olie de woning met zijn vrouw Antje Zijlstra. Op 12 mei 1940 - de oorlog woedde - verhuisde het echtpaar naar de Grietmansstraat. Tijdens WOII woonde Foeke Rienks hier met zijn echtgenote Harmke Dijkman en dochter Dieuwke. In november 1946 verhuisde het gezin Rienks-Dijkman naar Leeuwarden. Rienks ging, Postma kwam. Hij heette Kornelis (roepnaam Kees) Postma.

Rechts de eenvoudige voorgevel van Kade 15 op een zonnige dag in oktober 1966. We herkennen de zusters Sijske en Geke Postma.

van timmerman J.A. Schat over. Het echtpaar Postma-Heslinga verhuisde in maart 1970 naar Terhorne. Intussen was Geke Postma getrouwd met Johannes (roepnaam Joop) Postma. Ze woonde eerst in de Zuidhoek onder St.-Annaparochie (Langhuisterweg 12), maar verhuisden nu met de kinderen van daar naar hier aan de Kade. Joop Postma was nu de vierde (eigenlijk vijfde) timmerman in successie en hij hield kanaries. Postma overleed in 1994.

Kade 15

Op het erf ten noorden van Kade 17 heeft een huis gestaan. Het stond ten zuiden van de Knepelsteeg die uitkwam en nog steeds uitkomt tussen Warmoesstraat 26 en 28. Martin Hendriks Wagenaar was eigenaar van de lange tuin ten westen van zijn voorhuis op het Zuideinde (Warmoesstraat 28; nu schoenenzaak-noord). Hij liet hier in 1870 vijf huisjes bouwen. Wagenaar was gardenier en woonde te St.-Annabuurtstermolen, nabij de molens aan de Noorderweg (nu Stadhoudersweg 71). Hij stierf in hetzelfde jaar. Zijn echtgenote Saapke Jelles Steensma erfde de vijf huisjes waarvan ze een jaar later twee verkocht. De huisjes 1 en 2 (vanaf de Kade gerekend) werden spoedig na de bouw samengevoegd en in 1875 gekocht door de bewoner, Dirk Sjoerds Kuik. Hij was werkman en woonde hier met vrouw Froukje Abrahams Dijkstra en vijf kinderen. Huisje 3 werd tot 1882 achtereen volgens verhuurd aan schipper Cornelis Leenderts de Bildt die hier woonde met zijn echtgenote Auke Hagedoorn en drie kinderen, aan werkman Klaas Jacobs Stroosma en zijn vrouw Neeltje Klazes Larooi en aan werkman Sijtze Jan Smits die hier overleed.

De huisjes 4 en 5 werden in 1871 verkocht aan respectievelijk Anne Eeltjes Luxen die het liet bewonen door werklieden, en aan werkman

Gerrit Dirks Post.

Het voorhuis

We concentreren ons eerst en vooral op het samengevoegde voorhuis aan de Kade. Dirk Sjoerds Kuik was werkman, maar begon hier een winkeltje. Hij verzocht in maart 1875 aan het gemeentebestuur vergunning om de "greppel tusschen het erf van mijn huis en den weg bestaande digt te maken." De vergunning werd verleend. En zes maanden later verzocht hij wederom vergunning van B & W, dit maal "tot het planten van twee a drie boomen voor mijn huis, staande en gelegen aan de Nieuwevaart." Ook dat mocht.

Dirk Sjoerds Kuik zijn eerste echtgenote Froukje Abrahams Dijkstra overleed hier in 1881. Winkelier Kuik hertrouwde in 1883 met de dertien jaar jongere Jacobje Abrahams Dijkstra. Zij was een jongere zuster van zijn eerste vrouw. Jacobje overleed in 1885. Een jaar later trouwde Kuik opnieuw, nu (bij gebrek aan nog meer huwbare zusters) met Trijntje Wijmers van der Ploeg, een broer van Trijntje. Hij werd later tot een jaar gevangenisstraf veroordeeld. Jippe had op een grote protestmeeting van de Socialistische Democratische Bond te Stiens met zijn revolver (in de lucht) geschoten. Grote consternatie! Hij werd door de marechaussee ingerekend. Jippe was destijds voorzitter van de afdeling St.-Annaparochie van de socialistische beweging (de voorloper van de SDAP, later PvdA). Er was destijds nog geen wapenwet, maar het feit dat een voorzitter van een politieke beweging (partij) gewapend was, spreekt boekdelen en geeft een aardig tijdsbeeld. Niet waar?

Huurders

Dirk Sjoerds Kuik verkocht zijn winkelhuis voor f 495,- aan Cor-

nelis Klazes Post, de bekende huisjesmelker. Post verhuurde het huis aan Klaas Annes Leep. Hij werd geboren in 1849 te St.-Annaparochie en was "inlandsch kramer", maar nu dus ook winkelier. Leep woonde hier met zijn echtgenote Klaaske Egberts Prins (kwam van Marrum) en acht kinderen. In mei 1893 emigreerde de 19-jarige zoon Anne naar Noord-Amerika. Zoon Egbertus volgde een half jaar later in de voetsporen van Anne en twee goede voorbeelden doet goed volgen; in augustus 1896 vertrok het gezin Leep-Prins naar Noord-Amerika. Het belandde in Chicago. Nazaten, die een geheel andere betekenis aan de familienaam Leep geven, wonen daar nog steeds.

Geen goot

In 1897 mocht Cornelis Klazes Post zich eigenaar noemen van alle vijf (eigenlijk vier) huisjes op een rij. Hij verhuurde het voorhuis na het vertrek van de familie Leep aan Johannes Dijkstra en daarna

aan Jelle Anes Feenstra. In april 1898 maande de gemeentearchitect eigenaar Post reparaties uit te voeren. "Mede ten gevolge van het ontbreken van een goot laat de toestand van de vijf U in eigendom behorende woningen op het Zuideinde, bewoond door Jelle Veenstra en anderen, veel te wensen over. Een groot deel toch van het afkomende water verzinkt tusschen die woningen en het pand van J.J. Wilkeshuis in den grond en dringt erg vervuild door den muur in den kelder van de bewoners. Het voortduren van dezen toestand zou ons aanleiding kunnen geven een voorstel tot onbewoonbaarverklaring te nemen, doch wij vertrouwen dat U na hiermede in kennis te zijn gesteld, door het aanbrengen van een dakgoot aan de zuidzijde der woningen, daarin wel verbetering wilt aanbrengen."

Schoenmakerij

Op 12 mei 1898 verhuisde schoenmaker/barbier Job Arjens Wassenaar

van de zogenaamde Voorstreek (Warmoesstraat) naar de Nieuwe Vaart (Kade). Het was zijn derde verhuizing in 14 jaar. Amper een maand later overleed zijn echtgenote Jantje Jans Beimers. Er kwam nu een huishoudster bij inwoners (Akke Paulus Beimers), een schoenmakersknecht (Izaak Bijlsma) en Jobs moeder (Hiltje Arjens Bil). In 1902 hertrouwde schoenmaker Wassenaar met Tjitske Martens van der Ploeg. Hier werd dochter Grietje in 1903 geboren. Zij overleed drie jaar later. In mei 1906 verhuisde het gezin Wassenaar-Van der Ploeg naar het Zuideinde (Warmoesstraat 36, slagerij Bijlsma).

Huisjesmelker Post overleed en in 1905 werden zijn bezittingen verkocht. De vier huisjes in huur bij Job Wassenaar, Dirk Andringa, Pieter Andringa en de weduwe H. de Groot werden in een kavel gekocht door P.M. van Dijk voor f 970,-.

13 m²

Het winkelhuis (huisjes 1 en 2) bestond uit een kamer van 13 m² en een door de steeg bereikbare winkel annex schoenmakerij van 22 m². Er was destijds een behoorlijk ingericht privaat. Huisje 3 mat 17,25 m² en bestond uit een kamer van 13 m² en een buitenportaal. De kamer had een houten vloer en de zolderbalken zaten op 2,20 meter hoogte. Er waren twee bedsteden voor vier bewoners.

Huisje 4 had gelijke afmetingen, maar hier woonden acht personen en zij beschikten ook over twee bedsteden. Te weinig. Eén kind sliep in de zogenaamde onderslaapplaats. Dat was niks meer dan een gat in de grond. Dat is geen slaapgelegenheid. Dat is waanzin! Deze parel van een onderkomen werd op 31 oktober 1911 onbewoonbaar verklaard. Huisje 5, idem dito.

De nieuwe eigenaar heette Pieter Mijntjes van Dijk. Hij werd geboren in 1862 te St.-Annaparochie. Van Dijk sloopte de huisjes 4 en 5 en huisje 3 werd voortaan een hok genoemd. Dit vond plaats in 1922. Van Dijk was gardenier. Zijn vrouw heette Grietje Martens Kok. Het echtpaar kreeg vijf kinderen (een tweeling): Mijntje, Marten, Ane, Ijmke en Ritske. De kinderen trouwden en moeder Grietje overleed hier in 1931. Pieter Mijntjes, altijd getooid met grote baard en pet, verhuisde in 1942 naar elders in St.-Annaparochie.

Tot slot

Toen verscheen Sipke Boterhoek ten tonele met zijn kersverse echtgenote Leentje Kamerling. Het echtpaar woonde hier met drie kinderen. Na het vertrek van het gezin Boterhoek-Kamerling, betrok Eize Bijlsma in augustus 1945 het huis. Hem kennen we nog van de slagerij op het Zuideinde (Warmoesstraat 36). Eize woonde hier met zijn echtgenote Aafke Veldema. In 1958 verhuisde het echtpaar naar het bejaardencentrum Beuckelaer en wel onder 'het poortje'.

De nauwe ruimte tussen Kade 15 en 17 was aan de Kade afgesloten met een heus deurtje. Erachter was een urinoir voor het personeel van timmerbedrijf Postma. De hier al eerder beschreven Douwe de Jong verhuisde met zijn echtgenote Wopkje Terpstra van een van de inpandige woningen van Kade 17 naar hier. Hij hield kanaries. Op 1 februari 1968 verhuisde het echtpaar naar de Statenweg. Of de kanaries megingen, is ons onbekend. Buurman en timmerman Jan Postma kocht huis en erf en sloopte alles. Nu rest slechts nog het erf. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 123: Kade 13 en Kneppelsteeg

Nieuwbouw in 1913 en "oud en akelijk" huisje in Kneppelsteeg

De oudste berichten

Geloof het of niet. Renske Jans Kuiken, de weduwe van landbouwer Rein Douwes van der Zee was in 1851 eigenaar van 1,12 are tuin ten westen van haar voorhuis op het Zuideinde (Warmoesstraat 26). Die tuin lag tot aan de Brouwersgracht. Het achterhuis met ook een behoorlijke tuin werd in 1875 respectievelijk verbouwd en bebouwd. Hier was Hendrik Martens Wagenaar eigenaar van vijf huisjes. Vier jaar eerder had Renske Jans Kuiken haar tuin, die nu grensde aan de intussen aangelegd Nieuwe Kade, bebouwd met twee huisjes. Eerst richten wij onze aandacht op die twee huisjes aan de Kade met ten oosten daarvan een bleek die bij beide huisjes behoorde.

In het voorhuis woonde timmerknecht Harmen Wijbrens van der Plaats. Hij werd geboren te Oosterlittens en was getrouwd met Janneke Pieters Hoitsma (kwam van Jorwerd). Het echtpaar verhuisde met zes kinderen in 1878 naar Langweer.

Het achterhuis werd bewoond door veldarbeider Johannes Arjens Kamstra. Hij werd geboren in 1827 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Sapes van der Ploeg. Het echtpaar kreeg zes kinderen van wie één jong overleed en één door schoenmaker Van Buren uit een put werd gered van "een anders wisse dood." Vader Johannes overleed hier in 1877, vijftig jaar jong.

Huurders

Van der Plaats ging en Dijkstra kwam. Johannes Jans Dijkstra was werkmans van beroep en woonde hier in het voorhuis met zijn vrouw Sijtske Dirks Hoekstra in de periode 1878-1892. Daarna huurde Reinder Pieters Schat het huis. Hij woonde hier met echtgenote Antje Foppes Andriessen en zes kinderen (geboren 1892-1895). Schat werd als hoofdbewoner opgevolgd door Klaas Feikes Dijkstra. Hij was 28 jaar oud en werd geboren te Berlikum. Dijkstra was werkmans en echtgenoot van Pietje Sjoukes Boterhoek. Vader en moeder woonden hier met veel kinderen (1895-1900). De weduwe Kamstra verhuisde in 1890 van het achterhuis naar

Zoek op de luchtfoto van ± 1979 Kade 13 en de loop van de voormalige Kneppelsteeg.

het armhuis aan het Zuideinde en zoon Sape Johannes Kamstra werd nu hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1860 en woonde hier met zijn echtgenote Thomasje Wiltjes Schouwerwou en vier kinderen. In de bleek ten oosten van zijn woning had Kamstra een mesthoop liggen. Hij werd door de politie in februari 1890 gesommeerd om die op te ruimen. In 1895 verkochten de erven van de weduwe Rein Douwes van der Zee de bewuste bleek aan huisschilder Meindert Romkes van Reenen (de bewoner van Warmoesstraat 26) die hier een werkplaats bouwde (we komen erop terug). Het gezin Kamstra-Schouwerwou had in dit huisje de beschikking over één bedstede. Dat was voor twee volwassenen en vijf kinderen natuurlijk te weinig slaapplekken. Hoe het gezin de nacht doorbracht, is ons onbekend.

Onbewoonbaar verklaard

Het voorhuis werd vanaf 1900 nog bewoond door Hotze Tjeerds van der Veen. Hij werd geboren in 1875

te St.-Annaparochie en was werkmans van beroep. Zijn vrouw heette Næntske van der Ploeg (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar kreeg hier twee kinderen. In het achterhuis verbleef nog altijd het gezin van Sape Johannes Kamstra die zich later in de kaas-handel stortte. Hij ventte dus met kaas, maar ook met gerookte en gedroogde vis. Zijn vrouw Thomasje overleed hier in 1901. Kamstra verhuisde met de vijf kinderen naar een schip in de Nieuwe Vaart. Jouke IJdes Andringa werd de nieuwe hoofdbewoner. Hij was werkmans en werd geboren in 1871 te St.-Annaparochie. Hij woonde hier met zijn vrouw Tjitske Pieters van der Woude en een twee-eiige tweeling (van wie de jongen overleed). Elke woning had een oppervlakte van 21,5 m² en bestond uit een kamer van 12,25 m² en een gang. In de kamer was een haardsteen, twee bedsteden en een kast. Het huis beschikte niet over een regenwaterbak. De bewoners van beide woningen moesten één privaat delen. Op 31 oktober 1911 besloot de gemeenteraad deze twee wonin-

gen onbewoonbaar te verklaren. Ze stonden voortaan te boek als hokken, maar met de ogen van nu bekeken, waren ze dat reeds.

Kneppelsteeg

Voordat wij doorgaan met de geschiedenis van de twee huisjes/hokken, wandelen wij in 1900 eerst vanaf de Kade in de Kneppelsteeg. Aan onze rechterhand staan de vijf huisjes van Cornelis Klazes Post (zie vorige Wandeling). Aan de noordzijde staan de huisjes die we net hebben behandeld. De oude bleek is bebouwd met de schilderswerkplaats van Van Reenen. Lopen wij verder dan ontwaren wij drie huisjes die in 1875 zijn gebouwd door Hendrik Martens Wagenaar, gartenier te St.-Annaparochie. Ze staan precies halverwege Kade en Warmoesstraat. Wij begroeten van west naar oost Anne Johannes van Loon, een werkmans die we drie weken geleden in Kade 21 nog als winkelier zijn tegengekomen. In het middelste huisje treffen wij Jelle Annes Feenstra, een werkmans van 46 jaren die hier woont met vrouw Klaasje Sjoukes Boterhoek

en dochter Baukje en die haar tweejarig zontje Jelle. In het oostelijke huisje wonen Harmen Piers Tanja, een 69-jarige werkmans en zijn vrouw Sijtske Foppes Grond. De bewoners van de drie huisjes hebben het geluk dat hier aan de zuidzijde van de Kneppelsteeg geen bebouwing staat. Zo kunnen ze genieten van zon en uitzicht op het erf achter de timmershuur, als het gemoed in zulke kamers het toelaat om nog te kunnen genieten.

7,4 m² woonkamer

Lopen we nu nog verder naar het oosten dan wordt de Kneppelsteeg omgeven door de voor- en achterhuizen die aan het Zuideinde staan (Warmoesstraat 26 en 28). Maar dat doen we niet. We keren het hoofd, overzien de tien woningen aan weerszijden van de steeg en blijven staan voor het oostelijke huisje van huisjesmelker C.K. Post. Dit krot, waarvoor het echtpaar Tanja-Grond huur betaalt, is toch wel de grootste parel van Post. De 'woning' bestaat uit een kamer zonder een houten portaalje. Achter de gammele deur val je pardoes de

Tel de gevels van rechts naar links! In huis no. 6 woont de familie Lont

kamer binnen. De oppervlakte van de kamer is 7,4 m². Nogmaals: de oppervlakte van de kamer is 7,4 m². De Knepelsteeg strijkt met de droefste eer. Wij staan hier voor het kleinste huisje van de vierhoek, zeker het kleinste onderkomen van St.-Annaparochie en misschien wel van het hele Bildt! We bukken om door het gammele deurtje binnen te gaan. De hoogte of beter gezegd de afstand tussen de vloer en de zolder is 1,90 meter. De vloer is gemaakt van stenen en ligt op de zelfde hoogte als de buitengrond. Is het buiten nat, dan is het binnen nat.

Onbewoonbaar verklaard

Er is een kleine bedstede voor de twee bewoners op leeftijd. We groeten hen en keren terug naar de Knepelsteeg. Gemeentearchitect Winters omschreef dit gedrocht van een huis als "oud en akelig". Er waren meer "akelig"-heden. Harmen Piers Tanja moest in 1888 opgenomen worden in de "ziekeninrichting te Vrouwenparochie voor verpleging." Tien jaar later werd zijn dertienjarige dochter opgenomen in het krankzinnigengesticht te Franeker. Harmen Tanja verruilde dit krot voor een kist in oktober 1908. De gemeenteraad verklaarde het huisje een maand later onbewoonbaar. De weduwe Tanja, Sijtske Foppes Grond verhuisde naar elders in St.-Annaparochie. Eigenaar Post was in 1905 al het hoekje omgegaan. Sijtske Sannes, winkelier in de Warmoesstraat kocht de drie huisjes voor f 595,-.

Familie Van der Veen

Sannes verbouwde de twee huisjes en het tot hok gedegradeerde huisje van wijlen Tanja tot een huisje en twee hokken. Bewoner van dit huisje en huurder van de hokken was werkmans Klaas Tjeerds van der Veen. Hij werd geboren in 1868 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Grietje Pieters

Visser. Het echtpaar woonde hier eerst met twee kinderen: Tjeerd (1894) en Luurtske (1907). Dit huisje leek dan tenminste nog op een woning. Het bestond uit een kamer van 16,4 m² en een gang en voorts waren er drie slaapplekken. Notaris Tadema veilde in oktober 1912 "een hechte en goed onderhouden arbeiderswoning met bleek en regenwaterbak, benevens daarnaast staande onbewoonbaar verklaarde woningen met erf en put, in een steeg uitkomende aan het Zuideinde." Huurder Klaas van der Veen werd koper. Hij woonde hier met vrouw en dochter Luurtske. De dochter trouwde in 1930 en verhuisde. Moeder Grietje Visser overleed in 1944 en de eigenaar vijf jaar later.

De allerlaatste bewoners

Nu werd Wate van der Veen de hoofdbewoner. Hij betaalde f 1,- per week huur aan de erven Klaas Tjeerds van der Veen. Zijn gezin woonde vanaf mei 1948 er reeds bij in. Wate was een kleinzoon van de vorige eigenaar. Hij werd geboren in 1920 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Minke Hoogstra. Klaas Huizinga woonde vanaf februari 1949 erbij in. Het echtpaar verhuisde met twee kinderen plus de inwonende Huizinga op 6 juni 1952 naar een woning aan de Middelweg.

Het huis werd in januari 1954 "aan de bewoning onttrokken en als bergplaats in gebruik gegeven aan Gebrs. Postma, timmerbedrijf, Kade."

Er staan heden ten dage twee groene hokken ten noorden van de Knepelsteeg. Het beruchte huisje van Harmen Piers Tanja, het woninggenot van 7,4 m² stond op de plaats van het oostelijke gedeelte van het oostelijke hok. Mocht u door de Knepelsteeg wandelen, sta daar dan eens bij stil.

Familie Lont

Wij wandelen terug naar de Kade.

Marcus Velkers verkocht in 1913 twee bergplaatsen met erf aan Jan Reinders Lont. Dit waren de twee in 1911 onbewoonbaar verklaarde huizen aan de Kade. Lont vroeg vergunning aan "tot het bouwen van eene woning aan de Kade in de kom van St. Annaparochie ter plaatse van de onbewoonbaar verklaarde woningen." Die werd verleend. Er verrees een burgerwoning met schilddak.

Jan Reinders Lont werd geboren in 1866 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Kinke Pieters Krottje (kwam van Vrouwenparochie). Het echtpaar kreeg drie kinderen: Reinder, Antje en Pieter. Lont was schipper van beroep. Een advertentie in de Bildtsche Courant verduidelijkt: "Motorbootdienst 'Deo-Duce I en II' van Oudebildtdijk/St.-Annaparochie op Leeuwarden - Franeker - Harlingen v.v. Motorboot en auto disponibel voor pleziervaartrachten, verhuizingen en losse vrachten. Vertrek

maandags en dinsdags 11 uur naar Leeuwarden, dinsdags 11 uur naar Franeker en Harlingen, woensdags 10 uur van Harlingen en 12 uur van Franeker, donderdags 11 uur naar Leeuwarden en vrijdags 12 uur naar Leeuwarden. Verzending van goederen naar alle plaatsen. Aanbevelend Gebrs. Lont, Kade 337a, St.-Annaparochie."

Tot slot

Zoon Reinder verliet het ouderlijk huis en trouwde met Baukje Tulner. Dochter Antje vertrok in 1915 naar Minnertsga. Zoon Pieter verhuisde in 1925. Het beroep motorschipper maakte plaats voor wisselopper. Lont senior overleed in juli 1938. De weduwe verhuisde. Nu werd Jan Lont junior de nieuwe hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1913 en was getrouwd met Rikje Meijer. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Reinder en Baukje Antje.

Jan Lont was expediteur. Het gezin verhuisde in 1960 naar de Van Harenstraat.

Direct ten oosten van de tuin achter de woning van de familie Lont, in de voormalige werkplaats van Van Reenen, had Johannes Klazes Bijlsma, in april 1952 de nieuwe bewoner van Warmoesstraat 26, zijn lijkwagen gestald.

In 1960 verkocht Jan Lont de woning aan Trijntje Kas. Zij was weduwe van Arjen Krap. Trijntje Kas werd geboren in 1901 te St.-Jacobiparochie. Zij woonde hier alleen tot 1973, toen zij verhuisde naar de Vlaswiek.

Het huis werd te koop aangeboden. In augustus 1974 diende zich een nieuwe hoofdbewoner aan. Elektrotechnisch installateur Arjen de Haan verhuisde met zijn kersverse echtgenote Aafke Herder naar Kade 13.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

't Kamertje van naaister brandstoffenschuur

De oudste berichten

Geloof het of niet. In de tuin ten westen van zijn huis (Warmoesstraat 24) liet Christiaan Wijnants, een Leeuwarder zonder beroep, twee huisjes bouwen. Die stonden niet aan de Kade, maar waren ervan gescheiden door een grote tuin. In 1873 kocht Cornelis Klazes Post deze huisjes plus de grote tuin. De eerste en enige bewoner van het voorhuis was Roelofje Jans Kalverboer, weduwe van verver en glazenmaker Dirk Ket. Ze werd Roelke genoemd. Roelke werd geboren in 1816 te Drachten en woonde hier alleen. In het achterhuis woonde ook een weduwe. Zij heette Froukje Ritskes Popma en werd geboren in 1808 te Vrouwenparochie. Roelke Kalverboer was naaister. Op een dag in 1894 kwam gemeente-architect J. Winters Jzn langs met een duimstok. Hij had de opdracht gekregen om alle huizen in Het Bildt die niet of minder geschikt waren om bewoond te worden, in kaart te brengen. Hij noteerde later in zijn aantekeningenboek: "Wordt door een weduwe alleen bewoond. De lengte [van het huis] is 3,80 meter. Breedte is 3,20 meter. Hoogte is 1,80 meter. Van deze ruimte gaat nog af een portaal en een haardstede. In deze woning wordt aan meisjes ook nog naailes gegeven. De bewoning is zindelijk en de woning daardoor niet ongezellig."

Onbewoonbaar verklaard

De oppervlakte van het voorhuis bedroeg 15,5 m² en bestond uit een woonvertrek van 11 m². De afscheiding tussen de kamer en de buitenlucht bestond uit een portaal. De hoogte tussen de vloer en de buitengrond bedroeg slechts vijf cm. De vloer was van hout gemaakt. Er was een raam van 0,90 m² zodat de oude weduwe nog een beetje zicht had op haar naaiwerk. Er was een privaat, maar geen regenwaterbak. Roelke beschikte over één slaapplek. Over het achterhuis schreef architect Winters in 1894: "Deze kamer wordt ook door een oude weduwe bewoond en vormt met de vorige een vrijstaand gebouwtje, dat veel te laag onder de zolder is om eene gezonde woning te kunnen heeten en diende noodig omhoog gebracht te worden." De weduwe in het achterhuis in kwestie heette Johanna Foppes van der Meulen. Zij had haar man Willem Gerbens Wassenaar reeds ter grave gebracht. Zij werd geboren in 1819 te Minnertsgea. De huisjes werden onbewoonbaar verklaard, dat mag duidelijk zijn.

Nieuwbouw

In 1905 overleed die hier vaak genoemde huisjesmelker Post. De tot twee bergplaatsen gedegradeerde huisjes werden gekocht door De Roos en De Bildt voor f 540,-. Ze bouwden er nog een hok bij. Deze nieuwe bergplaats werd gebouwd ten westen van het hok dat Jan Abrahams Dijkstra had gezet, ach-

ter in de tuin van zijn huis (Warmoesstraat 24). We komen hier zo op terug. Freerk Aizes de Roos was schipper en woonde op een schip, wellicht tegenover de twee bergplaatsen. De Roos en De Bildt gebruikten de voormalige kamers voor opslag van brandstof waarin zij handelden. Freerk werd geboren in 1856 te Gorredijk en was getrouwd met Trijntje Jans van der Laan (kwam van St.-Jacobiparochie). Het schip werd verder bewoond door tien kinderen met non-Bildtse namen zoals Aize, Ijgram, Wouter en Alberdina. Het gezin De Roos-Van der Laan verscheepte zich in maart 1907 naar Rotterdam. Wanneer Freerk de Roos met zijn schip in de Nieuwe Vaart lag, was hij een Kademan. Hij woonde hier, liep hier, zat hier. Hij hoorde het ruisen van de bomen. Hij zag de grindweg die Nieuwe Kade werd genoemd en hij redde in oktober 1892 twee drenkelingen uit de vaart die in ernstig levensgevaar verkeerden. Cornelis Leenderts de Bildt was nu in 1907 solo-eigenaar en hij had plannen. Hij wilde de twee hokken slopen en een nieuwe woning stichten. Het bouwen van het huis aan de Nieuwe Vaart werd gegund aan timmerman Klaas Kuiken Dzn voor f 1.687,50.

De zevende steeg?

Het in 1905 nieuw gebouwde hok was bereikbaar via een krui- en looppad ten noorden van de nieuwe woning van De Bildt (het ligt er anno 2015 nog). Ook ten noorden van het huis van achterbuurman Jan Abrahams Dijkstra aan de Warmoesstraat, liep een steeg. Zo werd zijn hok bereikt. Maar of we hier te maken hebben met een zevende steeg die linea recta liep van Warmoesstraat naar Kade, lijkt ons niet het geval. De beide hokken van De Bildt en Dijkstra sloten de gehele bouwkvavel af. Er was geen ruimte om langs de hokken te geraken. Een kleine omweg door de tuin ten noorden? Onmogelijk. Ook daar stonden huisjes. Een dito omweg ten zuiden? Vergeet het! Daar stonden de Kneppelsteeghuisjes. Geen zevende steeg dus.

Boelgoed

Cornelis Leenderts de Bildt woonde zijn huis met Aukje Klazes Hagedoorn (kwam van Leeuwarden) en drie kinderen. Zoon Cornelis studeerde voor onderwijzer en opvallend genoeg waren twee van de drie kostgangers ook onderwijzer, van gereformeerde signatuur. In december 1925 overleed Aukje Hagedoorn. De Bildt, inmiddels 75 jaar oud, verhuisde een jaar later naar Schenkenschan te Deinum. Er werd een onvervalst boelgoed gehouden. We lezen mee in de Bildtsche Courant: "Op Dinsdag 19 Januari 1926 zal ten huize van Cornelis de Bildt bij boelgoed à contant worden verkocht: huisraad als eikenhouten kabinet, vurenhouten linnekastje, 2 tafels, stoelen, 2 spiegels, 2 gaslampen, 3 klokken, stander met vogelkooi, veeren bed zonder toebehooren, kussens, dekens, kookkachel, turfbak, cokesbak, tangen, pook, vloerkleed plus kleedjes, mat, glasgordijnen enz. Voorts: plm. 2000 turven, 40 aardappelbakken, zeven, kruiwagen, heerenrijwielen en hetgeen meer tevoorschijn zal worden gebracht."

Nogmaals boelgoed

Anne Renzes Schat, hovenier te St.-Annaparochie kocht huis, schuur en erf en werd de nieuwe hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1876 alhier en was getrouwd met Maria Christiaans Wassenaar (kwam van St.-Jacobiparochie). Maria overleed hier op 24 december 1932. In juni 1953 blies Anne Schat de laatste adem uit. En weer werd er een boelgoed gehouden. Men kon bieden op "dressoir, eikenhouten tafel met 4 bijbehorende stoelen, tafelizeil, eikenhouten kabinet, schoorsteenmantelklok, wandklok, tapijt met toebehoren, bloemtafel, Goudse bloempotten, wastafel met stel, gastafel, tafelkleed, spreij, schemerlamp, kachel met plaat, inmaaktetels met glazen, wasketel, snijboonmolens, grote en kleien trap, 3-delige kapokmatras (zo goed als nieuw), linnenrek, strijkplank, bloemtafel, hand-grasmachine en glas- en aardewerken."

Bewoners

"De zeer solied gebouwde burgerhuizinge met grote stenen schuur, vrije steeg, erf en grond aan de Kade no. 450, groot 1,55 are" vererfde op Anne Sijzdes Kas, hoofdcommies van de provinciale Griffie te Leeuwarden en Cornelis Siccama, manufacturier te Stiens. Zij verkochten het huis in 1953 aan Kornelis Postma (roepnaam Kees), die wij reeds eerder zijn tegengekomen. Hij was de helft van de Gebroeders Postma, het timmerbedrijf even verderop (Kade 17). Kees Postma verhuisde nu met zijn vrouw Janna Wedman van de zuidelijke inpandige woning van de timmerschuur (Kade 17) naar hier. In 1969 kwam de echtgenote te overlijden. Twee jaar later verhuisde Postma, inmiddels hertrouwd met Pietje Bijlsma, naar de Nassaustraat. Het pand werd nu gekocht en bewoond door Paul Hendrik Sye Giesing. Hij werd geboren in 1913 te Aspe, Duitsland en woonde hier met zijn vrouw tot in 1973. Giesing ging en sindsdien is Jeen Schaap de hoofdbewoner.

Kade 9

Er bestond geen huis, er bestaaf geen huis en er zal zeer waarschijnlijk nooit een huis bestaan met het adres Kade 9. Maar er is ruimte tussen de woning van Jeen Schaap (Kade 11) en die van Johannes Bijlsma (Kade 7). Een muur blokkeert de doorgang, maar een bordje op een deur verduidelijkt alles: tún. Die tuin is ooit bebouwd geweest. Cornelis Klazes Post (wie anders?) stichtte in 1867 in zijn tuin drie huisjes. Die tuin lag ten westen van zijn voorhuis met drie achterhuizen aan het Zuideinde (Warmoesstraat 22, Klaas Visser). Alle huizen c.q. kamers waren zonder brandgang aan elkaar gebouwd. De westerse muur van het westelijke huisje stond ongeveer op zes meter afstand van de Nieuwe Kade. Deze drie huisjes hadden geen voordeurtje nodig, zo vaak verwisselden de huurders van woning. De Groot, Feenstra, Dobma, Wassenaar, Dijkstra, Boterhoek, Buurstra, Kievit, Krottje... De lijst van hoofdbe-

woners lijkt al eindeloos, laat staan die van de kinderen en de al dan wel niet gerelateerde inwonenden. Wij doen niet eens een poging om ze te noemen.

Familie Dijkstra

In het middelste huisje ten zuiden van de Lommerdsteege woonde in 1876 het gezin van veldarbeider Jan Dooitze Dijkstra. Hij werd geboren in 1817 te St.-Annaparochie en was weduwnaar van Heintje Jurjens Tolsma. De door zware arbeid kromgebogen Dijkstra woonde hier met drie kinderen en een buitenechtelijk kleinkind. In 1877 stierf hij. De ongetrouwde Tjitske Jans Dijkstra (1844) bewoonde nu met haar broers Dooitze Jans Dijkstra (1849) en Jurjen Jans Dijkstra (1852) alsmede haar zoon-tje Hein Dijkstra (1871) het huisje. Dooitze trouwde in 1881 met Tietje Gerrits Buurstra, een dochter van de buurman aan de overzijde van de steeg en verliet de woning, maar niet de Lommerdsteege. Dooitze en Tietje woonden voortaan in het derde huisje gerekend vanaf de Nieuwe Kade. Hij was werkman en werd vader van Jan, Gerrit, Adri-aantje, Heintje, Tjitske en Bauke. Onderwijl het zoon-tje Hein Dijkstra werd opgezonden naar Heemstede om te worden behandeld voor vallende ziekte en de ongetrouwde moeder elders onderdak vond, verkaste oom Jurjen Jans Dijkstra van het middelste naar het derde huisje. Hij woonde nu in bij zijn broer en schoonzuster. Datzelfde gold voor Jeltje Gerrits Buurstra. Zij was ook kostganger van haar zwager en zuster.

Roelke en een

Wandeling 124:
Kade 11 en 9

De Kade op een mistige dag in 1915 met v.l.n.r. de diaconiehuusjes aan de Boterhoek, de gemeentelijke opslagplaats, de Lommerdsteeg, de brandstoffenshuur (Kade 9), het huis van Kees de Bildt (Kade 11), de woning van Jan Reinders Lont (Kade 13) en de Kneppeelsteeg. Verder zien we v.l.n.r. Reinder Jans Lont, Piet Jans Lont, veldwachter Hendrik Schaaf (bewoner Kade 19), Kees de Bildt en Aukje Hagedoorn (op de stoep van Kade 11), Jan Reinders Lont (eigenaar Kade 13), Ane Pieters van Dijk, Pieter Pars, Marcus Velkers (eigenaar Kade 9), Antje Jans Lont en Ijmke Pieters van Dijk (tweelingzuster van Ane, dochter van Pieter Mijntjes van Dijk, eigenaar Kade 15)

Moeder Tietje overleed in januari 1906 en vader Dooitze twee maanden later. Zoon Jan Dooitzes Dijkstra (1882) was nu hoofdbewoner, maar hij vertrok in 1908. Nu werd zoon Gerrit Dooitzes Dijkstra (1886) hoofdbewoner, maar ook hij verhuisde. Dochter Adriaantje trad in het huwelijk en ook zij verliet de Lommerdsteeg. In 1912 bewoonden nog twee dochters en een zoon het halfbakken huisje: Heintje (1890), Tjitske (1892) en Bauke (1896).

Onbewoonbaar verklaard

Intussen waren de drie huisjes in oktober 1911 op voorstel van B & W door de gemeenteraad onbewoonbaar verklaard. Elke 'woning' had een oppervlakte van 20,25 m² en bestond uit een kamer van 11,25 m², twee slaapplekken en een gang. Er was geen regenwaterbak. De bewoners van de drie huisjes beschikten over één privaat. Een onbewoonbaarverklaring over een huis uitroepen wilde niet zeggen dat het huis daarna niet meer werd bewoond. Gemeentesecretaris Sipke Brandsma wilde nu overgaan tot ontruiming, al dan niet met zachte hand. In het collegevoorstel betreffende het ontruimen op 12 november 1912 van de woning van de familie Dijkstra schreef hij: "In deze woning vinden drie kinderen van wijlen Dooitze Dijkstra

onderdak. Het zijn twee meisjes en een jongen, onderscheidelijk 21, 19 en 16 jaar oud. Voor deze drie jongelieden zal het vinden van een onderdak hetzij als dienstbare hetzij bij familie geen bezwaar opleveren." Bauke Dooitzes Dijkstra, door Brandsma aangeduid met jongen, loste het probleem van onderdak voor een derde deel op, door op zeer jeugdige leeftijd de Lommerdsteeg te verruilen voor Noord-Amerika.

Brandstof

Eigenaar Cornelis Klazes Post, de ons wel bekende huisjesmelker, was in 1905 al gestorven. De erven verkochten in het zelfde jaar de "drie woningen in huur bij Dooitze Dijkstra kinderen, Sjoerd Hendriks Dijkstra en Klaas Machiels de Groot" voor f 993,- aan Marcus Velkers.

Wij hebben al gezegd dat het westelijke huisje niet aan de Nieuwe Kade grensde. Het was ervan gescheiden door een flinke tuin (nu erf ten zuiden van Kade 7). In deze tuin wilde Velkers een brandstoffenshuur bouwen. Hij verkreeg vergunning "onder voorwaarde, dat bij de uitvoering de overige bepalingen dier verordening voor zooveel toepasselijk en de bevelen van den architect dezer gemeente nauwkeurig worden nageleefd, de noordelijke zijgevel niet verder noordwaarts worde geplaatst dan

de zuidelijke grens van de aldaar aanwezige steeg, de zuidelijke zijgevel ten minste 0,25 meter van het naburig erf verwijderd blijve en de werkzaamheden verricht zijn voor den 1 september 1906." Behalve beurtschipper en bierhuisouder aan de Nieuwe Kade (Kade 5) en uitbater van het café De Vier Pilaren (Van Harenstraat 16, nu Kringloopwinkel) was Marcus Velkers ook handelaar in brandstoffen. Hout, veen, turf, baggelaar, eierkolen, antraciet, het maakte niet uit. Wilde het branden? Velkers had het te koop, in mudzakken, hier aan de Kade.

Nogmaals de drie huisjes

Velkers had de huisjes in 1905 gekocht. Zeven jaar later werden ze onbewoonbaar verklaard. In 1936 ageerde Velkers in de Bildtsche Courant tegen het gemeentebestuur in het algemeen en het Bildtse woningbeleid in het bijzonder: "Ik gebruikte voor 25 jaar en ook nu nog geld van een ander à 5 procent. Ik kocht 3 toen ter tijd goede arbeiderswoningen voor 943 gulden, plus 10 procent kosten, plus de verplichting tot het plaatsen van een groote regenwaterbak voor de bewoners 120 gulden. f 1157,30. Het gemeentebestuur deed na het waardeloos maken [onbewoonbaarverklaring - DZ] toen een eigen bod van ?....

90 gulden voor alle drie woningen. De waardeloosmaking is niet door mijn wil geschied. Men belet mij het rendabel te beheersen. Wat heb ik te vorderen met 5% rente over 25 jaar?"

Velkers ondernam pogingen om de drie huisjes te verbouwen en te gelde te kunnen maken, bijvoorbeeld in 1936. De bouwvergunning werd geweigerd, want het gemeentebestuur wilde het verbouwen en herbouwen van woningen die niet direct aan de openbare weg stonden, tegenaan en het wilde de aloude Lommerdsteeg letterlijk van de kaart vegen. Velkers noemde de steeg echter "een straat of een verkorte verbindingsweg van de Kade naar het Zuideinde en omgekeert, waarvan de bewoners zelfs met handkarren een druk gebruik maken." In 1940 wilde Velkers van de drie huisjes die reeds lang als hokken werden gebruikt, verbouwen tot een woning. Weer gaf het gemeentebestuur hem nul op het rekest.

Tot slot

Maar op 8 augustus 1944, ruim een maand voordat de burgemeester, de gemeentesecretaris en het voltallige college moesten onderduiken, werd een van de drie huisjes (of in de tot één huis verbouwde drie huisjes?) weer bewoond! Kennelijk heeft B & W het bewonen van de afgekeurde huisjes,

wellicht wegens woningnood, toch getolereerd. Izaak Tuinstra en zijn echtgenote Lijntje Kingma woonden hier met hun kinderen Pieter, Frederika en Saeske tot in september 1947. Daarna - de woningnood woedde nog steeds - werd Jan Bouma de nieuwe hoofdbewoner. Hij en zijn vrouw Tettje Pietersma woonden hier met zes kinderen (er zouden nog vier volgen). Bouma ging, Burgsma kwam. Landarbeider Sijtze Jan Burgsma, Limburger van geboorte, woonde hier met zijn echtgenote Janna Voordewind en hij draaide op 20 oktober 1948 de deur definitief op slot. Er werd niet langer gewoond in de Lommerdsteeg.

Marcus Velkers overleed in 1956, maar twee jaar eerder al verkochten dochter Thijsje Frederika Velkers en consorten de schuur aan Sijds Bouma, chauffeur en brandstoffehandelaar te St.-Annarochie. Bouma verkocht de schuur een jaar later aan buurman Ouwe Bijlsma.

De drie huisjes alsmede de oude brandstoffenshuur werden in oktober 1955 gesloopt en zo ontstond ruimte voor de bouw van autoboxen die te boek stonden als garage. Die garage kreeg in 1964 met de invoering van de officiële straatnamen Kade 9 als adres. Nu ligt er 'de tún'.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 125: Kade 7

Zeven kamers in de Lommerdsteeg en Ouwe Bijlsma BV

De oudste berichten

Geloof het of niet. In 1857 kocht Frederik Alberts Bolman, de echtgenoot van de vijftienjarige dochter van timmerman Piebe Daams Wassenaar, voor f 117,80 plus onkosten de woning Het Oorlogsschip (ooit Warmoesstaat 20) met de ten westen daarvan, tot aan de Brouwersgracht gelegen grond. Bolman stichtte hier in 1858 vier woninkjes en verkocht 0,63 are direct gelegen aan de

genoemde gracht aan Klaas Jans Schepenaar. Deze Klaas bouwde hier een huis, maar hij overleed plotseling in 1859. Zijn weduwe hertrouwde in 1860, verhuisde en verkocht in 1862 de nagenoeg nagelnieuwe woning voor f 467,- aan genoemde Bolman die dit huis vertimmerde in drie woninkjes. Frederik Alberts Bolman bezat nu zeven huisjes op rij. De zeven-onder-een-kap stonden ten noorden van en waren bereikbaar via de Lommerdsteeg (tussen Warmoesstraat 22 en 20 en tussen Kade 9 en 7). Voor zover wij konden nagaan,

heetten de eerste bewoners in 1862 van oost naar west:

1. Sjouke Sjoukes Boterhoek, veldarbeider, 39 jaar, getrouwd met Baukje Sipkes Dijkstra, acht kinderen;
2. Jan Reinders Schat, timmerknecht (wellicht bij Piebe Wassenaar), 37 jaar, getrouwd met Grietje Romkes Vis, vier kinderen;
3. Marten Reinders Schat, veldarbeider, 38 jaar, getrouwd met Minkje Gerbens Wassenaar, twee kinderen;
4. Harmen Jans Dijkstra, veldarbeider, 42 jaar, getrouwd met Grietje Johannes Zuidema, vijf kinderen;

5. Gerrit Dirks Buurstra, veldarbeider, 53 jaar, getrouwd met Adriaantje Sapes Dijkstra, vijf kinderen;
6. Sjoerd Johannes de Bildt, veldarbeider, 31 jaar, getrouwd met Sieuwke Beerts Kramer, drie kinderen en
7. Klaas Baukes van der Leest, werkman, 53 jaar, weduwnaar van Trijntje Kornelis Faber, drie kinderen, een toekomstige schoondochter en een buitenechtelijk kind.

Zeven

De bewoners van de zeven kamers hadden de beschikking over één

privaat. De vloer was soms van hout, soms van steen. De oppervlakte van de huisjes varieerde van 20,25 m² tot 16,25 m² en elk huisje bestond uit een kamer van 12 m² (exclusief twee bedsteden, een haardstede en een kast), een gang en een portaal. Er was geen regenwaterbak in velden en wegen te bekennen. Het verschil in hoogte tussen de kamervloer en de buitengrond was bij het oostelijkste huisje nihil, maar die hoogte was bij het huisje aan de Kade opgelopen tot 10 cm. De huisjes stonden waterpas, maar de grond naar de Kade liep af. Dat was een pluspunt

Bebouwing, tuinen en stegen aan de Kade in 1902 met v.l.n.r. het bierhuis De Zwarte Mustang (Kade 5), de Noordersteeg, kamers ten zuiden van die steeg, tuin met onzichtbare diaconie-huisjes, de Boterhoek, de zeven-onder-een-kap (Kade 7), de Lommerdsteeg, tuin (ooit Kade 9), een glimp van het huisje van Roelke Kalverboer (Kade 11), huis met schilddak (Kade 13), de Kneppelsteeg, de schoenmakerij van Job Wassenaar (ooit Kade 15) en de stelpwoning van Wilkeshuis (Kade 17).

Kade 7 (links) met garage en pompen, en Kade 11. De brandstoffschoor van Sijds Bouma is zojuist gesloopt, 1 november 1955.

wat betreft het regenwater; het kon gemakkelijk afgevoerd worden. Het gemeentebestuur wilde de huisjes, de hokken die veel te klein waren om bewoond te worden, onbewoonbaar verklaren. Dat gebeurde ook met de zeven-onder-een-kap, in oktober 1911. Maar nu ging het gemeentebestuur een stap verder. Net als de kamers in de Spinhuissteeg kocht de gemeente ook de zeven huisjes hier in de Lommerdsteege. In totaal verwierf de gemeente in 1912 het eigendom van 21 van dergelijke kamers in St.-Annaparochie. Zulk beleid baarde veel opzien in Nederland. De landelijke dagbladen schreven erover en was de televisie uitgevonden, dan zou de Lommerdsteege het achtuurjournaal hebben gehaald.

Aankoop

Het college van burgemeester en wethouders verduidelijkte die stap in september 1912 als volgt: "Deze aankoop heeft plaats gehad met het doel die woningen te doen afbreken, teneinde zoveel mogelijk te voorkomen dat de afgekeurde woningen worden gebruikt voor braakhokken, stalling van vee, bergplaatsen en dergelijke waardoor met de onbewoonbaarverklaring slechts ten deele het beoogde doel zou worden bereikt; dat door die wegruiming open terrein wordt verkregen, hetwelk in gebruik kan worden gegeven bij ter plaatse bestaande woningen welke daardoor uit een oogpunt van gezondheid en welstand beter bewoonbaar worden; dat die wegruiming ongetwijfeld een maatregel is in het belang der volkshuisvesting."

Aan de kinderen van Frederik Alberts Bolman betaalde de gemeente f 2.000,- voor de zeven kamers in de Lommerdsteege plus de negen in de Spinhuissteeg. Dat is f 125,- per kamer.

De laatsten

Nu moesten de zeven huisjes worden ontruimd. We noemen de laatste bewoners. Direct aan de Kade (1) woonde Gerrit Feddes Grond, werkman, 50 jaar, getrouwd met Luurdske Harmens Dijkstra, 1 stiefzoon en moeder; 2. Dirk Jans Andringa, werkman, 42 jaar, getrouwd met Trijntje Hendriks Bijlsma, 2 kinderen, schoonmoeder en schoonzoon;

3. Hendrik Piers Wagenaar, werkman, 78 jaar, getrouwd met Wapke Dirks Oostergo, 3 kinderen; 4. Willem Olie, werkman, 32 jaar, getrouwd met Willemte Dirks Buurstra, 2 kinderen, stiefdochter en schoonmoeder; 5. Akke Dirks Koopsma, zonder beroep, 79 jaar; 6. Gerrit van der Leij, werkman, 33 jaar, getrouwd met Dieuwke Blom, neef Ritske Blom en 7. Jan Annes Visser, werkman, 39 jaar, getrouwd met Aaltje Lep, 2 kinderen, zwager. Dit laatste gezin was het enige dat daadwerkelijk van hier verhuisde naar de nieuwe huizen aan Grietmansstraat-Van Burmaniastraat (van de hel naar de hemel). De kinderen Anne en Minke Visser woonden er vele jaren later nog.

Nieuwbouw

In oktober 1913 kon worden ingeschreven op de afbraak van de huisjes. B & W boden "te koop aan de opstal van zeven onbewoonbaar verklaarde woningen naast het pakhuis van M. Velkers." Timmerman Jan Woudstra bood f 50,- en moest alles, inclusief de fundamenten binnen vier weken

opruimen.

De gemeente Het Bildt verhuurde het braakliggende perceel, 1,91 are, soms aan derden of gebruikte het zelf voor opslag van grind dat bestemd was voor wegenonderhoud. In 1920 kocht de gemeente de halve tuin ten noorden van het braakliggende perceel van Bokke Jans Koelmans, de eigenaar van Warmoesstraat 18. Het perceel werd daarmee breder. Deze situatie duurde tot 1922. Toen verleende de gemeente vergunning voor het bouwen van een huis aan Marten Gerrits Kok, die opstalhouder werd, want de gemeente bleef eigenaar van de grond. Er verrees een huis met pakhuis c.q. garage van bijna 9 meter breed. De garage was gehuisvest in het noordelijke gedeelte met een ruime twee meter brede deur.

Marten Kok

Marten Kok werd geboren in 1892 te St.-Jacobiparochie en trouwde in 1922 met Metje Wiersma (roepnaam Mette; kwam van St.-Annaparochie). Marten Kok handelde in petroleum en wat dies meer zij. Bijvoorbeeld in aardappelen: "Opslag winteraardappelen. Evenals vorige jaren wederom prima gesorteerde

Borgers, De Wetten en Roode Star tegen billijken prijs aan huis bezorgd. Aanvragen s.v.p. spoedig aan M.G. Kok St. Annaparochie, telefoon no. 40," adverteerde hij in de Leeuwarder Courant in 1922. In 1956 verkocht de gemeente de grond aan de koopman die als mijnheer in het leven stond. Ook Mette Wiersma was... laten we zeggen: geen Kwatta, maar After Eight. Het kinderloze echtpaar verhuisde in september 1955 naar de Stadhoudersweg. Huis, garage en erf alsmede de zaak (onder meer foerage en bestrijdingsmiddelen) werden verkocht aan Ouwe Bijlsma.

O. Bijlsma BV

Ouwe Bijlsma werd geboren in 1923 te St.-Annaparochie. Hij trouwde met Antje Zijlstra. Het echtpaar woonde hier met de kinderen Johannes en Klaaske en het hondje Tjikkie. De pomp aan de Kade werd goed bezocht. De slogan waarmee Bijlsma zijn klanten trok, mocht er zijn: "Wer sil ik hine om benzine? Och, laat mij de Kaai omrijen, bij Ouwe kin 'k 't ok wel krijen." Ouwe Bijlsma liet ten zuiden van zijn huis meteen autoboxen bouwen en achter de woning ver-

rees de blikken loods. Het was het begin van veel verbouwingen die zich rond zijn woonhuis voltrokken. In de loop van twintig jaar werden veel huizen gesloopt. Aan het Zuideinde waren dat van noord naar zuid Warmoesstraat 10, 16, 18 en 20 en de daar ten westen van staande achterhuizen Warmoesstraat 12 en 14, alsmede de diaconiehuizen ten westen van Warmoesstraat 14. Al deze huizen werden opgeslokt door het bedrijf van Bijlsma.

In de zomer van 1974 werd een nieuw, groter onderkomen in gebruik genomen. De pomp verhuisde van de Kade naar de Warmoesstraat waar voortaan O. Bijlsma BV was gevestigd. In mei 1975 woedde een zware binnenbrand in het pand. Door kordaat handelen van buurvrouw Steputat en buurman Klaas Visser was de brandweer gauw ter plaatse en na anderhalf uur blussen was de brand beteugeld.

Tot slot

In 1978 overleed Ouwe Bijlsma plotseling. De weduwe verhuisde naar elders en zoon Johannes Bijlsma werd hoofdbewoner, die de woning sinds 1986 deelt met Janke Katsma (roepnaam Jannie). Het bedrijf werd voortgezet, maar in 1996 kreeg het pand een andere bestemming doordat ACM-Welkoop aan De Wissel een nieuwe vestiging kreeg. In dat jaar opende N.S.G. Botros, beter bekend als Jimmie, in het noordelijke gedeelte een shoarmazaak (afhaal). Hij noemde de zaak Paradijs. De overige ruimte werd een jaar later ingenomen door de familie Copini van de juwelierszaak te Leeuwarden toen hier Copini's woning- en kledingaccessoires in oktober de deuren opende. In 2000 werd de shoarmazaak uitgebreid met een heus restaurant (grillroom) met tapvergunning. Het zuidelijke gedeelte werd in 2004 gebruikt door Jappie Groeneweld die hier een zaak begon in "fail-liete boedels en alles wat maar te verkopen is." Jappie noemde zijn handel zeer toepasselijk Sneuphal De Kleine Beurs. In september een jaar later werd hier de zaak Toby-max geopend. Deze dierenpeciaalzaak sloot in april 2014 de deuren. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 126: erf tussen Kade 7 en 5

De diaconiehuusjes stonden van 1714 tot 1961 in de Boterhoek

De oudste berichten

Geloof het of niet. Tussen het huidige Kade 7 (Bijlsma) en Kade 5 (Veenstra) lagen vroeger twee tuinen (ten westen van de afgebroken huizen Warmoesstraat 18 en Warmoesstraat 16). We hebben in de vorige Wandeling gezien dat de zuidelijke helft van de tuin ten westen van Warmoesstraat 18 gebruikt werd voor de bouw van Kade 7. Op de noordelijke helft heeft een smal hok gestaan. We laten het rusten. Aan het Zuideinde stond ooit Warmoesstraat 16. Direct ten westen van dit huis stond Warmoesstraat 14. Aan weerskanten van het voor- en achterhuis liep een steeg.

De ligging van de Noordersteeg laat zich raden en de zuidelijke steeg heette De Boterhoek. Aan de noordkant van deze steeg stonden de diaconiehuizen, in 1832 twee stuks en in 1865 drie. Deze huizen stonden dus ten westen van Warmoesstraat 14 en min of meer halverwege Warmoesstraat-Kade. Ook de Noordersteeg liep linea recta naar de Nieuwe Kade. Ten zuiden van deze steeg stonden

helemaal aan het einde, dus tegen de Nieuwe Kade aan, drie huisjes (volgen later).

De twee stegen waren direct ten westen van Warmoesstraat 14 met elkaar verbonden door een dwarssteeg of beter gezegd een looppad.

Diaconiehuusjes

De Boterhoeksteeg liep linea recta vanaf het Zuideinde naar de Nieuwe Kade. Maar voor de demping van de vaart in het Zuideinde en de aanleg van de Kade, liep hier al een steeg. De diaconiehuusjes waren namelijk oud, heel oud. In juni 1714 worden de diaconiehuusjes reeds genoemd als "naastligger ten westen" van het latere Warmoesstraat 18. Het is duidelijk dat Gerrit Ottes, de eigenaar van het huis aan het Zuideinde een deel van de achterliggende tuin heeft geschonken aan de hervormde gemeente van St.-Annaparochie en dat de diaconie van die gemeente er huizen heeft laten bouwen (zie Wandeling 101). Dit heeft omstreeks 1710 plaatsgevonden. Dat weten we. We weten niet wie de huisjes bewoonden. Pas in 1811 is ons een bewoner bekend. Hij heette Pieter Pieters Haarsma en was schoenmaker van beroep. Haarsma werd geboren in 1762 te

Van rechts naar links: de garage van Marten Kok (Kade 7) met Metje Kok-Wiersma bij de pomp, de houten berging gebruikt door M. Kok, het westelijkste huisje ten noorden van de Noordersteeg en het hoge dak van het nieuwe huis van Van Reenen (Kade 5), 1936

Korfmaker Van der Meulen

Maartje Jans Schepenaar woonde in het middelste huisje. Zij werd geboren in 1809 te St.-Annaparochie en moest als werkvrouw de kost verdienen, want haar man Jan Thisses Heslinga was in 1847 al overleden. Ze bleef achter met twee dochters die haar beiden ontvielen: Jeltje, 16 jaar, overleed in 1853 en Lijsbert, 14 jaar, in 1858. Na 1860 deelde zij lief en leed met Dirk Dirks van der Meulen. Hij werd geboren in 1806 te Sneek en hij was korfmaker van beroep. Dirk en Maartje waren niet getrouwd. Wat moeten de diakenen destijds soepel van geest zijn geweest, dat zij het ongetrouwde stel hier lieten wonen als man en vrouw. Het lijkt ons daarom heel aannemelijk dat de diaconie de huisjes verhuurde aan de armvoogden. Zij zullen de wenkbrauwen minder hoog hebben opgetrokken als ze te weten kwamen dat Dirk en Maartje niet een getrouwd stel vormden.

Dirk Dirks van der Meulen werd in 1863 verbaliseerd "betrekkelijk de openbare orde." Was hij een wildplasser? 'Dailles in 'e Butterhoek?' Dezelfde Dirk Dirks werd in verband gebracht met de diefstal van "50 halve mud westersche aardappels" bij een boer in de Vrouwbuurtster Zuidhoek in de winter van 1863. Maartje Jans Schepenaar overleed in 1882 en haar partner Dirk verhuisde naar het arnhuis op het Zuideinde.

Illegaal huisje

In november 1865 ontdekte gemeenteveldwachter Pot dat de diaconie het dak van een hok met riet had gedekt en hij constateerde verder dat het hok werd bewoond door het gezin van ene Jan Post.

St.-Annaparochie. Hij was getrouwd met Jantje Gijsberts. Het echtpaar kreeg acht kinderen van wie de oudste, de 23-jarige Pieter Pieters Haarsma junior, werkman van beroep, nog in het ouderlijk huis woonde. Op 1 juli 1825 om vier uur in de ochtend overleed de

schoenmaker. Nu werd Hendrik Harmens Koster de hoofdbewoner. Hij was destijds 43 jaar oud en geboren in Westentrop in Lipland (waarschijnlijk het graafschap Lippe te Nordrijn Westfalen). Hij was getrouwd met Maartje Jacobs van Gelder (kwam van St.-Jacobiparochie).

Werklieden

Volgende hoofdbewoners waren Anne Jacobs van Gelder, Dirk Harmens Hoitsma, Gerben Minnes Wassenaar, Berend Martens van der Ploeg, Gerben Wijbes Smits en Jentje Schuitema, allen werklie-den. In 1848 woonde hier Thijs Harmens Postma met zijn vrouw Grietje Jans Kuiken. Het echtpaar keeg zeven kinderen. In 1859 woonden hier Klaas K. Smidt en de weduwe Pieter IJ. Andringa. In 1832 stond het diaconiehuus omschreven als huis en erf, groot 1,40 are. We weten dan niet uit hoeveel woningen het huis bestond, maar als we de bronnen mogen geloven, waren in 1832 hier twee woningen in ondergebracht. In 1863 was er echter sprake van een derde diaconiehuusje.

Het illegale 'huisje' moest voor 23 november, 12 uur 's middags zijn afgebroken!

Jan Botes Post was schipper en zal hier tijdelijk een gezinslid hebben willen laten wonen omdat zijn boot overvol was. Hij was dan hier, lag dan daar. Hij was met zijn schip moeilijk te traceren. Eens had hij een postwissel van f 4,72 uit Noord-Amerika uitbetaald gekregen, maar dat geld was bestemd voor een weduwe J. Post. Niemand wist waar Post zich ophield met zijn schip. Vreemde snaken daar in de Boterhoek.

Herbouw in Boterhoek

In 1892 wilde de diaconie de kamers herbouwen. Kennelijk waren ze zo oud, dat vernieuwing noodzakelijk was. Het college van B & W reageerde als volgt op het verzoek van diaken De Groot: "Bij dezen berichten wij U, dat U in onze vergadering van gisteren op Uw betreffend verzoek, vergunning is verleend tot het herbouwen van eene woning in de zogenaamde Boterhoek op het Zuideinde alhier. Bij den bouw moet door U de rooilijn worden gevolgd, die U door den gemeentearchitect zal worden aangewezen, terwijl wij U in herinnering brengen, dat de voorschriften der politieverordening voor deze gemeente nauwkeurig moeten worden nageleefd."

Dus de diaconiehuisjes stonden "in de Boterhoek." Waarom Boterhoek? Is deze buurt tussen de twee stegen met het verbindingspad en de negen huisjes genoemd naar de Boterhoek te Leeuwarden? Het heeft er alle schijn van. Er waren meer Boterhoeken in de omtrek. In Berlikum was een buurtschapje met deze naam en er was de Boterhoekslaas tussen Hallum en Oudebildtzijl. Deze plekken waren genoemd naar een weiland dat als boterhoek bekend stond; een vruchtbaar stuk weiland waar koeien graasden die vette melk gaven. Ook de Leeuwarder Boterhoek zal zo aan de naam zijn gekomen, maar de Boterhoek tussen Warmoesstraat en Kade is niet genoemd naar een weiland. Het zal inderdaad genoemd zijn

Uit een verrassende hoek uitzicht op erf, tuin, bouwsel en vrouw met muts tussen Kade 7 en 5, maandag 25 mei 1936

naar de volksbuurt te Leeuwarden die met de steegjes en gloppen en kotershuisjes deed denken aan het buurtje in St.-Annaparochie.

Bewoners

Wie woonden er ten tijde van de grote vertimmering? In het westelijke huisje woonde de weduwe Johannes Annes Krottje. Zij heette Okje Sjoerds van der Woude en was 64 jaar. Haar echtgenoot was hier in 1886 overleden. In 1893 verhuisde moeder Okje terwijl de zonen Sjoerd en Jenne naar Noord-

Amerika vertrokken. Na het vertrek van korfmaker Van der Meulen woonde in het middelste huisje Klaasje Kuipers. Zij was een oude weduwe en verhuisde gauw naar het armhuis. Nu kwam hier Dirk Broers Meijer wonen. De werkman werd geboren in 1884 te Stiens en was getrouwd met Rikje Jans van Zandbergen. Het gezin Meijer-Van Zandbergen verhuisde later naar het westelijke huis. Meijer overleed in december 1896. De weduwe bleef er wonen. In 1900 leed zij aan tuberculosis pulmonum. Kleren en beddengoed

moesten worden ingeleverd en werden verbrand. Ter compensatie kreeg zij f 49,- uitbetaald door de overheid.

In het oostelijke diaconiehuisje woonde werkman Arjen Sierks Dijkstra. Hij werd geboren in 1859 te St.-Annaparochie en woonde hier met zijn echtgenote Jisseltje Filips Stolte (kwam van Vrouwenparochie). Het echtpaar kreeg zes kinderen.

Weduwen

Alle drie huisjes hadden elk een

oppervlakte van 23,5 m² en bestond uit een kamer van 14,5 m² (exclusief slaappleaatsen en haardstede) en een gang. In 1954 werden het middelste en het oostelijke huisje onbewoonbaar verklaard. Ze hadden hun langste tijd gehad. Buurman Ouwe Bijlsma wilde zijn zaak uitbreiden en bekeek de diaconiehuisen met lonkende ogen. Voordat de slopershamer zijn werk doet, noemen wij de hoofdbewoners in vogelvlucht.

Westelijke woning: Rikje van Zandbergen (1901-1932); Meintje Klok (weduwe Herke Tigchelaar; 1932-1959). Zij verhuisde naar bejaardencentrum Beuckelaer. Middelste woning: Akke Santhuiszen (1914-1927); Sjoerdje van der Leij (weduwe Gerben Wassenaar; 1928-1929); Sierd Keizer (1930-1954); Pietje Hak (weduwe Sierd Keizer was blind; 1954); Feije Keizer (ongetrouwde zoon van Sierd en Pietje; 1954-1958); Grietje Schaap (weduwe Klaas Krottje; 1959-1961). De allerlaatste bewoonster van de diaconiehuisjes verhuisde op 8 februari 1961.

Oostelijke woning: Ijmke Kuiken (weduwe Hendrik de Groot; 1910-1927); Klaaske Durksma (weduwe Gerben Ferwerda; 1927-1945); Ruurd Tichelaar (1946-1956); Maartje de Bildt (weduwe Cornelis Brouwer; 1956-1959). Zij verhuisde naar bejaardencentrum Beuckelaer. Het huis werd daarna gebruikt als werkplaats van de gebroeders Brouwer.

Tot slot

De diaconie van de hervormde gemeente verkocht de drie huisjes aan Ouwe Bijlsma. Hij wilde in 1959 het onbewoonde, maar niet onbewoonbaar verklaarde westelijke huisje verbouwen tot een autogarage. Maar het gemeentebestuur had bezwaar: "Het is nog een vrij behoorlijk klein woninkje voor bijvoorbeeld een paar oudere mensen of iemand alleen." Maar nimmer heeft er meer iemand in gewoond. De drie huisjes werden spoedig gesloopt. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Behalve veel kinderen en fietsen zien we het bebouwde erf tussen Kade 7 en 5 met v.l.n.r. het voormalige bierhuis (nu Kade 5), de drie kamers ten zuiden van de Noordersteeg en het westelijke van de drie diaconiehuisjes ten noorden van de Boterhoek in desolate toestand.

Wandeling 127: Warmoesstraat 12

De kamers ten zuiden en ten noorden van de Noordersteeg

De Noordersteeg in volle glorie met het zicht op de telefooncentrale, met rechts: Warmoesstraat 10, Warmoesstraat 12 en Kade 5 en links: Warmoesstraat 16 en Warmoesstraat 14, 1968-1970

De oudste berichten

Geloof het of niet. Direct ten zuiden van de huidige woning Kade 5 liep de Noordersteeg. Deze steeg liep linea recta naar de Warmoesstraat en kwam daar uit tussen Warmoesstraat 10 en 16, de gesloopte huizen ten zuiden van het huidige Warmoesstraat 8. Ten zuiden van deze steeg stonden drie huisjes, dus in de zuidoosthoek Kade-Noordersteeg. Anne Douwes Borger was in 1862 eigenaar van zijn huis aan het Zuideinde (ooit Warmoesstraat 10) en de tuin ten westen daarvan. Hij verkocht in 1871 die tuin in twee gedeeltes aan Auke Daams Wassenaar (0,70 are, gelegen aan de Kade) en aan Cornelis Klazes Post (1,10 are, gelegen halverwege Kade-Warmoesstraat). Uit de twee stukken tuin ontstonden later respectievelijk Kade 5 en Warmoesstraat 12. De laatst genoemde woning komt in de volgende Wandeling aan bod, nu bekijken wij eerst het oostelijke gedeelte van de tuin. Huisjesmelker Cornelis Klazes Post liet hier een huis bouwen. De bewoonster was de weduwe Sjouke van der Vee. Al gauw vertimmerde eigenaar Post het huis in drie huisjes die hij verhuurde aan werklieden en weduwen. Wij noemen slechts een paar namen, want de bewoners vlogen als postduiven in en uit.

Drie woningen

Aan het einde van de 19de eeuw woonden hier van west naar oost de volgende personen. In het huisje aan de Kade verbleef Jelle Aukes van der Wal. Hij werd geboren in 1859 te St.-Annaparochie en

was getrouwd met Antje Doedenias Meeter (kwam van Dokkum). Het echtpaar kreeg vier kinderen onder wie Doedenias, de latere winkelier die wij aan de westkant van de Warmoesstraat reeds zijn tegengekomen. In het middelste huisje woonde Dirk Gerrits Buurstra. Hij werd geboren in 1843 en was werkman van beroep. Hij woonde hier met zijn echtgenote Antje Jans Pluimer. Van het oostelijke huisje was Jan Harmens Dijkstra de hoofdbewoner. Zijn vrouw heette Jeltje Klazes de Jong. Opmerkelijk genoeg was Jan hervormd en Jeltje gereformeerd. Wie zou daartussen hebben geslapen?

Onbewoonbaar verklaard

Alle drie huisjes hadden elk een oppervlakte van 15,4 m² en bestonden uit een kamer van 11,5 m² en een houten buitenportaal. De hoogte tussen de vloer en de

zolder bedroeg 2 meter. Verschil in hoogte tussen de kamervloer en de buitengrond was er niet. Er was geen regenwaterbak. De bewoners van de drie koterhuisjes moesten zich bedienen met een privaat dat direct aan de Kade stond! C.K. Post overleed in 1905 en Thijs Taekes Kievit kocht de drie woningen in huur bij Jelle van der Wal, Johannes Visser en Cornelis Rotsma voor f 500,--. Eigenaar Thijs overleed spoedig en zijn weduwe moest met lede ogen toezien toen het middelste en het oostelijke huisje in november 1908 onbewoonbaar werden verklaard. Ze werden voortaan gebruikt als bergplaats. Dochter Jantje Kievit erfde in 1910 huis en bergplaatsen. Zij was in 1915 weduwe geworden van Arjen van Dussen en woonde sinds 1897 in een huis aan de noordzijde van de Noordersteeg (straks meer). De zoon van Arjen van Dussen en Jantje Kievit, Thijs van Dussen werd in mei 1952 vergunning verleend om het reeds

in 1936 onbewoonbaar verklaarde huis te slopen.

De laatste bewoners

Dus het huisje direct aan de Kade bleef na 1908 eerst nog bewoonbaar en werd bewoond door de volgende personen. Jelle van der Wal was in 1910 gestorven. Zijn weduwe, Antje Meeter woonde hier totdat zij in april 1928 overleed. Een dochter van Thijs Post en Froukje van der Wal woonde hier van 1924 tot het einde bij in. Antje werd opgevolgd door de weduwe Jan Reinders de Jong. Zij heette Sijtske Piebes Rozendal. In mei 1929 verhuisde ze. Nu verscheen Pieter Visser. Hij werd geboren in 1850 te St.-Annaparochie. Hij overleed ongehuwd toen 1930 drie dagen oud was. Pieter ging, Renske kwam. Renske Wassenaar, geboren in 1880 te St.-Jacobiparochie, woonde hier van 1930 tot december 1945. Zij verhuisde naar Sneek. De volgende

bewoner was Marten van Dijk. Hij was landarbeider, werd geboren in 1918 en woonde hier met vrouw Sijtske Halma en twee kinderen. In 1948 verhuisde het gezin naar elders te St.-Annaparochie en nog weer later naar Canada. Tjerkje Boterhoek werd in juli 1948 de nieuwe en laatste bewoonster. Zij was broodvenster. Tjerkje werd geboren in 1891 te St.-Annaparochie en was niet getrouwd. Op 29 maart 1952 overleed ze hier aan de Kade. Ouwe Bijlsma werd eigenaar van het erf waar eens was gewoond.

Spookhuisjes

De drie woningen ten zuiden van de Noordersteeg stonden onder een kap. Deze bebouwing werd doorgetrokken in oostelijke richting. Het is aan te nemen dat deze berghokken van hout waren gemaakt. Hierin werden woningen gemaakt. Vanaf 1897 woonde Minke Hendriks Goudemond, nog geen veertig jaar oud, maar wel gescheiden van tafel en bed van Jacob Scheltes Kuiken. In het tweede onderkomen in de houten hokken bivakkeerde Rikje Jans van Zandbergen, de weduwe Dirk Broers Meijer. Beide dames hebben hier slechts kort gewoond. Toen het gemeentebestuur het ter ore kwam dat er in de Noordersteeg illegale 'woningen' waren, greep het in. De spookhuisjes werden ontruimd en Minke en Rikje werd elk een woning in de drie diaconiehuusjes aangeboden. Deze spookhuisjes stonden op de plaats waar nu de afhaalplek van shoarmazaak Paradijs is. De zopas genoemde, in 1908 afgekeurde woningen werden voortaan omschreven als pakhuis. Ze werden dus gebruikt als berghok, voor opslag van alles en nog wat. Ook

In vogelvlucht: de bebouwing aan de Noordersteeg met halverwege Warmoesstraat en Kade de woning van Thijs van Dussen (Warmoesstraat 12), 1952

de houten hokken waarin Minke en Rikje zich tijdelijk ophielden, waren niet meer dan berghokken. Al deze bouwwerken, van steen en van hout, zijn op een oude luchtfoto van 1932 nog duidelijk te ontwaren. Het houdt in dat de Noordersteeg in 1932 aan de zuidkant helemaal, van Kade naar Warmoesstraat, was omgeven met bouwsels, op één plekje na: het pad (in feite ook een steegje) tussen de Noordersteeg en de Boterhoek achter Warmoesstraat 16 en 14 langs. Tot zover de bebouwing ten zuiden van de Noordersteeg. Nu de noordzijde.

Warmoesstraat 12

We weten dat Anne Douwes Borger eigenaar was van Warmoesstraat 10 (ooit het huis direct ten zuiden van nr. 8) met de tuin die tot aan de Nieuwe Kade liep. Hij verkocht in 1871 die tuin in twee gedeelten aan Auke Daams Wassenaar (0,70 are, gelegen aan de Kade) en aan Cornelis Klazes Post (1,10 are, gelegen halverwege Kade-Warmoesstraat). Uit de twee stukken tuin ontstonden later respectievelijk Kade 5 en Warmoesstraat 12. We bekijken nu Warmoesstraat 12. Min of meer op de plaats van het restaurantgedeelte van shoarmazaak Paradijs, aan de noordkant van de Noordersteeg, liet Cornelis Klazes Post in 1871 een huis bouwen met twee woningen. De westerse woning was het domein van Fedde Jans Wijngaarden. De 33-jarige werkmans woonde hier met vrouw Klaasje Sapes Dijkstra en twee kinderen (een stierf jong). In het oosterse huis woonde werkmans Hendrik Wijbes de Groot met zijn vrouw IJmke Martens Kuiken en kinderen. Ze werden als bewoners opgevolgd door Marten Hendriks Wagenaar met zijn vrouw Saapke Jelles Steen-

sma. Hij werd geboren in 1803 te Vrouwenparochie en had zijn zoon Jelle reeds in 1866 verloren (stierf in Nederlands Oost-Indië). We laten de overige bewoners links liggen. We concentreren ons op de familie Van Dussen.

Familie Van Dussen

In 1897 kwamen Arjen Idzes van Dussen en Jantje Thijses Kievit in het westelijke huis wonen. Hij was 32 jaar en zij 25. Jantje had in februari een zoon gekregen, Thijs Kievit. Vader en moeder trouwden pas in juni 1899 en Thijs werd door zijn vader gewettigd. Anti-autoritair gedrag kwam in die dagen vaker voor.

De beide huisjes hadden elk een oppervlakte van 20,25 m² en bestond uit een kamer van 12,5 m². De afscheiding tussen de buitendeur en het woonvertrek bestond uit een gang. De vloeren waren van hout. Elk huis beschikte over een schijtton, maar er was geen regenwaterbak. Het verschil in hoogte tussen de vloer en de buitengrond was nihil.

In 1905 stierf huisjesmelker Cornelis Klazes Post en de erfgenamen verkochten de twee woningen nu voor f 550,- aan Arjen van Dussen. Huurder werd eigenaar. Zijn buurman/medehuurder verhuisde. Van Dussen vertimmerde nu de woning. Hij installeerde een regenwaterbak aan het einde van de

gang, creëerde een ruime keuken met een haard en twee bedsteden en een ruime woonkamer met opnieuw een haard en een kast. De bedstede mat 1,20 meter bij 1,90 meter.

Sloop

In 1915 overleed Van Dussen. De weduwe Jantje Kievit bleef hier wonen met haar zoon Thijs van Dussen. Hij trouwde in 1922 met Grietje Schat. Het echtpaar kreeg een dochter Jantje. Thijs was landarbeider. Grootmoeder, zoon, schoondochter en kleindochter woonden hier gezamenlijk. Kleindochter Jantje van Dussen trouwde in 1922 en verliet de woning.

Grootmoeder Jantje Kievit overleed hier in 1949. Zoon Thijs van Dussen verhuisde op 29 november 1962, aan de vooravond van een lange strenge winter, met vrouw Grietje van hier naar Warmoesstraat 18.

Het huis heeft nog een lange tijd leeg gestaan. In januari 1964 kreeg de lege woning met de invoering van de officiële straatnamen Warmoesstraat 12 mee. In maart 1965 werd het huis onbewoonbaar verklaard. Later werd het gesloopt en opgeruimd. Het erf werd gekocht door Ouwe Bijlsma en Mintje van Reenen.

Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 128: Kade 5

De Lachende Romer wordt verbouwd in een autolakinrichting

Bebouwing, tuinen en stegen aan de Kade in 1912 met v.l.n.r. Kade 3, tuin (nu garage), het bierhuis De Lachende Romer van Kees Korf (Kade 5), de Noordersteeg, kamers ten zuiden van die steeg, tuin met onzichtbare diaconiehuysjes, de Boterhoek, de zeven-onder-een-kap (Kade 7), de Lommersteeg, de brandstoffschaar (ooit Kade 9), het nieuwe huis van Kees de Bildt (Kade 11) en tuin (Kade 13). Vooraan (zeer waarschijnlijk) het schip van IJde Gerbens Plat.

De oudste berichten

Geloof het of niet. Op de plek waar nu de topgevel van Kade 5 staat, stond vroeger een huis met een schilddak. Anne Douwes Borger was eigenaar van Warmoesstraat 10 (ooit het huis direct ten zuiden van nr. 8) met de tuin die tot aan de Nieuwe Kade liep. Hij verkocht in 1871 die tuin in twee gedeeltes aan Auke Daams Wassenaar (0,70 are, gelegen aan de Kade) en aan Cornelis Klazes Post (1,10 are, gelegen halverwege Kade-Warmoesstraat). Uit de twee stukken tuin ontstonden later respectievelijk Kade 5 en Warmoesstraat 12. De laatst genoemde woning hebben we in de vorige Wandeling behandeld, nu bekijken wij het gedeelte aan de Kade.

Auke Douwes Wassenaar was timmerman te St.-Annaparochie en bouwde hier een huis met een schilddak. Hij verhuurde het pand aan Tjeerd Hommes Stienstra. Hij werd geboren in 1798 te Hallum en verhuisde als kleermaker van het Oosteinde (ooit Van Harenstraat 19, nu De Småle Kant) naar hier om van een oude dag te genieten. Hij woonde hier met dochter Froukje. In mei 1874 kwam aan zijn oude dag een einde. Zoon Pieter Tjeerds Stienstra, ook kleermaker, maakte in de Bildtsche Courant kenbaar dat hij nu verhuisde "van Oosteinde naar Zuideinde, Nieuwe Vaart." Twee jaar later verkasten broer en zuster naar St.-Jacobiparochie.

Petten en klompen

Ulbe Jacobs Meijer was de nieuwe huurder. Hij was 26 jaar jong,

werkman van beroep en getrouwd met Hiltje Sipkes de Boer. Het echtpaar kreeg hier twee kinderen. Het gezin Meijer-De Boer emigreerde in november 1882 naar Noord-Amerika. Vader Ulbe zou al in januari 1883 in de VS overlijden. De weduwe keerde met haar kinderen in oktober dat jaar terug naar St.-Annaparochie. Ate Jans Atema was de volgende huurder. De 53-jarige koopman woonde hier met zijn echtgenote Janke Arjens de Jong die in 1883 plotseling overleed. Atema dreef hier een winkel in onder meer petten, klompen, porselein en aardewerk. In 1894 verhuisde hij naar elders.

Bierhuis

Marcus Velkers werd geboren in 1869 te Terwispel. Hij trouwde met Sijbrigje Jelles de Groot (kwam van

St.-Annaparochie). Het echtpaar woonde eerst in Gersloot, maar verhuisde met twee kinderen van daar naar hier, aan de Kade. Velkers was beurtschipper, maar begon hier een bierhuis te exploiteren. Hij had "verloft tot verkoop van alcoholhoudende drank, andere dan sterken drank." Dus kon de klant er alleen bier en limonade in een kogelflesje kopen. Velkers noemde zijn café De Zwarte Mustang, misschien wel naar een boek van Karl May. Om klanten te trekken hield de bierhuishouder in 1901 "een groote Sint Nicolaas verloting met alle soorten van gebak in het bierhuis. Komt, ziet en profiteert van de gelegenheid." Ook organiseerde hij avonden met muziek en dans, maar tijdens de kermis huurde hij hiervoor het Lokaal (achter de kerk) vanwege de grote toeloop. Velkers, die dan weer werd ver-

oordeeld voor vernieling en dan weer voor huisvredebreuk, kocht in oktober 1907 de herberg met de vier pilaren (Van Harenstraat 16) en verhuisde nu met vrouw en kinderen van hier naar daar.

Het Huppelende Hert

De Zwarte Mustang ging en het Huppelende Hert kwam. Zo werd het bierhuis genoemd toen Daniël Jans Groen (roepnaam Dainel) hier de scepter zwaaide. Hij werd geboren in 1879 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Dirkje Franzes Riewald. Het huis had een oppervlakte van 43,5 m² en bestond uit een woonkamer van 31,7 m². De woonkamer met houten vloer was tevens gelagkamer. Toen Groen zich wilde laten inschrijven als "verlofhouder voor de verkoop van alcoholhoudende en alcoholvrijdranken (overige dan sterke

St. Annaparochie, Kade

Wasdag op de kale Kade! V.l.n.r. Kade 3, de garage-werkplaats van Van Reenen en het nieuwgebouwde Kade 5, 1942

drank)" bleek dat er te weinig "lichtscheppingen" waren. De totale oppervlakte van de ruiten was te klein. Dainel Groen kwam in verweer en na lang soebatten ging de "Inspecteur in de 2e Drankwet-Inspectie" te Zwolle alsnog akkoord. Lang heeft het echtpaar Groen-Riewald hier niet bier geserveerd, reeds in 1911 werd het opgevolgd door de derde bierhuishouder op rij: Kornelis Jans Korf. Ondertussen was Auke Daams Wassenaar overleden en was het bierhuis en erf vererfd op timmerman Piebe Daams Wassenaar en in 1913 op diens erven, de familie Bolman.

De Lachende Romer

Kornelis Jans Korf (roepnaam Kees, ook Krelis) werd geboren in 1885 te Cornjum en was eerst getrouwd met Taetske Meinderts Boterhoek. Het echtpaar kreeg twee kinderen: Anna en Jan. In 1914 verhuisde moeder Taetske met de kinderen naar Leeuwarden. Er woonde ook iemand bij in. Zij heette Ijtje Watzes Elzinga (kwam van Wier). Kees en Yt trouwden. Het bierhuis werd nu De Lachende Romer genoemd, maar wij moeten daarbij aantekenen dat die naam zelden werd gebruikt. Kornelis Korf adverteerde in de Bildtsche Courant van 2 december 1915 met "Kruisjapartij op zaterdag 4 December a.s. bij C. Korf, St.-Annaparochie. Aangifte tot 6½ uur." Uitslag onbekend.

Consumptient

Korf had behalve het bierhuis De Lachende Romer, nog een andere gelegenheid onder zijn hoede. Hij trad op als vrijwilliger van de vereniging Plaatselijk Belang die vanaf 1909 de dorpsweide d'Avila (thans De Waaije) huurde zodat het terrein gebruikt kon worden voor onder meer sport en feesten. In 1920 deed hij zijn beklag in een ingezonden stuk in de Bildtsche Courant. Wij lezen mee: "In augustus 1916 werd ik bode voor Plaatselijk Belang St.-Annaparochie

en opzichter over het land, heb er een tent laten zetten (als consumptient) bij voorkomende gelegenheden en heb, meen ik, toen ik de boel in handen kreeg, alles op order gebracht en verder alles best onderhouden, veel leden gewonnen en thans ben ik genoodzaakt – tegen mijn zin – voor alles te bedanken. Wat gebeurt nu: voor alle gelegenheden geven de mensen, die er wat over hebben mee te praten, de consumptieverkoop maar doodgewoon aan een barbier. Ik neem dan ook afscheid van alles. En als straks de barbier in de tent staat, beveel ik mij aan voor barbier; men stapt tegenwoordig toch maar van het een op het ander, hè. C. Korf."

Einde bierhuis

De barbier in kwestie was Halie. De volgende week stond er de volgende advertentie in de Bildtsche Courant: "Te koop. De Houten Tent op het kaatsterrein, zeer geschikt voor 'n barbier. Te bevragen bij C. Korf, St.-Annaparochie." Voor Korf was de maat vol. Dat was duidelijk. Ook wat betreft het bierhuis waren de uren geteld. Er werd in januari 1921 een boelgoed "ten huize van C. Korf" aangekondigd, maar dat ging niet door. Het duurde nog een poos, maar in november dat jaar vertrok Kees Korf definitief en bovendien alleen naar elders. In mei 1922 verhuisde Yt met kind plus twee kinderen uit een eerder huwelijk naar het Noordeinde (Kattenburg) waar ze al dan niet in haar eentje moest trachten de eindjes aan elkaar te knopen. De Lachende Romer lachte niet langer. Het pand stond leeg en werd nog onbewoonbaar verklaard ook.

Onbewoonbaar

In de gemeenteraadsvergadering op 31 oktober 1922 ging dat aldus: "Voorstel van B. en W. tot onbewoonbaarverklaring der woning B 334. Betreft de woning aan de kade te St.-Annaparochie (bewoond geweest door C. Korf), in eigendom behorende aan R. van

Reenen. Het voorstel wordt gedaan op grond dat de woning in zoodanigen toestand verkeert, dat zij in de gegeven omstandigheden niet voor verbetering in aanmerking kan komen, ook naar het oordeel van de Gezondheidscommissie. De voorzitter licht in dat de eigenaar het perceel heeft gekocht met het doel het in te richten tot werkplaats, verfwinkel, en dus niet om het te verbouwen tot woning. Zonder hoofdelijke stemming wordt het voorstel aangenomen."

Autolakinrichting

In 1922 verkocht de familie Bolman het pand aan Romke van Reenen. Hij richtte het huis in als een speciale schilderwerkplaats; hier konden auto's en rijtuigen worden geverfd. Het was voortaan: Auto-lakinrichting R. van Reenen en Zn. In 1929 nam Van Reenen de schilderzaak van Plantinga over

en ook dat bedrijf had de beschikking over een stofvrije lakkamer. De lakkerij aan de Kade was van nu af aan weer een gewone schilderwerkplaats. In 1933 werd het pand gesloopt en Romke van Reenen bouwde hier nu een breder huis en ten noorden daarvan nog een nieuwe werkplaats (nu de ongenummerde garage). Zoon Meindert van Reenen woonde hier met zijn echtgenote Neeltje Postma. Twee jaar later ruilden vader en zoon van woning. Vader Romke van Reenen woonde hier met zijn echtgenote Dirkje Tulner. Zij overleed in mei 1937. In augustus dat jaar kwam huishoudster Trijntje Bosje erbij inwonen. Eigenaar Romke van Reenen overleed in 1959. Bij boedelscheiding in 1962 werd dochter Mintje van Reenen de nieuwe eigenaresse. Zij was getrouwd met Rintje Jans Westra en was eerst hoofdverpleegster en later directrice van het

ziekenhuis te Leeuwarden.

Tot slot

Trijntje Bosje werd geboren in 1890 in de Westhoek onder St.-Jacobiparochie en woonde hier aan de Kade tot haar overlijden in mei 1965. Toen werd Sieger Rintje Westra de nieuwe hoofdbewoner. Eigenaresse Mintje van Reenen was een tante van hem. De schoolmeester in wording werd geboren in 1944 te St.-Annaparochie en trouwde met Annie van Dijk. Het echtpaar kreeg twee kinderen. Het gezin Westra-Van Dijk verhuisde in 1968 naar elders. Nu betrof Petrus Feenstra (roepnaam Piet) de woning. Hij was uurwerkmaker, later timmerman van beroep. Hij woont hier met zijn echtgenote Sietske Geeske Faber. Tot zover. Tot volgende week.

d.zwart@hetbildt.nl

Wandeling 129: Kade 3 en Kade 1

Het huis van Auke Tamminga en dat van melktapper Thijs Post

De oudste berichten

Geloof het of niet. In het verlengde van Warmoesstraat 6 lag ooit een tuin, 1,90 are. In 1897 kocht timmerman Jan Bernardus Woudstra huis en tuin. Een jaar later bouwde hij in die tuin eigenhandig een timmerwinkel aan de Kade. In 1901 verplaatste hij de timmerwinkel naar het oosten en op de open plek aan de Kade verrees nu een huis. De eerste bewoner was Hendrik Bernardus Woudstra, een oudere broer van Jan. Hij werd geboren in 1858 te Ternaard. Ook hij was timmerman. Hendrik woonde hier met zijn echtgenote Antje Klazes Visser en drie kinderen. In 1904 verhuisde

het gezin Woudstra-Visser naar Metslawier. De volgende huurder heette Æbele Sijbes Ferwerda. De in 1863 te St.-Jacobiparochie geboren werkmán woonde hier met zijn vrouw Sjoerdje Annes Andriessen. Ook zij waren (aangetrouwde) familie van de timmerbaas. Ferwerda ging en rond 1908 huurde IJme Piebes de Grijs het huis met het sierlijke balkon. Hij werd geboren in 1878 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Antje Haisma (kwam van Murmerwoude). Het echtpaar woonde hier met een zoon. Krijn Jans Korf betrok op 12 mei 1910 de woning. Hij werd geboren in 1886 te Cornjum. Krijn was werkmán en woonde hier met zijn echtgenote Trijntje Floris Poorte (kwam van Harlingen). Het echtpaar woonde hier met een zoon.

Uiterst links Kade 3. De boom blokkeert het uitzicht op het balkon, ± 1930

Kade 1, direct links van de telefoonpaal het huis van Jan Vellema, verscholen achter bomen in 1924

Ook Krijn zijn broer woonde er bij in. Kornelis Jans Korf en diens vrouw Taetske Boterhoek alsmede de twee kinderen vonden allemaal – zij het tijdelijk – een plaats in dit huis.

”Schelvisch”

Krijn maakte plaats voor Harm. Harm Hilvers werd geboren in 1878 in Nieuwe Pekela en was stoker in de gemeentelijke gasfabriek. Hij woonde hier met echtgenote Annechien Drok (kwam van Oude Pekela). Hilvers handelde, zeker in de jaren 1912 en 1913 ook in vis. Hij adverteerde: ”Schelvisch, makreel, paling. Alle soorten visch bij H. Hilvers.” Onderwijl had timmerman Woudstra huis, erf en werkplaats in 1907 verkocht aan Gerben Jans Plat, schipper te St.-Annaparochie. Zijn schip lag in de Nieuwe Vaart. Na het vertrek van het gezin Hilvers-Drok werd op 12 mei 1914 de eigenaar de nieuwe bewoner. Hij was behalve schipper ook handelaar in brandstof. Het kan wel zo zijn en is zelfs zeer aannemelijk dat schipper Plat de werkplaats achter in het pand vanaf 1907 al gebruikte voor opslag van brandstof.

Familie Plat

Gerben Jans Plat werd geboren

in 1848 te St.-Jacobiparochie en was getrouwd met Trijntje IJdes Andringa (kwam van St.-Jacobiparochie). Het echtpaar kreeg twee kinderen. Dochter Jantje had het ouderlijk huis reeds verlaten en zoon IJde woonde nog thuis. In 1915 verenigden de brandstofhandelaars in de gemeente Het Bildt zich. In een vergadering in café De Vier Pilaren werd de vereniging Algemeen Belang opgericht met als voornaamste doel "zoveel mogelijk eenheid te brengen in de behartiging der wederzijdsche belangen van verkopers en gebruikers." Gerben Plat werd gekozen als bestuurslid. Hij was penningmeester. In november 1917 overleed de schipper. Hij woonde toen weer "aan boord". Zoon IJde Gerbens Plat, ook schipper en brandstofhandelaar erfde het huis, maar betrok het niet. Hij woonde met zijn vrouw en drie kinderen en nog een vaste knecht op zijn schip en later te Oosterbierum waar zijn vrouw vandaan kwam.

Sander Nieuwhof

Wie het huis bewoonde van 1916, 1917 tot 1920 is ons onbekend. Als we de bronnen mogen geloven: niemand. In juli 1920 werd Cornelis Mol de nieuwe huurder. Hij werd geboren in 1896 te 's-Gravendeel. Hij woonde hier met zijn echtgenote Saartje van Iperen (kwam ook van 's-Gravendeel). het echtpaar kreeg hier een zoon, Hendrik Bernardus. Mol was vlasser van beroep. Het gezin verhuisde in juni 1921 naar Puttershoek. Nu werd het huis verhuurd aan Sander Nieuwhof. De los-arbeider en later tuinier werd geboren in 1893 te Berlikum. Hij was getrouwd met Sijke Visser (kwam van St.-Annaparochie) en ventte met bloemen. Het gezin woonde hier met twee kinderen. Hij adverteerde in 1923: "S. Nieuwhof, Kade no. 333 St.-Annaparochie houdt zich beleeft aanbevolen voor 't leveren van tuin- en voorradige kamerplanten, het vullen van mandjes en bouquets. Aan 't zelfde adres alle soorten prima verfwaren."

Brandstof

Op 12 mei 1924 verhuisde het gezin Nieuwhof-Visser naar het Noordeinde. Nu werd Willem van Vaals de nieuwe bewoner. Hij werd geboren in 1860 te Tzummarum en woonde hier met zijn echtgenote Jantje Westra (kwam van Sexbierum). Zij waren de schoonouders van eigenaar IJde Gerbens Plat. Van Vaals overleed hier in 1937. Onderwijl was het gezin van IJde er in mei 1928 bij in komen wonen. IJde Plat was handelaar in brandstoffen en woonde hier met zijn vrouw Wilhelmina van Vaals en de kinderen Gerben, Jantje, Gerritje, Willem en Jan. Wij lezen in juni 1931 een advertentie in de Bildtsche Courant: "Wij vragen een oogenblik Uw aandacht. Het stookseizoen hebben we weer achter de rug en klinkt het wel wat vreemd, de tijd om nieuwe voorraad op te slaan begint zoo langzaam weer te komen. De langste dag koopen, de kortste dag stookken. Wij hebben de alleenverkoop voor de Dominiale Mijn. Rechtstreeks van de mijn wordt voor St.-Annaparochie alleen aan ons geleverd. I.J.G. Plat, brandstoffenhandel St.-Annaparochie." Dit gezin verhuisde in 1933 naar het Oosteinde (Van Harenstraat 78) en later naar een nog oostelijker stekje (Van Harenstraat 53). Schoonmoeder Jantje Westra bleef hier wonen tot 1938. Zij verhuisde naar elders in St.-Annaparochie. IJde Plat verhuurde nu het huis aan werkman Sipke Haijma die getrouwd was met Dirkje Keizer (1938-1939), aan kweker Willem Kuiken en zijn echtgenoot Hendriksje Neeltje de Boer (1939-1940) en aan L.A.B.O.-buschauffeur Thijs Rienks die getrouwd was met Antje Tuinstra (1940-1951).

"Kleppen fan petten"

In oktober 1951 betrok Jan Plat, zoon van eerder genoemde IJde

en Wilhelmina, het huis. Ook hij zat in de brandstofhandel. Jan Plat woonde hier met zijn echtgenote Atje Cuperus en twee kinderen. Het gezin Plat-Cuperus verhuisde in december 1957 naar het Oosteinde.

De weduwe IJde Plat verkocht nu huis, schuur en erf aan Auke Tamminga. Hij werd geboren in 1881 te Stiens en woonde hier met zijn vrouw Leentje Kuiken (zuster van Adam 'dubbeltsy' Kuiken) en de hond Herta. Auke en Leen vormden een plezierig stel. Als hij 's avonds de benen op de tafel te ruste legde en de gaten in de sokken zichtbaar waren, zei zij: "Auke Auke, doen dyn bonken bij 't teelichy weg. Dou hest nagels as kleppen fan petten!" Dan zei hij met een glimlach: "Die bonken houwe likefeul fan 't teelichy as ik fan dij."

Berging

In juli 1959 verhuisden Auke en Leen naar het bejaardencentrum Beuckelaer. Een maand later verkocht notaris Elzer finaal publiek in het café van Theun van der Veen "de huizinge met schuur, hokken en erf aan de Kade, groot 1,92 are, in eigen gebruik bij de heer A. S. Tamminga, voorzien van elektriciteit, waterleiding en regenwaterbak, waarop geboden is f 1.351,-." Meindert van Reenen werd de nieuwe eigenaar. Hij verhuurde de woning aan Jantje Siegersma, de weduwe Floris Post. Zij werd geboren in 1908 te Oostereind en woonde hier tot november 1964 toen zij verhuisde naar de Beuckelaerstraat. Daarna deed het pand dienst als bedrijfsruimte van Van Reenen. Buurman Rinze van Kooten heeft het pand later nog gebruikt als opslagruimte en garage. Daartoe werden de twee ramen vervangen door een tuimeldeur. Boven die deur kan men anno 2015 nog precies zien waar het balkon heeft gezeten.

Kade 1

En dan rest er nog een. Op 8 december 1913 vroeg Jan Bernardus Woudstra, de hier al vaker aangehaalde timmerman in de Warmoesstraat, vergunning aan "voor het bouwen van een huis aan de Nieuwe Kade ten noorden van het huis behorende aan G. Plat en ten westen van ondergeteekende en ten zuiden van de schuur van de weduwe S. Westra." Die plek was nog onbebouwd. Woudstra bewoonde het huis eerst zelf. Hij verhuisde met zijn vrouw Aaltje Annes Andriessen en twee kostgangers op 12 mei 1914 van Warmoesstraat 4 naar hier en precies een jaar later verhuisde iedereen weer terug naar Warmoesstraat 4. De timmerman verhuurde zijn nieuwbouw nu aan werkman Thijs Sijbes Keizer die hier woonde met zijn echtgenote Saakje Cornelis Balt, zoon Sijbe en de kostgangers Baukje Nauta en Wiebe Brouwer. Zij waren respectievelijk bewaarschoolhouders

en ambtenaar ter secretarie (later gemeentesecretaris). Keizer ging in 1918 en Vellinga kwam. Wiebren Vellinga werd geboren in 1889 te Harlingen en was ambtenaar ter secretarie. Met zijn vrouw Dirkje Posthuma en dochter Tette verhuisde Wiebren op 12 mei 1919 naar Menaldum. De extra kamer werd gebruikt door Francine Wiersma. Zij werkte in het postkantoor. De volgende aan wie Woudstra het huis verhuurde, was Pieter Boer-rigter. Hij werd geboren in 1892 te Kollum en was notarislerk van beroep. Hij woonde hier met Aafke Straatsma (kwam van Stiens) en hun zoon Lucas-Hendrik. De kostganger was nu verloskundige Maria Spanjer. De vroedvrouw kwam van Terschelling. Het gezin Boerrigter-Straatsma verhuisde in september 1921 naar elders in St.-Annaparochie.

Garage

De erven Jan Bernardus Woudstra verkochten nu huis en erf (meer huis dan erf) aan Jan Berends Veldema, gardenier te Hallum. Hij betrok in het najaar van 1921 met echtgenote IJtje de Graaf (kwam van Holwerd) en dochter Grietje het huis. Reeds in 1927 vertrok het gezin. Veldema verkocht het huis aan Dirk de Koe, motorschipper en later expediteur te St.-Annaparochie. Hij werd geboren in 1895 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Fransina Panhuis (kwam van Leeuwarden). Het echtpaar kreeg twee dochters: Gerritje en Janke. De Koe was de K van de KLMV en breidde de kleine garage uit. De noordkant ervan werd verlengd naar het westen over een lengte van vijf meter en naar het zuiden over een breedte van 3,30 meter. De toegangsdeur zat op het westen. De dochters vlogen uit en het echtpaar De Koe-Panhuis verhuisde in 1957 naar Franeker. Huis, erf en garage werden gekocht door Klaas Katsma. Hij werkte als automonteur bij garage Postma

aan de (korte) Kade en begon hier voor zichzelf. Katsma woonde hier met echtgenote Hinke de Boer en drie dochters. Maar was er wel voldoende ruimte met de auto's in de verhuur en nog meer auto's op straat? De oplossing lag voor de hand: in november 1961 verhuisde het gezin van hier naar 't Bosch. De Friesche Bond voor Zelfstandige Melkhandelaren werd in 1961 eigenaar en Thijs Post de hoofdbewoner. Hij werd geboren in 1914 te St.-Annaparochie en was getrouwd met Henderika Siegersma. Post was melktapper, zoals men destijds het beroep van melkboer placht te omschrijven.

Kapsalon-drogisterij

Thijs Post verhuisde met zijn echtgenote in mei 1972 naar elders in St.-Annaparochie. Nu stond het pand geruime tijd leeg. Pas in oktober 1973 diende zich een nieuwe bewoner en eigenaar aan. Rinze van Kooten en zijn echtgenote Pietje van der Zee begonnen hier een kapsalon annex drogisterij die gevestigd werd in de voormalige garage. De toegangsdeur ging dicht en in de noordmuur werden enorme ramen aangebracht. In 1993 verhuisde het gezin Van Kooten-Van der Zee naar elders in St.-Annaparochie. De zaak werd overgenomen door Hidde de Jong, die misschien nog wel meer bekendheid genoot als Nederlands en Europees kampioen modelstockcars: "Besturen is de coördinatie tussen wat de hand doet en het hoofd wil." Hidde noemde zijn zaak De Aren. Drogisterij, parfumerie, kapsalon, schoonheidssalon, pedicure, iriscopie, het was allemaal ondergebracht op het adres van Kade 1, of was het toch Van Harenstraat 2? De Aren stopte in juli 2003. De overname van het bedrijf verliep eerst moeilijk en eindigde in misère. Pas in 2005 was er weer actie in het pand. Toen opende cafetaria-lunchroom De Kaai de deuren. De lunchroom was het domein van Boudewijn en

Kade 1 en omgeving voor 1951. De sigarenkiosk van Lolke Bouma staat op het terrasje van Dirk de Koe

Gerry Bleeker die ook het huis aan de Kade bewoonde. Tot in 2012, want toen werd de voormalige woning omgedoopt in een snoepwinkel met een heuse entredeur in de noordelijke muur. Thans is hier een bed & breakfast te vinden.

Tot slot

Wij zijn voor de vierde keer aan

het einde van een lange Wandeling gekomen. Tijd om uit te blazen. We hebben het achtererf van de woning van Jan Westra bereikt. Dit in 1929 afgebroken huis op de Hoek was vorig jaar het eerste pand dat wij op onze Wandeling tegenkwamen en omdat die plek nu door het terras van lunchroom De Kaai wordt ingenomen, nemen wij plaats aan een tafeltje en bestellen een kop koffie. Het oostelijke deel van het terras bood vanaf de veertig jaren van de vorige eeuw tot maart 1962 plaats aan de sigarenkiosk van Lolke Bouma. We steken een op en overpeinden de huizen, de hokken, de krotten, de eigenaars, de bewoners, de stegen.

Hier en nu is een goed moment om enkele mensen te bedanken. Wij bedanken Sytse Keizer voor de noeste arbeid, verricht om eigenaars en bewoners uit bronnen op te diepen. Wij bedanken Arjen Dijkstra, Gerrit Katsma en Klaas Visser voor de verhalen omtrent de huizen en de bewoners. Zij gaven kleur aan zwart-witte ansichtkaarten uit vervlogen tijden. Wij bedanken Johannes Bijlsma, Arend Bosma, Gerard Boterhoek, Leendert Ferwerda, Geke Postma-Postma en de medewerkers van het Bildts Dokumintasyntrium voor het opdiepen en het gebruiken van oude foto's, van wie wij Jelke de Jager met name noemen voor de extra hulp en inzet. Tevens zijn wij dank verschuldigd aan de vele lezers die reageerden op de artikels met aan- en opmerkingen, correcties en extra informatie. U hebt daarmee de geschiedenis van de huizen nog volmaakter gemaakt. Wij hopen over enkele jaren onze Wandelingen in oud St.-Annaparochie te vervolgen met een bezoek aan het Noordeinde (nu Stadhoudersweg). Tot zover. Tot 2017.

d.zwart@hetbildt.nl

